

DET KONGELIGE
ARBEIDS- OG SOSIALDEPARTEMENT

St.prp. nr. 1

(2004–2005)

FOR BUDSJETTERMINEN 2005

Utgiftskapitler: 600–666, 2541–2543, 2600–2690

Inntektskapitler: 3600–3643, 5527, 5631, 5701–5702, 5704–5705

<i>Programkategori 09.30 Arbeidsmarked</i>	74	<i>Programkategori 29.50 Inntektssikring ved sykdom, uførhet og rehabilitering</i>	139
Kap. 0630 Aetat (jf. kap. 3630) tidl. kap. 1590/4590	94	Kap. 2650 Sykepenger	141
Kap. 3630 Aetat (jf. kap. 630), tidl. kap. 4590	96	Kap. 2652 Medisinsk rehabilitering m.v.	148
Kap. 0634 Arbeidsmarkedstiltak (jf. kap. 3634), tidl. kap. 1594/4594	96	Kap. 2655 Uførhet	153
Kap. 3634 Arbeidsmarkedstiltak (jf. kap. 634), tidl. kap. 4594	99	<i>Programkategori 29.60 Kompensasjon for merutgifter ved nedsatt funksjonsevne mv.</i>	163
Kap. 0635 Ventelønn (jf. kap. 3635), tidl. kap. 1595/4595	99	Kap. 2661 Grunn- og hjelpestønad, hjelpemidler m.v.	163
Kap. 3635 Ventelønn m.v. (Jf. kap. 635), tidl. kap. 4595	100	<i>Programkategori 29.70 Alderdom</i>	176
<i>Programkategori 09.40 Arbeidsmiljø og sikkerhet</i>	101	Kap. 2670 Alderdom	176
Kap. 0640 Arbeidstilsynet (jf. kap. 3640), tidl. kap. 1570/4570	104	<i>Programkategori 29.80 Forsørgertap og eneomsorg for barn m.v.</i>	184
Kap. 3640 Arbeidstilsynet (jf. kap. 640), tidl. kap. 4570	108	Kap. 2680 Etterlatte	184
Kap. 0642 Petroleumstilsynet (jf. kap. 3642), tidl. kap. 1572/4572	108	Kap. 2683 Stønad til enslig mor eller far (jfr. kap. 5701)	189
Kap. 3642 Petroleumstilsynet (jf. kap. 642), tidl. kap. 4572	111	Kap. 2686 Gravferdsstønad	195
Kap. 0643 Statens arbeidsmiljøinstitutt (jf. kap. 3643), tidl. kap. 1573/4573	112	<i>Programkategori 29.90 Diverse utgifter</i>	197
Kap. 3643 Statens arbeidsmiljøinstitutt (jf. kap. 643), tidl. kap. 4572	115	Kap. 2690 Diverse utgifter	197
Kap. 0646 Pionerdykkere i Nordsjøen, tidl. kap. 1576	115	Kap. 5701 Diverse inntekter	198
<i>Programkategori 09.60 Kontantytelser</i>	117	Programområde 33 Arbeidsliv	203
Kap. 0660 Krigspensjon	117	<i>Programkategori 33.30 Arbeidsliv</i>	203
Kap. 0664 Pensjonstrygden for sjømenn	119	Kap. 2541 Dagpenger	203
Kap. 0666 Avtalefestet pensjon (AFP)	121	Kap. 2542 Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs m.v. (jf. kap. 5704)	205
Programområde 29 Folketrygden	125	Kap. 5704 Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs (jf. kap. 2542)	206
<i>Programkategori 29.10 Administrasjon</i>	125	Kap. 5705 Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs, dagpenger	207
Kap. 2600 Trygdeetaten	125	Kap. 2543 Ytelser til yrkesrettet attføring	207
Kap. 2603 Trygderetten	135	Forslag til vedtak om bevilgning for budsjetterminen 2005, kapitlene 600-666, 2541-2543, 2600-2690, 3600-3643, 5527, 5631, 5701-5702, 5704-5705	210
Kap. 5702 Trygderetten	138		

Figuroversikt

Figur 3.1	Mottakere av langtidsytelser fra folketrygden ved utgangen av året 1998-2003. Indeks 1998=100 ...	24	Figur 6.9	Helt ledige arbeidssøkere etter yrkesbakgrunn. Endring fra august 2003 til august 2004.	79
Figur 6.1	Utgifter til økonomisk sosialhjelp (2002-kroner) og antall stønads-mottakere 1987-2002	47	Figur 6.10	Helt ledige arbeidssøkere etter fylke. Prosent av arbeidsstyrken	80
Figur 6.2	Årlig omsetning av alkohol i Norge pr. innbygger 15 år og over, målt i ren liter alkohol pr. person totalt og ulike alkoholsorter	55	Figur 6.11	Månedlig tilgang og avgang av yrkeshemmede 1997- 1. halvår 2004. (Glattet, sesongjustert og trend)	85
Figur 6.3	Prosentandel av ungdom i alderen 15-20 år i Norge som noen gang har brukt forskjellige narkotiske stoffer, 1986 – 2003	55	Figur 6.12	Antall yrkeshemmede i ulike faser av attføringsprosessen samt ferdig attførte attføringspenge-mottakere i 1. halvår 2004.	85
Figur 6.4	Sysselsatte personer. 1980 – 2004. 2. kvartalstall.	76	Figur 6.13	Overgang til jobb blant yrkes-hemmede i avgang 1. halvår 2004, etter alder og om de har vært på tiltak eller ikke	86
Figur 6.5	Registrert helt ledige arbeids-søkere. 2001- 2004. Sesong-korrigert månedsstatistikk.	76	Figur 6.14	Antall mottakere av sykepenge-er, rehabiliteringspenge-er, attførings-penge ¹ og uførepensjon pr. 31.12.1999-2003	140
Figur 6.6	Registrerte helt ledige etter aldersgruppe. Prosent av arbeidsstyrken. August 2004.	77	Figur 6.15	Sykepengedager betalt av folketrygden per sysselsatt lønnstaker	145
Figur 6.7	Arbeidsledighet etter varighet. Antall uker. 2. kvartal 1990-2. kvartal 2004.	78	Figur 6.16	Kostnadsfordeling under dagpengeordningen (i mill. kroner)	204
Figur 6.8	Langtidsledige. Andel av alle ledige som har vært arbeids-søkere ut over henholdsvis 6 og 12 måneder. Norge, EU-15 og OECD-gjennomsnitt. 2003.	78			

DET KONGELIGE
ARBEIDS- OG SOSIALDEPARTEMENT

St.prp. nr. 1

(2004–2005)

FOR BUDSJETTERMINEN 2005

Utgiftskapitler: 600–666, 2541–2543, 2600–2690

Inntektskapitler: 3600–3643, 5527, 5631, 5701–5702, 5704–5705

*Tilråding fra Arbeids- og sosialdepartementet av 1. oktober 2004,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Bondevik II)*

Del I
Innledning del

1 Regjeringens verdigrunnlag og mål for arbeids- og sosialpolitikken

Regjeringens politikk bygger på respekten for menneskeverdet med vekt på:

- omsorg for svakstilte
- likeverdighet
- sosial inkludering

Målet for arbeids- og sosialpolitikken er å sikre økonomisk og sosial trygghet for enkeltmennesket, skape nye muligheter for mennesker som har falt utenfor og legge til rette for aktivitet og deltakelse for alle.

Regjeringen har som overordnet målsetning å sikre økonomisk og sosial trygghet gjennom kvalitativt gode generelle velferdsordninger som i størst mulig grad møter den enkeltes behov og livssituasjon. Dette skal muliggjøre et verdig liv og sikre livskvalitet for den enkelte uavhengig av personlige ressurser og bistandsbehov. Tjenesteapparatet skal vise respekt for menneskeverdet og fremme verdier som personlig ansvar og råderett over eget liv.

Høy yrkesdeltakelse og god bruk av arbeidskraften er viktig for å kunne opprettholde og videreutvikle velferdssamfunnet. Deltakelse i arbeidslivet er den viktigste sikringen for sosial inkludering og mot fattigdom. Et inkluderende arbeidsliv som hindrer at personer støtes ut er viktig. Regjeringens mål er et arbeidsliv med plass til alle.

Folketrygden er bærebjelken i velferdssamfunnet og er det viktigste og mest sentrale virkemiddel for å skape sosial trygghet og sikre folk inntekt og levekår i bestemte behovssituasjoner. Folketrygden omfatter så godt som hele befolkningen og har stor fordelingspolitisk betydning.

1.1 Kamp mot fattigdom

Regjeringen har som visjon at ingen skal leve i fattigdom. Fattigdom må forebygges og bekjempes gjennom målrettede tiltak som bidrar til å forhindre og til å hjelpe personer ut av en vanskelig livssituasjon. Å leve i fattigdom over tid innebærer å måtte avstå fra materielle goder, men kan også medføre manglende deltakelse i viktige sosiale og kulturelle fellesskap.

Årsakene til fattigdom kan være ingen eller svak tilknytning til arbeidslivet, dårlig helse, rusmiddelproblemer, ustabile boforhold, sosial utestengning m.v. Slike forhold kan også være konsekvenser av ikke å ha tilstrekkelige økonomiske ressurser over en lengre periode. Tiltak for å forebygge og redusere fattigdom må rettes inn mot disse problemområdene.

Regjeringens mål er at alle som kan arbeide, skal få tilbud om arbeid eller arbeidsforberedende tiltak slik at flest mulig i yrkesaktiv alder kan forsørge seg selv gjennom eget arbeid. Enkelte vil over kortere eller lengre tid av helsemessige grunner og andre forhold ikke kunne delta på arbeidsmarkedet. Det er derfor viktig at de generelle velferdsordningene gir økonomisk og sosial trygghet slik at alle kan leve et verdig liv.

Regjeringen legger stor vekt på å forebygge sosial utstøting som har sammenheng med fattigdom. Det er særlig viktig å sikre sosial inkludering av barn og unge som på grunn av foreldrenes økonomiske og sosiale situasjon står i fare for å bli utestengt fra aktiviteter i skole- og fritidssammenheng.

Regjeringen viderefører og forsterker innsatsen i kampen mot fattigdom.

1.2 Inkluderende samfunn

Regjeringen vil arbeide for et inkluderende samfunn, hvor deltakelse og tilhørighet gjennom familie, nærmiljø og frivillig engasjement, arbeid, utdanning eller annen aktivitet vektlegges.

Mennesker med nedsatt funksjonsevne skal ha muligheter til personlig utvikling, deltakelse og livsutfoldelse på linje med andre samfunnsborgere. Alle skal i utgangspunktet ha like rettigheter og muligheter til å bestemme over eget liv og bli respektert for sine ønsker. Personer med nedsatt funksjonsevne er, og skal ha mulighet til å oppleve seg som, fullverdige borgere i det norske samfunn. Regjeringen vil legge til rette for at alle, ut fra sine forutsetninger, får like muligheter til å skaffe seg gode levekår og til å ivareta sine rettigheter og plikter som samfunnsborgere.

Familier med barn med nedsatt funksjonsevne opplever at det offentlige tjenesteapparatet ikke alltid er koordinert. Familier må møtes med et aktivt hjelpeapparat. Regjeringen vil gjennom tiltak legge bedre til rette for denne gruppen i 2005.

Mange personer med nedsatt funksjonsevne møter samfunnsskapede hindringer, mange blir funksjonshemmet på grunn av de løsninger som velges. For å endre denne situasjonen kreves et målbevisst og systematisk arbeid over tid, hvor økt bevisstgjøring og bred mobilisering på alle samfunnsområder og forvaltningsnivåer står sentralt.

Regjeringens viktigste strategier i politikken for personer med nedsatt funksjonsevne er:

- at prinsippene for universell utforming tas i bruk for å sikre at bygninger, utemiljø, produkter og tjenester kan brukes av alle
- øke brukermedvirkningen på alle forvaltningsnivåer
- styrke den enkelte sektor sitt ansvar for å ivareta hensynet til personer med nedsatt funksjonsevne
- bedre kunnskapen om dagens situasjon, utvikling og effekt av tiltak som berører personer med nedsatt funksjonsevne
- åpne nye veier fra trygd til arbeidsliv gjennom forsterket innsats for reaktivisering av uføretrygdede

1.3 Inkluderende arbeidsliv

Et hovedmål for regjeringen er å styrke innsatsen for å fremme et inkluderende arbeidsliv og forebygge utstøting fra arbeidslivet. Arbeidslivet skal ha plass til alle som kan arbeide. Regjeringen vil følge opp samarbeidet med partene i arbeidslivet om et mer inkluderende arbeidsliv. Samarbeidet skal bidra til å redusere sykefraværet og tilgangen til uførepensjon, få flere yrkeshemmede i arbeid samt hindre ustøting av eldre arbeidstakere. Sentralt i avtalen om et inkluderende arbeidsliv er dialogen mellom arbeidsgiver og arbeidstaker på den enkelte arbeidsplass. Myndighetenes rolle er å støtte opp under denne dialogen gjennom ulike virkemidler.

Et velfungerende arbeidsmarked skal bidra til at den enkelte kan få utnyttet sine evner og anlegg til produktivt arbeid til beste for den enkelte selv og for samfunnet som helhet. Det er viktig at mennesker med ingen eller svak tilknytning til arbeidsmarkedet får tilbud om arbeid eller bistand slik at de kan bedre sine muligheter på arbeidsmarkedet. I arbeidsmarkedspolitikken legges det vekt på aktiv jobbsøking. Det legges videre vekt på å gi bistand, kvalifisering og arbeidstrening for arbeidssøkere som ikke kommer i arbeid på egen hånd.

Med et høyt og økende antall registrerte yrkeshemmede, vil de yrkeshemmedes behov for assistanse prioriteres i arbeidsmarkedspolitikken.

Arbeidsmiljø- og sikkerhetspolitikken skal bidra til å sikre fullt forsvarlige forhold i arbeidslivet og til trygge tilsettingsforhold og meningsfullt arbeid for den enkelte. På norsk kontinental sokkel står i tillegg sikring av miljø og materielle verdier sentralt.

1.4 Aktiv rusmiddelpolitikk

Regjeringens visjon er frihet fra rusmiddelproblemer. Hovedmålet for rusmiddelpolitikken er en betydelig reduksjon i de sosiale og helsemessige skadene av rusmiddelbruk, bl.a. gjennom å redusere rusmiddelbruken. Handlingsplan mot rusmiddelproblemer (2003-2005) ble lagt frem i oktober 2002.

Arbeids- og sosialdepartementet, som har et særskilt ansvar for samordning av innsatsen mot rusmiddelproblemer, la i juli 2004 fram den første årlige redegjørelsen for rusmiddelsituasjonen. Regjeringen har drøftet utfordringene fremover på grunnlag av redegjørelsen, og vil fortsette innsatsen for å bedre behandlingstilbudet, utvikle mer effektiv forebygging og bedre kunnskapsgrunnlaget for rusmiddelpolitikken.

1.5 Nye grep i arbeids- og velferdspolitikken

Opprettelsen av et nytt Arbeids- og sosialdepartement er et ledd i regjeringens mål om en helhetlig politikk for arbeidsmarked, arbeidsliv og levekår, arbeidsrettede ytelser, sosiale stønader og pensjoner.

Det vil bli lagt fram forslag til en mer brukerrettet, helhetlig og effektiv velferdsforvaltning. Samordning av Aetat, trygdeetaten og sosialtjenesten er et sentralt element i Regjeringens modernisering av offentlig forvaltning. For Regjeringen vil en ny organisering av arbeids- og velferdsforvaltningen være en viktig del av en helhetlig tilnærming i politikktutforming innenfor dette området, der individuell tilrettelegging for den enkelte bruker, et inkluderende arbeidsliv og insentiver til å søke arbeid står i sentrum. Målene for velferdsreformen om flere i arbeid og færre på trygd, sterkere brukerretting og bedre effektivitet søkes oppnådd gjennom samordning både av de ansvarlige etatene på tvers av sektorene og av virkemidler, tjenester og økonomiske ytelser.

Regjeringen har fått utredet hovedmål og prinsipper for et samlet pensjonssystem, jf. NOU 2004:1 Modernisert folketrygd, og vil legge fram

en stortingsmelding høsten 2004. Regjeringen vil legge vekt på at vi gjennom pensjonsreformen får et robust og forutsigbart system.

Arbeidslivet preges av store endringer og utfordringer som gjør at det er viktig å vurdere forbedringer i lovverket. Regjeringens hovedambisjon er at en videreutvikling av arbeidsmiljøloven vil bidra til et arbeidsliv med plass for alle, en bedre tilpasning av loven til utviklingen i arbeidslivet og

et enklere regelverk. Forslag til ny arbeidsmiljølov vil bli fremmet for Stortinget våren 2005.

Regjeringen vil legge til rette for at flere uførepensjonister kan få kontakt med arbeidslivet. Det vil derfor etableres en ordning hvor uførepensjonen i en lengre prøveperiode kan nyttes som tilskudd til arbeidsgivere som ansetter uførepensjonister.

2 Profil og satsingsområder

2.1 Samlet budsjettforslag fordelt på programområder og programkategorier

Betegnelse	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
<i>Programområde 09 Arbeid og sosiale formål</i>			
09.00 Administrasjon ¹	126,2	129,6	2,7
09.20 Tiltak for bedre levekår, forebygging av rusmiddelproblemer m.v. ¹	566,6	600,6	6,0
09.30 Arbeidsmarked	7 319,7	7 517,0	2,7
09.40 Arbeidsmiljø og sikkerhet	482,7	696,9	44,4
09.60 Kontantytelser	2 178,0	2 274,0	4,4
Sum Arbeid og sosiale formål	10 673,2	11 218,1	5,1
<i>Programområde 29 Sosiale formål, folketrygden</i>			
29.10 Administrasjon	4 938,1	5 162,2	4,5
29.50 Inntektssikring ved sykdom, uførhet og rehabilitering	79 231,7	85 091,1	7,4
29.60 Kompensasjon for merutgifter ved nedsatt funksjonsevne m.v.	7 735,7	8 076,9	4,4
29.70 Alderdom	79 330,0	83 585,0	5,4
29.80 Forsørgertap og eneomsorg for barn m.v.	6 670,5	6 542,5	-1,9
29.90 Diverse utgifter	178,0	189,0	6,2
Sum Sosiale formål, folketrygden	178 084,0	188 646,7	5,9
<i>Programområde 33 Arbeidsliv, folketrygden</i>			
33.30 Arbeidsliv	21 504,0	21 938,5	2,0
Sum Arbeidsliv, folketrygden	21 504,0	21 938,5	2,0
Sum, folketrygden	199 588,0	210 585,2	5,5
Sum Arbeids- og sosialdepartementet	210 261,2	221 803,3	5,5

¹ Bevilgninger for 2004 for de områder som fra 2005 er foreslått overført til det nye Arbeids- og sosialdepartementet fra Arbeids- og administrasjonsdepartementet, Sosialdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet er tatt med i tabellen i kolonnen «Saldert budsjett 2004» og tilsvarende er bevilgninger foreslått overført til Helse- og omsorgsdepartementet ikke tatt med.

Arbeids- og sosialdepartementets samlede budsjettforslag for 2005 er på 221,8 milliarder kroner.

Folketrygdens utgifter på 210,6 milliarder kroner utgjør en dominerende andel med om lag 95

pst. av de samlede utgiftene på departementets budsjett.

Budsjettforslaget innebærer en samlet vekst i utgiftene på i overkant av 11,5 milliarder kroner

målt i løpende priser, eller 5,5 pst. sammenlignet med saldert budsjett for 2004.

Av dette utgjør virkningen av pensjonsreguleringen per 1. mai 2004 nærmere 5 milliarder kro-

ner og antatt lønns- og prisvekst vel 2 milliarder kroner. Til sammen 7 milliarder kroner.

Korrigert for dette blir realveksten på om lag 4,5 milliarder kroner eller vel 2 pst.

2.2 Satsinger

Regjeringens viktigste satsinger på Arbeids- og sosialdepartementets område i 2005

	(i mill. kr)
Tiltaksplan mot fattigdom ¹	255
Tiltak for personer med nedsatt funksjonsevne ²	85
Tiltaksplasser for yrkeshemmede ³	170
Heving av grunnpensjon til gifte/samboende pensjonister	350
Kamp mot mobbing i arbeidslivet m.v.	20
Reaktivisering uføretrygdede – lønnstilskudd ⁴	20
Økt innsats til innkreving av barnebidrag og mot trygdemisbruk	14,5
Mer effektiv behandling av blå-resept saken	8

¹ Inkluderer tiltak under flere departementer. Tiltak under ASD utgjør 92 mill. kroner, inkludert 70 mill. kroner til arbeidsmarkedstiltak.

² Inkluderer tiltak under flere departementer. Tiltak under ASD utgjør 49 mill. kroner, inkludert 37 mill. kroner til arbeidsmarkedstiltak.

³ Inkluderer 20 mill. kroner innenfor opptrappingsplanen for psykisk helse. 37 mill. kroner til VTA-plasser under tiltak for personer med nedsatt funksjonsevne er ikke tatt med her. Det er heller ikke 27 mill. kroner under tiltaksplan mot fattigdom.

⁴ Finansieres via uføreposten, kap. 2655.

2.2.1 Tiltaksplan mot fattigdom

Regjeringen la høsten 2002 fram St.meld. nr. 6 (2002-2003 Tiltaksplan mot fattigdom. For 2002 ble det iverksatt tiltak mot fattigdom med en ramme på 310 mill. kroner. For 2003 ble det vedtatt tiltak mot fattigdom med en samlet ramme på 400 mill. kroner. I statsbudsjettet for 2004 ble det bevilget ytterligere 239 mill. kroner. I 2005 legges det opp til en ytterligere styrking av tiltakene mot fattigdom med 255 mill. kroner. Fattigdomssatsingen inkluderer også tiltak rettet mot de tyngste rusmiddelbrukerne. Med dette har regjeringen økt nivået på bevilgningene til fattigdomstiltak med 1,2 milliarder kroner i løpet av tiltaksplanperioden. Etter at samarbeidsregjeringen tiltrådte kommer den samlede innsatsen opp i nær 3,2 milliarder kroner til ekstra tiltak mot fattigdom.

Vedvarende lavinntekt og påfølgende levekårsproblemer er i stor grad knyttet til manglende eller liten tilknytning til arbeidslivet. Regjeringens hovedstrategi for å forebygge fattigdom og hjelpe personer ut av fattigdom er å gjøre flere i stand til å forsørge seg selv gjennom eget arbeid. Effekten av tiltakene blir løpende vurdert. Regjeringen styrker i 2005 satsingen på tiltak for å bedre arbeidslivstil-

knytningen for personer som står helt eller delvis utenfor arbeidsmarkedet. Denne satsingen må også sees i sammenheng med tiltak for personer med nedsatt funksjonsevne. Videre vektlegges en bedre målretting av velferdsordningene slik at tjenester og kontantytelser samlet bidrar til at den enkelte får den hjelp og oppfølging som er nødvendig for å komme i arbeid. Tiltaksplanen omfatter også tiltak for å forebygge sosial utstøting som har sammenheng med fattigdomsproblemer, særlig blant barn og unge.

Flere av tiltakene er rettet mot de tyngste rusmiddelbrukerne. Innsatsen omfatter behandlings- og oppfølgingstilbud og øremerking av plasser i arbeidsmarkedstiltak for gruppen.

Tiltakene i 2005 er dels en opptrapping av tiltak igangsatt tidligere år, dels foreslås enkelte nye tiltak. Tiltakene i planperioden 2002-2005 utgjør en bredspektret innsats, både med hensyn til innsatsområder og målgrupper som tiltakene retter seg mot. Satsingen i 2005 er fordelt på tiltak under flere departementer. Av den samlede økningen på 255 mill. kroner i 2005 utgjør satsinger under ASD 92 mill. kroner. Nedenfor følger en oversikt over tiltakene som foreslås.

Tiltak	(i mill. kroner)
<i>Arbeid:</i>	
Arbeidsmarkedstiltak rettet mot langtidsmottakere av sosialhjelp, unge, enslige forsørgere, innvandrere og deltakere i legemiddelassistert rehabilitering (ASD)	70
Kvalifiseringsprogram for sosialhjelpsavhengige innvandrere (KRD)	10
Stønad til barnetilsyn ved studier/arbeid i hjemmet for enslige forsørgere (ASD)	2
Bedre oppfølging og tilrettelegging i opplæringen for ungdom med svak grunnskoleopplæring (UFD)	8
Bedre oppfølging og tilrettelegging for språklige minoriteter med behov for tilrettelagt opplæring (UFD)	5
Aktivisering og arbeidstrening i regi av frivillige organisasjoner (ASD)	10
<i>Målretting av velferdsordningene:</i>	
Fjerne arealkravet i bostøtten for barnefamilier (KRD)	40
Styrking av behandlingstilbudet til rusmiddelmissbrukere (HOD)	20
Styrking av kommunenes innsats overfor rusmiddelmissbrukere (HOD)	70
Styrking av oppfølgingstjenester i bolig for bostedsløse/rusmiddelmissbrukere (ASD)	10
<i>Sosial inkludering:</i>	
Ungdomstiltak i større bysamfunn (BFD)	10

2.2.2 Tiltak for personer med nedsatt funksjonsevne

I 2004 la Regjeringen inn en styrking av tiltak for personer med nedsatt funksjonsevne på nær 100 mill. kroner. Tiltakene videreføres og regjeringen følger opp med forslag til ytterligere styrking i 2005 med tiltak på 85 mill. kroner. Regjeringen vil rette særlig fokus mot å få flere personer med nedsatt funksjonsevne i arbeid og bedre situasjonen for barn med nedsatt funksjonsevne. Arbeids- og sosialdepartementet har det koordinerende ansvar for Regjeringens samlede politikk for personer med nedsatt funksjonsevne.

Personer med nedsatt funksjonsevne har en lavere sysselsettingsandel enn befolkningen for øvrig. Regjeringen vil øke innsatsen for at flere kommer i arbeid. Denne satsingen må sees i sammenheng med tiltaksplan mot fattigdom og arbeidsmarkedstiltak for yrkeshemmede. Det vises til omtale nedenfor om tiltaksplasser og forsøksordninger med lønnstilskudd for uføretryg-

dede. I St.meld. nr. 40 (2002-2003) er situasjonen for barn med nedsatt funksjonsevne og deres familier nærmere omtalt. I 2005 vil Regjeringen øke innsatsen knyttet til barn med nedsatt funksjonsevne og deres familier. Dette er viktig for å motvirke tendenser til et samfunn som diskriminerer og 'sorterer' på grunnlag av funksjonsevne. Manglende tilgjengelighet er en viktig barriere for at personer med nedsatt funksjonsevne kan delta på linje med andre i samfunnet. Regjeringen vil i løpet av høsten 2004 presentere en handlingsplan for universell utforming med presentasjon av strategier og tiltak som skal fremme økt tilgjengelighet.

I skatteopplegget foreslår regjeringen endringer i reglene for særfradrag for ekstraintgifter som skyldes funksjonsnedsettelse hos barn. Videre ønsker regjeringen å skjerme storbrukere av helsetjenester bedre og det foreslås at egenandelen for tak II settes ned fra kr 4 500 til kr 3 500 for 2005.

Regjeringens satsing består av tiltak på en rekke departementers områder. Nedenfor følger en oversikt over tiltak som foreslås.

Tiltak	(i mill. kroner)
Varig tilrettelagt arbeid (ASD)	37
Tiltaksplan for å rekruttere og beholde flere personer med nedsatt funksjonsevne i statlig forvaltning (MOD)	3
Øke muligheten for at flere kan nyttegjøre ordningen med funksjonsassistent i arbeidslivet (ASD)	6
Styrking av habiliteringstilbudet til barn med nedsatt funksjonsevne (HOD)	10
Familieprosjektet rettet mot familier med barn med nedsatt funksjonsevne (ASD)	4
Samlivsveiledning til foreldre med barn med nedsatt funksjonsevne (BFD)	3
Tiltak for familier med små barn i en vanskelig livssituasjon – Home-start Familiekontakten (BFD)	2
Bedre informasjon og rapportering om situasjonen for personer med nedsatt funksjonsevne – økt tilskudd til Dokumentasjonssenteret (ASD)	2
Regjeringens handlingsplan for universell utforming (MD)	15
Tilrettelagt litteratur – Foreningen Leser søker bok (KKD)	3

2.2.3 Arbeidsmarkedspolitikken

Regjeringen vil legge til rette for høy yrkesdeltakelse og inkludering i arbeidslivet av personer med redusert arbeidsevne eller svak tilknytning til arbeidsmarkedet som yrkeshemmede, innvandrere, ungdom og langtidsmottakere av sosialhjelp. Aetat spiller en sentral rolle i gjennomføringen av arbeidsmarkedspolitikken. Regjeringen legger vekt på at Aetat videreutvikles som en etat med god service til brukerne.

Aktiv oppfølging av arbeidssøkere

Regjeringens hovedstrategi for å hjelpe arbeidssøkere som trenger bistand i arbeidssøkingprosessen, er å tilby en aktiv oppfølging av den enkelte søker fra Aetats side. Det er bevilget midler til drøye 700 nye årsverk i Aetat i perioden 2003–2005. Samlet er dette den største ressurstilførselen til Aetat på mange år.

Arbeidsmarkedstiltak vil fortsatt være et viktig virkemiddel overfor særlig utsatte grupper i arbeidsmarkedet som langtidsledige, langtidsmottakere av sosialhjelp, innvandrere og ungdom. For disse gruppene er det dokumentert at arbeidsmarkedstiltakene øker sannsynligheten for etterfølgende varig sysselsetting. Disse gruppene vil derfor bli høyt prioritert innenfor det samlede tiltaksvolumet. Samlet gir Regjeringens budsjettforslag rom for i overkant av 12 500 plasser under de ordinære arbeidsmarkedstiltakene 1. halvår 2005. Dette er noe lavere enn hva som ble gjennomført i 1. halvår 2004 og må sees i sammenheng med

utsiktene på arbeidsmarkedet for 2005. Tiltaksomfanget for 2. halvår 2005 vil bli vurdert i Revidert nasjonalbudsjett 2005 i lys av situasjonen på arbeidsmarkedet. Omfang og innretning av arbeidsmarkedstiltakene vil være med å understøtte regjeringens arbeid for å bekjempe fattigdom.

Arbeidsmarkedstiltak for yrkeshemmede arbeidssøkere

Regjeringen legger vekt på at yrkeshemmede med usikre yrkesmessige forutsetninger på arbeidsmarkedet raskt skal komme i gang med et utføringssopplegg. Avklaring og utprøving av yrkeshemmedes arbeidsevne er en prioritert oppgave. Målet er å få flere yrkeshemmede over til ordinært arbeidsliv uten unødige forsinkelser. Forslaget for 2005 gir alt i alt rom for gjennomsnittlig om lag 24 500 tiltaksplasser under de spesielle arbeidsmarkedstiltakene for yrkeshemmede. Dette er om lag 2000 flere tiltaksplasser enn det som planlegges for 2004. Forslaget for 2005 inkluderer økt innsats i forbindelse med Regjeringens tiltaksplan for å bekjempe fattigdom, samt 140 nye tiltaksplasser rettet mot personer med psykiske lidelser innenfor opptrappingsplanen for psykisk helse. Satsingen inkluderer også 300 nye plasser under tiltaket Varig tilrettelagt arbeid (VTA). I sum foreslår regjeringen økt satsing på i overkant av 230 mill. kroner til arbeidsmarkedstiltak for yrkeshemmede i 2005.

2.2.4 Uførepensjon som lønnstilskudd

Regjeringens mål om et arbeidsliv med plass til alle omfatter tiltak for å få flere uførepensjonister tilbake i arbeidslivet. Regjeringen ønsker å styrke innsatsen for å få flere uførepensjonister tilbake i arbeid og foreslår en ny ordning der uførepensjonen i en lengre periode kan nyttes som et tilskudd til arbeidsgivere som ansetter uførepensjonister. Uførepensjonisten vil beholde retten til uførepensjon dersom forsøket på å vende tilbake til arbeidslivet ikke lykkes.

Regjeringen følger med dette også opp et ønske fra arbeidslivets parter om en slik ordning. Gjennom ordningen senkes arbeidsgivernes terskel for å prøve ut en uføretrygd i arbeid, samtidig som den uføretrygdete lettere kan prøve ut sin arbeidsevne. En økt tilbakevending fra uførefortrygd til arbeid vil over tid redusere statens utgifter til uføretrygd.

2.2.5 Gifte/samboende pensjonister

Regjeringen følger opp med videre opptrapping av økning i grunnpensjonen til gifte og samboende pensjonister. Grunnpensjonen ble satt opp til 1,6 G i 2003 og til 1,65 G i 2004. Den foreslås økt til 1,7 G fra 1. mai 2005. Kostnaden for opptrappingen beløper seg i 2005 til 350 mill. kroner.

Provenyeffekten vil årlig bli på ca. 2 100 mill. kroner etter at opptrappingen er fullført i 2005.

2.2.6 Kamp mot mobbing i arbeidslivet m.v.

Regjeringen foreslår å styrke Arbeidstilsynet med 20 mill. kroner for å ivareta nye oppgaver knyttet til:

- Bekjempelse av mobbing i arbeidslivet. Som en del av avtalen om et inkluderende arbeidsliv, er det etablert et samarbeid mellom representanter for arbeidsgivere, arbeidstagere, Arbeidstilsynet og Regjeringen om konkrete tiltak mot mobbing og trakassering i arbeidslivet.
- Følge opp Stortingets vedtak om å føre tilsyn med arbeidsforhold for arbeidstakere fra de nye EU-landene. Arbeidstilsynets rolle er å bidra til at arbeidsforholdene for arbeidstakere fra de nye EU-landene er forsvarlige og i samsvar med de regler som gjelder på norske arbeidsplasser.
- Ny koordineringsrolle innen virksomhetsrettet HMS-tilsyn.

2.2.7 Innsats mot trygdemisbruk og innkreving av bidrag/feilutbetalinger

Departementet foreslår å øke innsatsen for å bekjempe trygdemisbruk. Innsatsen vil rettes mot å forebygge og avdekke trygdemisbruk. Departementet mener at innsatsen kan ha et stort innsparringspotensial.

Det foreslås også at trygdeetatens arbeid med innkreving av barnebidrag og feilutbetalte trygdeytelser styrkes for å bidra til å redusere bidragsgjelden samt at enda flere barnefamilier og barn får sin rettmessige ytelse.

Det foreslås en samlet styrking med 14,5 mill. kroner til disse formålene.

2.2.8 Mer effektiv behandling av blåresept-saken

Det foreslås at det bevilges 8 mill. kroner til midlertidig styrking av trygdeetaten til behandling av individuelle søknader om legemidler på blå resept og til oppstart av utviklingstiltak knyttet til dataprojektet e-resept.

2.2.9 En ny arbeids- og velferdsforvaltning

Etableringen av Arbeids- og sosialdepartementet har som siktemål å utforme en mer helhetlig politikk for arbeidsmarked, arbeidsliv og levekår, arbeidsrettede ytelser, sosiale stønader og pensjoner. Hovedmålene for det pågående samordningsarbeidet av Aetat, trygdeetaten og de kommunale sosialtjenestene er en samordnet forvaltning som setter brukernes behov i sentrum og flere i arbeid og aktiv virksomhet og færre på trygd og sosialhjelp. En bedre samordning av etatenes virkemidler, tjenester og ytelser er viktig for å styrke tilknytningen til arbeidslivet for grupper som i dag står utenfor.

Et utvalg har utredet ulike organisasjonsmodeller for samordning av Aetat, trygdeetaten og sosialtjenesten i kommunene. Utvalgets rapport er sendt på høring og Regjeringen vil komme tilbake med en sak til Stortinget våren 2005.

For Regjeringen vil en ny organisering av arbeids- og velferdsforvaltningen være en viktig del av en helhetlig tilnærming i politikktutformingen innenfor dette området, der individuell tilrettelegging for den enkelte bruker, et inkluderende arbeidsliv og insentiver til å søke arbeid står i sentrum.

2.2.10 Et bærekraftig og solidarisk pensjonssystem

Alderspensjonssystemet i folketrygden er basert på et solidarisk prinsipp: Den yrkesaktive del av befolkningen betaler for pensjoner gjennom skatter og avgifter. Samtidig har de tillit til at staten i framtiden kan kreve inn tilstrekkelig skatter og avgifter til å betale for de alderspensjonsrettigheter de har opparbeidet når de selv går av med pensjon.

Utviklingen går i retning av flere og flere pensjonister i forhold til yrkesaktive. Vi utdanner oss lenger, pensjoneres oss tidligere og lever lenger. Pensjonsutgiftene som andel av BNP forventes å øke kraftig fremover, og uten endringer i folketrygden vil vi legge en stor betalingsbyrde på våre barn og barnebarn. Flere land, blant annet Sverige, har allerede gjennomført reformer for å gjøre pensjonssystemet mer bærekraftig på sikt.

Pensjonskommisjonen som ble satt ned i mars 2001, fikk i hovedoppgave å utforme prinsippene for et reformert pensjonssystem. Representanter for de ulike politiske partiene har deltatt i kommisjonens arbeid. Kommisjonen la frem sin utredning NOU 2004:1 Modernisert folketrygd i januar i år. Rapporten ble sendt på høring umiddelbart etter fremleggelsen.

Regjeringen vil legge vekt på at vi gjennom pensjonsreformen får et robust og forutsigbart system. Ordningene må utformes på en måte som sikrer folketrygdens økonomi og et bærekraftig pensjonssystem. Pensjonssystemet bør stimulere til høy yrkesdeltaking, blant annet ved at det blir en nærmere sammenheng mellom den enkeltes innbetalinger til pensjonssystemet og utbetalt pensjon. Samtidig må alle sikres en garantert minstepensjon uansett tidligere inntekt og yrkesaktivitet. Det er viktig med bred politisk enighet om hovedtrekkene i pensjonssystemet. Regjeringen tar sikte på å legge frem en melding om saken i løpet av høsten, der Stortinget inviteres til å vedta hovedprinsippene for en pensjonsreform.

2.2.11 Ny arbeidsmiljølov

Arbeidslivet preges av store endringer. Ny teknologi, demografisk utvikling, utdanningsnivå og internasjonale forhold påvirker arbeidslivet. Arbeidsmiljøloven er gjennom mange endringer og tillegg blitt et omfattende regelverk. Disse utfordringer gjør at det er viktig å vurdere forbedringer i lovverket. Regjeringens hovedambisjon er at en videreutvikling av arbeidsmiljøloven vil bidra til et arbeidsliv med plass for alle, en bedre tilpasning av loven til utviklingen i arbeidslivet, og et enklere regelverk. Et forslag til ny arbeidsmiljølov vil bli fremmet for Stortinget våren 2005.

2.3 Budsjetttiltak

2.3.1 Hjelpemidler

Det foreslås visse justeringer knyttet til stønad til enkelte hjelpemidler som er blitt relativt billige og som også er vanlige for befolkningen som helhet. Dette gjøres bl.a. for å målrette ordningen bedre. Endringen er bl.a. knyttet til stønad til trampoliner, ordinære sykler og digitale kameraer. Bevilgningen foreslås redusert med 49 mill. kroner som følge av dette tiltaket.

Dersom flere personer er eiere eller tar ut næringsinntekt fra en virksomhet, kreves det i dag en egenfinansiering på 40 pst. av kostnadene til hjelpemidler. Det foreslås å innføre en egenandel på 40 pst. på hjelpemidler for selvstendig næringsdrivende som arbeider alene. Det foreslåtte tiltaket vil være en harmonisering av regelverket. Bevilgningen foreslås redusert med 16 mill. kroner.

2.3.2 Lønnsgarantiordningen

Hvis det ses bort i fra en viss nedgang i 2004 sammenlignet med 2003, har lønnsgarantiutbetalingene økt betydelig de senere år. Regjeringen foreslår på denne bakgrunn å redusere maksimal dekning gjennom lønnsgarantiordningen fra 3 G til 2 G. Maksimal dekning vil da bli 116 000 kroner.

Bevilgningen foreslås redusert med 26,5 mill. kroner i 2005 som følge av dette tiltaket.

2.3.3 Endringer i arbeidsgivernes ansvar for sykepengene

Evalueringen av IA-avtalen høsten 2003 viser at sykefraværet fra 2. kvartal 2001 til 2. kvartal 2003 har økt med 11,5 pst. Justert for endringer i alder og kjønn i arbeidsstyrken og næringsstruktur kan veksten anslås til 10 pst. Når Regjeringen på tross av manglende resultater har ønsket å videreføre Intensjonsavtalen var det ut fra en forventning om at konseptet med IA-virksomheter over tid vil bidra til å redusere sykefraværet, og skape et mer inkluderende arbeidsliv.

Sykefraværet økte fortsatt betydelig i 2. halvår 2003. Sykefraværstatistikken for 1. kvartal 2004 viste en markert lavere vekst enn foregående år, men fortsatt ingen reduksjon. Tall for 2. kvartal i 2004 viser en reduksjon i forhold til tilsvarende kvartal 2003. Det er imidlertid for tidlig å fastslå med sikkerhet om dette er en varig tendens. På bakgrunn av dette forutsettes nå at sykefraværstilbøyeligheten i 2004 vil øke med 0,5 pst. istedenfor 2,5 pst. som er lagt til grunn i RNB 2004. I budsjett-

forslaget for 2005 legges til grunn en nullvekst i sykefraværstilbøyelighet.

Regjeringen mener at arbeidet med å redusere sykefraværet må intensiveres. Målet i IA-avtalen er å redusere sykefraværet innen utgangen av 2005 med 20 pst. Dette skulle tilsi at sykefraværet innen utgangen av 2004 skulle ha vært redusert med 15 pst. I stedet har sykefraværet økt med 6 pst. fra 1. halvår 2001 til 1. halvår 2004. Dersom målene i IA-avtalen hadde vært nådd, ville man i 2004 dermed kunne ha redusert bevilgningen for sykepen-ger til arbeidstakere over statsbudsjettet med vel 5 milliarder kroner. Dette viser dimensjonene på de ambisjonene som er lagt til grunn, og som Regjeringen fortsatt har.

I dagens ordning er det ingen direkte økonomiske insentiver for arbeidsgivere til å forebygge langtidsfraværet. For at arbeidet med å forebygge slikt fravær skal bli lønnsomt for bedriftene foreslår Regjeringen at arbeidsgiver får et delansvar på 10 pst. for sykepen-ger som dekkes av folketrygden etter utløp av arbeidsgiverperioden. Det foreslås at arbeidsgiver delvis kompenseres for dette ved å redusere antall dager i arbeidsgiverperioden fra 16 til 14 kalenderdager. Gjeldende skjermingsordning for kronisk syke foreslås utvidet til også å gjelde arbeidsgiverens delansvar i trygdeperioden. For å unngå at småbedrifter blir rammet tilfeldig foreslås

at dagens forsikringsordning gjøres bedre. I gjeldende ordning kan arbeidsgivere som har en samlet lønnsutbetaling som ikke overstiger 40 ganger grunnbeløpet forsikre seg mot ansvar for sykepen-ger i arbeidsgiverperioden utover tre kalenderdager. Det foreslås at denne forsikringsordningen utvides til også å gjelde arbeidsgiverens delansvar i trygdeperioden. Videre foreslås at ordningen forbedres ved at den skal kunne omfatte arbeidsgivere som har en samlet lønnsutbetaling på opp til 80 ganger grunnbeløpet.

Regjeringen legger vekt på å videreføre det gode samarbeidet med partene i arbeidslivet om gjennomføring av IA-avtalen. Erklæringen fra partene av 3. desember 2003 er et viktig instrument i arbeidet med felles mål om å redusere sykefraværet, ansette flere med nedsatt funksjonsevne og øke den reelle pensjoneringsalderen. Regjeringen vil derfor fortsette samarbeidet med partene, men innenfor de nye rammene som forslaget om endringer i sykelønnsordningen legger. Regjeringens forslag om å innføre et delansvar for arbeidsgivere i trygdeperioden støtter opp under IA-avtalen og erklæringen av 3. desember 2003 om å ansvarliggjøre arbeidsgivere ytterligere for å forebygge sykefravær, og legge forholdene til rette for raske tilbakevending til arbeid for sykmeldte.

3 Sentrale utviklingstrekk

3.1 Noen sentrale utviklingstrekk innenfor arbeids- og sosialsektoren

Arbeidsliv

Få land i OECD-området har en høyere andel av befolkningen som deltar i arbeidslivet og en lavere arbeidsledighet enn Norge. Fire år med lav økonomisk vekst har imidlertid bidratt til utflating og noe nedgang i sysselsettingen samt økt arbeidsledighet. Konjunkturutviklingen har snudd i 2003. Antall registrerte helt ledige hos Aetat var 92 800 i 1. halvår 2004. Antall registrerte ledige er redusert med om lag 4 000 personer frem til august i år.

Om lag 15,7 pst. av befolkningen i alderen 16 til 66 år oppgir selv å ha en funksjonshemming, og knapt halvparten av de funksjonshemmede er med i arbeidsstyrken (AKU-undersøkelsen, 2. kvartal 2004). Siden Statistisk sentralbyrå startet med spørsmål om funksjonshemming i AKU har antall sysselsatte funksjonshemmede aldri vært høyere. Sysselsettingen er på om lag samme nivå som i 2000.

Antall personer på ulike velferdsordninger, herunder sykemelding, rehabilitering, attføring og uførepensjon har økt de senere årene. Antall personer registrert som yrkeshemmede i Aetat har økt til 84 200 ved utgangen av 1. halvår 2004. Det er ventet at denne økningen vil fortsette som en konsekvens av målsetting om tidligere vurdering av attføring i et trygdelop, skjerpet krav til attføring før eventuell uførestønad og reaktivisering av uførepensjonister, samt samling av vedtaksmyndighet i Aetat. Målet er å få redusert den samlede perioden på rehabilitering og attføring og derved raske overgang til ordinært arbeid.

Store deler av norsk arbeidsliv har en god standard på arbeidsmiljø- og sikkerhet. Det er imidlertid store utfordringer knyttet til muskel- og skjelettlidelser samt psykiske og organisatoriske forhold. Raske omstillinger er ofte nødvendig for at næringslivet skal kunne skape verdier og sikre arbeidsplasser over tid og kan oppleves både positivt og negativt for/av de ansatte. Samtidig er det fortsatt utfordringer knyttet til tradisjonelle yrkeskader og sykdommer som yrkesbetinget kreft, støyskader m.v.

Petroleumsvirksomheten gir særskilte utfordringer. Konsekvenser av hendelser og ulykker kan få dramatiske følger både for mennesker og materielle verdier. Blant annet som følge av endringsprosesser og innsparingstiltak mot slutten av 90-tallet, ble det dokumentert at risikonivået i virksomheten var økende og at partssamarbeid og arbeidstakermedvirkning ikke ble tilstrekkelig ivarettet.

Alkohol og narkotika

Siden 1994 har totalomsetningen av alkohol i Norge igjen vist en økende tendens. I 1993 var den på 4,55 liter pr innbygger 15 år og over, og i 2003 på 6,03 liter. Ølkonsumet har vært relativt konstant, mens vinforbruket øker. Den flerårige nedgangen i brennevinsforbruket er stanset opp. Det ser ut til å ha vært en kraftig økning i alkoholforbruket blant ungdom de siste ti årene. Dette kommer fram både i de årlige ungdomsundersøkelsene som Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS) foretar, og i den norske delen av den europeiske skoleundersøkelsen blant 15-16 åringene (ESPAD) i 1995, 1999 og i 2003.

Det synes ikke å være store endringer i bruken av illegale stoffer. Det er imidlertid mindre forskjeller enn før mellom andelen unge på landsbasis og unge i Oslo som oppgir å ha brukt ulike stoffer. Antallet aktive injiserende rusmiddelmissbrukere anslås å være 11 000 – 15 000. Antallet narkotikarelaterte dødsfall (overdosedødsfall) er nesten halvert de sist to år, fra 338 i 2001 til 172 i 2003.

Fattigdom

Den norske befolkningen har gjennomgående gode levekår. Flertallet har hatt en positiv utvikling i inntekt og levekår på 1990-tallet. Til tross for et høyt generelt velferdsnivå og et godt utbygd velferdssystem faller enkelte utenfor. Et lite mindretall lever i en situasjon preget av fattigdom. Med fattigdom forstås at personer har så lav inntekt, eventuelt i kombinasjon med høye utgifter i forbindelse med sykdom, funksjonshemming m.v., at de over lengre tid ikke får dekket grunnleggende velferdsbehov. Et utgangspunkt for å måle omfanget

kan være lav inntekt over tid. Inntektskriteriet er imidlertid ikke tilstrekkelig for å fastslå omfanget av fattigdom i Norge. Lav inntekt over tid øker risikoen for og forekomsten av dårlige levekår og sosial utstøting. Andelen med lav inntekt har holdt seg relativt stabilt gjennom 1990-tallet, og ligger svært lavt i internasjonale sammenligninger. Det har vært en viss nedgang i andelen personer med vedvarende lav inntekt fra midten av 1990-tallet og frem til 2001. Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at denne andelen var 2,7 pst. målt i perioden 2000-2002. Dette må trolig sees i sammenheng med svekkede konjunkturer og stigende arbeidsledighet disse årene.

En undersøkelse fra 2003 anslår antall bostedsløse i Norge til 5 200 personer, en nedgang på om lag 1 000 personer i forhold til tilsvarende anslag i 1996. Undersøkelsen viser at 80-90 pst. av de bostedsløse har rusmiddelproblemer og/eller psykiske problemer i tillegg til boligproblemet.

Økonomisk sosialhjelp

Bruken av økonomisk sosialhjelp økte sterkt på 1980- og første del av 1990-tallet, og nådde toppen i 1994 med om lag 166 500 mottakere, deretter gikk antall sosialhjelpsmottakere ned og har siden 2000 flatet ut. I 2002 var det 128 800 registrerte stønads-mottakere. Andelen sosialhjelpsmottakere i befolkningen har ligget stabilt på i underkant av 3 pst. i de senere år. Tar man hensyn til at en del stønads-mottakere forsørger barn og ektefeller, var det i 2002 om lag 210 000 personer, eller 4,6 pst. av

befolkningen, som levde i husholdninger som i løpet av året mottok sosialhjelp.

Utgiftene til økonomisk sosialhjelp var høyest i 1995 med 4,8 milliarder (2002-) kroner, og gikk deretter ned til 4,1 milliarder kroner i 1998. I 2002 ble det utbetalt vel 4,6 milliarder kroner i økonomisk sosialhjelp, mot 4,4 og 4,2 milliarder (2002-) kroner i 2001 og 2000. Økningen kan i hovedsak knyttes til at gjennomsnittlig stønad per mottaker har økt.

Foreløpige tall for 2003 tyder på en økning i antallet mottakere av og utgifter til økonomisk sosialhjelp. Departementet vil se nærmere på hva en eventuell økning skyldes.

Personer med nedsatt funksjonsevne

Tall fra statistisk sentralbyrå viser at yrkesaktiviteten blant funksjonshemmede øker fra 2003 til 2004. Totalt var 46,3 pst. av funksjonshemmede i yrkesaktiv alder sysselsatt ved utgangen av 2. kvartal 2004. Dette er fremdeles en lavere andel enn i befolkningen totalt.

Regjeringen tar sikte på å bedre rapporteringen om utviklingen av levekår- og livssituasjonen for personer med nedsatt funksjonsevne gjennom etablering av et eget dokumentasjonssenter.

3.2 Noen sentrale utviklingstrekk innenfor folketrygden

Under vises en oversikt over antall mottakere av stønader fra folketrygden for utvalgte stønadsgrupper.

Mottakere¹ av stønader fra folketrygden ved utgangen av årene 2001-2003
(utvalgte stønadsgrupper):

	2001	2002	2003	Pst.vis endring 2001-2003	Pst.andel av befolkningen 2003
<i>1. Varig inntektssikring</i>					
Alderspensjon	626 578	624 054	623 722	- 0,5	13,6
Uførepensjon	285 364	292 224	301 214	5,6	6,6
Pensjon til gjenlevende ektefeller og tidligere familiepleiere	26 764	25 914	25 246	- 5,7	0,6
Barnpensjon	14 316	14 092	13 995	- 2,2	0,3
I alt	953 022	956 284	964 177	1,2	21,1
<i>2. Midlertidig inntektssikring</i>					
Sykepenger ²	127 062	128 993	136 717	7,6	3,0
Rehabiliteringspenger ³	45 856	52 778	61 209	33,5	1,3
Attføringspenger ⁴	42 033	52 013	58 103	38,2	1,3
Foreløpig uførestønad	2 099	2 210	1 878	- 10,5	0,04
Overgangsstønad til enslige forsørgere	26 083	25 470	25 647	- 1,7	0,6
Dagpenger til arbeidsledige	64 224	77 483	92 216	43,6	2,0
Fødsels- og adopsjonspenger ⁵	49 503	47 024	46 690	- 5,1	1,0
I alt	292 636	308 488	330 514	12,9	7,2
<i>3. Kompensasjon for merutgifter</i>					
Grunn- og hjelpestønad	221 955	222 608	223 284	0,6	4,9
Stønad til barnetilsyn for personer uten pensjon/overgangsstønad	19 555	19 590	18 290	- 6,5	0,4
Engangsstønad ved fødsel ⁶	13 012	12 292	13 476	3,6	0,3
I alt	254 522	254 490	255 050	0,2	5,6

¹ En person kan ha flere stønader. Antall mottakere kan derfor være høyere enn antall personer som får stønad.

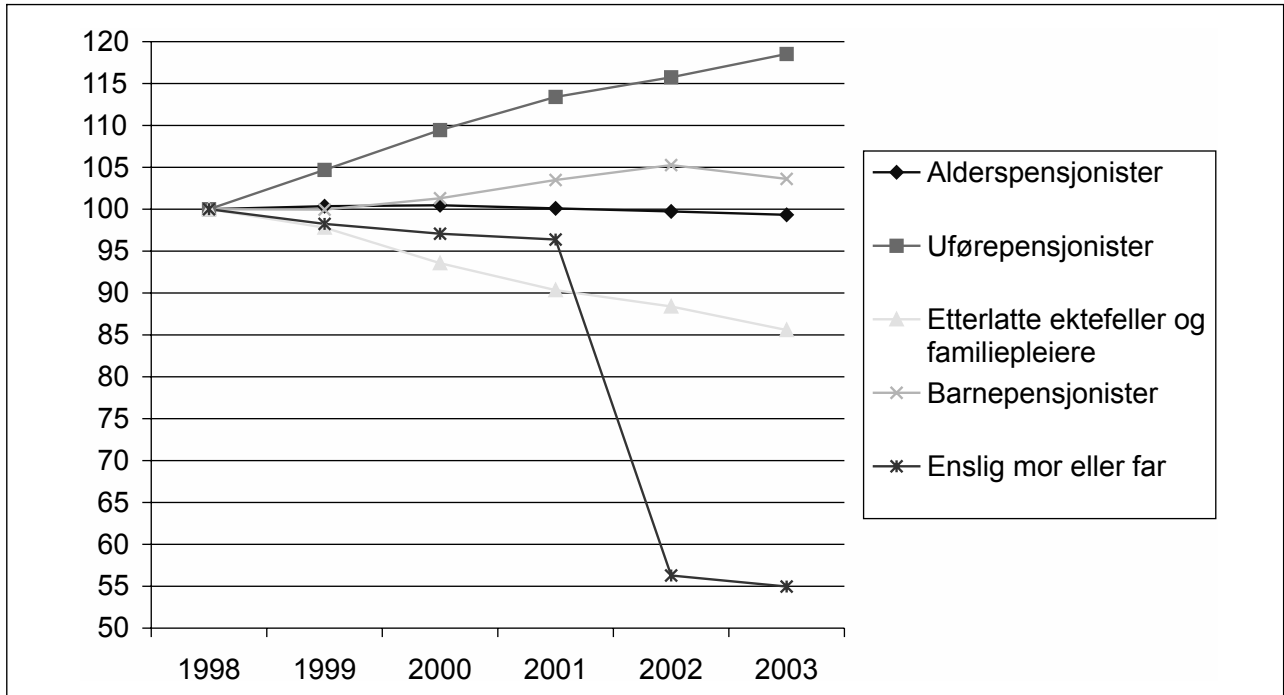
² Antall sykmeldte med sykepenger fra folketrygden (alle grupper). Tallene er basert på innregistreringer inntil utgangen av 1. kvartal påfølgende år.

³ Tallene er basert på innregistreringer inntil utgangen av 1. kvartal.

⁴ Arbeidsmarkedsetatens ansvarsområder – attføringspenger under tiltak og ventetid.

⁵ Kvinner som mottok fødsels- og adopsjonspenger i desember.

⁶ Omfatter alle som har mottatt stønaden i løpet av året.

Figur 3.1 Mottakere av langtidsytelser fra folketrygden ved utgangen av året 1998-2003. Indeks 1998=100

Antallet alderspensjonister har gått ned de siste årene. Årsaken er at det nå er de små fødselskullene fra slutten av 1930-tallet som blir alderspensjonister. Andelen minstepensjonister har falt fra om lag 39 pst. til vel 33 pst. siden 1999.

Folketrygdens totale utgifter til sykepenger (kap. 2650) var på 29 122 mill. kroner i 2003. Det utgjør en vekst på 11,4 pst. sammenlignet med 2002. For arbeidstakere (post 70) var økningen på 9,7 pst. (løpende kroner). Økningen i utgiftene skyldes dels at sykefraværet har økt, men også en økning i sykepengemottakernes inntektsgrunnlag. På grunn av utviklingen i sykefraværet hittil i år, er det for 2004 lagt til grunn at veksten i sykefraværs-tilbøyeligheten vil bli 0,5 pst. mot 1 pst. i St.prp. nr. 1 (2003-2004), og til 0 pst. i 2005.

Målet i IA-avtalen er å redusere sykefraværet innen utgangen av 2005 med 20 pst. Dersom intensjonsavtalens mål hadde blitt innfridd skulle sykefraværet nå ha vært redusert med omlag 10 pst. I stedet har sykefraværet økt med vel 10 pst., og det er spesielt langtidsfravær som har økt i perioden. Med utgangspunkt i saldert budsjett ville man i 2004 kunne ha redusert bevilgningen for sykepenger til arbeidstakere over statsbudsjettet med 20 pst. eller vel 5 milliarder kroner, dersom målene i IA-avtalen hadde vært nådd.

Det legemeldte fraværet har økt de siste tre årene fra 6,6 pst. i 2001 til 7,2 pst. i 2003. Det egenmeldte fraværet har vært stabilt til tross for at egenmeldingsperioden har økt fra 3 til 8 dager for

svært mange bedrifter som følge av at de har blitt IA-bedrifter.

Det har vært en sterk vekst i antall nye rehabiliteringspengemottakere de senere årene. Det har årlig vært en økning i antall nye mottakere på mellom 5 og 12 pst. I 2003 var det om lag 59 600 personer som brukte opp sine sykepenge rettigheter. Dette er om lag samme antall som i 2002. Av disse var det om lag 58 pst. som hadde overgang til rehabiliteringspenger i 2003. Færre personer har gått over fra rehabiliteringspenger til uførepensjon i perioden 2001-2003. Dette skyldes bl.a. utvidelsen av unntaksbestemmelsen pr. 1. januar 2001 og at kravet til attføring før uførepensjonering er innskjerpet. Det har ført til at mange personer blir værende lenger på rehabiliteringspenger eller henvist til yrkesrettet attføring.

Fra og med 1. januar 2004 ble det innført tidsbegrensning på ett år for rehabiliteringspenger på unntaksbestemmelser. Utviklingen 1. halvår 2004 viser at antall mottakere nå avtar.

Økningen av yrkeshemmede som mottar attføringsytelser er først og fremst betinget av utviklingen under andre stønadsordninger (sykepengetilfeller, rehabiliteringspengemottakere og uføretrygdede), samt utviklingen på arbeidsmarkedet generelt. Som følge av utviklingstrekkene på tilstøtende stønadsområder, har antall attføringspengemottakere vokst betydelig de siste årene, fra om lag 42 000 ved utgangen av 2001 til om lag 58 100

ved tilsvarende tidspunkt i 2003. Antall mottakere har fortsatt å øke hittil i 2004.

Hovedutfordringen knyttet til attføringsarbeidet er å bidra til at flere av de som faller utenfor arbeidsstyrken kommer tilbake til ordinært arbeid. Økningen i antall attføringspengemottakere må ses i lys av flere nylig iverksatte tiltak hvor intensjonen er å målrette arbeidet med yrkesrettet attføring. Dette gjelder bl.a. tidligere vurdering av attføring i et sykeforløp, innføring av tidsbegrensning på ett år for rehabiliteringspenger etter unntaksbestemmelser, skjerpet krav til attføring før eventuell uførepensjonering og samling av vedtaksmyndigheten for yrkesrettet attføring i Aetat. Regelverksendringene har som formål å sikre at ventetiden før aktive tiltak iverksettes blir kortere, samt få personer med nedsatt helserelaterte problemer tilbake til ordinært arbeid og hindre varig avgang fra arbeidslivet. Flere av regelverksendringene forventes samtidig å redusere antall personer som mottar rehabiliteringspenger.

Fra 1999 til 2003 økte antall uførepensjonister med vel 31 400 personer. Dette tilsvarer en økning på nærmere 12 pst.

Tilgangen av nye uførepensjonister var høyere, samtidig som avgangen var noe lavere i 2003 enn i 2002. Det gir en sterkere nettoeffekt i 2003 enn i 2002. Videre er det slik at pensjonsgrunnlaget er høyere for de nye uførepensjonistene enn hva det er for de som går ut av ordningen. I løpet av første halvår 2004 har det kommet til omtrent 16 000 nye uførepensjonister. Disse fordeler seg med omtrent 30 pst. på tidsbegrenset uførestønad og nær 70 pst. på varig uførepensjon.

Utviklingen i andre ytelser, som sykepenger, rehabilitering og yrkesrettet attføring, har betydning for utviklingen på uførepensjonsområdet. Antall sykepengedager pr. sysselsatt har økt i perioden frem til og med 2003. Det har vært små endringer i antall personer som har brukt opp sine sykepengerrettigheter samtidig som det i de siste årene har vært en sterk økning i antall personer som mottar attføringspenger og rehabiliteringspenger.

Hovedutfordringen er å forebygge varig uførhet og redusere tilgangen til uføreytelsene. Uføretilbøyeligheten øker med alder. Den demografiske utviklingen vil derfor isolert sett gi en økning i antallet som mottar uføreytelser de nærmeste årene. For å kunne begrense utstøtingen fra arbeidslivet er hovedutfordringen å forebygge varig uførhet.

Fra 2000 til 2001 ga omlegging av stønadsordningen en nedgang i antall enslige forsørgere, og en nedgang i antall personer med overgangsstønad. På grunn av kravet om yrkesrettet aktivitet var nedgangen størst for enslige forsørgere med yngste barn over tre år.

Antall mottakere med overgangsstønad har nå stabilisert seg, og var på samme nivå i 2003 som i 2002, mens det har vært en liten nedgang i antall med stønad til barnetilsyn. Av enslige forsørgere med yngste barn under tre år var andelen med overgangsstønad 93,5 pst. i 2003. For enslige forsørgere med yngste barn over tre år var andelen med overgangsstønad 45 pst. i 2003.

I slutten av 90-årene bidro en bedring av arbeidsmarkedet til at dagpengeutbetalingene av dagpenger ble betydelig redusert fra 1994 til 1999 som følge av en sterk vekst i norsk økonomi. Antall dagpengemottakere gikk også ned fra ca. 142 000 mottakere i 1994 til ca. 57 500 mottakere i gjennomsnitt i 1999. Den samlede utbetalingen til dagpenger begynte igjen å øke i 2000 som følge av økningen i den registrerte ledigheten. Etter hvert som konjunktursvekkelsen fikk et bredere omfang, har også antallet dagpengemottakere og veksten i dagpengeutbetalingene økt sterkere. Denne utviklingen fortsatte også i 2003. Det er i de siste to årene gjennomført en rekke endringer i dagpengereguleringen. Endringer i dagpengeordningen, som f.eks. krav til aktiv arbeidssøking og dagpengeperiodens lengde har gitt gode insentiver til aktiv jobbsøking og motiverer til arbeid. Samtidig har ressursene til Aetat blitt styrket for å gi økt service til arbeidssøkerne gjennom en tettere oppfølging av dagpengemottakerne. Oppfølgingen og krav til mottakere av dagpenger bidrar til en raskere overgang til ordinær jobb.

3.3 Grunnbeløp, særtilllegg og andre stønader som Stortinget fastsetter

En vesentlig del av folketrygdens utgifter under programområdene 29 og 33 og en del av utgiftene under programområde 09 avhenger av satsene for grunnbeløp og særtilllegg.

For 2005 fordeler utgiftene til de ulike pensjonstyper seg slik:

	Mill kroner
<i>Programområde 09:</i>	
Krigspensjon	870
Pensjonstrygden for sjømenn	621
Avtalefestet pensjon med statstilskott	783
Sum programområde 09	2 274
<i>Programområde 29:</i>	
Uførepensjon	45 097
Medisinsk rehabilitering	8 580
Alderspensjon	83 580

Etterlattepensjon	2 303
Stønader til enslige forsørgere	2 300
Sum programområde 29	141 860
Sum programområde 33	10 265
Attføringspenger	
Sum totalt programområdene 09, 29 og 33	154 399

Pensjonene og opptjente rettigheter sikres ved en årlig regulering av folketrygdens grunnbeløp. Fra 1. mai 2003 økte grunnbeløpet med 2 691 kroner til 56 861 kroner, dvs. med 5,0 pst. Fra 1. mai 2004 ble grunnbeløpet hevet med 1 917 kroner eller 3,4 pst., til 58 778 kroner. Dette innebærer at det gjennomsnittlige grunnbeløpet har økt med 3,9 pst. fra 2003 til 2004.

a. Grunnbeløpet

Følgende pensjonsytelser fastsettes i forhold til grunnbeløpet:

Stønadsform	Utgjør i pst. av grunnbeløpet
1. Full grunnpensjon til enslig pensjonist, og til pensjonist med ektefelle som ikke har rett til pensjon	100,00
2. Full grunnpensjon til pensjonist med ektefelle som også er pensjonsberettiget ¹	82,50
3. Ektefelle tillegg til pensjonist med full grunnpensjon før inntektsprøving	50,00
4. Barn tillegg for hvert barn før inntektsprøving	40,00
5. Barnepensjon	
a) for 1. barn når en av foreldrene er død	40,00
b) for hvert av de øvrige barn når en av foreldrene er død	25,00
c) for 1. barn når begge foreldrene er døde: Samme beløp som etterlattepensjon til den av foreldrene som ville ha fått størst slik pensjon	
d) for 2. barn når begge foreldrene er døde	40,00
e) for hvert av de øvrige barn når begge foreldrene er døde	25,00
6. Full overgangsstønad til etterlatt, ugift, skilt eller separert forsørger	185,00
7. Særtilllegg til ytelser i folketrygden	
a) for enslig pensjonist, pensjonist som forsørger ektefelle under 60 år	79,33
f) for ektepar der begge har minstepensjon (79,33 pst. for hver), og for pensjonist som forsørger ektefelle over 60 år	158,66
g) for pensjonist som har ektefelle som selv har tilleggspensjon som er høyere enn særtillegget etter ordinær sats	74,00

Satsene for særtilllegg økte fra 1. mai 1998 fra 63,2 til 79,33 pst. av grunnbeløpet etter ordinær sats, og fra 57,5 til 74 pst. som minstesats for pensjonist med ektefelle som har tilleggspensjon høyere enn særtillegget etter ordinær sats. Samlet særtilllegg og tilleggspensjon for ektefellene må ikke være mindre enn to ganger ordinær sats. En minstepensjonist med ektefelle tillegg for ektefelle over 60 år får samme tillegg som ektepar med minstepensjon (158,66 pst. av G).

Minstepensjonen økte fra 1. mai 2004 fra 101 964 kroner til 105 408 kroner, dvs. med 3 444 kroner pr. år for enslig og fra 181 200 kroner til 190 248 kroner, dvs. med 9 048 kroner pr. år for ektepar. Fra 2002 til 2003 økte dermed pensjonen med 3,4 pst. for enslig minstepensjonist og 5,0 pst. for ektepar med minstepensjon.

¹ Ved lov av 28. februar 1997 nr. 20 er det bestemt at grunnpensjon til pensjonist som har selvforsørgende ektefelle/samboer, settes til 75 pst. av grunnbeløpet (G). Endringen trådte i kraft 1. januar 1998 og gjelder nye tilfeller. Full grunnpensjon for gifte og samboende pensjonister er økt til 82,5 pst. av grunnbeløpet fra 1. mai 2004.

b. Særtillegget

Etter folketrygdloven §3-3 ytes det særtillegg til personer som får:

- alderspensjon etter kapittel 19,
- uførepensjon etter kapittel 12,
- overgangsstønad og pensjon til gjenlevende ektefelle etter kapittel 17,
- overgangsstønad eller pensjon til tidligere familiepleier etter kapittel 16 og

- pensjon til foreldreløst barn etter kapittel 18

Særtillegget er først og fremst beregnet på dem som på grunn av alder eller av andre årsaker ikke har kunnet tjene opp tilleggspensjon. Særtillegget blir redusert eller faller bort i den utstrekning det ytes tilleggspensjon fra folketrygden, jf. folketrygdloven § 3-3.

Andre stønader som Stortinget fastsetter størrelsen av ¹:

Type stønad	2004	Forslag 2005
1a. Grunnstønad for ekstrautgifter ved uførhet etter lovens §6-3 (laveste sats)	6 540	6 636
1b. Ved ekstrautgifter utover laveste sats, kan grunnstønad forhøyes til	9 996	10 140
1c. eller til	13 140	13 332
1d. eller til	19 332	19 620
1e. eller til	26 208	26 604
1f. eller til	32 748	33 240
2a-1. Hjelpstønad til uføre som må ha hjelp i huset ^{2 3}	10 896	11 064
2a-2. Hjelpstønad etter loven § 6-4 til uføre som må ha særskilt tilsyn og pleie ³	11 724	11 904
2b. Forhøyet hjelpstønad etter lovens § 6-5 til uføre under 18 år som må ha særskilt tilsyn og pleie ⁴	23 448	23 808
2c. eller til	46 896	47 616
2d. eller til	70 344	71 424
3. Behovsprøvet gravferdsstønad opptil	15 540	16 068
4. Stønad til barnetilsyn etter loven §§15-11 og 17-9 ⁵		
for ett barn	32 052	33 144
for to barn	41 820	43 236
for tre eller flere barn	47 388	48 996

¹ Satsene under pkt. 1, 2 og 4 er årsbeløp for ytelsene.

² Stønad til hjelp i huset gjelder tilfeller før 1. januar 1992

³ Fra 1. januar 1997 skilles det mellom stønad til hjelp i huset og stønad til særskilt tilsyn og pleie.

⁴ Gjelder også ved uførhet som skyldes yrkesskade, jf. lovens § 12-18.

⁵ Fra 1. januar 2003 dekkes 66 pst. av dokumenterte utgifter til barnetilsyn. Beløpene i tabellen er maksimale refusjonssatser. Stønaden er inntektsprøvet.

4 Andre saker

4.1 Ny departementsstruktur

Opprettelse av et nytt Arbeids- og sosialdepartementet

Det er opprettet et nytt Arbeids- og sosialdepartement (ASD). Hovedfokus for det nye departementet vil være å utforme en helhetlig politikk for arbeidsmarked, arbeidsliv og levekår, arbeidsrettede ytelser, sosiale stønader og pensjoner. Politikken skal bidra til høy sysselsetting, et velfungerende arbeidsliv samt inntektssikring for dem som helt eller delvis er uten arbeid. Målet er bedre å samordne tiltak for å gi bistand til å finne arbeid tilrettelagt den enkeltes behov og tiltak rettet mot å sikre inntekt, stønad, sosialytelse eller pensjon. Ved opprettelsen av det nye ASD er ansvaret for arbeidsmarkedstjenester, trygd og sosialhjelp samlet i et departement og et helhetsansvar for oppfølgingen av avtalen om et inkluderende arbeidsliv.

Departementet skal ha et hovedansvar for å koordinere arbeidet med bekjempelse av fattigdom og skal videre ha ansvaret for å samordne alkohol- og narkotikapolitikken.

Det nye departementet består av Arbeidsavdelingen, Arbeidsmiljø- og sikkerhetsavdelingen, og inntektspolitisk stab fra det tidligere Arbeids- og administrasjonsdepartementet, Departementsrådets stab, Administrasjons- og budsjettavdelingen, Trygdeavdelingen, Seksjon for levekår og Seksjon for alkohol og narkotikapolitikk i Sosialpolitisk avdeling samt Samordningsprosjektet i det tidligere Sosialdepartementet og Tariffrettsseksjonen i Kommunal- og regionaldepartementet.

Det er overført følgende seksjoner fra Sosialpolitisk avdeling i det tidligere Sosialdepartementet til Helse- og omsorgsdepartementet: Seksjon for kommunalpolitikk, Seksjon for tjenester og deler av Seksjon for fellessaker.

Nedenfor fremgår hvilke rammer som overføres i forbindelse med opprettelsen av ASD:

Fra kategori	Til kategori	Beløp kr 1 000
01.00 Administrasjon m.v.	09.00 Administrasjon m.v.	50 261
13.10 Administrasjon m.v.	09.00 Administrasjon m.v.	15 426
09.00 Administrasjon m.v.	10.00 Administrasjon m.v.	- 14 183
19.00 Arbeidsmarked	09.30 Arbeidsmarked	7 517 000
19.10 Arbeidsmiljø og sikkerhet	09.40 Arbeidsmiljø og sikkerhet	696 900
09.20 Tiltak for bedre levekår, forebygging av rusmiddelproblemer m.v.	10.60 Omsorgstjenester	- 2 788 797
33.30 Arbeidsliv, folketrygden	33.30 Arbeidsliv, folketrygden	21 938 500
Netto sum til Arbeids- og sosialdepartementet		27 415 115

Arbeids- og sosialministeren vil etter dette ha det konstitusjonelle ansvaret for følgende kapitler: Kap. 600-666, kap. 2541-2543, kap. 2600-2690, kap. 3600-3643, kap. 5527, kap. 5631 og kap. 5701-5705.

4.2 Fornyning, organisasjons- og strukturendring i statsforvaltningen

Ny arbeids- og velferdsforvaltning

Aetat, trygdeetaten og sosialtjenesten er helt sentrale deler av dagens norske velferdsstat. Etatene

forvalter til sammen 225 milliarder kroner. Tjenestene omfatter over 16 000 årsverk. Halvparten av befolkningen er til enhver tid brukere av en eller flere av etatene.

Regjeringen har fått utredet ulike organisasjonsmodeller for samordning av de tre etatene, jf. NOU 2004: 12 En ny arbeids- og velferdsforvaltning. Denne er sendt på høring med frist 1. november 2004. På bakgrunn av forslagene i utredningen og høringsinstansenes synspunkter vil regjeringen legge fram en sak for Stortinget om ny arbeids- og velferdsforvaltning våren 2005.

Ny arbeidsmiljølov

Et utvalg har utredet mulige forslag til endringer i loven, jf. NOU 2004:5 Arbeidslivslovutvalget. Forslag til ny arbeidsmiljølov vil bli fremmet for Stortinget våren 2005.

Modernisert folketrygd

Pensjonssystemet i Norge framstår samlet sett som komplisert, der regelverket for ulike ordninger griper inn i hverandre. Pensjonskommisjonen har utredet hovedmål og prinsipper for et samlet pensjonssystem, jf. NOU 2004:1 Modernisert folketrygd. I innstillingen er det bl.a. utredet mulige forslag som kan bidra til forenklinger og gjøre et framtidig pensjonssystem mer oversiktlig. Innstillingen og merknadene fra høringsinstansene vil danne grunnlag for en stortingsmelding høsten 2004.

Ny organisering av Arbeidstilsynet

Regjeringen har besluttet en ny organisering av Arbeidstilsynet for å få til en mer utadrettet etat samt økt satsing på inkluderende arbeidsliv. Ny organisering skal være endelig på plass i 2006 og vil foruten et direktorat i Trondheim ha syv regionkontorer.

Brukervennlig forskriftsverk innen helse, miljø og sikkerhet

Det arbeides med å utvikle et felles regelverk for Arbeidstilsynet og Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap på brann- og elektrisitetområdet med utgangspunkt i næringslivet som målgruppe. Antall forskrifter skal reduseres fra 100 til 6. Det tas sikte på at det nye regelverket skal tre i kraft samtidig med den nye arbeidsmiljøloven.

Det arbeides videre med et prosjekt «regelhjelp.no» som skal bidra til at næringslivet gjen-

nom enkle grep kan søke seg inn på hvilke regler som gjelder for akkurat deres virksomhet.

Nytt regelverk for petroleumsvirksomheten

Petroleumstilsynet skal utvikle et nytt regelverk for petroleumsvirksomheten som regulerer virksomheten på sokkelen og på land som en helhet. Nytt regelverk planlegges fastsatt 2006/2007.

Fornyelsestiltak i Aetat og trygdeetaten

Det pågår et kontinuerlig fornyelsesarbeid i Aetat og trygdeetaten.

Forslaget til ny lov om arbeidsmarkedstjenester, jf. Ot.prp. nr. 62 (2003-2004), vil sikre økt brukerretting i Aetat. Både arbeidssøkere og arbeidsgivere vil få bedre informasjon om hvilken service de kan vente å få i Aetat. Arbeidssøkere får også rett til en skriftlig behovsvurdering der Aetat tar stilling til om vedkommende har behov for etatens tjenester, hvilke tjenester som i så fall anses nødvendige og hensiktsmessige, når oppfølging skal skje og hvilken aktivitet søkeren må utvise.

Videre pågår det et arbeid med å utarbeide nye, forenklete rutiner for innsending av meldekort til Aetat. Den nye løsningen innebærer at det innføres ett meldekort for alle stønadssøkere. I tillegg vil tjenesten for å sende inn meldekort over internett (eMelding) forbedres. Det tas sikte på at den nye løsningen tas i bruk i løpet av 1. halvår 2005.

Forsøkene med nye finansieringsformer er også et ledd i fornyelsesarbeidet innenfor arbeidsmarkedspolitikken. Aktivitets- og resultatbaserte finansieringsordninger prøves ut på ulike områder, både internt i Aetat og overfor eksterne tjenesteleverandører. Målet er i første rekke å bedre kvaliteten på tjenestene overfor den enkelte arbeidssøker gjennom økt fokus på brukerretting og tilbud tilpasset den enkelte arbeidssøker.

Gjennomføring av en pensjonsreform vil bl.a. innebære at gammelt regelverk, overgangsregler og nytt regelverk vil eksistere side om side i mange år. Denne situasjonen stiller store krav til trygdeetatens evne til omstilling og fleksibilitet og medfører at det må satses spesielt på kompetanseutvikling.

I trygdeetaten videreføres arbeidet med å effektivisere saksbehandling, kvalitetsutvikling, og å sikre korrekt utmåling og tildeling av ytelser. Brukermedvirkning og samspill med brukeren for å finne frem til gode og hensiktsmessige løsninger for brukeren er et viktig element i dette arbeidet.

Ny tilknytning for AFI AS og STAMI

Arbeidsforskningsinstituttet AS (AFI AS) vil fra 1. januar 2005 bli overført til Utdannings- og forskningsdepartementet som igjen vil videre delegere fullmakt til å utøve statens eierinteresser til Høgskolen i Oslo.

Det foreslås videre at Statens arbeidsmiljøinstitutt (STAMI) gis unntak fra bevilgningsreglementets § 4 og omdannes til forvaltningsorgan med særskilte fullmakter (nettobudsjettert).

4.3 Forskning og annen kunnskapsutvikling

Forskning og utvikling (FoU) har en sentral plass i arbeidet for å utvikle en bedre og mer effektiv arbeids- og sosialsektor. Formålet er å sikre at politikktutformingene bygger på et faglig godt grunnlag som bidrar til å utvikle sektoren. Samtidig skal FoU-virksomheten bidra til å følge opp og kvalitets sikre sektorens oppgaveløsning og virkemiddelbruk for å vurdere om fastsatte målsettinger nås.

Departementets sektoransvar innebærer bl.a. å sørge for langsiktig kunnskapsoppbygging på sektorens politikkområder. Det anvendes flere virkemidler for kunnskapsinnhenting. Forskningsbasert kunnskap og kompetanse innhentes bl.a. gjennom langsiktig satsing i regi av Norges forskningsråd, gjennom oppdragsforskning bestilt av departementet eller underliggende etater, finansiering av forskerstillinger samt gjennom forskning og kunnskapsinnhenting i regi av underliggende etater.

Forskning i regi av Norges forskningsråd

Forskning i regi av Norges forskningsråd har i hovedsak et anvendt siktemål i realiseringen av overordnede mål for sektoren Under Kap. 620, post 50 Norges forskningsråd foreslås bevilget 88,4 mill. kroner.

Bevilgningen går til finansiering av forskningsprogrammer, strategiske satsinger samt basisbevilgninger til forskningsinstitutter.

Direktefinansiert forskning og utredningsvirksomhet

Bestillerfunksjonen mht. forsknings- og utredningsoppdrag samt forsøksordninger er innenfor deler av departementets ansvarsområder overført til Sosial- og helsedirektoratet. Andre underliggende etater har også denne bestillerfunksjonen. Det kunnskapsgrunnlaget departementet selv innhenter som grunnlag for politikktutvikling dekkes

under kap. 620 Utredningsvirksomhet, forskning m.m., post 21. Dette gjelder bl.a. utredningsvirksomhet innenfor levekår og fattigdom, alkohol- og narkotikas spørsmål, personer med nedsatt funksjonsevne og svakstilte grupper, trygderelaterte problemstillinger, arbeidsmiljø, arbeidsmarked og arbeidsliv. Finansiering av trygdeforskerstillinger ved NOVA, UiO (Trygdemedisin) og UiB (Trygdeøkonomi) dekkes også innenfor denne bevilgningen. Det sates bl.a. på økt kunnskap om sammenhengen mellom arbeidsmarked og andre levekår. Det henvises også til kap. 0634 Arbeidsmarkedstiltak post 21 Evaluering, utviklingstiltak mv. Her er det bl.a. bevilget midler til en sterkere satsing for bedre kunnskap om attføringsløp og til EUs sysselsettingsprogram (Employment Incentive Measures).

Forskning i regi av underliggende etater

Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS) skal bidra til økt kunnskap om bruk og misbruk av rusmidler og andre avhengighetsskapende stoffer, med særlig vekt på sosialvitenskaplige problemstillinger. Instituttets forskning kan deles inn i 5 hovedområder: rusmiddelmarkedet, rusmiddelbruk og rusmiddelkultur, forebyggende tiltak, konsekvenser av rusmiddelbruk samt behandling og omsorg. Instituttets virksomhet blir finansiert gjennom statlig driftstilskudd og egenfinansierte forskningsprosjekter. Bevilgningsforslag er ført opp under Kap. 0622 Statens institutt for rusmiddelforskning.

STAMI er det nasjonale forskningsinstituttet for arbeidsmiljø og arbeidshelse. Virksomheten omfatter forskning, utredning, service, utdanning og formidling. Det overordnede målet er å skape og formidle kunnskap om sammenhengen mellom arbeid og helse. For nærmere omtale vises til Kap. 0643 Statens arbeidsmiljøinstitutt.

4.4 Samfunnssikkerhet og beredskap

Det enkelte fagdepartement har ansvaret for samfunnssikkerhets- og beredskapsarbeidet i sin sektor, herunder oppfølgingen av St.meld. nr. 17 (2001-2002).

Samfunnssikkerhet- og beredskapsarbeidet skal bidra til å redusere alvorlige trusler og risikoer og dermed redusere samfunnets sårbarhet. Hovedutfordringen er å hindre tap av liv, helse, miljø, viktige samfunnsfunksjoner og materielle verdier i forbindelse med større ulykker, katastrofer og andre uønskede hendelser i fred, krise og krig.

Petroleumsvirksomheten

Petroleumstilsynet skal følge opp at aktørene i petroleumsvirksomheten holder et høyt nivå på helse-, miljø, sikkerhet og beredskap i petroleumsvirksomheten, og gjennom dette også bidra til å skape størst mulig verdier for samfunnet. I henhold til den tilsynsordning som gjelder for sikkerheten i petroleumsvirksomheten, er Petroleumstilsynet koordinerende myndighet for tilsynet med sikkerhet og beredskap i petroleumsvirksomheten offshore og for p.t. åtte nærmere angitte anlegg på land.

Lovgivningen på beredskapsområdet tar utgangspunkt i at fare- og ulykkesituasjoner skal unngås ut fra hensynet til personell, miljø og økonomiske verdier. I tillegg er det krav om å iverksette tiltak for å hindre eller redusere skadevirkningene av en fare- og ulykkesituasjon. Operatør skal gjennomføre beredskapsanalyser som identifiserer nødvendige tiltak, både i forhold til den risiko som virksomheten selv genererer og i forhold til ytre risikofaktorer som terror og sabotasje. Risikoreduserende beredskapstiltak bygges primært inn ved design av innretningen. Dette gjelder ift bærende struktur, brann- og eksplosjonsbeskyttelse og lignende, og suppleres med beredskapsutstyr og operasjonelle og organisatoriske tiltak.

For nærmere omtale av petroleumsvirksomheten, vises til programkategoriomtale 09.40 Arbeidsmiljø og sikkerhet, kap. 642 Petroleumstilsynet.

Sosialberedskapen

Sosialberedskapen skal, med sikte på kriser i fred og i krig, best mulig opprettholde befolkningens velferd, yte midler til livsopphold, sørge for pleie, omsorg, praktisk hjelp og avlastning.

Lov om helsemessig og sosial beredskap som trådte i kraft 1. juli 2001, stiller krav om utarbeidelse av beredskapsplan for helse- og sosialtjenestene. Det gjenstår fremdeles mye arbeid for å beredskapssikre alle deler av helse- og sosialtjenesten.

Helse- og sosialberedskapstiltak er integrert i de respektive sektorene og finansieres i hovedsak over ordinære driftsbudsjetter.

Sosial- og helsedirektoratet skal i samarbeid med andre gjennom veiledning, tilrettelegging og pådrivervirksomhet bidra til at virksomhetene i den kommunale helse- og sosialtjenesten videreutvikler og øver sitt beredskapsplanverk med sikte på å styrke sin krisehåndteringsevne.

Entydige samarbeidslinjer og gode kommunikasjonslinjer internt i sosial- og helsetjenesten og overfor andre viktige samarbeidspartner er en forut-

setning for å håndtere en beredskapshendelse på en tilfredsstillende måte. Utvikling av samarbeidslinjer og beredskapsnettverk, samt utvikling av gode og sikre kommunikasjonsløsninger vil derfor stå sentralt.

Trygdeetaten

Trygdeetaten forvalter ordninger av stor samfunnsmessig betydning. Sikring av pensjons- og stønadsutbetalinger er en hovedutfordring. Etaten er derfor avhengig av en høy grad av sikkerhet i og rundt sine IT-systemer for å levere rett ytelse til rett tid. Beredskapsbestemmelsene i folketrygdloven stiller klare krav til trygdeetaten for å sikre at driften kan fortsette mest mulig normalt under en krise.

Rikstrygdeverket er gitt ansvar for at beredskapsplaner er utarbeidet, øves og vedlikeholdes for å sikre

- utbetaling av samfunnskritiske ytelser
- driftssikkerheten knyttet til de sentrale IT-systemene
- at sikkerhets- og beredskapspersonell øves og læres opp
- at leverandører av varer og tjenester er leveringsdyktige og
- at informasjonssikkerheten er tilfredsstillende iht. kravene i personopplysningsloven

På bakgrunn av risiko- og sårbarhetsanalyser arbeides det fortløpende med løsninger for bedre sikring av data med henblikk på reduksjon av sårbarhet og å unngå større utbetalingsforsinkelser. Det er også i ferd med å utarbeides løsninger for å kunne foreta utbetalinger manuelt dersom samfunnskritiske funksjoner er brutt sammen. Etatens beredskapsplaner testes og øves regelmessig.

Aetat

En hovedoppgave for Aetat er å sikre korrekte og presise utbetalinger av livsoppholdsytelser. Videre er det viktig å sikre at informasjonssikkerheten oppfyller kravene i personopplysningsloven i forhold til konfidensialitet, integritet og tilgjengelighet. Aetat stiller derfor strenge krav til sikkerheten rundt sine IKT-systemer.

På bakgrunn av risiko- og sårbarhetsvurderinger og sikkerhetstesting, arbeider Aetat kontinuerlig med å forbedre sikkerheten rundt sine IKT-systemer. Aetat sikkerhetsovervåker de mest sentrale applikasjonene for å imøtekomme kravet til stabil drift, korrekte utbetalinger og sikring av verdier og informasjon. Aetat arbeider aktivt med drifts- og kontinuitetsplaner for å ha kritiske applikasjoner

tilgjengelig og ivareta samfunnskristiske oppgaver på en tilfredsstillende måte i en krisesituasjon. Etaten prioriterer også å utarbeide og vedlikeholde detaljerte planer for å kunne foreta manuelle utbetalinger og ivareta servicen til Aetats brukere hvis Aetats systemer i en krisesituasjon ikke er tilgjengelige.

4.5 Regjeringens hovedmål for den økonomiske politikken

Regjeringens hovedmål for den økonomiske politikken er arbeid til alle, økt verdiskaping, videreutvikling av det norske velferdssamfunnet, rettferdig fordeling og bærekraftig utvikling. Et sterkt og konkurransedyktig næringsliv er en forutsetning for å nå disse målene.

På lang sikt er det veksten i fastlandsøkonomien som bestemmer utviklingen i velferden i Norge. Den økonomiske politikken må derfor legge avgjørende vekt på å fremme verdiskaping og produktivitet både i offentlig og privat sektor. Regjeringen har forbedret rammevilkårene for næringsvirksomhet og vil fortsette arbeidet med å redusere skatter og avgifter og iverksette andre tiltak som kan øke vekstevnen i økonomien.

Regjeringen vil følge retningslinjene for en forsvarlig, gradvis innfasing av oljeinntektene i økonomien som det var bred enighet om ved Stortingets behandling av St.meld. nr. 29 (2000-2001). Den økonomiske politikken må samtidig bidra til en stabil utvikling i produksjon og sysselsetting. Retningslinjene innebærer at pengepolitikken rettes inn mot lav og stabil inflasjon. På den måten har pengepolitikken fått en klar rolle i å stabilisere den økonomiske utviklingen.

Veksten i internasjonal økonomi tok seg opp i løpet av fjoråret. Samtidig har oppgangen blitt bre-

dere basert. Det er imidlertid fortsatt betydelig usikkerhet knyttet til utviklingen framover. Dette har bl.a. sammenheng med store ubalanser i amerikansk økonomi og virkningene på den økonomiske veksten av en vedvarende høy oljepris.

Etter to år med relativt svak utvikling i norsk økonomi tok veksten seg opp i andre halvår 2003. Lave renter og solid inntektsvekst stimulerer innenlandsk etterspørsel. Videre har rentedifferansen overfor utlandet har blitt kraftig redusert, slik at kronen, målt ved industriens effektive kronkurs har svekket seg betydelig siden desember 2002. Styrkingen av kronen gjennom 2002 er dermed langt på vei reversert. Sammen med sterkere vekst i internasjonal økonomi innebærer dette at utsiktene for de konkurranseutsatte næringene framstår som lysere enn for ett-to år siden.

Regjeringen legger vekt på å videreføre det inntektspolitiske samarbeidet. Moderate inntektsoppgjør er nødvendig for å sikre en fortsatt sterk konkurranseutsatt sektor og lav arbeidsledighet. Gjennomføringen av lønnsoppgjørene er partenes ansvar.

Oppsvinget i norsk økonomi reflekteres i en mer positiv utvikling i arbeidsmarkedet. Sysselsettingen ligger på et noe høyere nivå enn i fjor sommer, og bedriftsundersøkelsen fra Aetat understøtter inntrykket av at etterspørselen etter arbeidskraft er i ferd med å ta seg opp. Samtidig trekker lysere utsikter i retning av at flere personer aktivt søker arbeid. Dette er i tråd med erfaringer fra tilsvarende konjunkturfaser. Oppgangen i arbeidsstyrken har bidratt til å dempe nedgangen i arbeidsledigheten i første halvår i år. I Nasjonalbudsjettet 2005 legges det til grunn at sysselsettingen vil fortsette å øke moderat gjennom inneværende og neste år, mens arbeidsledigheten gradvis avtar.

5 Oversiktstabeller

5.1 Utgifter og inntekter fordelt på kapitler

Forslag til statsbudsjett for 2005 under programområde 09 Arbeid og sosiale formål, 29 Sosiale formål, folketrygden og 33 Arbeidsliv, folketrygden.

Utgifter fordelt på kapitler

					(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
<i>Administrasjon</i>					
0600	Arbeids- og sosialdepartementet (jf. kap. 3600)	70 545	75 700	116 000	53,2
0603	Arbeidsretten, meklingsinstitusjonene m.m. (jf. kap. 3603) tidl. kap 503/3503	10 356	12 150	13 600	11,9
	Sum kategori 09.00	80 901	87 850	129 600	47,5
<i>Tiltak for bedre levekår, forebygging av rusmiddelproblemer m.v.</i>					
0620	Utredningsvirksomhet, forskning m.m.	160 089	111 800	172 300	54,1
0621	Tilskudd forvaltet av Sosial- og helsedirektoratet	1 712 874	3 121 000	399 800	-87,2
0622	Statens institutt for rusmiddelforskning	31 326	27 550	28 500	3,4
	Sum kategori 09.20	1 904 289	3 260 350	600 600	-81,6
<i>Arbeidsmarked</i>					
0630	Aetat (jf. kap. 3630) tidl. kap. 1590/4590	2 056 168	1 979 853	2 164 300	9,3
0634	Arbeidsmarkedstiltak (jf. kap. 3634), tidl. kap. 1594/4594	4 386 898	4 885 861	4 917 700	0,7
0635	Ventelønn (jf. kap. 3635), tidl. kap 1595/ 4595	433 305	454 000	435 000	-4,2
	Sum kategori 09.30	6 876 371	7 319 714	7 517 000	2,7
<i>Arbeidsmiljø og sikkerhet</i>					
0640	Arbeidstilsynet (jf. kap. 3640), tidl. kap 1570/4570	281 746	275 782	329 700	19,6
0642	Petroleumstilsynet (jf. kap. 3642), tidl. kap. 1572/4572		134 556	139 500	3,7
0643	Statens arbeidsmiljøinstitutt (jf. kap. 3643), tidl. kap. 1573/4573	81 288	72 350	75 700	4,6

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
0646	Pionerdykkere i Nordsjøen, tidl. kap. 1576			152 000	
	Sum kategori 09.40	363 034	482 688	696 900	44,4
	<i>Kontantytelser</i>				
0660	Krigspensjon	940 485	914 000	870 000	-4,8
0664	Pensjonstrygden for sjømenn	497 000	557 000	621 000	11,5
0666	Avtalefestet pensjon (AFP)	679 072	707 000	783 000	10,7
	Sum kategori 09.60	2 116 557	2 178 000	2 274 000	4,4
	Sum programområde 09	11 341 152	13 328 602	11 218 100	-15,8
	<i>Administrasjon</i>				
2600	Trygdeetaten	5 057 394	4 889 700	5 112 000	4,5
2603	Trygderetten	52 601	48 350	50 200	3,8
	Sum kategori 29.10	5 109 995	4 938 050	5 162 200	4,5
	<i>Inntektssikring ved sykdom, uførhet og rehabilitering</i>				
2650	Sykepengar	29 121 655	29 729 700	30 929 100	4,0
2652	Medisinsk rehabilitering m.v.	8 284 107	8 812 000	8 890 000	0,9
2655	Uførhet	39 581 657	40 690 000	45 272 000	11,3
	Sum kategori 29.50	76 987 419	79 231 700	85 091 100	7,4
	<i>Kompensasjon for merutgifter ved nedsatt funksjonsevne m.v.</i>				
2661	Grunn- og hjelpestønad, hjelpemidler m.v.	7 237 049	7 735 700	8 076 900	4,4
	Sum kategori 29.60	7 237 049	7 735 700	8 076 900	4,4
	<i>Alderdom</i>				
2670	Alderdom	77 338 892	79 330 000	83 585 000	5,4
	Sum kategori 29.70	77 338 892	79 330 000	83 585 000	5,4
	<i>Forsørgertap og eneomsorg for barn m.v.</i>				
2680	Etterlatte	2 294 981	2 309 000	2 320 000	0,5
2683	Stønad til enslig mor eller far (jfr. kap. 5701)	4 418 085	4 265 500	4 112 500	-3,6
2686	Gravferdsstønad	104 030	96 000	110 000	14,6
	Sum kategori 29.80	6 817 096	6 670 500	6 542 500	-1,9
	<i>Diverse utgifter</i>				
2690	Diverse utgifter	154 277	178 000	189 000	6,2
	Sum kategori 29.90	154 277	178 000	189 000	6,2
	Sum programområde 29	173 644 728	178 083 950	188 646 700	5,9

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
	<i>Arbeidsliv</i>				
2541	Dagpenger	11 105 334	10 770 000	9 400 000	-12,7
2542	Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs m.v. (jf. kap. 5704)	695 475	600 000	473 500	-21,1
2543	Ytelser til yrkesrettet attføring	8 876 558	10 134 000	12 065 000	19,1
	Sum kategori 33.30	20 677 367	21 504 000	21 938 500	2,0
	Sum programområde 33	20 677 367	21 504 000	21 938 500	2,0
	Sum utgifter	205 663 247	212 916 552	221 803 300	4,2

Bevilgninger foreslått overført fra Sosialdepartementet til Helse- og omsorgsdepartementet m.fl. er det ikke korrigeret for i kolonnen «saldert budsjett 2004». Hvis en korrigerer for endringer i departementsstrukturen ville kolonnen vist bevilgninger på 210 261 mill. kroner for 2004. Budsjett-

forslaget for 2005 har således en samlet vekst i utgiftene på i overkant av 11,5 milliarder kroner målt i løpende priser, eller 5,5 pst. sammenlignet med saldert budsjett for 2004. Jf. omtalen under avsnitt 2.1 foran.

Inntekter fordelt på kapitler

					(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
<i>Administrasjon</i>					
3600	Arbeids- og sosialdepartementet (jf. kap. 600)	857			
3603	Arbeidsretten, meklingsinstitusjonene m.m.	103			
	Sum kategori 09.00	960			
<i>Tiltak for bedrede levekår, forebygging av rusmiddelproblemer m.v.</i>					
3622	Statens institutt for rusmiddelforskning	3 509	400	500	25,0
5527	Vinmonopolavgiften m.m.	23 877	12 300	18 700	52,0
5631	Aksjer i AS Vinmonopolet	49 096	25 102	24 802	-1,2
	Sum kategori 09.20	76 482	37 802	44 002	16,4
<i>Arbeidsmarked</i>					
3630	Aetat (jf. kap. 630), tidl. kap. 4590	145 481	44 369	47 100	6,2
3634	Arbeidsmarkedstiltak (jf. kap. 634), tidl. kap. 4594	703	2 841	3 400	19,7
3635	Ventelønn m.v. (Jf. kap. 635), tidl. kap. 4595	44 361	80 000	100 000	25,0
	Sum kategori 09.30	190 545	127 210	150 500	18,3
<i>Arbeidsmiljø og sikkerhet</i>					
3640	Arbeidstilsynet (jf. kap. 640), tidl. kap. 4570	29 797	21 251	21 900	3,1
3642	Petroleumstilsynet (jf. kap. 642), tidl. kap. 4572		52 900	57 500	8,7
3643	Statens arbeidsmiljøinstitutt (jf. kap. 643), tidl. kap. 4572	15 581	9 324		-100,0
	Sum kategori 09.40	45 378	83 475	79 400	-4,9
	Sum programområde 09	313 365	248 487	273 902	10,2
<i>Administrasjon</i>					
5702	Trygderetten	6 679			
	Sum kategori 29.10	6 679			
<i>Diverse utgifter</i>					
5701	Diverse inntekter	3 333 882	2 083 900	1 943 100	-6,8
	Sum kategori 29.90	3 333 882	2 083 900	1 943 100	-6,8
	Sum programområde 29	3 340 561	2 083 900	1 943 100	-6,8

					(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
<i>Arbeidsliv</i>					
5704	Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs (jf. kap. 2542)	104 639	90 000	100 000	11,1
5705	Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs, dagpenger	84 588	50 000	50 000	0,0
	Sum kategori 33.30	189 227	140 000	150 000	7,1
	Sum programområde 33	189 227	140 000	150 000	7,1
	Sum inntekter	3 843 153	2 472 387	2 367 002	-4,3

5.2 Årsverkoversikt

		Årsverk pr. 1/3-01 ¹	Årsverk pr. 1/3-02	Årsverk pr. 1/3-03	Årsverk pr. 1/3-04
600	Sosialdepartementet	327	102	110	117
603/503	Arbeidsretten, meklingsinstitusjonen m.m.				2
622	Statens institutt for rusmiddel- forskning	23	32	34	36
630/1590	Aetat				488
640/1570	Arbeidstilsynet				147
642/1572	Petroleumstilsynet				108
	Sum område 09 Arbeid og sosiale formål	350	134	144	4 721
Folketrygden:					
2600	Trygdeetaten	7 232	7 575	7 952	8 088
2603	Trygderetten	61	65	68	76
	Sum område 29 Sosiale formål	7 293	7 640	8 020	8 154
	Sum Arbeids- og sosialdepartementet	7 623	7 774	8 164	12 875

¹ Årsverkene for 2001 gjelder for daværende Sosial- og helsedepartementet, dvs. nåværende Sosialdepartement og Helsedepartement.

5.3 Bruk av stikkordet «kan overføres»

Under Sosialdepartementet blir stikkordet foreslått knyttet til disse postene utenom postgruppe 30-49

					(i 1 000 kr)
Kap.	Post	Betegnelse	Overført til 2004	Forslag 2005	
0600	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold	482	2 800	
0603	21	Spesielle driftsutgifter	1 539	2 200	
0621	63	Tilskudd til rusmiddeltiltak	18 962	121 100	
0621	70	Frivillig forebyggende arbeid m.v.	0	93 800	

(i 1 000 kr)				
Kap.	Post	Betegnelse	Overført til 2004	Forslag 2005
0630	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold	12 372	50 600
0634	21	Evaluering, utviklingstiltak m.v.	6 095	27 900
0634	70	Ordinære arbeidsmarkedstiltak	0	1 541 000
0634	71	Spesielle arbeidsmarkedstiltak	0	3 254 000
0634	73	Investeringer i skjermede tiltak	86 800	61 400
0640	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold	234	3 800
0642	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold	0	1 500
0646	01	Driftsutgifter	0	2 000
2600	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold	5 016	147 600
2650	73	Tilretteleggingstilskudd	0	96 400

Del II
Nærmere om budsjettforslaget

Programkategori 09.00 Administrasjon m.v.

Utgifter under programkategori 09.00 fordelt på kapitler

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
0600	Arbeids- og sosialdepartementet (jf. kap. 3600)	70 545	75 700	116 000	53,2
0603	Arbeidsretten, meklingsinsti- sjonene m.m. (jf kap. 3603) tidl. kap 503/3503	10 356	12 150	13 600	11,9
Sum kategori 09.00		80 901	87 850	129 600	47,5

Utgifter under programkategori 09.00 fordelt på postgrupper

		(i 1 000 kr)			
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
01-23	Statens egne driftsutgifter	78 683	85 100	126 800	49,0
30-49	Nybygg, anlegg m.v.	2 218	2 750	2 800	1,8
Sum kategori 09.00		80 901	87 850	129 600	47,5

Kap. 0600 Arbeids- og sosialdepartementet (jf. kap. 3600)

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
01	Driftsutgifter	68 327	72 950	113 200
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	2 218	2 750	2 800
Sum kap 0600		70 545	75 700	116 000

Overført fra 2003 til 2004:
Post 01: 3 337 000 kroner
Post 45: 482 000 kroner

Kapitlet dekker driftsutgifter til Arbeids- og sosialdepartementet.

Departementets organisering m.m.

Arbeids- og sosialdepartementet er opprettet fra 1. oktober 2004 og er under organisering. Departementet er sammensatt av 3 avdelinger fra Sosialdepartementet: Administrasjons- og budsjettavdelingen, Sosialpolitisk avdeling og Trygdeavdelingen, 2 avdelinger Arbeidsavdelingen og Arbeidsmiljø- og sikkerhetsavdelingen samt inntektspolitisk stab fra det tidligere Arbeids- og administrasjonsdepar-

tementet samt tariffrettsseksjonen fra Kommunal- og regionaldepartementet. I tillegg har departementet ansvaret for prosjektsekretariatet for det pågående samordningsarbeidet av Aetat, trygdeattaten og sosialtjenesten.

Virksomheter direkte underlagt Arbeids- og sosialdepartementet er Arbeidsmarkedsetaten, Arbeidstilsynet, Petroleumstilsynet, Statens arbeidsmiljøinstitutt, Rikstrygdeverket, Trygderetten, Pensjonstrygden for sjømenn, SIRUS, AS Vinmonopolet, Riksmeglingsmannen og Arbeidsretten. I tillegg er Sosial- og helsedirektoratet, Helse- tilsynet og Fylkesmennene viktige virksomheter for utøvelse av sosialpolitikken.

I innledningen til proposisjon er det redegjort for de viktigste sakene som departementet arbeider med.

Miljøledelse – Grønn stat

I arbeidet med innføring av miljøledelse og Grønn stat i departementet fokuseres det på områder som papirforbruk, avfallshåndtering, innkjøp/anskaffelser, reisevirksomhet, trykkeritjenester og strømforbruk. En rekke tiltak, slik som holdningsendringer ved bruk av papir, informasjon ved bruk av skrivere, kurs i elektronisk lagring, ny henteordning for kildeavfall og informasjon vedrørende innkjøp av rekvisita, er gjennomført. I tillegg er det innført elektronisk saksbehandling i første halvdel av 2004.

Tiltak med organisering og innkjøp av utstyr til kildeavfall er påbegynt. De tiltakene som gjenstår er tiltak knyttet til innkjøp og reisevirksomhet. Disse vil bli gjennomført i løpet av våren 2005.

Gevinstene ved tiltakene er først og fremst miljøgevinst. De økonomiske gevinstene er foreløpig vanskelige å vurdere.

Likestilling

Departementet hadde per juni 2004 129 ansatte, 58 pst. kvinner og 42 pst. menn. For tidsrommet juli 2003-juni 2004 er det totalt tilsatt 14 nye medarbeidere. Av disse er 8 kvinner. Av avdelingsdirektørene er 47 pst. kvinner og 53 pst. menn. I toppledergruppen er det 50 pst. kvinner.

I departementet har mannlige mellomledere (avdelingsdirektører og direktører) en gjennomsnittslønn pr måned på kr 44 592, mens gjennomsnittlig lønn for kvinnelige mellomledere er på kr 40 404. På saksbehandlernivå (underdirektører, seniorrådgivere, rådgivere samt førstekonsulenter) er gjennomsnittslønna for menn kr 31 729 og for kvinner kr 29 210.

Ved rekruttering av toppledere har departementet bevisst gått inn for å finne kvinnelige kandidater for å få lik fordeling ift. kjønn i toppledergruppen. Det samme fokus er tilstede ved rekruttering på mellomledernivå. Departementet har videre hatt kvinnelige deltakere i mentorprogrammet for statlig sektor – kompetanseheving for kvinnelige ledere i staten.

Budsjettforslag for 2005

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen under kap. 600 foreslås økt med 40,3 mill. kroner fra 2004. Økningen skyldes i hovedsak en økning av antall ansatte i Arbeids- og sosialdepartementet i 2005 i forhold til antall ansatte i Sosialdepartementet i 2004 med netto ca 60 årsverk. I tillegg er det innarbeidet 3,1 mill. kroner i økning til dekning av merutgiftene i forbindelse med lønnsoppgjøret i 2004.

Pr. 1. mars 2004 var, i følge det sentrale tjenestemannsregisteret, antall årsverk i Sosialdepartementet 117.

Det foreslås bevilget 113 200 mill. kroner for 2005.

Kap. 3600 Arbeids- og sosialdepartementet (jf. kap. 600)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
16	Refusjon fødselspenger	239		
18	Refusjon sykepenger	618		
	Sum kap 3600	857		

Bevilgningen under kap. 600 Arbeids- og sosialdepartementet, post 01 Driftsutgifter kan overskri-

des mot tilsvarende merinntekt under kap. 3600, jfr. romertallsvedtak II.

Kap. 0603 Arbeidsretten, meklingsinstitusjonen m.m. (jf kap. 3603) tidl. kap 503/3503

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
01	Driftsutgifter	10 324	10 600	11 400
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	32	1 550	2 200
	Sum kap 0603	10 356	12 150	13 600

Overført fra 2003 til 2004:

Post 01: 525 000 kroner

Post 21: 1 539 000 kroner

Arbeidsretten

Arbeidsretten behandler tvister om gyldighet og fortolkning av tariffavtaler og visse tvister om fortolkning av arbeidstvistlovens og tjenestetvistlovens regler, tvister om brudd på tariffavtaler og om sanksjoner ved slike avtalebrudd. Det stilles særlige krav til rask behandling av saker som kommer inn til Arbeidsretten, og til høy kompetanse i retten. Behandlingen er underlagt de krav som følger av lovgivningen om Arbeidsretten og de tvister som er lagt til retten.

Arbeidsretten hadde en nedgang i antall verserende saker i 2003. Dette har særlig sin bakgrunn i at køen av saker som oppsto som en følge av den store saken om kommunale pensjonsordninger i 2002, langt på vei ble avvirket. Samtidig kom det færre nye saker inn til domstolen. I 2003 ble det behandlet flere saker enn året før. Imidlertid var 2002 et år med et spesielt lavt antall behandlede saker, igjen på bakgrunn av pensjonssaken. Antall innkomne saker hittil i 2004 er på samme nivå som i 2003, mens nedgangen i antall verserende saker har fortsatt. Dette kan bidra til å bringe saksbehandlingstiden ned i 2004 og 2005.

Meklingsinstitusjonen

Meklingsinstitusjonen skal mekle i interessetvister mellom partene i arbeidslivet.

De fleste tariffavtaler har to års varighet. Arbeidsmengden i meklingsinstitusjonen varierer, med særlig hardt arbeidspress i de årene partene i arbeidslivet reviderer hele tariffavtalen, som i 2002 og 2004, og med færre arbeidsoppgaver i mellomårene, når partene bare forhandler om lønnsjusteringer. For å illustrere dette kan nevnes at det i 2002 var 125 meklinger, mot 27 i 2003.

Målsettingen for meklingsinstitusjonen er å få de enkelte partene forliket, og sørge for at partene kommer til meklings uten ventetid. Den varierende

arbeidsmengden gjør at meklingsinstitusjonen trenger fleksible ordninger med hensyn til bemanning.

Rikslønnsnemnda og Tariffnemnda

Rikslønnsnemnda behandler interessetvister som partene i arbeidslivet frivillig bringer inn til avgjørelse, og tvister som de lovgivende myndigheter vedtar at skal løses ved tvungen lønnsnemnd. Rikslønnsnemnda behandlet 2 saker i 2003.

Tariffnemnda behandler krav fra partene i arbeidslivet om at de lønns- og arbeidsvilkår som følger av en tariffavtale, skal gjøres gjeldende også overfor utenlandske arbeidstakere. Tariffnemnda fikk inn sin første sak til behandling i desember 2003.

Budsjettforslag for 2005**Post 01 Driftsutgifter**

Posten omfatter driftsutgiftene til Arbeidsretten, meklingsinstitusjonen, Rikslønnsnemnda og Tariffnemnda. Det er innarbeidet 281 000 kroner i økning til dekning av merutgiftene i forbindelse med lønnsoppgjøret i 2004. Det foreslås en bevilgning for 2005 på 11,4 mill. kroner.

Pr 1. mars 2004 var, i følge det sentrale tjenestemannsregisteret, antall årsverk i Arbeidsretten og meklingsinstitusjonen 7.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres

Saksmengden og utgiftene til institusjonene på kapitlet varierer, særlig i forhold til hvordan lønnsoppgjørene forløper, om det er hoved- eller mellomoppgjør og om oppgjørene er samordnet eller forbundsvise. Posten skal dekke økte utgifter ved institusjonene på kapitlet, samt kompetanseoppbygging og utredninger innen feltet kollektiv arbeidsrett. Posten skal videre dekke en andel av utgiftene til en professorstilling i arbeidsrett ved Universitetet i Oslo. Stillingen finansieres for øvrig av midler fra Moderniseringsdepartementet. Det foreslås en bevilgning for 2005 på 2,2 mill. kroner.

Kap. 3603 Arbeidsretten, meklingsinstitusjonen m.m.

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
18	Refusjon av sykepenger	103		
	Sum kap 3603	103		

Programkategori 09.20 Tiltak for bedre levekår, forebygging av rusmiddelproblemer m.v.

Utgifter under programkategori 09.20 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
0620	Utredningsvirksomhet, forskning m.m.	160 089	111 800	172 300	54,1
0621	Tilskudd forvaltet av Sosial- og helsedirektoratet	1 712 874	3 121 000	399 800	-87,2
0622	Statens institutt for rusmiddelforskning	31 326	27 550	28 500	3,4
	Sum kategori 09.20	1 904 289	3 260 350	600 600	-81,6

Utgifter under programkategori 09.20 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
01-23	Statens egne driftsutgifter	192 503	226 270	168 900	-25,4
50-59	Overføringer til andre statsregnskap	49 100	53 380	88 400	65,6
60-69	Overføringer til kommuneforvaltningen	1 211 918	2 488 950	121 100	-95,1
70-89	Andre overføringer	450 768	491 750	222 200	-54,8
	Sum kategori 09.20	1 904 289	3 260 350	600 600	-81,6

Som følge av opprettelsen av Arbeids- og sosialdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Moderniseringsdepartementet er deler av programkategori 09.20 overført fra Arbeids- og sosialdepartementet til Helse- og omsorgsdepartementet. I tillegg er noe tilført denne programkategorien fra Moderniseringsdepartementet. Programkategori 09.20 Omfatter bl.a.:

- tiltak for å oppnå bedre levekår for utsatte grupper
- tiltak for å forebygge og redusere bruk av rusmidler
- tilskudd til organisasjoner mv
- forsøks- og utviklingsarbeid
- forskning og dokumentasjon
- internasjonalt samarbeid

1. Levekår

Tilstandsvurdering

Som et ledd i oppfølging av Regjeringens tiltaksplan mot fattigdom, jf. St.meld. nr. 6 (2002-2003), er det i samarbeid med Statistisk sentralbyrå utviklet et system for sosial rapportering. Rapporteringen danner grunnlag for oppfølging av tiltaksplanen. Rapporteringen gir bl.a. informasjon om personer som lever i fattigdom, ulike grupper trygdemottakere, langtidsmottakere av sosialhjelp mv. Rapporteringen belyser levekår og sosial utstøting i en bred sammenheng.

Lav inntekt over tid kan medføre at en ikke får dekket grunnleggende velferdsbehov og utestenges fra deltakelse på alminnelige samfunnsarenaer med den følge at den enkelte havner i en sosialt utsatt situasjon. I St.meld. nr. 6 (2002-2003) legges

det til grunn vedvarende lavinntekt, målt ved halvparten av medianinntekten over tre år, som en hovedindikator på fattigdom. Medianinntekten er den inntekten som deler befolkningen i to like store deler, der den ene halvparten har lavere inntekt enn medianen og den andre halvparten har høyere inntekt.

Andelen personer med lav inntekt har holdt seg relativt stabil gjennom 1990-tallet, med en viss nedgang fra midten av 1990-tallet og fram til 2001. Målt i treårsperioden 1997-1999 var det 2,3 pst. av befolkningen som hadde en inntekt under halvparten av medianinntekten. Dette utgjorde om lag 90 000 personer. Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at denne andelen var 2,7 pst. målt i perioden 2000-2002. Dette tilsvarer om lag 110 000 personer. Økningen må trolig sees i sammenheng med svekkede konjunkturer og stigende arbeidsledighet disse årene. I samme periode var det 6,6 pst. av befolkningen, eller om lag 260 000 personer, som hadde en inntekt under 60 pst. av medianinntekten, mot 6,8 pst., omlag 270 000 personer, i perioden 1997-1999. Denne delen av befolkningen antas å ha en forhøyet risiko for å havne i en situasjon med vedvarende lavinntekt og andre levekårsproblemer.

Fattigdom rammer ikke hele sosiale grupper, men enkeltpersoner med ulik bakgrunn og karakteristika. Enslige under 45 år er fortsatt sterkt overrepresentert blant personer med vedvarende lavinntekt sammenlignet med befolkningen som helhet. Det er fra perioden 1997-1999 til 2000-2002 registrert en svak økning i andelen med vedvarende lavinntekt blant familier med tre eller flere barn samt familier med små barn. Barnefamilier generelt er imidlertid underrepresentert i lavinntektsgruppen. Det er registrert en økning i arbeidstilknytningen og yrkesinntektene til enslige forsørgere fra 1996 til 2002, og gruppen er ikke lenger i vesentlig grad overrepresentert blant personer med vedvarende lavinntekt.

Innvandrere, og særlig ikke-vestlige innvandrere, er sterkt overrepresentert i gruppen med vedvarende lavinntekt sammenlignet med befolkningen som helhet, og andelen med vedvarende lavinntekt har økt fra perioden 1997-1999 til 2000-2002. Økningen må trolig ses i sammenheng med den økte arbeidsledigheten blant innvandrerbefolkningen.

Mange med vedvarende lavinntektsproblemer har gjennomgående svak tilknytning til arbeidsmarkedet og er i stor grad avhengige av offentlige stønader. De siste tallene fra SSB viser at en større andel av personer i hushold som mottar økonomisk sosialhjelp og bostøtte tilhører lavinntektsgruppen i perioden 2000-2002 sammenlignet med 1997-1999. Gjennom tiltaksplanen er det iverksatt

tiltak for å styrke arbeidslivstilknytningen til personer som står helt eller delvis utenfor arbeidsmarkedet, samt tiltak og tjenester som er nødvendig for å komme i arbeid. Det er etablert nye plasser i arbeidsmarkedstiltak rettet mot langtidsmottakere av sosialhjelp og innvandrere og flyktninger. Satsingen er i 2004 utvidet med 400 plasser til totalt 1 641 plasser i 45 kommuner. I overkant av 6 400 personer har så langt vært omfattet av satsingen. Erfaringer viser at de kommunene som har oppnådd best resultater har lagt vekt på et tett og formalisert samarbeid mellom sosialtjenesten og Aetat lokalt, samt involvering og samarbeid med lokalt næringsliv, i tillegg til rask formidling til tiltak og aktiv bruk av vilkår i forbindelse med tildeeling av økonomisk sosialhjelp. Ved utgangen av juni 2004 var 1 701 personer i arbeidsmarkedstiltak innenfor satsingen, 277 personer var på venteliste i påvente av plass, mens ytterligere 1 517 personer var henvist fra kommunene med behov for plass. En undersøkelse blant personer som har gjennomført arbeidsmarkedstiltak viser at i gjennomsnitt 46 pst. har fått arbeid og 9 pst. har startet opp egenfinansiert utdanning. Som et ledd i satsingen på arbeidsmarkedstiltak er det iverksatt utviklings- og kompetansetiltak i sosialtjenesten med vektlegging på kartlegging av hjelpebehov, utvikling og samordning av arbeidsrettede tiltak.

Det er innført en utvidet rett til overgangsstønad ved utdanning for enkelte grupper enslige forsørgere slik at disse skal kunne gjennomføre yrkesrettet utdanning.

Mange av de tyngste rusmiddelmissbrukerne lever i en situasjon preget av dårlige levekår. Antall personer i legemiddelassistert rehabilitering er økt, men det er fortsatt ventelister. Fire nye kommuner, totalt 35 kommuner, mottar i første halvår 2004 tilskudd til lavterskel helsetilbud.

Lav inntekt er en hovedårsak til dårlige og/eller ustabile boforhold. Boforholdene har for befolkningen som helhet stadig blitt bedre de siste tiårene. De fleste bor i dag i gode boliger i trygge bomiljøer. Det er imidlertid fortsatt ikke alle som har tilfredsstillende boforhold. En undersøkelse gjennomført av Byggforsk i desember 2003 anslår antall bostedsløse i Norge til 5 200. Dette er en nedgang på 1 000 personer i forhold til 1996. Kun 2 pst. av de bostedsløse er uten ordnet oppholdssted for neste natt. De fleste bor midlertidig på hospits eller annet døgnovernattingssted, hos slektninger eller venner, eller i behandlingsinstitusjon/fengsel uten å ha et sted å bo to måneder eller mindre før utskrivning/løslatelse. Undersøkelsen viser også at 80-90 pst. av de bostedsløse har rusmiddelproblemer og/eller psykiske lidelser.

En kartlegging av tjenester til tidligere bosteds-

løse gjennomført av forskningsstiftelsen Fafo i 2003 viser at det er det er relativt stor oppmerksomhet omkring bostedsløshetsproblemet i kommunene. Undersøkelsen gir samtidig et inntrykk av en noe fragmentert og tilfeldig satsing. I de fleste kommuner samarbeider flere etater om arbeidet knyttet til bostedsløse. Om lag 50 pst. av kommunene har plassert det praktiske hovedansvaret for arbeidet overfor bostedsløse hos sosialtjenesten. Kommunene ser det som en stor utfordring å finne egnede boliger og tjenester til bostedsløse med rusmiddelproblemer. Behovet for økt kompetanse blant de ansatte i tjenestene vurderes som stort. Individuell oppfølging og støtte til de bostedsløse bør i følge kommunene forbedres.

Antall kommuner som mottar tilskudd til å styrke tjenestetilbudet overfor bostedsløse og rusmiddelmissbrukere som ledd i tiltaksplanen er så langt i 2004 utvidet fra 16 til 29. Om lag 650 personer har mottatt bistand som følge av tiltaket. De fleste mottar en kombinasjon av flere tiltak; økonomisk råd og veiledning, hjelp til bolig og praktisk hjelp knyttet til det å bo.

Forbedringer i bostøtteordningen har bidratt til at flere barnefamilier og husstander med lavinntektsproblemer i storbyene mottar bostøtte. Rammene for boligtilskuddet er utvidet.

Regjeringen har iverksatt økt innsats for å hindre at ungdom faller ut av videregående opplæring. Det er gitt tilskudd til 60 ungdomstiltak i storbyene, og til å øke kunnskapen om fattige barn og deres familier i kontakt med barneverntjenesten.

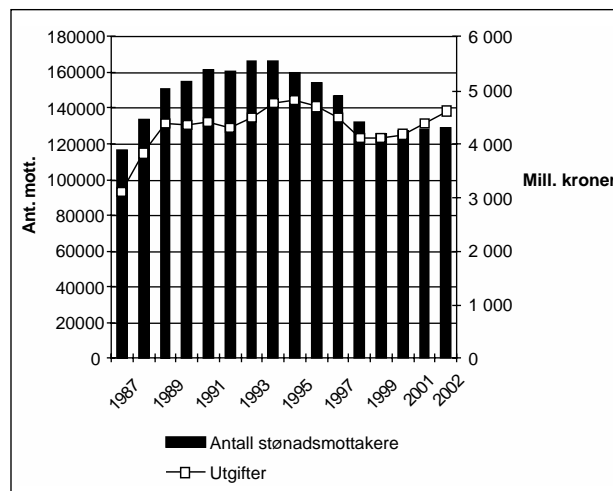
Flere tiltak er gjennomført for å styrke samarbeidet og frivillige organisasjoner rolle i fattigdomsarbeidet. Blant annet er det etablert et servicekontor for frivillige organisasjoner og selvhjelpsgrupper.

Det er behov for en fortsatt opptrapping av innsatsen for å forebygge og hjelpe personer ut av fattigdom.

Sosialtjenesten skal fremme økonomisk og sosial trygghet, forebygge sosiale problemer og bedre levevilkårene for vanskeligstilte. I samarbeid med andre instanser skal den arbeide for at mennesker med midlertidig behov for hjelp blir i stand til å fungere selvstendig i samfunns- og arbeidslivet. Sosialtjenesten skal gi opplysning, råd og veiledning som kan bidra til å løse eller forebygge sosiale problemer. Sosialtjenesten skal utrede hjelpebehovet i nært samarbeid med den enkelte bruker. Økonomisk sosialhjelp skal sikre et forsvarlig livsopphold for personer som ikke kan sørge for sitt livsopphold gjennom arbeid, trygdeytelser eller på annen måte. Sosialtjenesten skal arbeide for at den enkelte skal settes i stand til å forsørge seg selv. Det er ofte nødvendig med et sett av virke-

midler og hjelpetiltak for at vedkommende skal kunne mestre og komme ut av en vanskelig livssituasjon. Sosialtjenesten rår ikke selv over alle nødvendige virkemidler, og må samarbeide med Aetat, trygdeetaten, helsetjenesten og andre etater.

Økonomisk stønad etter sosialtjenesteloven skal sikre at ingen står uten midler til livsopphold. Utgangspunktet er at hvert enkelt først skal utnytte egne muligheter til å forsørge seg selv. Økonomisk sosialhjelp utgjør således det nedre sikkerhetsnettet i velferdsordningene. Det er kommunene som har ansvaret for å tildele økonomisk sosialhjelp, og stønaden finansieres gjennom rammetilskuddet til kommunene.

Figur 6.1 Utgifter til økonomisk sosialhjelp (2002-kroner) og antall stønadsmottakere 1987-2002

Bruken av økonomisk sosialhjelp økte sterkt på 1980- og første del av 1990-tallet, og nådde toppen i 1994 med om lag 166 500 mottakere. I siste halvdel av 1990-tallet gikk antall sosialhjelpsmottakere ned, og antallet har siden 2000 flatet ut, med 128 800 registrerte mottakere i 2002. Andelen sosialhjelpsmottakere i befolkningen har ligget stabilt på i underkant av 3 pst. i de senere år. Tar man hensyn til at en del stønadsmottakere forsørger barn og ektefeller, var det i 2002 om lag 210 000 personer, eller 4,6 pst. av befolkningen, som levde i husholdninger som i løpet av året mottok sosialhjelp.

Utgiftene til økonomisk sosialhjelp var høyest i 1995 med 4,8 milliarder (2002-) kroner, og hadde deretter en nedgang til 4,1 milliarder kroner i 1998. I 2002 ble det utbetalt vel 4,6 milliarder kroner i økonomisk sosialhjelp, mot i underkant av 4,4 og 4,2 milliarder (2002-) kroner i hhv. 2001 og 2000. Dette tilsvarer en årlig økning på i underkant av 5 pst. i perioden 2000-2002. Økningen kan i hovedsak knyttes til at gjennomsnittlig stønad per motta-

ker har økt. Gjennomsnittlig stønadsbeløp var 35 800 kroner i 2002.

Foreløpige tall for 2003 tyder på en økning i antallet mottakere av og utgifter til økonomisk sosialhjelp. Departementet vil se nærmere på hva en eventuell økning skyldes.

Andelen enslige blant sosialhjelpsmottakerne er høy, 6 av 10 i 2002. Vel 20 300 enslige forsørgere og i underkant av 13 700 par med barn mottok sosialhjelp i 2002. Om lag 61 800 barn levde i husholdninger som mottok sosialhjelp dette året. Bruken av sosialhjelp er mest utbredt blant de yngre, og faller med økende alder. Opp mot 8 pst. av alle i aldersgruppen 20-24 år mottok sosialhjelp i 2002, mens denne andelen for personer 67 år og eldre var kun 0,7 pst.

Flertallet av sosialhjelpsmottakerne har liten eller ingen tilknytning til arbeidslivet. 15 pst. av mottakerne i 2002, om lag 19 300 personer, var i arbeid (heltid eller deltid). 6 900 (5 pst.) av mottakerne deltok i statlige arbeidsmarkedstiltak eller kommunale tiltak. I underkant av 8 800 (7 pst.) var under utdanning. Vel 37 000 (29 pst.) av sosialhjelpsmottakerne var registrert som arbeidssøkere. De øvrige om lag 56 000 personene (44 pst.) var verken i arbeid, deltok i arbeidsrettede tiltak, under utdanning eller var registrert som arbeidssøkere. Denne gruppen omfatter bl.a. uføre- og alderspensjonister og personer som mottar syke- og attføringspenger.

44 pst. av sosialhjelpsmottakerne hadde sosialhjelp som hovedinntektskilde i 2002. Det er betydelig sambruk av sosialhjelp og trygdeytelser. Halvparten av sosialhjelpsmottakerne i 2002, 65 000 personer, mottok en eller annen ytelse fra folketrygden. Om lag 46 900 personer (36 pst.) hadde trygd som hovedinntektskilde. I forhold til det totale omfanget som har trygd som livsoppholdsyttelse, er imidlertid andelen som må supplere med sosialhjelp, relativt lav. En del personer mottar også sosialhjelp i påvente av behandling av søknad om trygd.

Gjennomsnittlig stønadstid i 2002 var om lag 5 måneder. Selv om sosialhjelpen er forutsatt å være en midlertidig ytelse, er det relativt mange sosialhjelpsmottakere som mottar stønad over lang tid. I 2002 fikk om lag 40 pst. sosialhjelp i seks måneder eller mer, mens 10 pst. mottok sosialhjelp gjennom hele året. Andelen mottakere i 2002 som mottok stønad året før var rundt 65 pst., mens det ble registrert 44 700 nye mottakere (35 pst.).

Langvarig bruk av sosialhjelp har sammenheng med problemer på andre levekårsområder som lav utdanning, marginal eller ingen tilknytning til arbeidslivet, og påfølgende inntektssvikt. Mange har i tillegg helse- og/eller sosiale problemer.

Mål og satsingsområder

Tiltaksplan mot fattigdom

Regjeringen la høsten 2002 fram St.meld. nr. 6 (2002-2003) Tiltaksplan mot fattigdom. De overordnede målene for regjeringens innsats mot fattigdom er at flest mulig i yrkesaktiv alder skal klare seg selv ved eget arbeid og at alle som i en kortere eller lengre tid ikke kan arbeide, sikres en trygd til å leve av.

Vedvarende lavinntekt og påfølgende levekårsproblemer er i stor grad knyttet til manglende eller liten tilknytning til arbeidslivet. Regjeringens hovedstrategi for å forebygge fattigdom og hjelpe personer ut av fattigdom er å gjøre flere i stand til å forsørge seg selv gjennom eget arbeid. Regjeringen viderefører i 2005 satsingen på tiltak for å styrke arbeidslivstilknytningen for personer som står helt eller delvis utenfor arbeidsmarkedet. Samtidig vektlegges en bedre målretting av velferdsordningene slik at tjenester og kontantytelser samlet bidrar til at den enkelte får den hjelp og oppfølging som er nødvendig for å komme i arbeid. Tiltaksplanen omfatter også tiltak for å forebygge sosial utstøting som har sammenheng med fattigdomsproblemer, særlig blant barn og unge. Flere av tiltakene er rettet mot de tyngste rusmiddelmissbrukerne. Innsatsen omfatter behandlings- og oppfølgingstilbud og øremerking av plasser i arbeidsmarkedstiltak for gruppen.

For 2002 ble det iverksatt tiltak mot fattigdom med en ramme på 310 mill. kroner. For 2003 ble det vedtatt tiltak mot fattigdom med en samlet ramme på 400 mill. kroner. I statsbudsjettet for 2004 ble det bevilget ytterligere 239 mill. kroner. I 2005 legges det opp til en ytterligere styrking av tiltakene mot fattigdom med 255 mill. kroner. Fattigdomssatsingen inkluderer også tiltak rettet mot de tyngste rusmiddelmissbrukerne. Med dette har regjeringen økt nivået på bevilgningene til fattigdomstiltak med 1,2 milliarder kroner i løpet av tiltaksplanperioden. Etter at samarbeidsregjeringen tiltrådte, kommer den samlede innsats opp i nær 3,2 milliarder kroner til ekstra tiltak mot fattigdom.

Følgende tiltak mot fattigdom er lagt inn hittil i planperioden og videreføres i 2005:

- Arbeidsmarkedstiltak for langtidsmottakere av sosialhjelp, innvandrere og deltakere i legemiddelassistert rehabilitering - 230 mill. kroner
- Utvidet rett til overgangsstønad under utdanning slik at enslige forsørgere får beholde stønaden ut skoleåret - 35 mill. kroner
- Utvidelse av overgangsstønaden for enkelte grupper slik at flere kan gjennomføre yrkesrettet utdanning - 30 mill. kroner
- Styrking av oppfølgingstjenester for bostedsløse - 42 mill. kroner

- Bedre botilbud for bostedsløse, flyktninger og andre vanskeligstilte - 32 mill. kroner
- Heving av boutgiftstaket - 12 mill. kroner
- Justering av tilskuddet til lys og varme - 20 mill. kroner
- Fjerning av finansieringskravet for barnefamilier i de største byene - 77 mill. kroner
- Fjerning av arealkravet for barnefamilier i kommunale utleieboliger - 47 mill. kroner
- Heving av boutgiftstaket i storbyene - 25 mill. kroner
- Styrking av behandlingsskapiteten og helsetilbudet til rusmiddelmissbrukere mv. - 157 mill. kroner
- Tiltak for å heve kompetansen og kvaliteten i sosialtjenesten - 5 mill. kroner
- Økt kunnskap om fattige barn og deres familier i kontakt med barnevernstjenesten - 2 mill. kroner
- Økning i barnetillegget til uføre- og alderspensjonister - 136 mill. kroner
- Økning av barnesatsene i de veiledende retningslinjene for økonomisk sosialhjelp - 70 mill. kroner
- Tiltak for å hindre frafall i videregående opplæring - 8 mill. kroner
- Tilskudd til storbytiltak for ungdom - 5,5 mill. kroner
- Evaluering av tiltak og sosial rapportering - 5 mill. kroner
- Fattigdomstiltak via frivillige organisasjoner - 5,5 mill. kroner
- Styrking av frivillig innsats for integrering av enslige mindreårige flyktninger - 3 mill. kroner
- Økning i tilskudd til frivillig virksomhet for innvandrere i lokalsamfunn - 2 mill. kroner

Økt satsing i 2005

Tiltakene i 2005 er dels en opptrapping av tiltak igangsatt tidligere år, dels foreslås enkelte nye tiltak. Tiltak i 2005-budsjettet beløper seg til 255 mill. kroner og er:

Arbeid

Arbeidsmarkedstiltak rettet mot langtidsmottakere av sosialhjelp, innvandrere og deltakere i legemiddelassistert rehabilitering (Arbeids- og sosialdepartementet 70 mill. kroner)

Satsingen på arbeidsmarkedstiltak rettet mot langtidsmottakere av sosialhjelp, ungdom og enslige forsørgere som mottar sosialhjelp, og innvandrere, ble igangsatt i 2003 og trappet opp i 2004. En stor andel av personene som har deltatt i tiltakene har kommet over i arbeid eller egenfinansiert utdanning. I 2004

ble det i tillegg satt av midler til arbeidsmarkedstiltak for deltakere i legemiddelassistert rehabilitering (LAR). Satsingene foreslås trappet opp i 2005.

Mange langtidsmottakere av sosialhjelp har behov for omfattende oppfølging for å komme i arbeid. Lange ledighetsperioder bidrar til å svekke arbeidsevnen og dermed til at arbeidssøkere støtes ut av arbeidsmarkedet. Det er derfor viktig med målrettet innsats med sikte på aktivisering og kvalifisering slik at arbeidsevnen opprettholdes. Det er særlig viktig med en innsats ovenfor unge med svake kvalifikasjoner og enslige forsørgere. Systematisk innsats overfor innvandrere vil kunne bidra til at disse arbeidssøkerne raskere kommer i ordinært arbeid. Forslaget omfatter etablering av tiltaksplasser knyttet til avklaring og integrering. En ramme på 70 mill. kroner vil gi rom for om lag 550 nye tiltaksplasser. Innretningen på de ulike arbeidsmarkedstiltakene bestemmes lokalt ut i fra behovet til de enkelte målgruppene.

Kvalifiseringsprogram for sosialhjelpsavhengige innvandrere (Kommunal- og regionaldepartementet 10 mill. kroner)

Det foreslås satt av 10 mill. kroner til igangsetting av prosjekter med utprøving av introduksjonsprogram for langtidsledige, sosialhjelpsavhengige innvandrere med lang botid i landet, etter samme modell som introduksjonsordningen for nyankomne innvandrere. Prosjektene foreslås i hovedsak lokalisert i storbyene. Målgruppen omfattes ikke av introduksjonsprogram for nyankomne innvandrere. Det vises til nærmere omtale i St. prp. nr. 1 (2004–2005) for Kommunal- og regionaldepartementet.

Stønad til barnetilsyn ved studier/arbeid i hjemmet (Arbeids- og sosialdepartementet 2 mill. kroner)

Målgruppen er enslige forsørgere som har behov for å arbeide eller studere i hjemmet mens barnet er i barnehage. I dag er det en forutsetning for stønad til barnetilsyn at studier og arbeid skjer utenfor hjemmet. Forslaget går ut på at enslige forsørgere kan få stønad til barnetilsyn mens de studerer eller arbeider hjemme. Det vises til nærmere omtale under kap. 2683, post 72.

Bedre oppfølging og tilrettelegging i opplæringen for ungdom med svak grunnskoleopplæring fra utlandet og kort botid i Norge (Utdannings- og forskningsdepartementet 8 mill. kroner)

Tiltaket skal sørge for et tilpasset opplæringstilbud til ungdom som kommer til Norge som tenåringer og skal følge opplæring på sitt alderstrinn etter

kort botid i landet. En bedre oppfølging av målgruppen vil på sikt føre til at minoritetsspråklige med kort botid i Norge bedrer evnen til selvforsørgelse gjennom arbeid. Det vises til nærmere omtale i St. prp. nr. 1 (2004–2005) for Utdannings- og forskningsdepartementet.

Bedre oppfølging og tilrettelegging for språklige minoriteter med behov for særskilt tilrettelagt opplæring (Utdannings- og forskningsdepartementet 5 mill. kroner)

Tiltaket omfatter etablering av et nettverk for å øke kompetansen knyttet til språklige minoriteter med behov for særskilt tilrettelagt opplæring. Det skal utvikles observasjons- og kartleggingsmateriell, samt opplæringsmetoder knyttet til særskilt tilrettelagt opplæring for elever fra ulike språklige minoriteter med behov for slik opplæring. Det vises til nærmere omtale i St.prp. nr. 1 (2004–2005) for Utdannings- og forskningsdepartementet.

Aktivering og arbeidstrening i regi av frivillige organisasjoner (Arbeids- og sosialdepartementet 10 mill. kroner)

Formålet med tiltaket er å prøve ut ulike modeller for aktivisering og arbeidstrening av personer med liten eller ingen tilknytning til arbeidsmarkedet i regi av frivillige organisasjoner. Målgruppen vil være personer som står svært langt fra arbeidsmarkedet, og som i mange henseender er sosialt ekskludert. Siktemålet med tiltaket vil for enkelte være rehabilitering, inkludering og økt livskvalitet. Andre vil kunne nyttiggjøre seg lavterskel tilbud om arbeidstrening mv. med sikte på integrering i arbeidslivet. Det vises til omtale under kap. 621, post 70.

Målretting av velferdsordningene

Fjerne arealkravet i bostøtten for barnefamilier (Kommunal- og regionaldepartementet 40 mill. kroner)

Arealkravet i bostøtten innebærer at boligen skal være på over 40 kvm. Enkelte boliger er unntatt fra dette kravet i dag. I regjeringens boligmelding er det lagt opp til at arealkravet etter hvert skal fjernes for alle boliger. Som ledd i dette arbeidet foreslås det at arealkravet for barnefamilier fjernes i alle typer boliger (dvs. også private). Ved å fjerne arealkravet vil barnefamilier med lav inntekt som bor i boliger som er under 40 kvm kunne få bostøtte. Det vises til nærmere omtale i St.prp. nr. 1 (2004–2005) for Kommunal- og regionaldepartementet.

Styrking av behandlingstilbudet til rusmiddel-misbrukere (Helse- og omsorgsdepartementet 20 mill. kroner)

Det er et stort behov for nye behandlingsplasser innenfor legemiddelassistert rehabilitering (LAR). En styrking på 20 mill. kroner til LAR vil gi anslagsvis 200 nye plasser. Det vises til nærmere omtale i St.prp. nr. 1 (2004–2005) for Helse- og omsorgsdepartementet vedrørende tiltaksapparatet for rusmiddel-misbrukere.

Styrking av kommunenes innsats for rusmiddel-misbrukere (Helse- og omsorgsdepartementet 70 mill. kroner)

Det foreslås bevilget 70 mill. kroner til ulike tiltak for å styrke kommunenes innsats for rusmiddel-misbrukere, herunder samarbeid med frivillige organisasjoner. Sosial- og helsetjenesten i kommunene har ansvaret for oppfølging av pasienter som mottar tverrfaglig spesialisert behandling, herunder legemiddelassistert rehabilitering. Oppfølging med kontroll og individuelt tilpassede støtte-tiltak er nødvendig for at rehabiliteringen skal lykkes. De kommunale tjenestene er avgjørende for å få flere narkomane inn i legemiddelassistert rehabilitering og for å oppnå gode resultater av annen type spesialisert behandling i regi av helseforetakene. Det vises for øvrig til omtale i St.prp. nr. 1 (2004–2005) for Helse- og omsorgsdepartementet.

Styrking av oppfølgingstjenester i bolig for bostedsløse/rusmiddel-misbrukere (Arbeids- og sosialdepartementet 10 mill. kroner)

Regjeringen trapper i 2005 opp satsingen på oppfølgingstjenester i bolig for bostedsløse og rusmiddel-misbrukere i kommunene. Den kommunerettede tilskuddsordningen som ble etablert i 2003 styrkes ytterligere i 2005. Satsingen må ses i sammenheng med Regjeringens nasjonale strategi for å forebygge og bekjempe bostedsløshet, og skal bidra til å styrke kommunenes oppfølging av denne strategien. Det vises for øvrig til omtale under kap. 621, post 63.

Sosial inkludering

Ungdomstiltak i større bysamfunn (Barne- og familiedepartementet 10 mill. kroner)

Tiltaket innebærer en styrking av tilskuddsordningen "Ungdomstiltak i større bysamfunn". Midlene benyttes til ferie- og fritidsaktiviteter rettet mot barn og unge berørt av fattigdomsproblemer og til tiltak som bidrar til arbeidsmarkedstilknytning for

unge med liten eller mangelfull utdanning. Det vises til nærmere omtale i St. prp. nr. 1 (2004 – 2005) for Barne- og familiedepartementet.

Sosialtjenesten

I regi av Sosial- og helsedirektoratet og fylkesmennene vil kompetanse- og opplæringstiltak overfor sosialtjenestens førstelinje videreføres og styrkes i 2005. Dette arbeidet vil omfatte hele sosialtjenestens arbeidsområde. Videre vil det iverksettes opplæring med vektlegging på kartlegging av hjelpebehov, utvikling og samordning av arbeidsrettede tiltak.

Sosial- og helsedirektoratet skal i samarbeid med Aetat Arbeidsdirektoratet, Rikstrykdeverket og fylkesmennene sørge for informasjon og kompetanseutvikling i forhold til sosialtjenestens rolle i en ny organisering av velferds- og arbeidstjenestene. Det skal legges vekt på å oppsummere og formidle erfaringer fra de lokale forsøkene med samordning av tjenestene mellom Aetat, trykdeetaten og sosialtjenesten.

Prosjekt bostedsløse, hvor syv av landets storbykommuner og fire frivillige organisasjoner har deltatt, avsluttes i 2004. Midlene videreføres og skal benyttes til videre satsing på tiltak for bostedsløse, for å realisere målene i den nasjonale strategien "På vei til egen bolig", jf. omtale i St.prp. nr. 1 (2004–2005) for Kommunal- og regionaldepartementet.

Samarbeidet mellom fylkesmannsembetene og Husbankens regionalkontorer om tiltak som kan bidra til økt kompetanse i kommunene i boligsosialt arbeid videreføres og styrkes i 2005.

Fylkesmennene skal i samarbeid med Sosial- og helsedirektoratet, tilrettelegge og sørge for opplæringstiltak for ansatte i kommunens sosial- og helsetjeneste som arbeider med tunge rusmiddel-misbrukere, bl.a. deltakere i legemiddelassistert rehabilitering (LAR).

Sosial- og helsedirektoratet skal i samarbeid med Barne- og familiedepartementet og fylkesmennene gjennomføre opplæringstiltak i økonomi- og gjeldsrådgivning overfor ansatte i sosialtjenesten.

2. Personer med nedsatt funksjonsevne

Tilstandsvurdering

Politikken for mennesker med nedsatt funksjonsevne skal fremme aktiv deltakelse og likestilling. Av situasjonsbeskrivelsen i St.meld. nr. 40 (2002–03) framgår det at det fremdeles er store utfordringer som gjenstår.

Forskjeller i levekår blant de som har nedsatt funksjonsevne er dels betinget av alder og type funksjonsnedsettelse. Det kan synes som om for-

skjellene mellom unge personer i gruppen og andre er små. Fra 40 års alder og oppover øker forskjellene. Sammenligninger av arbeidsmarkedssituasjonen for ulike grupper viser at sysselsettingen blant hørselshemmede er langt høyere enn blant synshemmede og bevegelseshemmede som sitter i rullestol. 67 pst. av hørselshemmede i alderen 16-66 år er sysselsatt, mot 23 pst. av de som sitter i rullestol.

Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at yrkesaktiviteten økte for personer med nedsatt funksjonsevne fra 2003 til 2004. Økningen i antall personer med nedsatt funksjonsevne som rapporterer å være i arbeid er på hele 36 000. Totalt var 46,3 pst. av personer med nedsatt funksjonsevne i yrkesaktiv alder sysselsatt ved utgangen av 2. kvartal 2004. Dette er en lavere andel enn i befolkningen totalt.

Manglende tilgjengelighet er en av flere barrierer for at personer med nedsatt funksjonsevne kan komme i arbeid.

Regjeringen har iverksatt flere tiltak for å bedre tilgjengeligheten innenfor ulike sektorer. Foruten oppfølging av tiltak varslet i St.meld. nr. 40 (2002-2003), har regjeringen lagt fram flere sektorvise meldinger og planer som konkretiserer hvordan arbeidet med å fremme deltakelse og likestilling skal følges opp. Dette gjelder bl.a. St.meld. nr. 23 (2003–2004) Om boligpolitikken og St.meld. nr. 24 (2003-2004) Nasjonal transportplan 2006-2015. I august 2004 ble det lagt fram en egen tiltaksplan for å øke rekrutteringen av personer med nedsatt funksjonsevne til jobber i staten.

Effekten av disse tiltakene vil følges nøye. Det skal i 2004 etableres et eget dokumentasjonssenter, som skal samle informasjon og utvikle verktøy for å rapportere om situasjonen for personer med nedsatt funksjonsevne. Formålet er blant annet å sikre bedre informasjon om måloppnåelse og effektivitet i virkemiddelbruk.

I regi av Norges forskningsråd er det startet en tverrgående forskningsinnsats som skal belyse ulike sider ved det å ha nedsatt funksjonsevne. Dette skal bidra til å bygge opp stabile og kompetente forskningsmiljøer omkring forskning om denne gruppen.

Mange personer med nedsatt funksjonsevne har behov for tjenester for å kunne delta i arbeids- og samfunnsliv og leve et aktivt og selvstendig liv. Dette gjelder ikke minst barn med nedsatt funksjonsevne og deres familier. Forskning viser at foreldre til barn med nedsatt funksjonsevne ikke gjennomgående er misfornøyd med de tjenester de mottar, men at de må gjennom en tidkrevende prosess for å få hjelpen. I 2004 ble det påbegynt en 2-årig satsing med bl.a. konferanser, seminarer, informasjonstiltak og et eget opplæringsprogram

rettet mot ledere og saksbehandlere i kommunene som yter tjenester til denne gruppen.

Mål og satsingsområder

Regjeringen vil i 2005 rette fokus på å få flere personer med nedsatt funksjonsevne i arbeid, bedre situasjonen til barn med nedsatt funksjonsevne og deres familier og bedre tilgjengeligheten i samfunnet. Utfordringene er mange og regjeringen ser behov for også å øke innsatsen på en rekke andre områder som har betydning for livssituasjonen og levekårene for personer med nedsatt funksjonsevne. Arbeids- og sosialdepartementet har det koordinerende ansvar for Regjeringens samlede politikk for personer med nedsatt funksjonsevne.

Regjeringens strategier i politikken for personer med nedsatt funksjonsevne er presentert i St.meld. nr. 40 (2002-2003):

- at prinsippene for universell utforming tas i bruk for å sikre at bygninger, utemiljø, produkter og tjenester kan brukes av alle
- øke brukermedvirkningen på alle forvaltningsnivåer
- styrke den enkelte sektor sitt ansvar for å ivareta hensynet til personer med nedsatt funksjonsevne
- bedre kunnskapen om dagens situasjon, utvikling og effekt av tiltak som berører personer med nedsatt funksjonsevne
- åpne nye veier fra trygd til arbeidsliv gjennom forsterket innsats for reaktivisering av uføretrygdede

I 2004 la Regjeringen inn en styrking av tiltak for personer med nedsatt funksjonsevne på nær 100 mill. kroner. Tiltakene videreføres og regjeringen følger opp med forslag til ytterligere styrking i 2005 på 85 mill. kroner. I tillegg kommer satsingen på flere tiltaksplasser for yrkeshemmede med 170 mill. kroner. Videre foreslår regjeringen en ordning hvor uførepensjon kan nyttes som tilskudd til arbeidsgivere som ansetter uførepensjonister.

I skatteopplegget foreslår regjeringen endringer i reglene for særfradrag for ekstrautgifter som skyldes funksjonsnedsettelse hos barn. Videre ønsker regjeringen å skjerme storbrukere av helsetjenester bedre og det foreslås at egenandelen for tak II settes ned fra kroner 4 500 til kroner 3 500 for 2005.

Mange personer med nedsatt funksjonsevne er avhengig av omfattende tjenester i sin hjemkommune. For at kommunene skal være bedre i stand til å tilby gode tjenester til ressurskrevende brukere er det innført en statlig kompensasjonsordning. For 2004 vil refusjon til kommunene utgjøre

om lag 1,6 milliarder kroner. Dette er en økning på vel 300 mill. kroner fra 2004. For nærmere omtale se programkategori 10.26 på Helse og omsorgsdepartementets budsjett.

Brukermedvirkning står sentralt for å fremme økt deltakelse og likestilling. Arbeids- og sosialdepartementet tar sikte på å legge fram et høringsutkast om lovfesting av kommunale råd for funksjonshemmede i løpet av 2004. Departementet vil også støtte prosjekter som skal bidra til bedre tilgjengelighet ved valg og gjøre det mer attraktivt for de med nedsatt funksjonsevne å delta i politisk arbeid. Prosjektene vil rette seg mot valgene i 2005 og 2007.

Lovutvalget som utreder en styrking av det rettslige vernet mot diskriminering av funksjonshemmede, bl.a. spørsmålet om en egen lov, avslutter sitt arbeid våren 2005.

Nærmere omtale av nye tiltak:

Flere varig tilrettelagte arbeidsplasser (Arbeids- og sosialdepartementet 37 mill. kroner)

Det er behov for flere varig tilrettelagte arbeidsplasser (VTA). Regjeringen foreslår i underkant av 300 nye plasser. Flere av disse bør etableres innenfor ordinært arbeidsliv. VTA vil også i fremtiden være et viktig tiltak for arbeidssøkere som ikke kan få eller beholde ordinært arbeid. Det vises til nærmere omtale under programkategori 09.30 Arbeidsmarkedet

Flere tiltaksplasser for yrkeshemmede (Arbeids- og sosialdepartementet 170 mill. kroner)

Det er behov for flere tiltaksplasser for å få personer med nedsatt funksjonsevne i ordinært arbeid. Dette gjelder både i forhold til avklaring, kvalifisering og formidling. Regjeringen foreslår 900 nye tiltaksplasser for yrkeshemmede. Dette har en kostnad på 150 mill. kroner. I tillegg foreslås avsatt ytterligere 20 mill. kroner til 140 nye tiltaksplasser rettet mot personer med psykiske lidelser. Det vises til nærmere omtale under programkategori 09.30 Arbeidsmarked.

Lønnstilskudd for uføretrygdede (Arbeids- og sosialdepartementet 20 mill. kroner)

Regjeringen vil legge til rette for at flere uførepensjonister kan få kontakt med arbeidslivet. Det vil derfor etableres en ordning hvor uførepensjonen i inntil tre år kan nyttes som tilskudd til arbeidsgivere som ansetter uførepensjonister. Tiltaket gjennomføres som en forsøksordning, jf. omtale under programkategori 09.30 Arbeidsmarked.

Økt satsing på ordningen med funksjonsassistent i arbeidslivet (Arbeids- og sosialdepartementet 6 mill. kroner)

Det har siden 1997 blitt gjennomført en ordning med egen assistent på jobben for personer med omfattende fysiske funksjonsnedsettelse. For å få flere personer med omfattende funksjonsnedsettelse i arbeid, foreslås ytterligere 6 mill. kroner til ordningen fra 2005. Ordningen vil fra 2005 bli administrativt underlagt Rikstrygdeverket. For nærmere omtale, se kap. 2600, post 01.

Tiltaksplan for å rekruttere til statlig sektor (Moderniseringsdepartementet 3 mill. kroner)

For å følge opp tiltaksplanen for å rekruttere flere personer med nedsatt funksjonsevne til statlig sektor (2004–2006) foreslås avsatt 3 mill. kroner årlig til dette formålet. Regjeringen har som mål at 5 pst. av alle nytilsatte i statlig sektor de neste to årene skal være personer med nedsatt funksjonsevne. Det vises til nærmere omtale i St.prp. nr. 1 (2004–2005) for Moderniseringsdepartementet.

Styrking av habiliteringstilbudet til barn med nedsatt funksjonsevne (Helse- og omsorgsdepartementet 10 mill. kroner)

Midlene skal anvendes til å utvikle barnehabiliteringstjenesten innenfor spesialisthelsetjenesten både faglig og når det gjelder kapasitet. Utvikling av metoder for trening/intensiv habilitering gjennom regionale prosjekter er en viktig oppgave. Et sentralt tiltak er utvikling av en nasjonal veiledningsinstans. Det vises til nærmere omtale i St.prp. nr. 1 (2004–2005) for Helse- og omsorgsdepartementet.

«Familieprosjektet» rettet mot familier med barn med nedsatt funksjonsevne (Arbeids- og sosialdepartementet 4 mill. kroner)

Med utgangspunkt i den infrastruktur som er etablert gjennom lærings- og mestringssentrene skal et nytt «familieprosjekt» igangsettes rettet mot familier med barn med nedsatt funksjonsevne. Formålet er å bidra til at denne gruppen får bedre informasjon om barnets diagnose og funksjonsnedsettelse, om tjenestetilbudet, om rettigheter og at det skapes muligheter for å møte andre i samme situasjon. Tiltaket bygger videre på et prosjekt avsluttet i mars 2004. Prosjektansvaret legges til Nasjonalt kompetansesenter for læring og mestring ved kronisk sykdom ved Aker universitetssykehus. Det vises til nærmere omtale under kap. 621, post 21.

Samlivsveiledning til foreldre med barn med nedsatt funksjonsevne (Barne- og familiedepartementet 3 mill. kroner)

Prosjektet «Hva med oss?» er et landsomfattende tilbud om samlivsveiledning til foreldre med barn med nedsatt funksjonsevne. Prosjektet avsluttes i 2004, men selve tiltaket videreføres og styrkes i 2005. Målet er at alle foreldre med barn med nedsatt funksjonsevne skal få et tilbud om samlivsveiledning. Det vises til nærmere omtale i St.prp. nr. 1 (2004–2005) for Barne- og familiedepartementet.

Home-start (Barne- og familiedepartementet 2 mill. kroner)

Støtten til nasjonal samordning og oppfølging av Home-Start Familiekontakten Norge videreføres. Dette omfatter et forebyggende tiltak for familier med små barn som er i en vanskelig livssituasjon og tiltak med vekt på samarbeid og dialog med familiene og nærmiljøet. Det vises til nærmere omtale i St.prp. nr. 1 (2004–2005) for Barne- og familiedepartementet.

Dokumentasjonssenteret (Arbeids- og sosialdepartementet 2 mill. kroner)

Det er behov for å øke tilskuddet til drift av et nasjonalt dokumentasjonssenter som skal samle inn informasjon og utvikle verktøy for å rapportere om utviklingen når det gjelder situasjonen for personer med nedsatt funksjonsevne. Det vises til nærmere omtale under kap. 621, post 21.

Regjeringens handlingsplan for universell utforming (Miljøverndepartementet 15 mill. kroner)

Ved behandlingen av St.meld. nr. 40 (2003-2004) ba Stortinget om at det utarbeides en egen handlingsplan med tidsfaste tiltak for økt tilgjengelighet til transport, bygg, informasjon og andre viktige samfunnsområder. Regjeringen vil i løpet av høsten 2004 presentere en egen handlingsplan for universell utforming (2004-2009) som utdyper strategier og redegjør for et bredt spekter av tidsfaste tiltak som skal fremme økt tilgjengelighet. Den tar utgangspunkt i at det hver dag planlegges og fattes beslutninger som påvirker utviklingen av samfunnet knyttet til utforming av bygninger, utemiljø, produkter og tjenester. Konsekvensene av de valg som foretas er store for denne gruppen. Mange opplever å bli funksjonshemmet på grunn av de løsninger som velges. For å nå resultater kreves et målbevisst og systematisk arbeid over tid, med økt bevisstgjøring og bred mobilisering på

alle samfunnsområder og forvaltningsnivåer. Sektoransvarsprinsippet står sentralt i gjennomføring av handlingsplanen.

De fleste av tiltakene i handlingsplanen finansieres av berørte sektordepartementer. En oversikt over disse tiltakene og finansiering presenteres i handlingsplanen. I tillegg er det avsatt midler til en sentral stimuleringspott for blant annet å gjennomføre sektorovergipende tiltak som å spre informasjon og øke kompetansen hos designere, arkitekter og andre planleggere gjennom et bedre etter- og videreutdanningstilbud. Midler avsatt til dette formål i 2005 styrkes med 15 mill. kroner. Viktige innsatsområder i handlingsplanen for 2005 er tiltak for å fremme økt tilgjengelighet til bygg, anlegg og uteliv samt transport.

For nærmere omtale av handlingsplanen vises det til St.prp. nr. 1 (2004–2005) for de enkelte departementene og omtale under kap. 1400, post 80 for Miljøverndepartementet.

Leser søker bok (Kultur- og kirke departementet 3 mill. kroner)

Det finnes ca. 90 000 mennesker som ikke kan eller har store problemer med å lese en vanlig bok. Mange mennesker med nedsatt funksjonsevne trenger spesielt tilrettelagte bøker får å kunne få tilgang til en bok. Departementet ønsker å bidra til at det etableres mer trygge rammer rundt prosjektet «Leser søker bok». Prosjektet er organisert som en forening med 19 medlemsorganisasjoner som representerer alle ledd i produksjonskjeden av litteratur, samt formidlere og brukere. Prosjektet tar sikte på å bygge opp formidlingskanaler i samarbeid med bibliotek og andre. Det vises til nærmere omtale i St.prp. nr. 1 (2004–2005) for Kultur- og kirke departementet.

Barn med nedsatt funksjonsevne

Det vil bli utarbeidet en samlet strategi for å bedre tilbudet til barn med nedsatt funksjonsevne og deres familier. Strategien vil bygge videre på tiltak som er igangsatt bl.a.:

- strategiplan for habilitering av barn
- 2-års satsing i regi av Sosial- og helsedirektoratet med blant annet konferanser, informasjonstiltak og opplæringsprogram rettet mot ansatte i kommunal sektor som jobber med barn med nedsatt funksjonsevne og deres familier. Tiltaket som startet opp i 2004 har en samlet kostnadsramme på 15 mill. kroner fordelt på 2004 og 2005.

Andre saker

Mange barn med nedsatt funksjonsevne og deres familier kan ha store utgifter til pleie- og omsorg, medisiner mv. For å lette situasjonen for denne gruppen har Regjeringen fra 2005 foreslått at foreldre med barn med nedsatt funksjonsevne under 18 år skal få særfradrag fra første krone for dokumenterte ekstrautgifter som skyldes funksjonsnedsettelsen og som ikke dekkes på annet måte. Det betyr at denne gruppen ikke omfattes lenger av minstebeløpet på 9180 kroner for å få fradrag.

Regjeringen ønsker å bedre skjerme storbrukere av helsetjenester og det foreslås at egenandelen for tak II settes ned fra 4 500 til 3 500 kroner for 2005.

3. Rus

Tilstandsvurdering

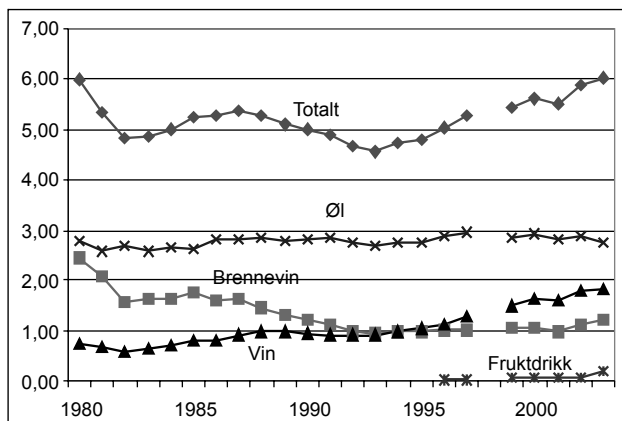
Alkohol- og narkotikapolitikken er sektorovergripende og krever samarbeid på tvers av departements- og etatsgrenser. Arbeids- og sosialdepartementet skal ha et særskilt ansvar for å koordinere den rusmiddelpolitiske innsatsen. Dette ansvaret skal følges opp i tett samarbeid med berørte departementer og etater.

Statens institutt for rusmiddelforskning, AS Vinmonopolet, Sosial- og helsedirektoratet og de regionale kompetansesentrene for rusmiddelspørsmål har sentrale oppgaver på det rusmiddelpolitiske området. Det legges vekt på god kontakt og samarbeid dem i mellom.

Bruk av rusmidler

Siden 1994 har totalomsetningen av alkohol i Norge igjen vist en økende tendens. I 1993 var den på 4,55 liter pr. innbygger 15 år og over, og i 2003 på 6,03 liter. Ølkonsumet har vært relativt konstant, mens vinforbruket øker. Den flerårige nedgangen i brennevinsforbruket er stanset opp. Det er for tidlig å si noe sikkert om «rusbrusen» bidrar til å øke det samlede alkoholforbruket blant ungdom, eller i hvilken grad «rusbrus» vil erstatte noen av de andre drikkevarene.

Det blir stadig færre avholdende i Norge, noe som etter 1970 først og fremst skyldes nedgangen i andelen kvinner som ikke drikker. Utviklingen er tilsvarende i ungdomsgruppen. Mens det i 1956 var 31 pst. av ungdom i alderen 18–20 år som ikke drakk alkohol, var tilsvarende andel i 1999 bare 7 pst. Debutalderen er lavest for øl og omtrent like høy for vin og brennevin. Debutalderen synes å ha gått noe ned de senere årene.

Figur 6.2 Årlig omsetning av alkohol i Norge pr. innbygger 15 år og over, målt i ren liter alkohol pr. person totalt og ulike alkoholsorter

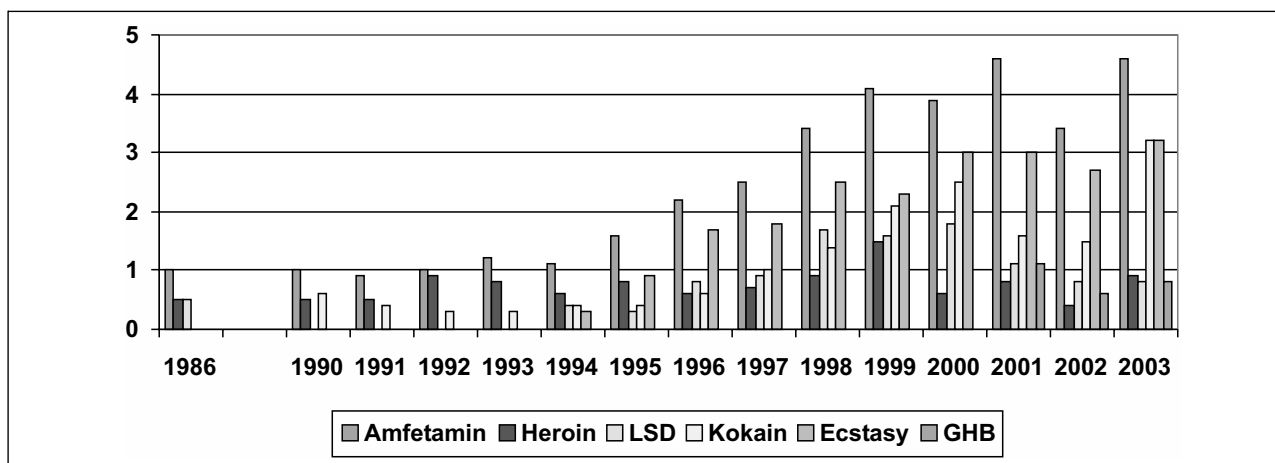
Kilde: SIRUS/SSB

Det er høy oppslutning i befolkningen om alkoholfrie soner som i trafikken, arbeidslivet, under

gravitet og i samvær med barn. Det er imidlertid en nedgang i oppslutningen om ikke å drikke alkohol på idrettsarrangementer og når man er passasjer i småbåt. Oppslutningen om aldersgrensene for kjøp av alkohol er fortsatt høy.

Alkoholavgifter som alkoholpolitisk virkemiddel er under press. Erfaringene fra Finland bekrefter at det er en sammenheng mellom omfattende avgiftsnedsettelse på den ene siden, og økt forbruk og økt skadeomfang på den annen.

Det synes ikke å være store endringer i bruken av illegale stoffer. Det er mindre forskjeller enn før mellom andelen unge på landsbasis og i Oslo som oppgir å ha brukt ulike narkotiske stoffer. Andelen på landsbasis, som oppgir at de har brukt cannabis noen gang og i løpet av de siste seks månedene, har vært henholdsvis omkring 15–17 pst. og 8–10 pst. de siste tre årene. De tilsvarende andelen for unge i Oslo har vært omkring 25–28 pst. og 7–12 pst. Når det gjelder bruken av andre stoffer har det stort sett vært en utflating de siste par årene.

Figur 6.3 Prosentandel av ungdom i alderen 15-20 år i Norge som noen gang har brukt forskjellige narkotiske stoffer, 1986 – 2003

Kilde: Sirus

Det er fortsatt bred oppslutning om at bruk av narkotika skal være straffbart, og det er siden 1998 en nedgang i andelen unge i alderen 15–20 år som mener at cannabis burde selges fritt eller at de ville prøve stoffet dersom det var lovlig. Antallet aktive injiserende rusmiddelmissbrukere anslås å være 11 000–15 000. Antallet narkotikarelaterte dødsfall (overdosedødsfall) ble nesten halvert fra 2001 til 2003 (338 dødsfall i 2001 mot 172 i 2003). Til sammenligning ble det i 2001 registrert 378 alkoholrelaterte dødsfall og i 2002 424.

Arbeids- og sosialministeren la i juli 2004 fram

den første årlige redegjørelsen om rusmiddelsituasjonen. Den beskriver status på rusmiddelfeltet og redegjør for prioriterte oppgaver i 2003-2004.

Mål og satsingsområder

Handlingsplan mot rusmiddelproblemer

Regjeringens handlingsplan mot rusmiddelproblemer (2003-2005) har «frihet fra rusmiddelproblemer» som visjon. Planen beskriver mål, strategier og virkemidler.

Hovedmålet for rusmiddelpolitikken er å oppnå

en reduksjon i rusmiddelbruk og en betydelig reduksjon i de sosiale og helsemessige skadene som følger av rusmiddelmissbruk. Regjeringen har lagt opp til et langsiktig, målrettet arbeid for å redusere rusmiddelproblemene. Det kreves økt engasjement og bedre koordinering og styring av ressursene. Regjeringens mål skal nås gjennom et strategisk arbeid med tiltak som regulerer tilbudet av – og påvirker etterspørselen etter – rusmidler, og gjennom behandling og skadereduserende tiltak. Målet med rusreformen har vært en generell styrking av behandlingstilbudet, bl.a. helsetjenestetilbudet til rusmiddelmissbrukere. Det vises til omtale i Helse- og omsorgsdepartementets budsjettproposisjon.

På det forebyggende området er det viktig å styrke oppslutningen om de alkoholpolitiske, tilgjengelighetsbegrensende tiltakene som kommunene rår over, og å ha særskilt oppmerksomhet rettet mot barn og unge som utsettes for alkohol- og/eller narkotikamisbruk.

Det er lagt opp til en bred virkemiddelstrategi over tid. De særskilte innsatsområdene omtales i de forskjellige departementenes budsjettproposisjoner. For Arbeids- og sosialdepartementet gjelder det følgende områder:

Bedre forebyggende arbeid på kommunenivå

Det er i 2004 satt i gang et forskningsbasert prøveprosjekt i 9 kommuner (Haugesund, Narvik, Os i Hordaland, Nesodden, Larvik, Hareid, Sande, Herøy og Ulstein) for å utvikle målrettede og bedre samordnede forebyggende innsatser på kommunalt nivå. Prøveprosjektet er treårig. Det skal fremskaffe relevante lokale data og bidra til en bredt samordnet tiltaksutvikling.

Prosjektet styres sentralt av Sosial- og helsedirektoratet i tett samarbeid med de regionale kompetansesentrene for rusmiddelspørsmål.

Hovedinnsatsen blir rettet mot fem arenaer: hjem, barnehage, skole, arbeidsliv og fritid. Sentrale mål er:

- redusert tilgang på alle typer rusmidler for ungdom under 18 år
- sikre tidlig intervensjon i barnehage, skole og arbeidsliv
- samarbeid med frivillige organisasjoner både som arena for – og pådriver i – det forebyggende arbeidet, bl.a. gjennom rusfrie aktiviteter for barn og ungdom
- økt kunnskap om rusmiddelsituasjonen lokalt
- samordning og kvalitetssikring av innsatsen rettet mot forebyggende arbeid i barnehage, skole og opplæring

Styrket internasjonalt samarbeid

Regjeringen har tatt initiativ til å sette alkoholspørsmål høyere på dagsordenen, både i regional og i global sammenheng. De nordiske sosial- og helseministrene vil i løpet av kort tid utforme et helhetlig opplegg for en felles nordisk holdning til alkoholpolitiske spørsmål i internasjonale fora. Dokumentet skal munne ut i konkrete målsettinger og anbefalinger i forhold til arbeidet inn mot EU/EØS og WHO. Konklusjonene skal legges fram på det nordiske statsministermøtet i november 2004.

I en resolusjon om helsefremmende arbeid med særlig vekt på å redusere risikofaktorer, vedtatt av Helseforsamlingen i WHO i mai 2004, ble alkohol løftet fram særskilt.

Gjennom deltakelse i regionale og internasjonale fora satser Regjeringen på å motarbeide de internasjonale tendensene til liberalisering av narkotikapolitikken. Støtte til innsats for å styrke den internasjonale kontrollen med ulovlig produksjon av og handel med narkotika prioriteres. Det vises til omtale i Utenriksdepartementets budsjettproposisjon.

Holdningskampanje

Den økende alkoholbruken i samfunnet generelt og ungdomsgruppene spesielt krever ekstraordinær innsats. Som ledd i Handlingsplan mot rusmiddelproblemer settes det høsten 2004 i gang en holdningskampanje mot alkohol rettet både mot befolkningen generelt og mot ungdomsgruppene. Kampanjen skal styrke bevisstheten og kunnskapene om alkohol og skader, og øke kunnskapene om drikkemønstre og alkoholkultur. Sosial- og helsedirektoratet har hovedansvaret for gjennomføringen av kampanjen. Det er inngått et nært samarbeid med de regionale kompetansesentrene for rusmiddelspørsmål, SIRUS og andre kunnskapsmiljøer. Det foreslås bevilget 10 mill. kroner til økt informasjonsvirksomhet i 2005. Gjennomføringen vil skje i nært samarbeid med frivillig sektor.

Andre tiltak

Tilskudd til den landsdekkende RUStelefonen, som er et samarbeidstiltak mellom Sosial- og helsedirektoratet og Oslo kommune, vil bli videreført. Arbeidet med å utvikle en nasjonal strategi for rusmiddelundervisning i skolen skal gjennomføres i nært samarbeid med kompetansesentrene for rusmiddelspørsmål og Utdanningsdirektoratet i 2005.

Økt kunnskapsproduksjon

Forsøksprosjektet med bedre forebyggende arbeid på kommunenivå og forsøk med sprøyterom og holdningskampanjen vil bli evaluert av Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS). Den rusmiddelrelaterte, samfunnsvitenskapelige forskningen er styrket bl.a. ved tilskudd til Senter for studier av problematferd og innovativ praksis ved Universitetet i Oslo. Forskerkommisjonen oppsummerte kunnskapsstatus på rusmiddelfeltet i NOU 2003:4. Departementet prioriterer sin FoU virksomhet bl.a. på grunnlag av kommisjonens vurderinger.

4. Seniorbefolkningen

Regjeringen har fokus på seniorpolitikk og hvilke utfordringer og ressurser som er knyttet til seniorbefolkningen. Hovedmål for Regjeringen er å styrke seniorbefolkningens deltakelse i arbeidsliv og samfunn og utforme en framtidig politikk som bl.a. er tilpasset endringer i denne gruppens helse-situasjon, ressurser og livsstil. Seniorpolitikken må også omfatte den økende andel av innvandrere i befolkningen. Etter oppdrag fra departementet vil Statens seniorråd i løpet av juni 2005 legge fram en utredning om deres vurdering av en moderne seniorpolitikk. Utredningen vil fokusere på barrierer som hindrer eldre mennesker i å delta aktivt i samfunnet. Den skal blant annet omhandle eldres situasjon i arbeidslivet, boligforhold, deltakelse i politiske beslutningsprosesser og kulturliv. Det vises i denne forbindelse også til St.prp. nr. 1 (2004–2005) for Helse- og omsorgsdepartementet hvor det framgår at Regjeringen i løpet av 2005 vil fremme en Stortingsmelding om pleie- og omsorgstjenester i en aldrende befolkning.

5. Ny arbeids- og velferdsforvaltning

Regjeringens hovedmål i arbeids- og velferdspolitikken er et inkluderende arbeidsliv. For Regjeringen vil en ny organisering av arbeids- og velferdsforvaltningen være en viktig del av en helhetlig tilnærming i politikktutforming innenfor dette området, der inkluderende arbeidsliv, brukerretting, insentiver til arbeid og fattigdomsbekjempelse står i sentrum. Regjeringen legger vekt på at brukerne møter en samordnet forvaltning med en helhetlig tilnærming til brukerne. En sterkere samordning av arbeidslivs- og velferdspolitikken skal bidra til økt motivasjon til å søke arbeid og samtidig sikre trygghet for at ytelser ikke faller bort i kortere eller lengre tid. Økt samordning skal gjøre det enklere å utvikle modeller og tiltak for å

forsterke arbeidet med å inkludere yrkeshemmede i arbeidslivet. Regjeringen legger også vekt på at kommunene må ha en viktig rolle på dette feltet. Etableringen av det nye Arbeids- og sosialdepartementet understreker regjeringens siktemål om å utforme en mer helhetlig politikk for arbeidsmarked, arbeidsliv og levekår, arbeidsrettede ytelser, sosiale stønader og pensjoner.

Regjeringen satte i august 2003 ned et hurtigarbeidende offentlig utvalg ledet av professor Jørn Rattsø for å utrede samordning av Aetat, trygdeetat og sosialtjenesten. 29. juni 2004 la utvalget fram sin rapport NOU 2004: 13 En ny arbeids- og velferdsforvaltning. Utvalget hadde en referansegruppe med bred representasjon fra brukerorganisasjoner og arbeidstaker- og arbeidsgiverorganisasjoner. Utvalget anbefaler å opprette en statlig etat for arbeid og inntekt som samler ansvar for tjenester og ytelser knyttet til arbeids og redusert arbeidsevne, og en statlig etat for pensjoner, familietelseter og helserefusjoner. Utvalget foreslår at kommunene beholder ansvaret for sosialhjelpen, men at det samtidig vurderes å innføre en statlig stønad for arbeidssøkere uten dagpengerettigheter. Det anbefales å opprette en felles førstelinje i samarbeid mellom stat og kommune. Rapporten er sendt på bred høring med frist 1. november 2004. Med bakgrunn i høringsrunden vil regjeringen fremme saken for Stortinget våren 2005.

Parallelt med Regjeringens arbeid med et framlegg til Stortinget pågår det andre aktiviteter som støtter opp om regjeringens arbeid på dette feltet. Det er blant annet etablert lokale forsøk i 17 kommuner, der ulike modeller for samarbeid mellom Aetat, trygdeetaten og kommunale sosialtjenester blir prøvd ut. I arbeidsrapport nr. 9 2004 fra Telemarksforskning gis det en status og foreløpige betraktninger om erfaringer fra forsøkene. Et prosjekt har utredet forslag til en kortsiktig IKT-strategi for en samordnet forvaltning. Forsøkene og øvrige aktiviteter har gitt innspill til utvalgets arbeid og skal gi underlag både for regjeringens tilbakemelding til Stortinget, for Stortingets behandling av saken, og for iverksetting av en ny reform.

6. Internasjonalt arbeid

EØS/EU

Kontakt og samarbeid med EU anses som nyttig fordi EUs politikk både gjennom EØS-avtalen og på andre måter påvirker utviklingen i Norge. Samarbeidet i ulike organer gir mulighet for å delta i debatter for å påvirke både politikk- og regelverksutforming og høste erfaringer fra EU-landenes arbeid på hele arbeidslivs- og sosialpolitikkområdet. Departementet deltar derfor aktivt i rekke

arbeids- og ekspertgrupper i regi av EU-kommisjonen for å kunne bidra til påvirkning av senere EU-regulering på arbeidslivs- og sosialpolitikfeltet.

Norge deltar også i EUs handlingsprogram mot diskriminering på grunnlag av etnisk opprinnelse, religion eller tro, funksjonsnedsettelse, alder og seksuell legning som ble innlemmet i EØS-avtalen fra 1. januar 2004. Programmets arbeid retter seg særlig mot diskriminering i arbeidslivet og er derfor relevant både for gjennomføring av IA-avtalen og arbeidet mot mobbing.

Norge deltar videre i EUs handlingsprogram for å fremme samarbeid mellom medlemsstatene til bekjempelse av sosial utstøtning (2002 – 2006). Programmet omfatter sysselsettings- og sosialpolitiske målsetninger og virkemidler.

Norge deltar i EUs Narkotikaovervåkingscenter (EMCDDA) i Lisboa, i EUs Folkehelseprogram som bl.a. omhandler rusmiddelproblemer, og i Europakommisjonens rådgivende embetsmannsgruppe for spørsmål som gjelder funksjonshemmede. Det arbeides også med å få Norge med som formell observatør i EUs byrå i Lisboa for helse og sikkerhet på arbeidsplassen.

Det europeiske året for funksjonshemmede 2003 følges nå opp av EU-kommisjonen med en egen handlingsplan for personer med nedsatt funksjonsevne. Norge deltar i dette arbeidet som observatør i EU-kommisjonens komité for spørsmål som gjelder personer med nedsatt funksjonsevne.

FN

Arbeids- og sosialdepartementets engasjement konsentreres rundt FNs Sosialkommisjon og FNs

Narkotikakommisjon (CND), hvor Norge ble medlem fra 1. januar 2004 for en 4 års periode.

Norge er medlem av Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO), som er en sentral særorganisasjon i FN-systemet. ILO behandler spørsmål av betydning for arbeidslivet, bl.a. om organisasjonsfrihet, tvangsarbeid, barnarbeid, diskriminering, sikkerhet og helse og sosiale spørsmål.

Europarådet

Arbeids- og sosialdepartementet yter tilskudd til utvikling av det internasjonale samarbeidet på det sosiale området i Europarådet. Departementet representerer Norge i Europarådets komite for Sosial samhörighet. Norge er fullt medlem av del-avtalen på det sosiale- og helsemessige område, og deltar i komiteen for integrering og rehabilitering av personer med funksjonshemninger og i komiteen for sosial samhörighet.

Som en del av Norges formannskap i Europarådet skal det, høsten 2004, arrangeres en konferanse i Strasbourg om FN-konvensjonen om funksjonshemmedes menneskerettigheter og om Europarådets kommende handlingsplan overfor personer med nedsatt funksjonsevne.

Nordisk samarbeid

Arbeids- og sosialdepartementet er bl.a. ansvarlig for Ministerrådet for arbeidslivssaker, Ministerrådet for helse- og sosiale spørsmål og Ministerrådet for narkotikaspørsmål, med tilhørende embetsmannskomiteer og undergrupper.

Kap. 0620 Utredningsvirksomhet, forskning m.m.

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
21	Spesielle driftsutgifter	63 295	58 420	83 900
50	Norges forskningsråd	49 100	53 380	88 400
60	Prøveløslatelse, <i>kan overføres</i>	47 694		
	Sum kap 0620	160 089	111 800	172 300

Overført fra 2003 til 2004:

Post 21: 3 123 999 kroner

Kapittel 620 omfatter bevilgninger som forvaltes av Sosialdepartementet.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Bevilgningen dekker bl.a. utgifter til utredningsvirksomhet, informasjonsvirksomhet, ekspertgrupper, utvalg, forskning, herunder 12 trygde-

forskerstillinger, for hele departementets politikkportefølje.

Departementets utgifter til nordisk og øvrig internasjonalt arbeid dekkes over denne posten.

Prosjektkostnader knyttet til samordning av Aetat, trygdeetaten og sosialtjenesten dekkes over denne posten.

Bevilgningsforslag 2005

Bevilgningen foreslås forhøyet med nærmere 25,5 mill. kroner. Årsaken er at vel 8,8 mill. kroner foreslås overført til Helse- og omsorgsdepartementets budsjett og at vel 33,5 mill. kroner foreslås overført fra Arbeids- og administrasjonsdepartementets budsjett som følge av endret oppgavefordeling mellom det nyopprettede Arbeids- og sosialdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Moderniseringsdepartementet.

I alt foreslås det bevilget 83,9 mill. kroner for 2005.

Post 50 Norges forskningsråd

Forskning i regi av Norges forskningsråd er et viktig bidrag til kunnskapsgrunnlaget for nasjonale forvaltningsoppgaver, beslutninger i politikkkutforming og utvikling av prioriterte fagfelt. Forslag til bevilgning er på 88,4 mill. kroner. Bevilgningen skal dekke igangsatte forskningsprogrammer og andre langsiktige satsinger knyttet til Arbeids- og sosialdepartementets programkategorier, samt tilskudd til forskningsinstitutter. Midlene administreres av Norges forskningsråd.

Forskningsprogrammene har normalt en varighet på 4-5 år og gjennomføres i tråd med vedtatte programplaner. Departementet har representanter i de aktuelle programstyrene.

Det mottas årsrapport fra Norges forskningsråd.

I tillegg til forskningsprogrammer går bevilgningen fra departementet til enkelte strategiske satsinger. Det ble i 2004 iverksatt en tverrgående forskning knyttet til personer med nedsatt funksjonsevne. Det er også i samarbeid med Nærings- og handelsdepartementet igangsat en ny fireårig satsing knyttet til personer med nedsatt funksjonsevne og ny teknologi (IT Funk). IT Funk skal bidra til økt tilgjengelighet til informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) for personer med nedsatt funksjonsevne ved at IKT-baserte produkter og tjenester som utvikles og introduseres i det allmenne marked skal kunne brukes av alle. Prosjektet skal etter planen avsluttes i 2006.

Bevilgningen fra Arbeids- og sosialdepartementet går til følgende programmer:

Program for Velferdsforskning

Velferdsprogrammet (2004-2008) skal videreføre og videreutvikle forskning om velferdssamfunnet. Forskningen skal øke innsikten om sammenhengene mellom økonomiens funksjonsmåte og de velferdspolitiske virkemidlene. Programmets prioriteringer er forholdet mellom velferdsordninger, husholdninger og andre økonomiske aktører og arbeidsmarkedet samt kartlegging av betingelser for en effektiv og treffsikker tjenesteyting.

Program for arbeidslivsforskning

Program for arbeidslivsforskning (2002-2011) har som mål å bidra med vesentlig ny innsikt om viktige utviklingstrekk i arbeidslivet med særlig vekt på forhold og prosesser som påvirker den enkeltes deltakelse, utvikling, nærvær og fravær i arbeidslivet. Det legges spesiell vekt på forskning innenfor:

- arbeidsmarkedets virkemåte
- arbeidsorganisering, arbeidsmiljø og mestring
- arbeidslivsrelasjoner

og hvordan disse faktorene hver for seg eller i samspill virker inn på inkludering og utstøting fra arbeidslivet.

Arbeid og helse

Programmet avsluttes i 2005. Målet med programmet er å skape grunnlag som kan bidra til å fremme helsetilstanden til arbeidstakere i norske virksomheter, bl.a. gjennom avklaring av årsaker og mekanismer for arbeidsrelaterte helseplager og studier av virkningen av forebyggende tiltak. Det prioriteres bl.a. å gjennomføre en prospektiv, longitudinell undersøkelse på temaet «den nye arbeidsplassen: arbeid, helse og deltakelse i arbeidslivet».

Helse og samfunn

Programmet Helse og samfunn (2001-2005) skal bidra til å bygge opp og spre kunnskap om samfunnsmessige forhold som påvirker sykdom og helse. Programmet vektlegger forskning på rusmiddelbruk, sosial ulikhet i helse, opplevelse og vurdering av helse, sykdom og forebyggende helsearbeid, kulturelle perspektiver knyttet til helse og sykdom samt ivaretagelse av egen helse. Det tas sikte på å styrke innsats og kompetanse bl.a. gjennom støtte til oppbygging av forskningsmiljøer.

Helse, miljø og sikkerhet i petroleumsvirksomheten

HMS i petroleumsvirksomheten, perioden 2002-2006, skal sikre at næringen også i fremtiden skal være en foregangsnæring når det gjelder å sette høyeste HMS-standard på alle nivå i virksomheten. En konsekvens av dette vil være at «kontinuerlig forbedring» og «føre var» legges som bærende prinsipper for alt fremtidig utviklings- og effektiviseringsarbeide både av teknologisk, operasjonelt og organisatorisk karakter. Forskningen vil i særlig grad rettes inn mot sikkerhet og arbeidsmiljø. Høyeste prioritet vil bli gitt til forskning som vil bidra til å:

- Forebygge alvorlige personskader og storulykker, herunder også produksjons- og leveransebrudd.
- Frembringe forbedrede og nye metoder og verktøy for å styre helse, miljø og sikkerhet i dynamiske endrings- og beslutningsprosesser, herunder beslutninger under usikkerhet.
- Styrke kunnskapsgrunnet for risikobasert styring og komplekse og teknologiske og organisatoriske systemer, herunder informasjonssikkerhet og IKT-sårbarhet.
- Avklare muligheter og begrensninger for bruk av menneskelige ressurser i HMS-arbeidet herunder overvåkings- og kontrollromsfunksjoner.
- Styrke forvaltningen av HMS-kunnskap og risikokommunikasjon.

Forskningsinstitutter

Arbeidsforskningsinstituttet: Arbeidsforskningsinstituttet AS driver tverrfaglig handlings- og brukertrettet forskning. Forskningen skal være forankret i behovet i norsk arbeidsliv. Instituttet påtar seg oppdrag fra organisasjoner, bedrifter og offentlige etater/institusjoner. Forskningen er knyttet til følgende tema: bedriftsutvikling, arbeidsmiljø, arbeid og læring, kvalitet og organisering i offentlig sektor og arbeid for alle.

For 2005 foreslås en basisbevilgning på 7,3 mill. kroner. Fordelingen mellom grunnbevilgning og strategisk instituttprogram skal være 80/20. Fra 2006 skal andelen til strategiske satsinger øke til 40 pst. fram til 1. januar 2008. Deretter forutsettes midlene tilsvarende den samlede basisbevilgning å inngå i en pott som Norges forskningsråd vil fordele mellom flere institutter etter søknad. Grunnbevilgningen skal bidra til å styrke den faglig/vitenskaplige kompetansen gjennom strategisk satsing på kompetanseutvikling, publisering og informasjon, faglig utvikling og kvalitetssikring.

SINTEF Teknologiledelse: SINTEF teknologiledelse er et sentralt forskningsinstitutt på arbeidslivsområdet. For 2005 foreslås en grunnbevilgning på 3,2 mill. kroner. Målet med grunnbevilgningen er å styrke den faglig/vitenskaplige kompetansen gjennom strategisk satsing på kompetanseutvikling, publisering og informasjon, faglig utvikling og kvalitetssikring ved de to avdelingene Ny praksis og Institutt for industriell miljøforskning. Grunnbevilgningen skal gi mulighet til faglig utvikling, med vekt på forskning som kan frembringe ny kunnskap på arbeidslivsområdet som vil få stor betydning for ansatte, virksomheter og samfunnet for øvrig.

Bevilgningsforslag 2005

Som følge av endret oppgavefordeling mellom det nyopprettede Arbeids- og sosialdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Moderniseringsdepartementet er 12,4 mill. kroner av bevilgningsforslaget under kap. 620, post 50 overført til kap. 701, post 50 Norges forskningsråd under programkategori 10.00 Helsevern på Helse- og omsorgsdepartementets budsjett. Tilsvarende foreslås 44,6 mill. kroner overført fra Arbeids- og administrasjonsdepartementets budsjett. Samlet utgjør overføringene netto 32,2 mill. kroner av den foreslåtte økningen i bevilgningen under post 50 på vel 35 mill. kroner. Det foreslås om lag 3,2 mill. kroner som følge av lønns- og prisøkning og til styrket forskningsinnsats.

I alt foreslås det bevilget 88,4 mill. kroner for 2005.

Post 60 Prøveløslatelse, kan overføres

Fra 1. januar 2002 ble det innført ny særreaksjonsordning, jf. Ot.prp. nr. 46 (2000-2001) og Innst.O. nr. 113 (2000-2001). Særreaksjonene er forvaring, tvungen omsorg og overføring til tvunget psykisk helsevern. I tillegg fortsetter ordningen med sikringsdom for dagens sikringsdømte. Staten dekker utgifter knyttet til prøveløslatelse fra forvaring, varetektssurrogat og sikring (psykisk utviklingshemmede) i kommunene.

Sosialdepartementet fordelte tilskudd etter søknad fra kommunene fram til 1. juli 2003. Justisdepartementet overtok ansvaret for forvaltningen av tilskuddsordningen fra 1. juli 2003, og fra 2004 også ansvaret for bevilgningen (kap. 430, post 60). Bruken av midlene har blitt kontrollert gjennom budsjett og regnskap for kommunens utgifter knyttet til den enkelte særreaksjonsdømte.

Kap. 0621 Tilskudd forvaltet av Sosial- og helsedirektoratet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
21	Spesielle driftsutgifter	97 882	140 300	56 500
60	Tilskudd til omsorgstjenester, <i>kan overføres</i>	40 877	62 800	
61	Tilskudd til vertskommunene m.v.	919 052	986 600	
63	Tilskudd til rusmiddeltiltak, <i>kan overføres</i>	161 323	190 600	121 100
64	Ressurskrevende brukere, <i>overslagsbevilgning</i>		1 200 000	
66	Tilskudd til assistenter for funksjonshemmede	42 972	48 950	
70	Frivillig forebyggende arbeid m.v., <i>kan overføres</i>	106 848	126 100	93 800
71	Tilskudd til frivillig arbeid	68 115	71 800	
72	Tilskudd til Landsbystiftelsen	55 000	57 000	
73	Tilskudd til døvblinde og døve	49 215	52 200	
74	Tilskudd til pensjonistenes og funksjonshemmedes organisasjoner m.v.	117 277	124 150	128 400
75	Kompetansesentra m.m.	48 313	54 300	
76	Tilskudd til opphold i institusjon for eldre med særskilte behov	6 000	6 200	
	Sum kap 0621	1 712 874	3 121 000	399 800

Kap. 621 omfatter bevilgninger til kommunale tjenester, organisasjoner m.v. som forvaltes av Sosial- og helsedirektoratet på Arbeids- og sosialdepartementets saksområde. For nærmere beskrivelse av direktoratet, se kap. 720 i Helse- og omsorgsdepartementets budsjett.

Sosial- og helsedirektoratet er en utøvende og rådgivende virksomhet innen helse- og sosialområdet. Sosial- og helsedirektoratet er administrativt underlagt Helse- og omsorgsdepartementet, mens det faglig styres i fellesskap med Arbeids- og sosialdepartementet.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Som følge av endret oppgavefordeling mellom det nyopprettede Arbeids- og sosialdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet er deler av kap. 621, post 21 overført nytt kap. 761, ny post 21 Spesielle driftsutgifter og ny post 75 Kompetansesentra m.m. under ny programkategori 10.60 Omsorgstjenester og kap. 732, post 78 Tilskudd til forskning, utdanning og nasjonale medisinske kompetansesentra på Helse- og omsorgsdepartementets budsjett.

Følgende formål skal dekkes over bevilgningen:

- Drifts- og informasjonsmidler til fylkesmennene
- FoU-prosjekter og informasjonsvirksomhet
- Kompetanse og rekruttering av helse- og sosialpersonell
- Tilskudd til organisasjoner, tiltak m.m.

1. Drifts- og informasjonsmidler til fylkesmennene

Med virkning fra 1. januar 1998 ble det med hjemmel i alkoholloven innført begrenset klageadgang over de fleste kommunale vedtak i bevilgningssaker. Fylkesmannen er klageinstans, og kan prøve om vedtakene er gyldige. I 2003 behandlet fylkesmennene 98 klagesaker. Utgiftene til fylkesmennenes arbeid med klagesakene dekkes over denne bevilgningen.

I tillegg dekkes utgifter til kurs og konferanser mv. om faglige spørsmål som fylkesmennene holder på regionalt nivå over bevilgningen.

2. FoU-prosjekter og informasjonsvirksomhet m.m.

Midler over denne bevilgningen benyttes til bl.a. styrking av levekår for eldre, personer med nedsatt funksjonsevne og svakstilte grupper. Viktige tiltak

over denne bevilgningen er utredninger, sammenstille og ta initiativ til relevant forskning, forsøk og utviklingsprosjekter og informasjon.

Handlingsplan mot rusmiddelproblemer

Sosial- og helsedirektoratet har flere viktige oppgaver i gjennomføringen av handlingsplanen. Det vises til omtale under kap. 621, post 63 Tilskudd til rusmiddeltiltak og 70 Frivillig forebyggende arbeid. Som ledd i handlingsplanen skal det høsten 2004 gjennomføres en holdningskampanje mot alkohol rettet spesielt mot ungdom og deres foreldre. Direktoratet har hovedansvaret for gjennomføringen av kampanjen i nært samarbeid med regionale kompetansesentre for rusmiddelspørsmål, SIRUS og andre kunnskapsmiljøer. Det foreslås bevilget 10 mill. kroner til kampanjevirkosomhet i 2005, jf. omtale under kategoriinnledningen.

Levekår og livssituasjonen for personer med nedsatt funksjonsevne

FoU-virkosomheten skal støtte opp under hovedinnsatsområdene og konkrete tiltak varslet i St. meld. nr. 40 (2002-2003) Nedbygging av funksjonshemmende barrierer. Sentralt står arbeidet med å bedre tilgjengeligheten for personer med nedsatt funksjonsevne gjennom oppfølging av Handlingsplanen for universell utforming (2004-2009).

Informasjonskampanjen INGEN HINDRING

Informasjon er et sentralt virkemiddel for å styrke bevisstheten og kunnskapen om funksjonshemmende forhold og viljen til å redusere dem. Informasjonskampanjen «Ingen hindring» ble lansert i forbindelse med funksjonshemmedes europeiske år 2003. Kampanjen retter seg spesielt mot politikere og administrasjonen på alle nivå, arbeidslivet og skolesektoren.

Kampanjen gjennomføres av Sosial- og helsedirektoratet og vil gå over flere år.

Undersøkelse om merutgifter knyttet til sykdom og funksjonsnedsettelse

Som ledd i direktoratets arbeid med Tiltaksplan mot fattigdom og oppfølging av prosjektet Bedre levekår for grunnstønadmottakere, tas det sikte på å gjennomføre en egen undersøkelse der en kopler data fra tidligere SSB-undersøkelser som inneholder opplysninger om medisinerutgifter med inntekstdata.

Barn med nedsatt funksjonsevne og deres familier

Direktoratet arbeider for mer helhetlige tjenester til barn og unge med nedsatt funksjonsevne og deres familier. Regjeringen vil i 2005 avsette midler til å følge opp det igangsatte arbeidet med et program rettet mot pleie- og omsorgsledere og saksbehandlere for å få bedre tjenester til barn med nedsatt funksjonsevne og deres familier (7,5 mill. kroner). Hensikten er bl.a. å spre og implementere gode erfaringer og modeller fra forsøksprosjekter og kommuner som har arbeidet aktivt for å tilrettelegge et fleksibelt og helhetlig tjenestetilbud til gruppen. Målet må være et tjenestetilbud som kan bidra til at familiene blir i stand til å ivareta omsorgen for barnet, ha et sosialt liv og mulighet til å delta i arbeidslivet. Programmet finansieres av Helse- og omsorgsdepartementet og Arbeids- og sosialdepartementet med 3,75 mill. kroner hver, jf. kap. 761, post 21.

Arbeids- og administrasjonsdepartementet vil 2005 igangsette et nytt prosjekt i regi av Nasjonalt kompetansesenter for læring og mestring ved kronisk sykdom rettet mot barn med nedsatt funksjonsevne og deres familier. Prosjektet vil gå over fire år og ha en kostnadsramme på 16 mill. kroner. Formålet er å bedre tilbudet for denne gruppen ved landets lærings- og mestringssentre. Satsingen følges opp av Sosial- og helsedirektoratet.

3. Kompetanse og rekruttering av helse- og sosialpersonell

Som et ledd i gjennomføringen av Tiltaksplan mot fattigdom, jf. St.meld. nr. 6 (2002-2003), har Regjeringen gjennomført en rekke tiltak for å øke kompetansen i sosialtjenesten. I 2005 vil kompetanse innenfor økonomi- og gjeldsrådgivning bli vektlagt. Satsingen følges opp av Sosial- og helsedirektoratet og fylkesmennene.

Det er avsatt 3 mill. kroner til kompetansehevede tiltak knyttet til styrkede oppfølgingstjenester i bolig for bostedsløse og rusmiddelmissbrukere og satsingen på økonomi og gjeldsrådgivning. Midlene skal styrke fylkesmennenes oppfølging av kommunene.

4. Tilskudd til organisasjoner, tiltak m.m.

Det ytes tilskudd til Krigsbarnforbundet og Krigsbarnforbundet Lebensborn etter søknad.

Bevilgningsforslag 2005

Vel 99,7 mill. kroner av bevilgningen foreslås overført Helse- og omsorgsdepartementets budsjett

som følge av endret oppgavefordeling mellom det nyopprettede Arbeids- og sosialdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet.

7,2 mill. kroner foreslås overført fra kap. 335, post 76 Tilskudd til ymse publikasjoner på Kultur- og kirkedepartementets budsjettområde til tidskriftene Folket og Klar Tale.

Tiltakene under foreslås styrket med 9 mill. kroner:

- 2 mill. kroner til styrking av dokumentasjons-senter som samler inn informasjon og utvikler verktøy for å rapportere om utviklingen når det gjelder situasjonen for personer med nedsatt funksjonsevne
- 4 mill. kroner til «Familieprosjektet» i regi av Lærings- og mestringssentrene rettet mot barn med nedsatt funksjonsevne og deres familier
- 3 mill. kroner til kompetansehevende tiltak knyttet til satsingen på oppfølgingstjenester i bolig for bostedsløse og rusmiddelmissbrukere i kommunene

Det foreslås bevilget 56,5 mill. kroner for 2005.

Post 60 Tilskudd til omsorgstjenester, kan overføres

Som følge av endret oppgavefordeling mellom det nyopprettede Arbeids- og sosialdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet er bevilgningen under kap. 621, post 60 overført nytt kap. 761, ny post 60 Tilskudd til omsorgstjenester under ny programkategori 10.60 Omsorgstjenester på Helse- og omsorgsdepartementets budsjett.

Post 61 Tilskudd til vertskommunene m.v.

Som følge av endret oppgavefordeling mellom det nyopprettede Arbeids- og sosialdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet er bevilgningen under deler av bevilgningen under kap. 621, post 61 overført nytt kap. 761, ny post 61 Tilskudd til vertskommunene under ny programkategori 10.60 Omsorgstjenester på Helse- og omsorgsdepartementets budsjett.

Videre er deler av bevilgningen overført til kap. 571, post 60 Innbyggertilskudd under Kommunal- og regionaldepartementets budsjett.

Post 63 Tilskudd til rusmiddeltiltak m.v., kan overføres

Som følge av endret oppgavefordeling mellom det nyopprettede Arbeids- og sosialdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet er deler av bevilgningen under kap. 621, post 63 overført nytt

kap. 761, ny post 63 Tilskudd til rusmiddeltiltak under ny programkategori 10.60 Omsorgstjenester på Helse- og omsorgsdepartementets budsjett.

Bevilgningen går til følgende formål:

- Kompetanseutvikling
- Forsøk med helhetlig kommunalt ansvar for aktivisering av langtidsmottakere av sosialhjelp
- Forsøk med samordning av tjenestene mellom Aetat, trygdeetat og sosialtjenesten
- Tiltak for bostedsløse
- Forebyggende rusmiddelarbeid
- Diverse enkelttiltak

Kompetanseutvikling

Fylkesmennene har som en del av ansvaret for å tilrettelegge og koordinere opplærings- og kompetansetiltak knyttet til den kommunale sosial- og helsetjenesten fulgt opp opplæringstiltakene i planen, herunder tilsvarende tiltak overfor bostedsløse, tunge rusmiddelmissbrukere og personer som er i legemiddelassistert rehabilitering (LAR). Det er fortsatt behov for å øke kompetansen blant kommunalt ansatte som arbeider med tunge rusmiddelmissbrukere, som også ofte har store psykiske og andre helsemessige problemer. En særlig utfordring ligger i å videreutvikle arenaer for samarbeid og samhandling på tvers av etater og forvaltningsnivå.

Sosialtjenestens kompetanse er viktig for måloppnåelse og flere sentrale utviklingstrekk setter klare krav til å styrke denne kompetansen. Sosial- og helsedirektoratet vil videreføre og styrke kompetansetiltakene overfor sosialtjenestens førstelinje. Fylkesmennene har en sentral rolle i arbeidet. Dette omfatter planlegging, gjennomføring og oppfølging av kompetansetiltak over hele sosialtjenestens arbeidsområde, bl.a. for ansatte i kommunens sosial- og helsetjeneste som arbeider med tunge rusmiddelmissbrukere, og legemiddelassistert rehabilitering (LAR). Ledelsesutviklingsprogrammet Flink med folk (jf. kap. 761, post 60 på Helse- og omsorgsdepartementets budsjett) er også rettet inn mot ledere i sosialtjenesten.

For å nå målene St. meld nr. 6 (2002–2003) om å få flere langtidsledige sosialhjelpsmottakere i arbeid, iverksettes opplæring med vektlegging på kartlegging av hjelpebehov, utvikling og samordning av arbeidsrettede tiltak. Sosialtjenestens rådgivende arbeid overfor personer med økonomiske vansker og gjeldsproblemer må trappes opp. Satsingen gjennomføres av Sosial- og helsedirektoratet i samarbeid med Barne- og familiedepartementet og fylkesmennene. Direktoratet skal i samarbeid med Aetat Arbeidsdirektoratet, Rikstrygdeverket og fylkesmennene sørge for informasjon og

kompetanseutvikling i forhold til sosialtjenestens rolle i en ny organisering av velferds- og arbeidstjenestene. Oppsummering og formidling av erfaringer og informasjon fra de mange forsøkene er en viktig del av reformarbeidet.

Forsøk med mer helhetlig kommunalt ansvar for aktivisering av langtidsmottakere av sosialhjelp
Som oppfølging av St.meld. nr. 50 (1998-99) Utjamningsmeldinga, satte Sosial- og helsedepartementet i samarbeid med Arbeids- og administrasjonsdepartementet i 2000 i gang et 4-årig forsøk hvor åtte kommuner fikk et utvidet og mer helhetlig ansvar for å sikre aktive, arbeidsrettede tiltak overfor langtidsmottakere av sosialhjelp. Antall kommuner ble i 2001 utvidet til å omfatte tretten lokale forsøk i til sammen 16 kommuner. Målet var å stimulere kommunene til å ta et større ansvar for å hjelpe langtidsmottakere av sosialhjelp ut i arbeidslivet, ved å vri tiltak bort fra passiv inntektsoverføring til tiltak som motiverer til økt egeninnsats. Høgskolen i Oslo gjennomfører prosessevaluering av forsøkene og har levert en delrapport. Erfaringer viser at en god metodisk tilnærming til kartlegging av brukernes funksjons- og arbeidsevne er viktig for at flest mulig skal komme tilbake til arbeidslivet. I forsøket er det utarbeidet individuelle arbeidsrettede handlingsplaner for en stor andel av brukerne.

Forsøket er avsluttet i 2004. Som ledd i formidlingen av resultatene fra forsøket er det avholdt 6 regionale erfaringskonferanser.

I tillegg til å videreføre forsøksvirksomheten knyttet til samordning av Aetat, trygdeetat og sosialtjenesten vil Sosial- og helsedirektoratet i 2005 gjennomføre kompetanse- og utviklingstiltak som bidrar til å få flere i arbeid. Hjemmesiden www.tiltak.no videreutvikles. Det vil bli gjennomført sluttevaluering av forsøket i 2005.

Forsøk med samordning av tjenestene mellom Aetat, trygdeetat og sosialtjenesten

Sosial- og helsedirektoratet har i samarbeid med Aetat Arbeidsdirektoratet og Rikstrygdeverket igangsatt 17 lokale forsøk for samordning mellom aetat, trygdeetaten og sosialtjenesten. Forsøket er en del av Regjeringens videre reformarbeid med samordning av de tre etatene. Formålet med forsøksvirksomheten var å gi erfaringer og innspill til utredningen i forbindelse med Rattsø-utvalgets arbeid (NOU 2004:13) og et best mulig beslutningsgrunnlag for valg av organisasjonsmodell, slik at reformen kan iverksettes i tråd med mål og intensjoner.

Telemarkforskning har i 2004 gjennomført en forundersøkelse av prosjektene i samordningsforsøket gjennom en foreløpig statusrapport. Et av hovedinntrykkene i rapporten er at mulighetene for «kasteballer» mellom etatene har blitt redusert ved brukerne i større grad enn før oppfattes som et felles ansvar, og at det ikke lenger er noen andre etater man kan skyve krevende brukere over til. Det vil foreligge en ny evalueringsrapport av forsøkene i november 2004. Forsøket videreføres i 2005.

Sosial- og helsedirektoratet skal i samarbeid med Aetat Arbeidsdirektoratet, Rikstrygdeverket og fylkesmennene sørge for informasjon og kompetanseutvikling i forhold til sosialtjenestens rolle i en ny organisering av velferds- og arbeidstjenestene.

Tiltak for bostedsløse

Prosjekt bostedsløse har som formål å utvikle metoder og modeller for bolig- og oppfølgingstiltak for bostedsløse og er et fireårig samarbeidsprosjekt mellom Sosialdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Sosial- og helsedirektoratet og Husbanken. Syv av landets storbykommuner og organisasjonene Kirkens Bymisjon, Kirkens sosialtjeneste, Frelsesarmeen og Aktbo, ble invitert til å delta i prosjektet.

Pr. 1. juni 2004 var det etablert i alt 318 boenheter tilknyttet ulike typer oppfølgingstjenester. Tiltakene retter seg mot ulike grupper bostedsløse, bl.a. personer med rusmiddelproblemer i kombinasjon med psykiske lidelser, unge, kvinner med rusmiddelproblemer og barnefamilier med innvandrerbakgrunn. Det utprøves ulike metoder i arbeidet, bl.a. ambulerende oppfølgingsteam, boliger med døgnbemanning, samlokaliserte og enkeltstående boliger med personell i en base i tilknytningen til boligene. Tiltakene kjennetegnes ved utstrakt kontakt mellom ulike deler av tjenesteapparatet. Byggforsk evaluerer prosjektet, og har foretatt en midtveisevaluering.

Prosjekt bostedsløse avsluttes i 2004. Midlene videreføres og skal benyttes til en videre satsing på tiltak for bostedsløse. Regjeringen har i St.meld. nr. 23 (2003-2004) Om boligpolitikken lagt fram en nasjonal strategi for å forebygge og bekjempe bostedsløshet. Stortinget ga sin tilslutning til strategien ved behandling av meldingen i juni 2004. Strategiens tre hovedmål er å motvirke at folk blir bostedsløse, bidra til god kvalitet ved døgnovernatting og bidra til at bostedsløse raskt får tilbud om varig bolig. Strategiens tidsramme er 2005-2007. For nærmere omtale, se St.prp. nr. 1 (2004-2005) for Kommunal- og regionaldepartementet.

I forbindelse med Tiltaksplan mot fattigdom er

det etablert en egen tilskuddsordning til styrking av tjenester i bolig for bostedsløse og rusmiddel-misbrukere. Tilskuddet skal benyttes til å styrke de ordinære tjenestene i kommunene; sosialtjenesten og pleie- og omsorgstjenesten, slik at disse i større grad kan ivareta de behovene bostedsløse har for oppfølging i bolig. Syv storbykommuner og 9 nabokommuner til Oslo mottok tilskudd i 2003. Regjeringen har i 2004 styrket ordningen med 11 mill. kroner. Pr. juni 2004 har 11 nye kommuner mottatt tilskudd, og anslagsvis 600 personer mottar bistand som følge av tiltaket. Blant tiltakene som er igangsatt som følge av denne tilskuddsordningen er et samarbeidsprosjekt mellom namsmannen i Oslo og Oslo kommune, som skal styrke bolig- og sosialfaglig bistand for å redusere antall begjæringer om og gjennomførte utkastelser fra bolig. FAMI evaluerer prosjektet.

Regjeringen vil i 2005 styrke tilskuddsordningen til styrking av tjenester i bolig for bostedsløse og rusmiddel-misbrukere med 7 mill. kroner. Tilskuddet vil være et viktig virkemiddel for å nå målene i den nasjonale strategien for å forebygge og bekjempe bostedsløshet.

Oslo kommune har i 2003 og 2004 mottatt tilskudd til tiltak i forbindelse med kommunens tiltaksplan for alternativer til rusmiljøene i sentrum. Tilskuddet videreføres i 2005.

To forskningsprosjekter er i 2003 og 2004 gjennomført om bostedsløshet. Byggforsk har kartlagt omfanget av og kjennetegn ved bostedsløshet, og FAFO har kartlagt tjenester til tidligere bostedsløse. For nærmere omtale av kartleggingen, jf. omtalen under programkategori 09.20.

Fylkesmennene har i samarbeid med Husbankens regionkontor gjennomført regionale konferanser om boligsosialt arbeid. Det vil bli en aktiv oppfølging av kommunene videre bl.a. som følge av den nasjonale strategien for å forebygge og bekjempe bostedsløshet.

Forebyggende rusmiddelarbeid

En samlet redegjørelse for rusmiddelsituasjonen og tiltakene i handlingsplanen ble lagt fram av arbeids- og sosialministeren i juni 2004.

Som ledd i Handlingsplanen mot rusmiddelproblemer (2003-2005) har Sosial- og helsedirektoratet satt i gang forsøk for å oppnå en mer samlet og bedre samordnet forebyggende innsats på kommunenivå. Hovedinnsatsen rettes mot hjem, barnehage, skole, arbeidsliv og fritid, og forutsetter bred mobilisering av lokalpolitiske, tverrfaglige og frivillige krefter. Målet er å forsterke innsatsen for å hindre nyrekruttering av unge til rusmiddel-misbruk og å måle effektene av dette. Det gis ekstra

tilskudd til dokumentasjon av misbruksproblemer lokalt, og til samordningsfunksjonen. Forsøkene vil bli evaluert av Statens institutt for rusmid-delforskning.

I samarbeid med Oslo kommune ble det i desember 2002 etablert en landsdekkende RUSTelefon. Telefonen gir informasjon om rus og rusmidler, har oversikt over det samlede hjelpeapparatet i Norge, og formidler om nødvendig videre til den eller de instansene som best kan hjelpe i den aktuelle situasjonen. En evaluering av tiltaket ble avsluttet i 2004, og viser overveiende positive resultater av virksomheten. Rustelefonen videreføres i 2005.

Utvikling av en nasjonal strategi for undervisningen om rusmidler i skolen og arbeidet med en strategi for tidlig intervensjon i forhold til rusmiddelproblemer, videreføres og avsluttes i 2005. For å styrke innsatsen mot rusrelaterte skader skal det ses på mulighetene for forbedring av registrerings-systemene. Det faktiske omfanget av rusmiddelbruk blant bilførere vil også bli kartlagt.

Det ble videre gitt tilskudd til Nordland fylkeskommune til videreføring og styrking av en interaktiv nettjeneste der barn og unge fra hele landet kan få kvalifiserte svar på spørsmål om bl.a. rusmidler. I det forebyggende arbeidet skal kompetansesentrene stimulere kommunene i deres arbeid med og gjennomføring av rusmiddelpolitiske planer. Forsøkene med en mer samlet og bedre samordnet forebyggende innsats, og som nå pågår i 9 kommuner, videreføres i 2005.

Diverse enkelttiltak

Sosial- og helsedirektoratet yter også støtte til enkelttiltak med spesiell betydning for fag- og tjenesteutvikling på sosialtjenesteområdet. Dette videreføres i 2005. Dette gjelder utvikling av kompetanse i små kommuner i Nordland og utviklingsprosjekt mellom Høgskolen i Stavanger og Storhaug bydel (Storhaugprosjektet).

Bevilgningsforslag 2005

82,7 mill. kroner foreslås overført Helse- og omsorgsdepartementets budsjett som følge av endret oppgavefordeling mellom det nyopprettede Arbeids- og sosialdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet.

Bevilgningen foreslås styrket med 7 mill. kroner til oppfølgingstjenester i bolig for bostedsløse og rusmiddel-misbrukere i kommunene.

Det foreslås i alt bevilget 121,1 mill. kroner for 2005.

Post 64 Ressurskrevende brukere, overslagsbevilgning

Som følge av endret oppgavefordeling mellom det nyopprettede Arbeids- og sosialdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet er bevilgningen under kap. 621, post 64 overført nytt kap. 761, ny post 64 Ressurskrevende brukere under ny programkategori 10.60 Omsorgstjenester på Helse- og omsorgsdepartementets budsjett.

Post 66 Tilskudd til assistenter for funksjonshemmede

Som følge av endret oppgavefordeling mellom det nyopprettede Arbeids- og sosialdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet er bevilgningen under kap. 621, post 66 overført nytt kap. 761, ny post 66 Tilskudd til brukerstyrt personlig assistanse under ny programkategori 10.60 Omsorgstjenester på Helse- og omsorgsdepartementets budsjett.

Post 70 Frivillig forebyggende arbeid m.v., kan overføres

Som følge av endret oppgavefordeling mellom det nyopprettede Arbeids- og sosialdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet er deler av bevilgningen under kap. 621, post 70 overført nytt kap. 761, ny post 70 Frivillig rusmiddelforebyggende arbeid under ny programkategori 10.60 Omsorgstjenester på Helse- og omsorgsdepartementets budsjett.

Bevilgningen går til følgende formål:

- frivillige organisasjoner og private stiftelser som utfører arbeid for svakere stilte grupper
- prosjekttilskudd til frivillig rusmiddelforebyggende arbeid

Frivillige organisasjoner, foreninger og stiftelser utfører et betydelig arbeid for svakstilte grupper. De fungerer som talerør for personer som lever i fattigdom og er sosialt ekskludert, er tjenesteleverandører og utfører et viktig likemanns-/selvhjelpsarbeid.

I regjeringens tiltaksplan mot fattigdom ble det i 2003 satt av 2,5 mill. kroner til å styrke samarbeidet med frivillige organisasjoner og i 2004 ytterligere 3 mill. kroner. Prioriterte tiltak er en årlig fattigdomshøring med organisasjonene og etablering av et servicekontor for frivillige organisasjoner og selvhjelpsgrupper. Det er i 2003 og 2004 gitt tilskudd til enkelte organisasjoner og enkeltprosjekter i regi av frivillige organisasjoner, bl.a. Stiftelsen Rettferd for taperne, Velferdsalliansen og Kirkens

Bymisjon. Velferdsalliansen, som er et samarbeidsnettverk av brukerorganisasjoner m.v., vil i 2005 få et tilskudd på 1,5 mill. kroner til sitt arbeid for økonomisk og sosialt vanskeligstilte.

Som et ledd i regjeringens tiltaksplan mot fattigdom foreslås det bevilget 10 mill. kroner for å styrke og prøve ut ulike modeller for aktivisering og arbeidstrening av personer med marginal eller ingen tilknytning til arbeidsmarkedet i regi av frivillige organisasjoner. Målgruppen vil være personer som står svært langt fra arbeidsmarkedet, og som i mange henseender er sosialt ekskludert. Siktet målet med tiltaket vil for enkelte være rehabilitering, inkludering og økt livskvalitet, mens andre vil kunne nyttiggjøre seg mer arbeidsrettede tiltak. Sosial- og helsedirektoratet vil, i samarbeid med blant annet Aetat Arbeidsdirektoratet, få ansvaret for gjennomføring av forsøkene.

Det ble i 2003 fordelt 64,9 mill. kroner til frivillig rusmiddelforebyggende arbeid i form av drifts- og prosjekttilskudd til frivillige organisasjoner, foreninger og bedrifter. Formålet er å opprettholde og styrke oppslutningen om rusfrie arenaer og rusfrie soner knyttet til bl.a. oppvekst, graviditet, trafikk, idrett og arbeidsliv. Tilskudd fordeles etter søknad. Det ble gitt tilskudd til bl.a. Actis (Rusfeltets samarbeidsorgan), rusmiddelpolitiske organisasjoner, Arbeidslivets komite for alkohol og narkomani (AKAN) og Alko-kutt. Det ble også gitt tilskudd til enkeltprosjekter i regi av andre frivillige organisasjoner som ikke har rusmiddelforebyggende arbeid som hovedformål, bl. a. Norges Idrettsforbund og Olympiske Komite. Det ble gitt driftstilskudd til de fire organisasjonene tilknyttet Norsk senter for rusfri miljøutvikling (NSRM).

På bakgrunn av en ekstern evaluering av tilskuddsordningene, ble det foretatt endringer i regelverkene med virkning fra og med 2004. I 2004 er det gitt midler til evaluering av tiltak. Regelverksendringene og evalueringene skal bidra til å styrke kvaliteten på det frivillige rusmiddelforebyggende arbeidet. Det legges vekt på å støtte kunnskapsbaserte strategier og tiltak med kontinuitet og lokal forankring innenfor rammene av Handlingsplan mot rusmiddelproblemer.

Bevilgningsforslag 2005

46,5 mill. kroner foreslås overført Helse- og omsorgsdepartementets budsjett som følge av endret oppgavefordeling mellom det nyopprettede Arbeids- og sosialdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet.

Delingen av bevilgningen under kap. 621, post 70 Frivillig rusmiddelforebyggende arbeid m.v. som fulgte av den endrede oppgavefordelingen

mellom det nyopprettede Arbeids- og sosialdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet, vil kunne medføre behov for justeringer mellom kap. 621, post 70 og kap. 761, post 70. Dette vil eventuelt bli fulgt opp i tilleggs- og omprioriteringsproposisjonen våren 2005.

Bevilgningen foreslås styrket med 10 mill. kroner til aktivisering og arbeidstrening i regi av frivillige organisasjoner.

Det foreslås bevilget 93,8 mill. kroner for 2005.

Post 71 Tilskudd til frivillig arbeid

Bevilgningen har gått til følgende formål:

- Tilskudd til telefonvirksomhet m.m.
- Tilskudd til frivillighetssentraler

Som følge av endret oppgavefordeling mellom det nyopprettede Arbeids- og sosialdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet er den delen av bevilgningen under kap. 621, post 71 som gikk til telefonvirksomhet m.m. overført nytt kap. 761, ny post 71 Tilskudd til frivillig arbeid under ny programkategori 10.60 Omsorgstjenester på Helse- og omsorgsdepartementets budsjett. 13,08 mill. kroner foreslås derfor overført Helse- og omsorgsdepartementets budsjett.

Kultur- og kirkedepartementet har ansvar for å samordne statlig politikk for frivillig virke. Det har på denne bakgrunn vært foretatt en vurdering av oppgaver og organisering av Frivillighetens samarbeidsorgan (FRISAM), og hvor ansvaret for tilskuddsordningen til frivillighetssentralene bør ligge.

Regjeringen har besluttet at ansvaret tilskuddet til frivillighetssentraler overføres til Kultur- og kirkedepartementet fra 2005. Det foreslås at om lag 61,1 mill. kroner, som tilsvarer den delen av bevilgningen som går til tilskudd til frivillighetssentralen, overføres til nytt kap. 315, ny post 71 Tilskudd til frivillighetssentraler m.v. under programkategori 08.10 Frivillighetsforvaltning på Kultur- og kirkedepartementets budsjett. Kultur- og kirkedepartementet skal fra 2005 også yte tilskudd til sekretariatet for organisasjonenes interessepolitiske arbeid.

Formålet med tilskudd til frivillighetssentraler er å stimulere til etablering av frivillighetssentraler og legge til rette for økt lokalt engasjement og innsats ved å etablere sentraler. Tilskuddet til frivillighetssentraler utgjorde 57,1 mill. kroner i 2003. Det ble gitt midler til oppstart av 12 nye sentraler. Det ble lagt ned 8 sentraler, og ved utgangen av 2003 var 254 sentraler med statstilskudd i drift. Frivillig innsats knyttet til sentralene utgjorde 771 årsverk i 2003.

Post 72 Tilskudd til Landsbystiftelsen

Som følge av endret oppgavefordeling mellom det nyopprettede Arbeids- og sosialdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet er bevilgningen under kap. 621, post 72 overført nytt kap. 761, ny post 72 Tilskudd til Landsbystiftelsen under ny programkategori 10.60 Omsorgstjenester på Helse- og omsorgsdepartementets budsjett.

Post 73 Tilskudd til døvblinde og døve

Som følge av endret oppgavefordeling mellom det nyopprettede Arbeids- og sosialdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet er bevilgningen under kap. 621, post 73 overført nytt kap. 761, ny post 73 Tilskudd til Døvblinde og døve og ny post 75 Kompetansesentra m.m. under ny programkategori 10.60 Omsorgstjenester og kap. 732, post 70 Tilskudd til helseforetak på Helse- og omsorgsdepartementets budsjett.

Post 74 Tilskudd til pensjonistenes og funksjonshemmedes organisasjoner m.v.

Bevilgningen går til følgende formål:

- Tilskudd til likemannsarbeid (19,687 mill. kroner)
- Tilskudd til funksjonshemmedes organisasjoner (101,732 mill. kroner)
- Tilskudd til pensjonistenes organisasjoner (6,981 mill. kroner)

Tilskudd til funksjonshemmedes organisasjoner

Formålet med tilskuddsordningen er å styrke funksjonshemmedes organisasjoners mulighet til å drive interessepolitisk arbeid, og til å gi service til egne medlemmer i form av bl.a. lokale velferdstiltak. $\frac{3}{4}$ av midlene har blitt fordelt sentralt av en fordelingsnemnd oppnevnt av departementet etter retningslinjer fastsatt av departementet. $\frac{1}{4}$ av midlene har blitt fordelt av fylkeslegene til lokale tiltak for personer med nedsatt funksjonsevne. Arbeids- og sosialdepartementet er klageinstans for midlene fordelt av Fordelingsnemnda.

111 organisasjoner mottok tilskudd i 2004, mot 110 i 2003. Antall tilskuddsberettigede organisasjoner økte i 2003 fra 103 til 110 etter klagebehandling.

I St.meld. nr. 40 (2002-2003) Nedbygging av funksjonshemmende barrierer la Regjeringen fram flere forslag til endringer i tilskuddsordningen til funksjonshemmedes organisasjoner. På grunnlag av Stortingets behandling av St.meld. nr. 40, jf. Innst. S. nr. 162 (2003-2004), foreslås det flere end-

ringer i tilskuddsordningene til funksjonshemmedes organisasjoner fra 2005. Nedre grense for å bli tilskuddsberettiget foreslås satt til 250 personer for nye organisasjoner. For de organisasjoner som allerede får driftstilskudd foreslås derimot tilskuddet opprettholdt.

Det foreslås at det ikke lenger blir bevilget midler til tiltak for personer med nedsatt funksjonsevne i regi av frivillige organisasjoner. De midlene som ble bevilget til dette formål i 2004, foreslås å gå til likemannsarbeid gjennom funksjonshemmedes organisasjoner fra og med 2005.

Fylkeslegene har tidligere fordelt tilskudd til lokale velferds- og ferietiltak. Disse midlene foreslås fra 2005 tildelt gjennom Fordelingsnemnda og kanalisert gjennom funksjonshemmedes organisasjoner som varslet i St.meld. nr. 40 (2002-2003). I tråd med prinsippene for tilskuddsordningen vil organisasjonene få stor grad av frihet til å prioritere midlene innenfor egen organisasjon.

Samlet vil den foreslåtte omleggingen i 2005 innebære en markant økning av tilskuddene til funksjonshemmedes organisasjoner som mottar statlig tilskudd. Departementet legger opp til at det nye regelverket skal praktiseres på en slik måte at organisasjonene opplever likebehandling i forhold til fastsatte kriterier.

Tilskudd til paraplyamarbeid – oppfølging av Stortingets vedtak

Paraplyorganisasjonen Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon (FFO) har fått direkte tilskudd i mange år. Tilskuddet for 2004 var på 9,055 mill. kroner. Ved behandlingen av St. meld. nr. 40 (2002-2003), jf. Innst.S. nr. 162 (2003-2004), gikk Stortinget inn for at direktetilskuddet til FFO skulle settes til 5 mill. kroner. Resten av dagens tilskudd på om lag 5 mill. kroner, skal fordeles som driftstilskudd til organisasjoner som er medlem av FFO i dag, men midlene skal ikke øremerkes paraplyamarbeid. De organisasjoner som eventuelt går ut av FFO-paraplyen tar med seg tilskuddet.

Av Innst.S. nr. 162 (2003-2004) framgår det at ingen organisasjoner skal tjene eller tape på å være medlem av en paraplyorganisasjon framfor en annen, og de skal fritt kunne velge hvilken «paraply» de skal være medlem av. Dagens ordning favoriserer FFO ved at direktetilskuddet bidrar til å redusere kostnadene for medlemsorganisasjonene. Medlemsorganisasjonene i SAFO må derimot dekke alle kostnadene ved drift av paraplyen og taper således på ikke å være medlem i en paraply som mottar direkte statlige tilskudd. For å redusere forskjellsbehandlingen og ivareta Stortin-

gets ønske, er det nødvendig at SAFO tildeles et direktetilskudd som paraplyorganisasjon. Det foreslås at dette fastsettes til 0,6 mill. kroner for 2005. Tilskuddet til SAFO er forholdsmessig like stort som tilskuddet til FFO målt i antall medlemmer.

Tilskudd til likemannsarbeid

Likemannsarbeidet skal bl.a. etablere kontakt mellom foreldre som nylig har fått et barn med nedsatt funksjonsevne og foreldre som har erfaring, besøkstjeneste fra erfarne personer med nedsatt funksjonsevne. Ordningen omfatter bl.a. selvhjelpsgrupper for personer med samme funksjonsnedsettelse, støttegrupper for personer med nedsatt funksjonsevne under yrkesmessig attføring og jobbsøkerklubber. Tilskuddsordningen skal støtte opp under organisasjonenes arbeid med å utvikle gode servicetilbud til medlemmene.

Tilskuddet gis etter søknad fra organisasjoner for funksjonshemmede og fordeles av samme nemnd som bl.a. fordeler midlene til funksjonshemmedes organisasjoner. Det er utarbeidet retningslinjer for tildelingen, og organisasjonene har regnskaps- og rapporteringsplikt for disse midlene.

I 2004 er denne delen av bevilgningen på 14,2 mill. kroner hvorav ca. 3,55 mill. kroner er forbeholdt likemannsarbeid i forhold til yrkesrettet attføring og arbeid. 95 organisasjoner mottar likemannsmidler i 2004 og 22 organisasjoner mottar midler til likemannsarbeid i forhold til yrkesrettet attføring og arbeid.

Tilskuddsordningen foreslås styrket i 2005 med 5 mill. kroner, jf. Innst.S. nr. 162 (2003-2004) og ordningen videreføres med om lag samme forholdsmessighet når det gjelder tildeling til likemannsarbeid knyttet til yrkesmessig attføring og arbeid, og andre formål.

Tilskudd til pensjonistenes organisasjoner

Formålet med tilskuddet til pensjonistenes organisasjoner er å styrke deres mulighet til å drive interessepolitisk arbeid, samt til å gi medlemmene service. Bevilgningen fordeles som tilskudd til Norsk Pensjonistforbund. Norsk Pensjonistforbund fordeler midlene til andre landsdekkende pensjonistorganisasjoner etter en nøkkel som organisasjonene er blitt enige om. Fordelingsnøkkelen består av et grunntilskudd til hver organisasjon og et beløp pr. betalende medlem. Sosial- og helsedirektoratet følger bruk av midlene gjennom årsmelding, budsjett og regnskap.

Bevilgningsforslag 2005

Det foreslås bevilget til sammen 128,4 mill. kroner for 2005 til disse formålene.

Post 75 Kompetansesentra m.m.

Bevilgningen har gått til følgende formål:

- Drift av flere landsdekkende tilbud for små og mindre kjente grupper funksjonshemmende. Dette gjelder Frambu og Nasjonalt kompetansesenter for ADHD, Tourette syndrom og narkolepsi.
- Andre kompetanseutviklingstiltak som styrking av syndromdiagnostikk og felles informasjon om sjeldne tilstander.
- Utprøving av ordningen med funksjonsassistenter for sterkt bevegelseshemmede som ønsker å være yrkesaktive.

Som følge av endret oppgavefordeling mellom det nyopprettede Arbeids- og sosialdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet er bevilgningen under kap. 621, post 75 med unntak for midlene til utprøving av ordningen med funksjonsassistenter overført nytt kap. 761, ny post 75 Kompetansesentra m.m. under ny programkategori 10.60 Omsorgstjenester og kap. 732, post 70 Tilskudd til helseforetakene og post 78 Tilskudd til forskning,

utdanning og nasjonale medisinske kompetansesentra på Helse- og omsorgsdepartementets budsjett.

Ordningen med funksjonsassistenter ble startet i 1997 som et forsøk. Målet er å øke andelen arbeidstakere med fysiske funksjonsnedsettelse i det ordinære arbeidslivet. Funksjonsassistenten skal gi praktisk bistand i arbeidstiden.

I prinsippet er ordningen en varig støtteordning for personer med sterkt redusert fysisk funksjonsevne. Trygdeetatens kompetanse rundt tilrettelegging på arbeidsplassen er i dag samlet på hjelpemiddelsentralene. Det er derfor naturlig at funksjonsassistentordningen tilknyttes disse.

Det foreslås derfor overført om lag 8,7 mill. kroner til kap. 2600, post 01 Driftsutgifter som tilskudd til og administrasjon av ordningen.

Post 76 Tilskudd til opphold i institusjon for eldre med særskilte behov

Som følge av endret oppgavefordeling mellom det nyopprettede Arbeids- og sosialdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet er bevilgningen under kap. 621, post 76 overført nytt kap. 761, ny post 76 Tilskudd opphold i institusjon for eldre med særskilte behov under ny programkategori 10.60 Omsorgstjenester på Helse- og omsorgsdepartementets budsjett.

Kap. 0622 Statens institutt for rusmiddelforskning

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
01	Driftsutgifter	31 326	27 550	28 500
	Sum kap 0622	31 326	27 550	28 500

Overført fra 2003 til 2004:

Post 01: 363 000 kroner

Post 01 Driftsutgifter**Formål og hovedprioriteringer**

Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS) har som formål å utføre forskning som kan bidra til økt kunnskap omkring bruk og misbruk av rusmidler og andre avhengighetsskapende stoffer, med særlig vekt på sosialvitenskapelige problemstillinger. Instituttet skal kartlegge sosiale og helsemessige skadevirkninger av bruk av rusmidler, årsakene til problemene og hvordan de skal kunne

løses eller reduseres gjennom offentlig og privat innsats.

Virksomheten skal fremskaffe kunnskap som kan danne grunnlag for planlegging og gjennomføring av rusmiddelpolitiske tiltak, og bidra til langsiktig kompetanseoppbygging på rusmiddelområdet.

Instituttets ansvarsområde skal omfatte:

- forskning og forskningsformidling
- dokumentasjon
- bibliotekstjenester

Forskningen kan deles i fem hovedområder: rusmiddelmarkedet, rusmiddelbruk og rusmiddelkul-

tur, forebyggende tiltak, konsekvenser av rusmiddelbruk, og behandling og omsorg. Fra 1. januar 2002 omfatter instituttets virksomhetsområde også tobakksforskning.

Instituttet skal ha forskning som sin primæraktivitet. For å sikre kunnskapsspredning og tilgjengelighet til forskningsresultater, statistikk og fagmateriale for viktige målgrupper, herunder de regionale kompetansesentrene for rusmiddelspørsmål, skal instituttet også ha dokumentasjon, formidling og faktainformasjon som viktige oppgaver. Instituttets bibliotek skal være et nasjonalt kompetansebibliotek for rusmiddelspørsmål.

Instituttet er nasjonalt kontaktpunkt for Norges deltagelse i EUs Narkotikaovervåkingssenter (EMCDDA), og samordner den norske rapporteringen om narkotikasituasjonen til FNs arbeid mot narkotika og kriminalitet (UNODC).

Instituttet skal arbeide for et tettere samarbeid med relevante universitets- og høyskolemiljøer, og andre fagmiljøer.

Resultatrapport 2003

SIRUS hadde i 2003 en sterk vekst i sin produksjon. Det ble publisert 42 vitenskapelige arbeider, hvorav 25 internasjonalt, og to forskere tok doktorgraden i løpet av året. Det var i gang 51 ulike forskningsprosjekter ved SIRUS i 2003, hvorav 9 var nye. 5 prosjekter ble avsluttet.

Den årlige publikasjonen «Rusmidler i Norge» med statistikk over forbruk, tilgjengelighet, økonomi, skadevirkninger og kriminalitet knyttet til alkohol- og narkotikabruk ble utgitt. Rapporten om narkotikasituasjonen i Norge, som er en årlig rapport til EUs Narkotikaovervåkingssenter (EMCDDA), ble utgitt for tredje gang, i en engelsk og en norsk versjon. Det er etablert en database (www.rustiltak.no) som gir informasjon om de enkelte behandlings- og omsorgstiltak for rusmiddelmissbrukere.

Prosjektet Alkoholpolitikk og alkoholkonsum i et EU-perspektiv, skal fortsette i de kommende år. I 2003 ble det bl.a. publisert en artikkel om utviklingen i grensehandelen med alkohol. De nye utfordringene, som norsk alkoholpolitikk står overfor i forbindelse med at de nordiske EU-landene har måttet akseptere fulle EU-kvoter for privat alkoholinnførsel fra 1. januar 2004, vil bli fulgt opp forskningsmessig.

I 2003 avsluttet det såkalte Kost/nytte-prosjektet, som tok sikte på å finne ut om noen typer tiltak for narkotikamisbrukere gir bedre behandlingsresultater enn andre, sett i forhold til kostnadene. En endelig rapport er publisert. SIRUS bidro i 2003 til

en rapport fra en forskerkommisjon om kunnskapsstatus for forskning omkring effekter av forebygging og behandling på rusmiddelfeltet som er trykket som NOU 2003:4.

Tilstandsvurdering

SIRUS utfører viktig forskningsarbeid på sentrale deler av rusmiddelfeltet, og har et hovedansvar for forskningsformidling, dokumentasjon og informasjon, nasjonalt og internasjonalt. Departementet legger stor vekt på at SIRUS opprettholdes og videreutvikles som kunnskapsleverandør for planlegging og gjennomføring av rusmiddelpolitiske tiltak. Det er likevel behov for å styrke rusmiddelforskningen. Departementet arbeider med en plan for dette.

Satsingsområder og resultatmål for 2005

SIRUS skal videreføre og videreutvikle arbeidet med å holde oversikt over og fremskaffe kunnskap om forbruk, tilgjengelighet, økonomi, skadevirkninger og kriminalitet knyttet til alkohol-, narkotika- og tobakksbruk. SIRUS vil ha en gjennomgang av statistikkgrunnlaget for registrert alkoholomsetning med tanke på hyppigere publisering av en samordnet statistikk. Det vil bli utviklet et indikatorsystem som kan vise utviklingen i det uregistrerte alkoholforbruket med hyppigere mellomrom enn i dag.

Satsingsområdene omfatter forskning og forskningsformidling, dokumentasjon og informasjon. Instituttet skal ha et hovedansvar for å videreutvikle et nettverkssamarbeid, særlig med de regionale kompetansesentrene for rusmiddelspørsmål, og med forskningsinstitusjoner i inn- og utland. I 2005 videreføres arbeidet med evaluering av Oslo kommunes tiltaksplan for alternativer til rusmiddelmissbrukermiljøene i Oslo sentrum og de forebyggende tiltakene som inngår i Regjeringens handlingsplan mot rusmiddelproblemer. Instituttet skal dessuten evaluere forsøk med sprøyterom.

Bevilgningsforslag 2005

Det er innarbeidet 616 000 kroner i økning til dekning av merutgiftene i forbindelse med lønnsoppjøret i 2004.

Det foreslås bevilget 28,5 mill. kroner for 2005.

Antall årsverk i SIRUS i følge det sentrale tjenestemannsregisteret var 34,3 pr. 1. mars 2004. SIRUS hadde pr. 1. januar 2004 2 vitenskapelige ansatte på eksterne midler.

Kap. 3622 Statens institutt for rusmiddelforskning

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
02	Oppdragsinntekter	3 074	400	500
16	Refusjon fødselspenger	268		
18	Refusjon sykepenger	167		
	Sum kap 3622	3 509	400	500

Post 02 Oppdragsinntekter

Statens institutt for rusmiddelforskning kan øke utgiftene (kap. 622) mot tilsvarende merinntekter (kap. 3622) jf. romertallsvedtak II.

Kap. 5527 Vinmonopolavgiften m.m.

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
72	Gebyr på statlige skjenkebevillinger	142	300	300
73	Vinmonopolavgiften	23 735	12 000	18 400
	Sum kap 5527	23 877	12 300	18 700

Post 72 Gebyr på statlige skjenkebevillinger

Kontroll med utøvelsen av statlige bevillinger gitt for skjenking av alkoholholdig drikk på tog, fly og skip m.m. etter alkoholloven §§ 5-2 og 5-3 annet ledd, tilligger departementet. Bevillingsgebyrene tilfaller staten. Det foreslås bevilget 300 000 kroner.

Post 73 Vinmonopolavgiften

Vinmonopolavgiften utgjør i praksis det beløpet AS Vinmonopolet skulle ha betalt i kommuneskatt på bakgrunn av regnskapsåret 2003, og beregnes som 28 pst. av virksomhetens resultat. Avgiften skal innbetales til staten i januar 2005 og vil utgjøre 18,4 mill. kroner.

Kap. 5631 Aksjer i AS Vinmonopolet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
80	Statens overskuddsandel	49 096	25 100	24 800
81	Utbytte		2	2
	Sum kap 5631	49 096	25 102	24 802

Formål og hovedprioriteringer

AS Vinmonopolet er gjennom selskapets enerett til detaljsalg av sterkøl, vin og brennevin et viktig tilgjengelighetsbegrensende instrument i alkoholpo-

litikken. Innenfor de alkoholpolitiske rammevilkårene skjer omsetningen i kontrollerte former. Selskapet bidrar på denne måten til å begrense alkoholkonsumet og derigjennom også alkoholens

skadevirkninger. Selskapet er forpliktet til å sikre leverandørene og produktene markedsadgang på like vilkår og skal sikre forbrukerne god service og mest mulig rettferdig tilgjengelighet i hele landet.

For å sikre oppslutning om Vinmonopolet er det viktig å skape forståelse for ordningen som alkoholpolitisk redskap og at Vinmonopolet framstår som en samfunnsansvarlig, landsdekkende og kostnadseffektiv butikkjede.

Resultatrapport 2003

Ansatte

Ved utgangen av 2003 hadde AS Vinmonopolet 1 669 ansatte fordelt på 1 127 årsverk.

AS Vinmonopolets informasjonsvirksomhet

Informasjon om AS Vinmonopolets alkoholpolitiske rolle og risikoinformasjon er spredt gjennom bruk av brosjyremateriell og butikkampanjer. Informasjon er også lagt ut på selskapets nettsted. Selskapet har løpende fokus på alderskampanjer og alderskontroll, kampanjer mot langing og annen sosial kontroll. Selskapet opplyser at gjennomførte tiltak har en åpenbar preventiv virkning.

Utvidelse av butikknettet m.m.

Ordningen med landsplanen for etablering av vinmonopolbutikker er foreslått avvirket i forbindelse med forestående endringer i alkoholloven. Ifølge den siste landsplanen, som utløp ved utgangen av 2002, skulle Vinmonopolets butikknett omfatte 182 butikker ved utgangen av samme år. I 2003 ga Sosialdepartementet anledning til etablering av ytterligere 10 butikker, hvorav 4 minipol. Minipolene, som har begrenset åpningstid og vareutvalg i forhold til Vinmonopolets tradisjonelle butikker, er etablert som en forsøksordning med sikte på å oppnå en tilfredsstillende tilgjengelighet i utkantsområder, i tråd med intensjonene bak Stortingets anmodningsvedtak nr. 314 (2001-2002). Det vil i løpet av 2004 bli foretatt en evaluering av utbyggingen av butikker med begrenset salgskonsept etter ett års drift.

Grunnet mangel på egnede lokaler ble 4 av de øvrige etableringene utsatt. Antallet butikker ved utgangen av 2003 var 188, hvorav 104 var selvbetjente butikker.

Sosialdepartementet har gitt AS Vinmonopolet anledning til å søke om etablering av inntil 8 nye butikker i 2004, hvorav inntil 4 avlastningsbutikker og inntil 4 butikker i nye kommuner. Omleggingen fra disk- til selvbetjent drift av eksisterende butikker fortsetter. Vinmonopolets butikknett forventes

å omfatte 200 butikker ved utgangen av 2004, hvorav 154 selvbetjeningsbutikker.

Gjennomføring av innkjøpsforskriften og klagenemnd

Nemnd for prøving av AS Vinmonopolets beslutninger om innkjøp m.v. ble opprettet i 1997, som et ledd i å sikre leverandørene markedsadgang på like vilkår. I 2003 mottok nemnda 3 klager. Vinmonopolet ble gitt medhold i 2 av sakene.

Salgsvolum og innretning av salget

AS Vinmonopolets totale salg økte med 3,6 pst. fra 2002 til 61 mill. liter i 2003. Salget av svakvin økte med 6,8 pst. til 47,0 mill. liter. Salget av brennevin inneholdende mer enn 7 volumprosent alkohol økte med 12 pst. til 11,0 mill. liter. Salget av annen brennevinsbasert drikk, ble redusert med 66,4 pst. til 1,0 mill. liter. Dette som følge av at utblandet vin og brennevin med alkoholstyrke under 4,76 volumprosent ikke lenger omfattes av Vinmonopolets enerett til salg. Salget av sterkvin gikk ned med 4,9 pst. til 1,2 mill. liter, mens salget av sterkøl gikk ned med 1,6 pst. til 697 000 liter i 2003. Salget av lettvin og alkoholfrie drikker gikk ned med 0,7 pst. til 80 000 liter.

Omsetning/resultatregnskap

AS Vinmonopolets omsetning ekskl. mva var 7,73 milliarder kroner i 2003. Av dette var 4,3 milliarder kroner avgifter til staten. Dette er en omsetningsøkning på 405,2 mill. kroner fra 2002. Driftsresultatet var 22,3 mill. kroner høyere enn i 2002. Resultatforbedringen skyldes i hovedsak salg av eienommer og økt salg. Av resultatet på 101,6 mill. kroner er det satt av 25,6 mill. kroner til vinmonopolavgift og 30,4 mill. kroner til utbytte til staten. De resterende 45,6 mill. kroner er tilført egenkapitalen.

Datterselskapet Nordpolet AS hadde i 2003 et resultat på 5,9 mill. kroner. Hele årsresultatet ble tilbakeført til lokalsamfunnet på Svalbard gjennom Longyearbyen lokalstyre.

Tilstandsvurdering

Omsetningsveksten i 2003 kan forklares ved avgiftsreduksjoner, nye butikker og overgang til selvbetjening, og en generell bedring av kjøpekraften. I motsatt retning trekker faktorer som økt grensehandel som følge av reduserte avgifter i våre naboland kombinert med en sterk norsk krone.

Satsingsområder og resultatmål for 2005

AS Vinmonopolet er gjennom selskapets enerett til detaljsalg av sterkøl, vin og brennevin med høyere alkoholinnhold enn 4,75 volumprosent et viktig instrument i alkoholpolitikken. Virksomheten bidrar til, gjennom omsetning i kontrollerte former og fravær av privatøkonomiske interesser, å begrense alkoholkonsumet og derigjennom alkoholens skadevirkninger. Detaljmonopolets særlige kjennetegn og eksistensberettigelse er at det holder de privatøkonomiske interessene utenfor handelen med alkohol. Dermed blir det mulig å regulere og begrense tilgjengeligheten på en enkel måte, samtidig som kontrollen med at salget følger reglene i alkoholloven blir mer effektiv.

For å sikre fortsatt oppslutning og legitimitet i befolkningen for monopolordningen, er det viktig at Vinmonopolet utvikler seg i takt med samfunnets forventninger og behov. Det skal fortsatt arbeides for en bedre tilgjengelighet til selskapets tjenester på landsbasis uten at dette går ut over målet om å begrense alkoholkonsumet og derigjennom også alkoholens skadevirkninger. Ved avgjørelser om butikketablering skal det legges vekt på å finne en rimelig balanse mellom økonomiske kriterier og ønsket om økt tilgjengelighet. Som følge av at det ikke er utarbeidet ny landsplan for 2004, får Vinmonopolet ansvar for å sørge for tilfredsstillende rutiner for håndtering av kommunenes interesser og behov for informasjon om etableringskriteriene.

Departementet har gjennom forskriftsendring åpnet for at produkt- og prisopplysninger kan legges ut på Internett når opplysningene gis som grunnlag for bestilling av varer (nettsalg). Denne ordningen er nå i full drift.

Etableringen av nye butikker, og ombygging og fornyelse av eksisterende, medfører store utgifter for selskapet, både i form av investeringer og drift. Selskapet skal videreføre arbeidet med å kostnads-effektivisere virksomheten. I løpet av året vil det

bli satt ytterligere fokus på forbedringer og effektivisering av hele verdikjeden.

Post 80 Statens overskuddsandel

Stortinget har vedtatt at statens andel i 2004 av driftsoverskuddet i AS Vinmonopolet fastsettes til 40 pst. av resultatet i 2003, før ekstraordinære poster og etter vinmonopolavgift. Det foreslås at statens andel av overskuddet som tas som inntekt under denne posten i 2005 ved eget vedtak – fastsettes til 40 pst. av resultatet i 2004, før ekstraordinære poster og etter vinmonopolavgift. Statens andel av overskuddet i AS Vinmonopolet er på bakgrunn av budsjettert resultat i 2004 og en andel av overskuddet på 40 pst., anslått til 24,8 mill. kroner. Dersom resultatutviklingen for 2004 blir bedre enn anslått, blir inntektene under post 80 for 2005 høyere enn 24,8 mill. kroner. Tilsvarende blir inntektene lavere dersom utviklingen blir dårligere enn antatt. Dette følger av romertallsvedtaket om at statens andel av overskuddet fastsettes med en bestemt proSENTSATS.

Forslaget til statens andel i overskuddet for 2004 bygger på vurderinger av selskapets framtidige kapitalbehov, bl.a. i forbindelse med utvidelse av butikknett, og ønsket kapitalstruktur. Gjennom en positiv omsetnings- og resultatutvikling, samt en moderat utbyttepolitikk overfor selskapet siden 1996, er egenkapitalen i selskapet styrket. Ved utgangen av 2003 utgjorde egenkapitalen 34,1 pst. mot 18,9 pst. i 1996. AS Vinmonopolets styre har hatt som uttalt mål at egenandelen bør være om lag 35 pst.

Post 81 Utbytte

AS Vinmonopolets aksjekapital utgjorde 50 000 kroner ved utgangen av 2003. Utbyttet er i vinmonopolloven fastsatt til 5 pst. av aksjekapitalen og utgjør kroner 2 500.

Programkategori 09.30 Arbeidsmarked

Utgifter under programkategori 09.30 fordelt på kapitler

					(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
0630	Aetat (jf. kap. 3630) tidl. kap. 1590/4590	2 056 168	1 979 853	2 164 300	9,3
0634	Arbeidsmarkedstiltak (jf. kap. 3634), tidl. kap. 1594/4594	4 386 898	4 885 861	4 917 700	0,7
0635	Ventelønn (jf. kap. 3635), tidl. kap. 1595/4595	433 305	454 000	435 000	-4,2
Sum kategori 09.30		6 876 371	7 319 714	7 517 000	2,7

Utgifter under programkategori 09.30 fordelt på postgrupper

					(i 1 000 kr)
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
01-23	Statens egne driftsutgifter	2 434 721	2 411 099	2 576 600	6,9
30-49	Nybygg, anlegg m.v.	76 910	49 735	50 600	1,7
70-89	Andre overføringer	4 364 740	4 858 880	4 889 800	0,6
Sum kategori 09.30		6 876 371	7 319 714	7 517 000	2,7

Utviklingstrekk og hovedutfordringer i arbeidsmarkedspolitikken

Arbeidskraften er samfunnets viktigste ressurs. Et inkluderende arbeidsliv og et velfungerende arbeidsmarked som gjør effektiv bruk av arbeidskraftsressursene, er avgjørende for produksjonen og velferden i samfunnet. Arbeidsmarkedet påvirker produksjonen gjennom hvor mange personer som deltar i arbeidslivet, hvor mange timer arbeidsstyrken arbeider, hvor produktiv arbeidsstyrken er og til hvilke sektorer i økonomien arbeidskraften fordeles.

De senere årene har følgende utviklingstrekk på arbeidsmarkedet vært karakteristiske: Veksten i andelen av personer som deltar i arbeidslivet har stoppet opp og gått noe tilbake. Likevel er andelen av arbeidsstyrken som deltar i arbeidslivet høy i

historisk målestokk. Samtidig har antall personer på ulike velferdsordninger, herunder sykepenger og uførepensjon, økt. Samlet omfang av timeverk i arbeidslivet er redusert som følge av kortere gjennomsnittlig arbeidstid per sysselsatt. Arbeidsproduktiviteten (målt som produksjon per utførte timeverk) var på 90-tallet gjennomgående lav og fallende etter 2001. Sysselsettingen har fortsatt å vokse i de fleste tjenesteytende sektorer og fortsatt å gå tilbake innenfor de vareproduserende deler av økonomien. Særlig har sysselsettingen gått tilbake i industrien.

Disse utviklingstrekkene er et resultat av både langsiktige, strukturelle endringer og av mer kortsiktige konjunktursvingninger i kjølvannet av nedgangskonjunktoren i norsk økonomi de siste år.

Den demografiske utviklingen er av stor betydning for utviklingen i arbeidsmarkedet. Med en

lavere fødselsrate enn det som trengs for å opprettholde befolkningen på sikt og en økende gjennomsnittsalder i befolkningen vil tilgangen på arbeidskraft bli redusert og kunne utgjøre en begrensning for produksjonsmulighetene. Produksjonsveksten i kommende år vil derfor i økende grad være avhengig av at arbeidskraften utnyttes godt.

Stortinget har vedtatt flere endringer i regelverket for ulike ordninger for å fremme et bedre fungerende arbeidsmarked. Bl.a. er maksimal dagpengeperiode redusert fra tre til to år, arbeidsgiverperioden i permitteringsordningen er økt fra tre til ti dager, utdanning som attføringstiltak er bedre målrettet og uførepensjonen er delt i en tidsbegrenset uførestønad og en varig uførepensjon. Endringene som er gjennomført er en avveining av hensynet til inntektssikring og et godt fungerende og effektivt arbeidsmarked. Det vises for øvrig til St.meld. nr. 19 (2003-2004) «Et velfungerende arbeidsmarked». Her er de mer langsiktige, strukturelle utviklingstrekkene i det norske arbeidsmarkedet og sentrale prinsipper bak utøvelsen av arbeidsmarkedspolitikken drøftet nærmere. Nedfor diskuteres noen aktuelle utviklingstrekk ved det norske arbeidsmarkedet.

Utviklingstrekk på arbeidsmarkedet

Norge har en av de høyeste rater for yrkesdeltakelse og laveste rater for ledighet i OECD-området. Fire år med lav økonomisk vekst har imidlertid bidratt til utflating og noe nedgang i yrkesdeltakelsen samt økt arbeidsledighet i 2002 og 1. halvdel av 2003. Parallelt med utflatingen i yrkesdeltakelsen har antall personer på ulike velferdsordninger, herunder sykemeldte, personer på

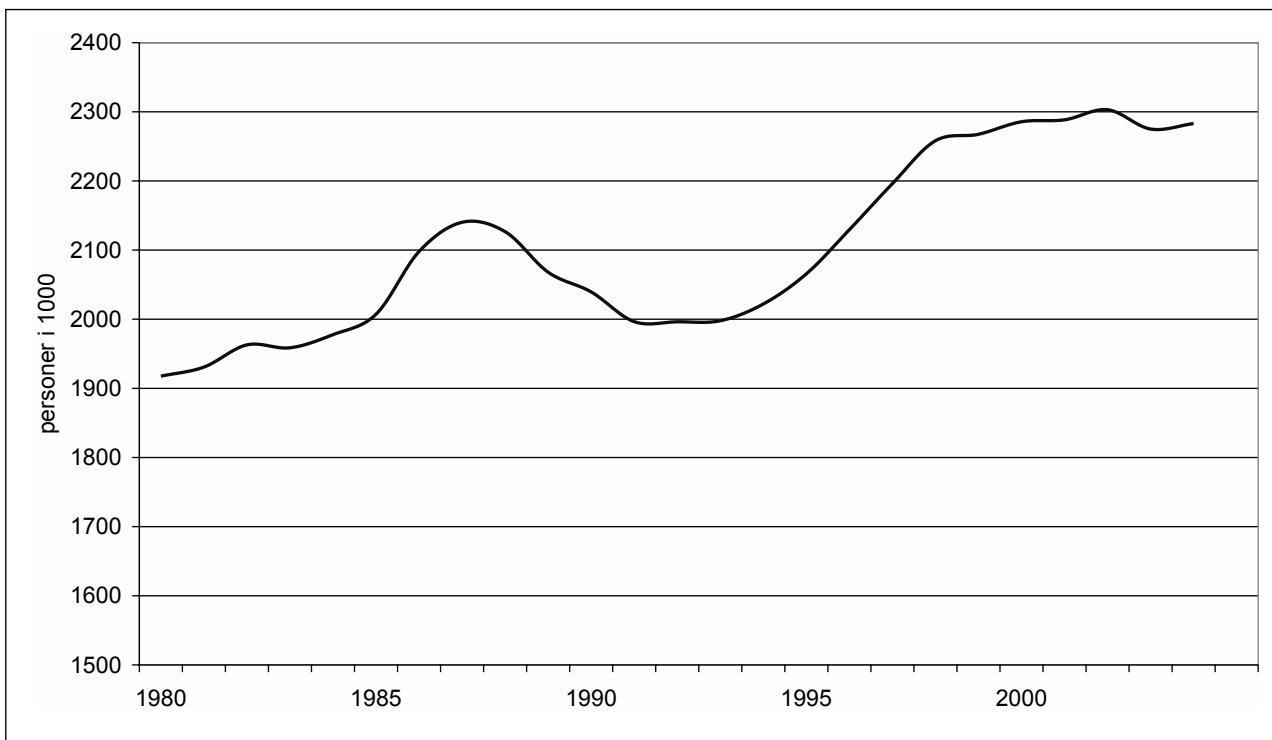
rehabilitering, attføring og uførepensjon, økt. I 2003 var det tegn på oppgang i norsk økonomi.

Moderat reduksjon i arbeidsledigheten

Svekkelsen på arbeidsmarkedet var særlig markert i perioden fra sommeren 2002 til sommeren 2003. I denne perioden økte nivået på arbeidsledigheten med ett prosentpoeng (fra 3,7 pst. til 4,7 pst.), omfanget av ledige stillinger falt med om lag én tredjedel og nivået på sysselsettingen falt med 1,3 pst.¹

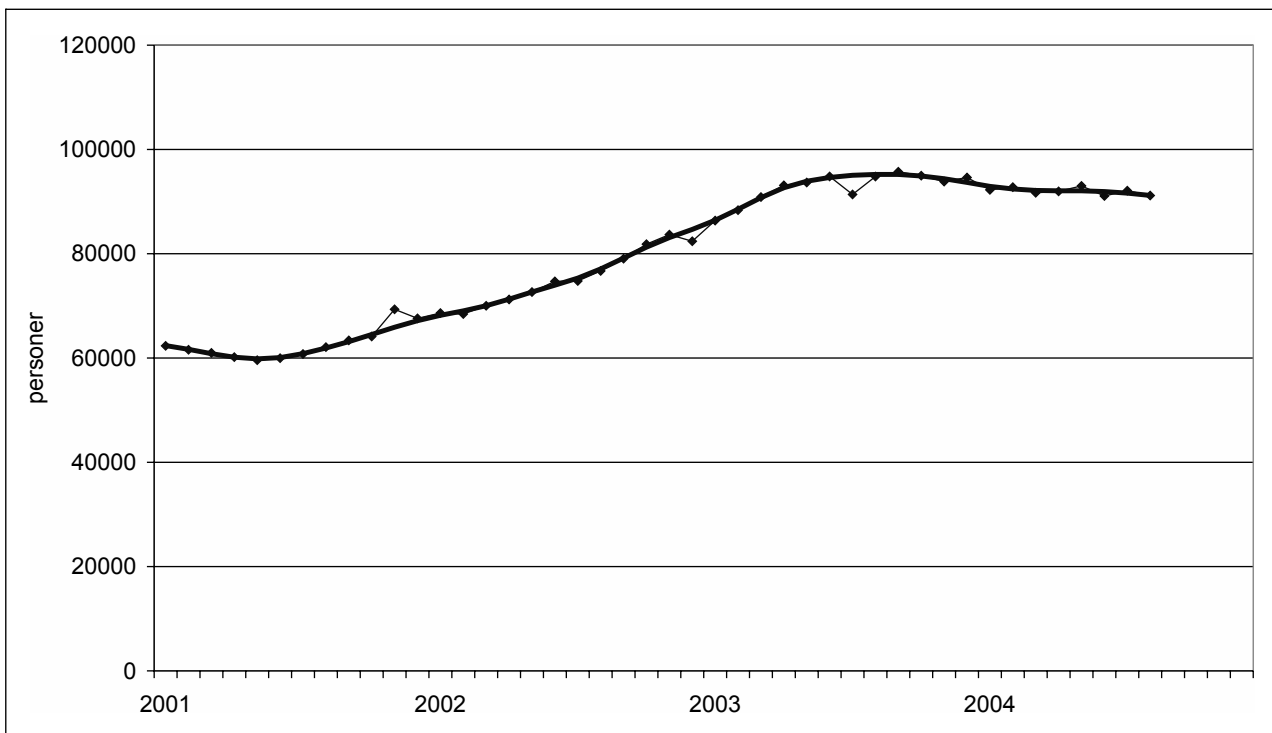
En gryende konjunkturoppgang i norsk økonomi fra sommeren 2003, har foreløpig i liten grad kommet til uttrykk i økt sysselsetting og redusert arbeidsledighet. Etter sommeren 2003 har imidlertid økningen i arbeidsledigheten stoppet opp. Den registrerte ledigheten i august 2004 var 97 900 personer. Fra 1. kvartal til 2. kvartal 2004 økte sysselsettingen med 6 000 personer (sesongjustert) ifølge arbeidskraftundersøkelsen (AKU). Markert økonomisk vekst og tegn til økt sysselsetting trekker i retning av at nivået på arbeidsledigheten er i ferd med å bli redusert. Dette bildet forsterkes av 2. kvartals nasjonalregnskapstall fra Statistisk Sentralbyrå for 2004. Det viser en betydelig sysselsetningsvekst i forhold til foregående kvartal. Sett i et lengre perspektiv har antallet sysselsatte personer vært rekordhøyt de senere år, jf. figur 6.4.

¹ Arbeidsledigheten i Norge måles på to måter: i) Ved Statistisk Sentralbyrås arbeidskraftundersøkelse (AKU) og ii) ved Aetats register over registrerte arbeidssøkere ved landets arbeidskontor. Førstnevnte er en utvalgs- og spørreundersøkelse og sistnevnte er basert på registerdata.

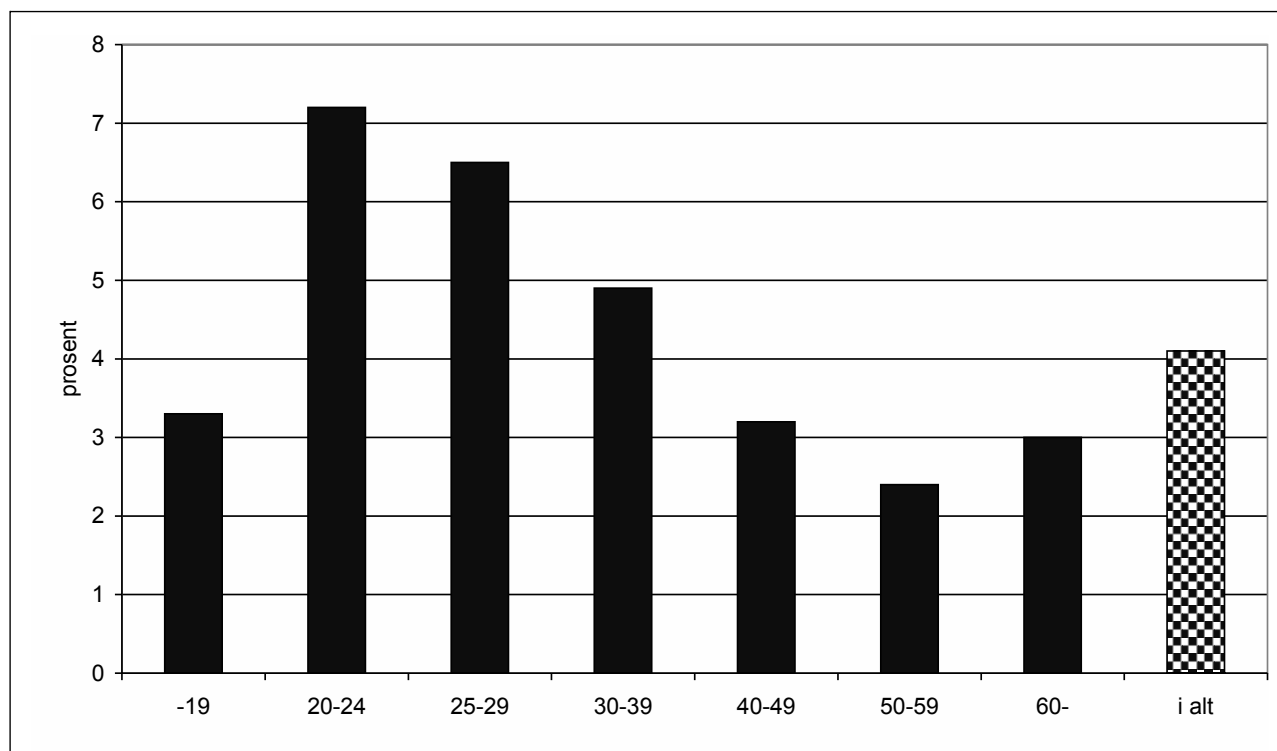
Figur 6.4 Sysselsatte personer. 1980 – 2004. 2. kvartalstall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 6.5 Registrert helt ledige arbeidssøkere. 2001- 2004. Sesongkorrigert månedsstatistikk.

Kilde: Aetat Arbeidsdirektoratet

Figur 6.6 Registrerte helt ledige etter aldersgruppe. Prosent av arbeidsstyrken. August 2004.

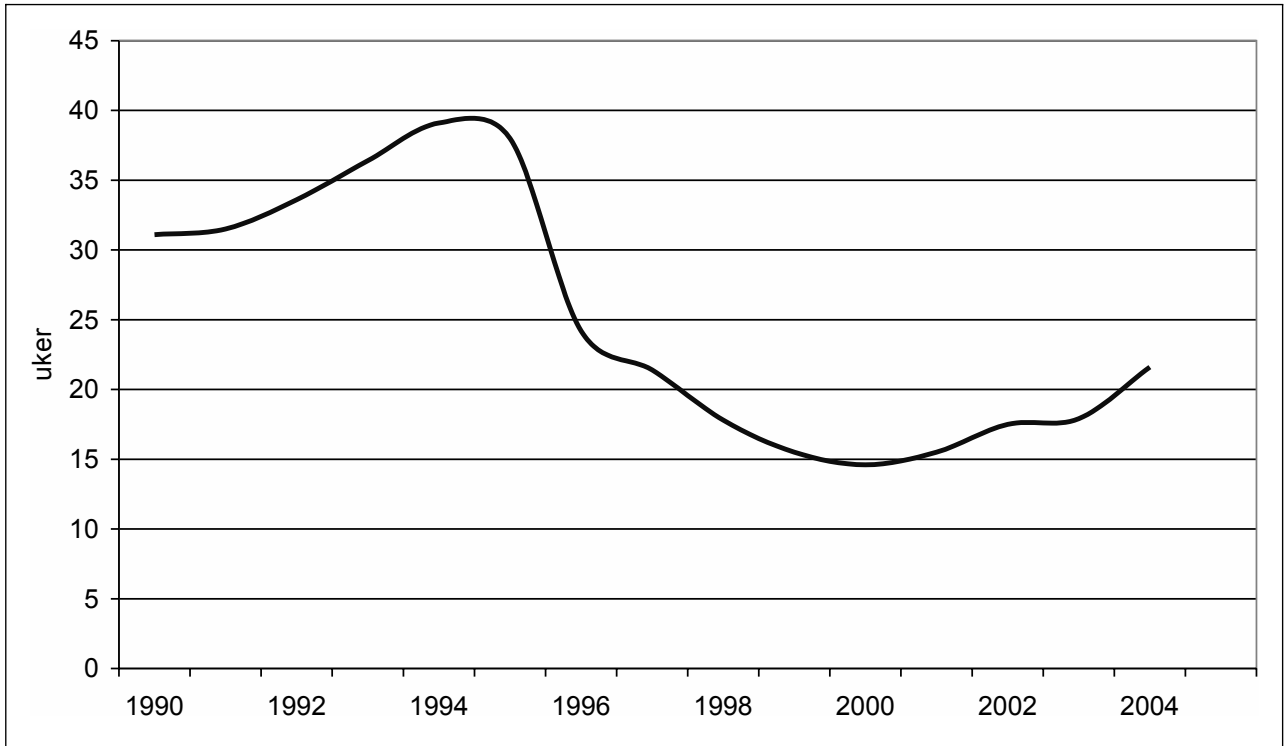
Kilde: Aetat Arbeidsdirektoratet

Moderat økning i ledighetens varighet

Både omfang og varighet av arbeidsledighet varierer med aldersgrupper. Gjennomgående faller omfanget av ledigheten med alder, mens varigheten øker med alder. Dette viser både AKU og Aetats statistikk. Den registrerte ledigheten er imidlertid lav blant personer under 19 år. Dette må ses i sammenheng med at denne gruppen får særlig oppfølging av Aetat, og at svært mange går på videregående skole.

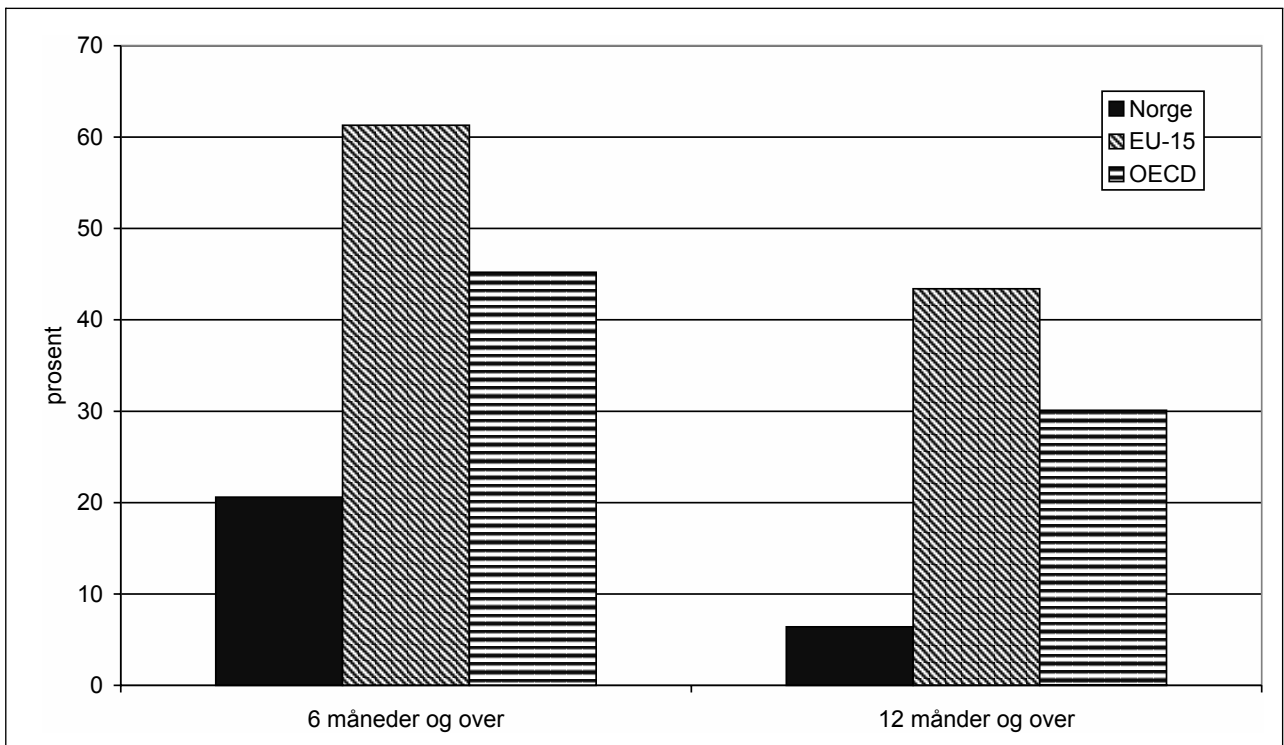
Lavt omfang av langtidsledighet er ett av de mest markante trekk ved det norske arbeidsmarkedet. I Norge var de arbeidsledige i gjennomsnitt ledige i 22 uker i 2. kvartal 2004, jf. figur 6.7. Varig-

heten av ledighetsforløpene varierer imidlertid med konjunktorene. I perioder med redusert etterspørsel etter arbeidskraft og økt ledighet blir det som regel vanskeligere for den enkelte arbeidssøker å komme i jobb. Varigheten har således økt noe etter sommeren 2001, men fortsatt opplever majoriteten av de arbeidsledige relativt korte ledighetsperioder. Vel én tredjedel oppgir å ha vært ledig kortere enn 4 uker, og 57 pst. har vært ledige i tre måneder eller kortere. Vel en fjerdedel oppgir å ha vært arbeidsledige i mer enn seks måneder (AKU, 2. kvartal 2004). Aetats statistikk for det seneste året (august 2003-august 2004) viser redusert antall helt ledige med varighet over 6 måneder. Dette må ses i sammenheng med økt omfang av arbeidsmarkedstiltak.

Figur 6.7 Arbeidsledighet etter varighet. Antall uker. 2. kvartal 1990-2. kvartal 2004.

Kilde: Arbeidskraftundersøkelsen (AKU)

Figur 6.8 Langtidsledige. Andel av alle ledige som har vært arbeidssøkere ut over henholdsvis 6 og 12 måneder. Norge, EU-15 og OECD-gjennomsnitt. 2003.

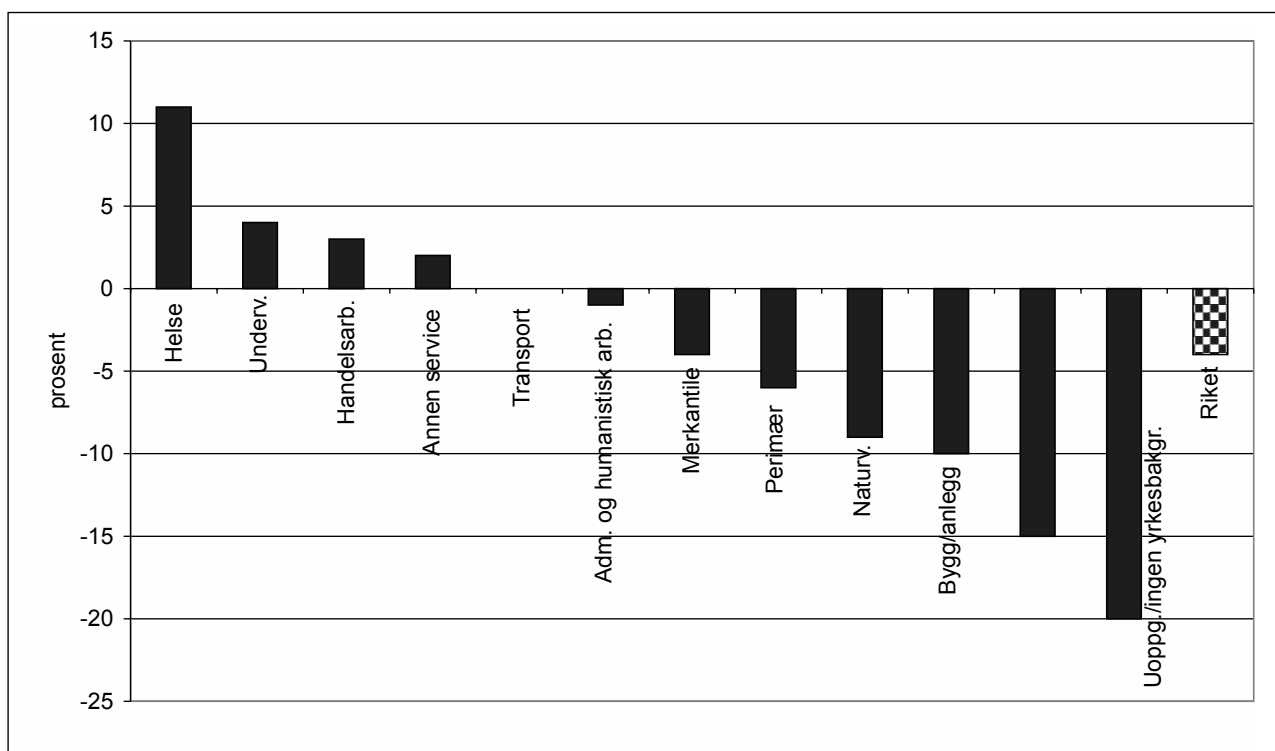
Kilde: OECD

Langtidsledige utgjør en mye lavere andel av arbeidsledige i Norge enn i sammenlignbare land. Om lag 20 pst. av de ledige har vært uten arbeid i mer enn 6 måneder. Mens personer med en sammenhengende ledighetsperiode på mer enn 12 måneder utgjør om lag 6 pst. av de ledige i Norge, er tilsvarende forholdstall over 40 pst. i EU, jf. figur 6.8.

Redusert ledighet blant personer med bakgrunn fra industrien og bygg/anlegg

Det er særlig i de konjunkturfølsomme yrkesgruppene industriarbeid og bygg/anleggsarbeid at den

registrerte ledigheten er redusert det siste året. I de mer skjermede yrkesgruppene som helse, pleie og omsorg, handelsarbeid og annet servicearbeid har det vært økning fra sommeren 2003 til sommeren 2004 ifølge Aetatstatistikk. Selv om ledighetsutviklingen innen industrien har vært gunstig, er ledighetsnivået fortsatt høyest blant personer med bakgrunn fra dette yrket (5,3 pst. i august 2004). Også blant personer med yrkesbakgrunn fra annet servicearbeid (5,3 pst.) og handelsarbeid (5,0 pst.) er nivået høyt.

Figur 6.9 Helt ledige arbeidssøkere etter yrkesbakgrunn. Endring fra august 2003 til august 2004.

Kilde: Aetat Arbeidsdirektoratet

Redusert arbeidsledighet blant menn. Flere undersysselsatte

Ifølge Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) var ledighetsraten i 2. kvartal 2004 5,0 pst. blant menn, mens den var 4,2 pst. blant kvinner. Aetatstatistikk for august viser samme ledighetsrate blant menn og kvinner. I perioden fra sommeren 2002 til sommeren 2003 økte antall registrert helt ledige menn med 33 pst., mens økningen blant kvinner var 20 pst. Det seneste året, fram til august 2004, har det vært en omvendt utvikling. Den registrerte ledigheten blant kvinner har vært uen-

dret, mens den registrerte ledigheten blant menn er redusert med 7 pst. Dette samsvarer med at ledigheten blant personer med yrkesbakgrunn fra industri og bygg/anlegg er redusert, mens ledigheten blant personer med bakgrunn fra bl.a. helse, pleie og omsorg har økt.

Kvinner jobber i større grad deltid enn hva menn gjør. Ifølge AKU er andelen av sysselsatte kvinner som jobbet deltid 43 pst., mens andelen blant menn er 13 pst. (2. kvartal 2004). For de fleste deltidssysselsatte (84 pst.) er redusert arbeidstid en ønsket tilpasning. En andel av de deltidssysselsatte (16 pst.) ønsker imidlertid økt stil-

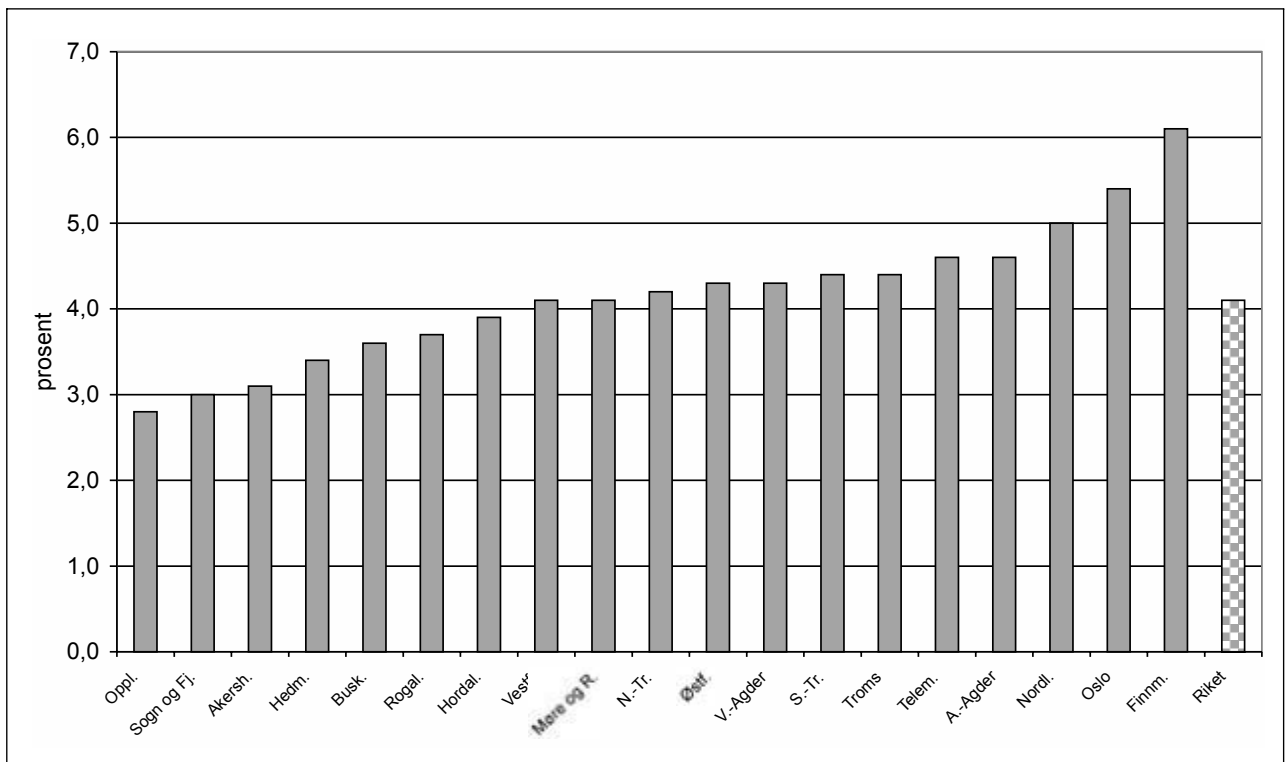
lingsbrøk (undersysselsatte) og har aktivt gjort noe for å oppnå dette. Andelen er noe høyere for menn enn for kvinner. Antallet undersysselsatte økte fra 86 000 personer i 2. kvartal 2003 til 100 000 personer i 2. kvartal 2004. Vesentlig flere kvinner (73 000 personer) en menn (27 000 personer) er undersysselsatte.

Små regionale variasjoner

Den registrerte ledighetsraten varierer mellom fylkene og geografiske områder. Arbeidsledigheten er høyest i Finnmark og Oslo og lavest i Akershus, Oppland og Sogn og Fjordane. Ved utgangen av august 2004 var ledighetsraten i fylket med høyest

ledighet (Finnmark) 6,1 pst., mens ledighetsraten i fylket med lavest ledighet (Oppland) var 2,8 pst. Studerer vi variasjoner på kommunenivå, fremkommer en tendens til at ledighetsraten er høyere og sysselsettingsraten lavere i perifere kommuner. Sammenlignet med mange andre land synes imidlertid den geografiske variasjonen i det norske arbeidsmarkedet å være moderat.

Det seneste året, fram til august 2004, har den registrerte ledigheten økt mest i Sogn og Fjordane og gått mest tilbake i Agder-fylkene, Rogaland og Hordaland. Aetat opplyser at økningen i Sogn og Fjordane særlig er knyttet til nedbygging av industriarbeidsplasser.

Figur 6.10 Helt ledige arbeidssøkere etter fylke. Prosent av arbeidsstyrken.

Kilde: Arbeidsdirektoratet

Lavere registrert ledighet blant personer med lav utdanning

Ledighetsnivået faller normalt med økt utdanning. Ifølge statistikk fra Aetat er den registrerte ledigheten høyest blant personer med grunnskole og et til to år med videregående skole. Ledighetsraten blant personer med grunnskole som høyeste avsluttende utdanning var i 2003 to og en halv ganger høyere enn ledigheten blant personer med universitet- og høyskoleutdanning.

Under svekkelsen på arbeidsmarkedet i perioden 2001-2003 økte ledigheten mye blant personer med høy utdanning. Det siste året har den registrerte ledigheten gått mest ned blant personer med lav utdanning, mens den har fortsatt å øke blant personer med høyskole- og universitetsbakgrunn. Utviklingen må ses i sammenheng med næringsutviklingen. Spesielt må nedgangen i den registrerte ledigheten blant personer med lavere utdanning ses i lys av bedringen i industrien og i bygg/anlegg det seneste året.

Fortsatt høy ledighet blant innvandrere

Sammenlignet med befolkningen for øvrig deltar innvandrere i mindre grad i arbeidslivet og har høyere arbeidsledighet. Andelen sysselsatte blant førstegenerasjonsinnvandrere er 55,6 pst., mens den for befolkningen i alt er 69,4 pst. (4. kvartal 2003). Den registrerte arbeidsledigheten blant innvandrere var i 2. kvartal 9,8 pst. Dette er 2,6 ganger høyere enn blant befolkningen i alt. Målt i pst. har økningen i arbeidsledigheten blant innvandrere vært om lag som økningen ellers i befolkningen de senere år når en korrigerer for at innvandrerbefolkningen har økt.

Sysselsetting og arbeidsledighet blant innvandrere varierer med landbakgrunn. Blant personer fra nordiske og vesteuropeiske land er sysselsettingen høy og ledigheten lav. Problemet med lav yrkesdeltakelse og høy ledighet rammer først og fremst personer fra land i Afrika.

Sysselsettingen stiger og ledigheten faller med økt botid i Norge. For førstegenerasjonsinnvandrere økte sysselsettingen fra 45,2 pst. i gruppen med botid under fire år til 57,4 pst. blant dem med botid fra fire til seks år (4. kvartal 2003).

Sysselsettingsprosenten blant personer født i Norge av utenlandskfødte foreldre (andregenerasjonsinnvandrere) er noe høyere enn blant førstegenerasjonsinnvandrere (57,9 pst. vs. 55,6 pst., 4. kvartal 2003). Forskjellene forsterkes når det tas hensyn til at svært mange personer født i Norge av utenlandske foreldre er under 25 år. I absolutte tall utgjør personer født i Norge av utenlandske foreldre 7 100 personer. Over halvparten er mellom 16 og 25 år.

Det er foreløpig små effekter på det norske arbeidsmarkedet av EU-utvidelsen. Det har vært en beskjeden vekst i antall registrerte arbeidssøkere fra de nye EU-landene. Ifølge tall fra Utlendingsdirektoratet (UDI) var det utstedt om lag 22 000 arbeidstillatelser per 1. september 2004 til utenlandske arbeidstakere. Til sammenligning var det utstedt om lag 16 000 arbeidstillatelser på samme tid ett år tidligere. Veksten i arbeidsinnvandringen har særlig kommet fra de nye EU-landene. En vesentlig del av arbeidstillatelsene er knyttet til landbruket. En betydelig del av økningen skyldes sesongarbeidskraft.

Selv om veksten i antall arbeidstillatelser gitt til utlendinger har økt markert det seneste året, utgjør arbeidskraft fra utlandet en liten del av det norske arbeidsmarkedet. Registerstatistikk fra Statistisk sentralbyrå viser at 6,5 pst. av arbeidsstyrken er født i utlandet. Andelen er uendret fra 2002 til 2003. Den største landgruppen av innvandrere er Asia (31 pst.), Norden (23 pst.) og Vest-Europa

ellers (14 pst.). Landgruppen Nye EU-land og Øst-Europa utgjorde i 2003 om lag 4 pst. av innvandrerne. Tilgangen på utenlandsk arbeidskraft utgjør imidlertid en betydelig andel av den årlige veksten i arbeidsstyrken.

Flere personer med nedsatt funksjonsevne i arbeid

Stortinget har bedt Regjeringen om å utarbeide årlige rapporter som viser funksjonshemmedes vilkår og situasjon på arbeidsmarkedet, jf. anmodningsvedtak nr. 168 av 15.12.2003 og Budsjettinnst.S. nr. 5 (2003-2004).

Tilgjengelige data viser at arbeidsmarkedssituasjonen generelt er vanskeligere for personer med nedsatt funksjonsevne enn den er for den øvrige befolkningen. Det er to statistiske hovedkilder som ligger til grunn for en slik konklusjon. Statistisk sentralbyrå (SSB) foretar tilleggsundersøkelser til arbeidskraftundersøkelsene der de kartlegger funksjonshemmede i befolkningen og i arbeidsstyrken. Denne undersøkelsen baserer seg på hva folk selv oppfatter som en funksjonshemming og tar dermed utgangspunkt i subjektive vurderinger. I tillegg kommer statistikken over yrkeshemmede i Aetat, som omfatter personer som vurderes av Aetat med sikte på yrkesmessig atferd, som venter på å delta i atferdstilting eller som er i et atferdstilting. Det er viktig å skille de to statistiske begrepene – «funksjonshemmede» og «yrkeshemmede» – fra hverandre. Statistikken over funksjonshemmede fra Statistisk Sentralbyrå er hentet fra en utvalgsundersøkelse som omfatter befolkningen i alderen 16 til 66 år. Variasjonen i antall funksjonshemmede, yrkesaktivitet og arbeidsledighet fra det ene året til det andre må ses på bakgrunn av at arbeidskraftundersøkelsen er en utvalgsundersøkelse og at den baserer seg på subjektive vurderinger. Begge disse forholdene bidrar til usikkerhet knyttet til målingene. En skal derfor være forsiktig med å legge stor vekt på utslag i enkeltundersøkelser. Statistikken fra Aetat er basert på totaltelling av alle yrkeshemmede som står tilmeldt Aetat.

Statistisk Sentralbyrå foretok den siste tilleggsundersøkelse om funksjonshemmede i arbeidskraftundersøkelsen for 2. kvartal 2004. Nesten 16 pst. av befolkningen i alderen 16 til 66 år oppga selv å ha en funksjonshemming, definert som «fysiske eller psykiske helseproblemer av mer varig karakter som kan medføre begrensninger i det daglige liv». Dette omfatter samlet om lag 476 000 personer. Sammenlignet med undersøkelsene i 2. kvartal 2003 og 2002 er tallet på funksjonshem-

mede personer om lag 40 000 høyere, noe som utgjør ett prosentpoeng av befolkningen i alderen 16-66 år. Derimot er de mer på linje med tallene for 4. kvartal 2000, jf. tabell nedenfor. Fra 2. kvartal 2003 til 2. kvartal 2004 økte andelen som definerer seg som funksjonshemmede i alle aldersgrupper unntatt blant de yngste (under 25 år) og eldste (over 60 år).

Blant kvinner er andelen funksjonshemmede på 18 pst., mot 14 pst. blant menn. Størst er forskjellen blant dem i alderen 55 år og over. Fra 2. kvartal 2003 til 2. kvartal 2004 var det en større økning i andelen funksjonshemmede blant kvinner enn blant menn. Andelen funksjonshemmede i befolkningen øker med alderen. Blant ungdom i alderen 16-24 år er andelen på 6 pst., mens den kommer opp i 33 pst. i alderen 60-66.

Det var 220 000 funksjonshemmede sysselsatt i inntektsgivende arbeid i 2. kvartal 2004. Dette er en økning på 36 000 personer fra 2. kvartal 2003. For de funksjonshemmede har yrkesaktiviteten dermed kommet opp på nivå med 2. kvartal 2002. Arbeidsledigheten målt i pst. av antall funksjonshemmede gikk ned fra 3,9 pst til 2,4 pst. fra 2. kvartal 2003 til samme periode i 2004. Arbeidsledigheten er dermed lavere blant funksjonshemmede enn for befolkningen forøvrig.

Yrkesaktiviteten er betydelig lavere blant funksjonshemmede enn i befolkningen totalt, henholdsvis 46 pst. og 75 pst. Blant funksjonshemmede som ikke er sysselsatt er det imidlertid bare en av fire som sier de ønsker arbeid. Forskjellen i yrkesdeltakelse mellom funksjonshem-

mede og befolkningen totalt er klart mindre blant de yngste enn blant de eldre. I alderen 16-24 år er det ingen forskjell, mens den ligger på 26 prosentpoeng i alderen 25-39. I aldersgruppene mellom 40 og 60 år kommer differansen opp i om lag 34 prosentpoeng.

Undersøkelsen viser også at sysselsatte funksjonshemmede har en større andel på deltid, 42 pst. mot 27 pst. totalt. Det er mindre forskjeller i andelen som er ansatt i midlertidige stillinger. 11 pst. av de ansatte med funksjonshemning er ansatt på midlertidig basis, sammenlignet med 10 pst. av de ansatte totalt. Om lag 60 pst. av de sysselsatte med funksjonshemning mottar ingen form for ytelse. 44 pst. av sysselsatte kvinner og 33 pst. av mennene mottar én eller flere stønader, i vel halvparten av tilfellene uførepensjon.

Andelen som rapporterer at de har en funksjonshemning er i Norge om lag på samme nivå som gjennomsnittet i EU-landene. En sammenligning Statistisk Sentralbyrå har gjort mellom Norge, Danmark, Irland og Storbritannia viser også at det er relativt små forskjeller mellom landene når det gjelder andel personer med funksjonshemninger som er sysselsatt, til tross for at det er klare forskjeller mellom landene med hensyn til arbeidsmarkedspolitik og hvordan virkemidler rettet mot integrasjon av funksjonshemmede er utformet. Andelen sysselsatte funksjonshemmede var omtrent like høy i Storbritannia (48 pst.) og i Norge (47 pst.) i 2000, mens den ligger noe høyere i Danmark (50 pst.) og noe lavere i Irland (40 pst.).

Personer i alderen 16-66 år med funksjonshemning etter arbeidsstyrkestatus.

	(Antall i 1000 og prosent)			
	4. kvartal 2000	2. kvartal 2002	2. kvartal 2003	2. kvartal 2004
Funksjonshemmede:				
- Antall	460	438	433	476
- Andel av personer i alt	15,7	14,7	14,4	15,7
Sysselsatte funksjonshemmede:				
- Antall	216	204	184	220
- Andel av funksjonshemmede	47,0	46,6	42,5	46,3
Arbeidsledige funksjonshemmede:				
- Antall	14	13	17	12
- Andel av funksjonshemmede	3,0	3,1	3,9	2,4

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Flere yrkeshemmede arbeidssøkere i Aetat

I 1. halvår 2004 var det i gjennomsnitt registrert 82 160 yrkeshemmede i Aetat. Det er 8 pst. flere enn i 1. halvår i fjor. Økningen i antall registrerte yrkeshemmede har pågått gjennom flere år. Fra 1999 til 2003 økte antall yrkeshemmede med om lag 23 000 personer, tilsvarende 42 pst. over hele perioden eller gjennomsnittlig 9,2 pst. per år.

Veksten faller sammen med en økning av antall personer også i andre sykdomsrelaterte ytelser, som sykepengemottakere, rehabiliteringspengemottakere og uførepensjonister. Det finnes ingen enkel forklaring på denne veksten, men den skyldes trolig forhold både på etterspørselssiden og tilbudssiden i arbeidsmarkedet, samt endringer i rammevilkår og regelverk. Flere registrerte yrkeshemmede har bl.a. sammenheng med målsetting om tidligere vurdering av attføring i et trygdøp, skjerpet krav til attføring før eventuell uførepensjonering og reaktivisering av uførepensjonister. Samlingen av vedtaksmyndighet i Aetat fra 1. juli 2004 er en regelverksendring som isolert sett ventes å føre til vekst i antall yrkeshemmede også i perioden som kommer, samtidig som hensikten med omleggingen er å få redusert den samlede perioden på rehabilitering og attføring. I august 2004 var det registrert 2 300 yrkeshemmede som er i en fase der de søker attføring etter § 11-5 i folketrygden.

Som yrkeshemmede regnes personer som har fått sin evne til å utføre inntektsgivende arbeid nedsatt, eller fått sine muligheter til å velge yrke eller arbeidsplass vesentlig innskrenket. Årsaken til

dette kan enten være sykdom, skade eller lyte, eller sosial mistilpassing. Gruppen omfatter både personer med rett til folketrygdytelse under attføring og andre yrkeshemmede. For å kunne motta attføringspenger må en ha fått varig nedsatt evne til å skaffe seg inntekt, eller vesentlig innskrenket sin mulighet til å velge yrke eller arbeidsplass med minst halvparten som følge av sykdom, skade, eller lyte. Om lag 66 pst. av de yrkeshemmede hadde rett til attføringspenger i 1. halvår 2004.

De siste årenes økning i antall registrerte yrkeshemmede personer hos Aetat skyldes både at flere personer søker tilbud fra Aetat og at perioden som registrert yrkeshemmed varer lengre enn tidligere. Antallet nyregistrerte yrkeshemmede hos Aetat økte relativt kraftig fra slutten av 1990-tallet og frem til 2001, men har fra 2001 til 2003 sett under ett vært om lag uendret. I 1. halvår 2004 var det en økning på 18 pst. i forhold til samme periode året før. Til sammen ble det registrert 23 126 nye yrkeshemmede i 1. halvår 2004.

Siden begynnelsen av 2000 har tilgangen av yrkeshemmede stort sett vært større enn avgangen. Samtidig har den gjennomsnittlige varigheten som registrerte yrkeshemmede økt noe. Varigheten av kartleggings- og ventefasen har økt vesentlig mer enn varigheten på attføringstiltak. Om lag 80 pst. av de yrkeshemmede er registrert med en samlet periode på under tre år. De yngste aldersgruppene er registrert kortest tid, men også i aldersgruppen 50 til 59 år er det relativt sett få som er registrert i Aetat som yrkeshemmede.

Det er om lag like mange av hvert kjønn som er registrert som yrkeshemmede i Aetat. Nesten

60 pst. av alle yrkeshemmede er i aldersgruppen 30-49 år. Dette mønsteret avviker fra det bildet man ser når det gjelder helserelaterte ytelser utenom Aetat (sykepengen, rehabiliteringspenge og uførepensjon), hvor forbruket generelt stiger med alder og er høyere blant kvinner enn menn. I de siste årene har det imidlertid vært størst vekst i antall yrkeshemmede blant kvinner og personer over 50 år. I perioden 1999 til 2003 økte antall yrkeshemmede kvinner med 48 pst., sammenliknet med en vekst på 37 pst. blant yrkeshemmede menn. I samme periode økte antall yrkeshemmede i aldersgruppen 50-59 år med 64 pst., sammenliknet med en samlet vekst i antall yrkeshemmede på 42 pst. den sterke økningen i antall yrkeshemmede i denne aldersgruppen (50-59 år) kan delvis forklares med endringer i befolkningens alderssammensetning. Sett i forhold til befolkningens størrelse i de ulike aldersgruppene var veksten størst for personer i alderen 40-49 år.

Muskel- og skjelettlidelser er den største diagnosegruppen blant yrkeshemmede. Denne utgjorde 38 pst. av de yrkeshemmede i 2003. Deretter kommer diagnoser innenfor psykiske lidelser og rusmisbruk, som omfatter om lag hver fjerde yrkeshemmede. Fra 1999 til 2003 har det også vært størst økning i andelen yrkeshemmede som har diagnoser innenfor disse to gruppene, med en vekst på henholdsvis 52 pst. for diagnosegruppen muskel- og skjelettlidelser og 64 pst. for gruppen psykiske lidelser og rusmisbruk.

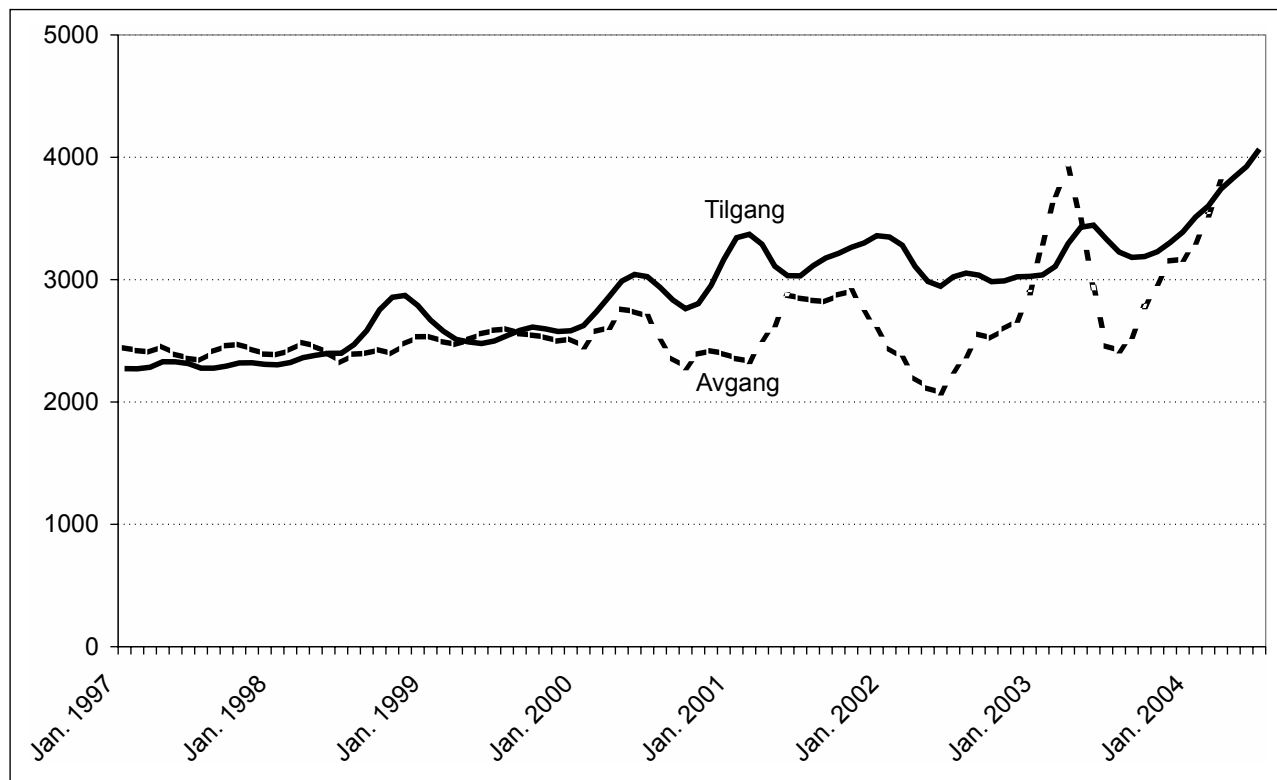
De fleste yrkeshemmede er under attføring for å komme tilbake til eller inn i, ordinært arbeid. I tillegg omfatter yrkeshemmede registrert hos Aetat personer som har behov for varig skjermet sysselsetting. I 1. halvår 2004 var det knappe 8 250 personer i varig skjermet sysselsetting, tilsvarende 14 pst. av tiltaksdeltakerne. I samme periode var det i underkant av 28 450 deltakere i opplæringstiltak. Dette er det største attføringstiltaket, og utgjør om lag 50 pst. av de yrkeshemmede tiltaksdeltakerne. Samlet var 70 pst. av de yrkeshemmede i ulike tiltak, mens de resterende fordeler seg på 18 pst. i kartleggingsfase og 12 pst. i ventefase før

tiltak eller mellom ulike tiltak. I tillegg til de registrerte yrkeshemmede kommer om lag 4 800 attføringspengemottakere som er ferdig attført, jf. figur 6.12. Disse står registrert som ordinære arbeidssøkere i Aetat.

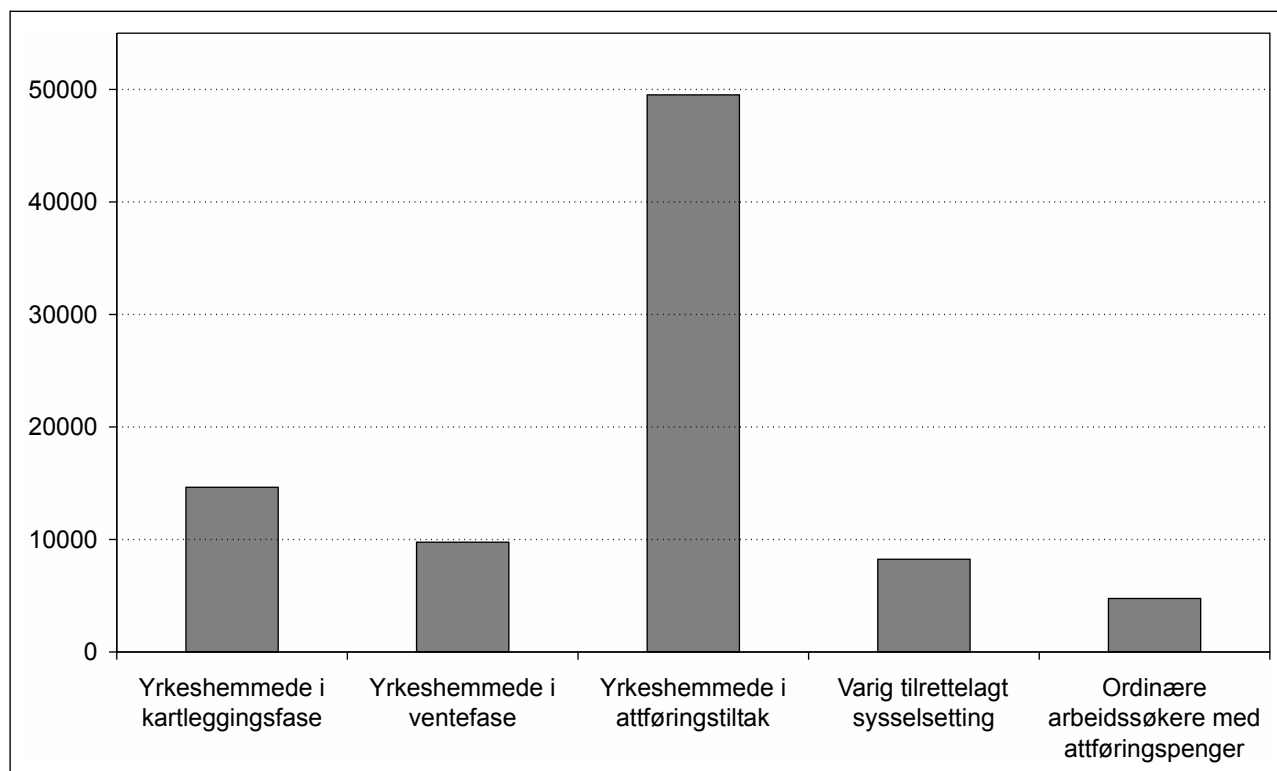
I 1. halvår 2004 hadde 37 pst. av tidligere yrkeshemmede kommet i jobb om lag to måneder etter at de hadde sluttet å melde seg til Aetat. Videre var 3 pst. begynt på utdanning, mens 18 pst. var pensjonert (uføre- eller alderspensjonert). I tillegg var 28 pst. tilbake i et sykerelatert forløp (langvarig sykemelding med rehabilitering) mens 5 pst. oppga at de var arbeidsledige. Overgangen til jobb er størst for aldersgruppen 25 til 39 år, jf. figur 6.13. Den relativt lave overgangen til jobb blant unge yrkeshemmede må ses i sammenheng med at mange av disse går over i utdanning etter endt attføring. Overgangen til uførepensjon øker med alderen og er klart størst i de eldste aldersgruppene.

Overgangen til jobb er større for yrkeshemmede som har deltatt på tiltak enn den er for yrkeshemmede som ikke har vært i tiltak, jf. figur 6.13. En oppsummering av tidligere forskning om yrkesrettet attføring gjennomført ved Norsk institutt for studier av forskning og utdanning (NIFU) konkluderer med at betydning for overgangen til ordinært arbeid vil være bestemt av hvordan ulike tiltak kombineres. Tiltak som ligger nært opp til det ordinære arbeidsmarkedet, eller tiltakskjeder som ender med slike tiltak, har en positiv effekt på sannsynligheten for å komme i jobb.

Til tross for økt attføringsinnsats fortsetter antall personer som mottar uføreytelser å øke. Ved utgangen av 1. halvår 2004 var det 307 000 personer på uføreytelser, herunder 302 500 på uførepensjon og 4 500 på tidsbegrenset uførestønad. Uførepensjonistene utgjorde 10,4 pst. av befolkningen i aldersgruppen 18-67 år. I 1. halvår 2004 ble det registrert 16 100 nye mottakere av uføreytelser. Det er 9 pst. flere enn i 1. halvår i fjor. Trygdeetaten og Aetat samarbeider om å motivere og hjelpe personer som allerede mottar uføreytelser til å vende tilbake til arbeid.

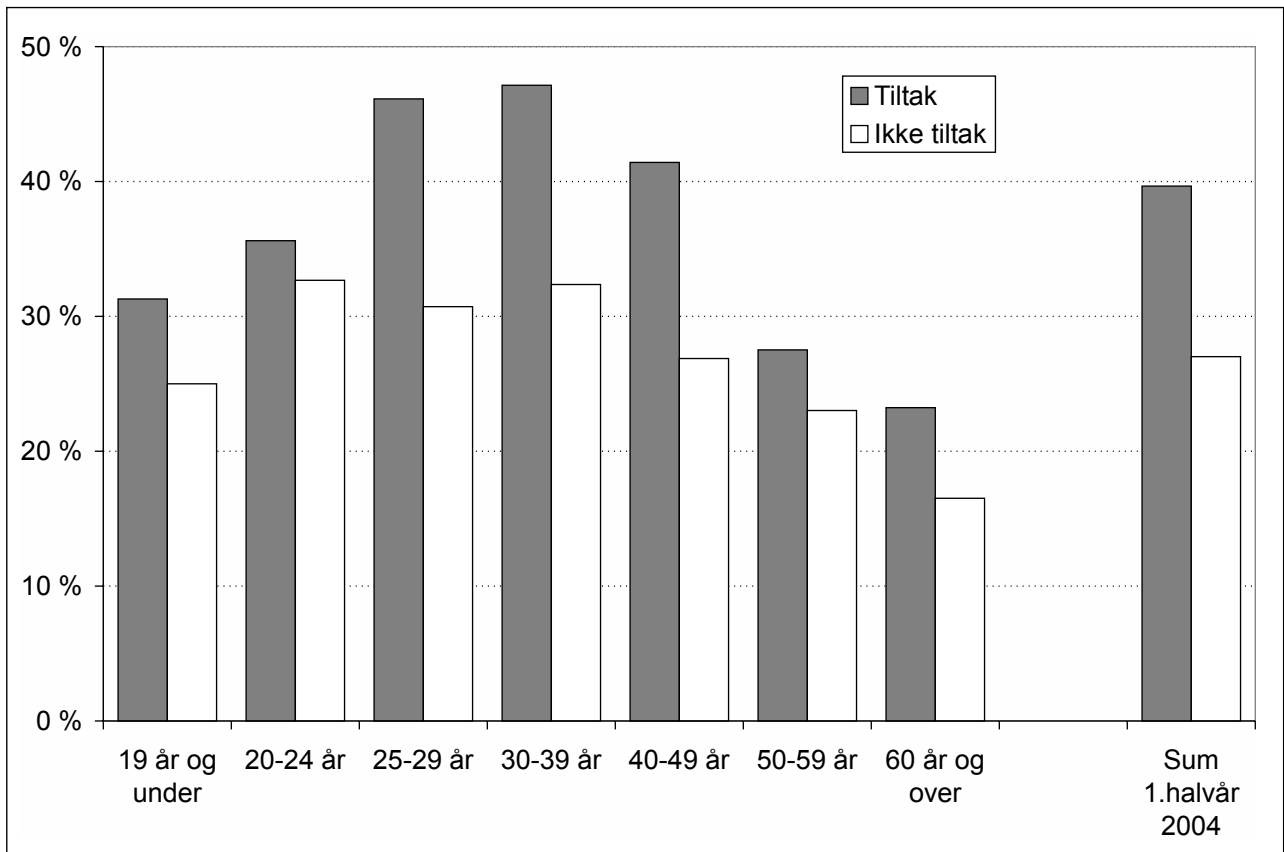

Figur 6.11 Månedlig tilgang og avgang av yrkeshemmede 1997- 1. halvår 2004. (Glattet, sesongjustert og trend)

Figur 6.12 Antall yrkeshemmede i ulike faser av attføringsprosessen samt ferdig utførte attføringspenger mottakere i 1. halvår 2004.

Kilde: Aetat Arbeidsdirektoratet

Figur 6.13 Overgang til jobb blant yrkeshemmede i avgang 1. halvår 2004, etter alder og om de har vært på tiltak eller ikke

Kilde: Aetat Arbeidsdirektoratet

Utfordringer

Utfordringene for arbeidsmarkedspolitikken i 2005 vil særlig være knyttet til å:

- Redusere arbeidsledigheten, særlig langvarig arbeidsledighet.
- Bidra til at ledige stillinger raskt kan bli besatt.
- Motvirke avgangen fra arbeidsstyrken til varige trygdeytelser.
- Legge til rette for økt yrkesdeltakelse og inkludering i arbeidslivet av personer med redusert arbeidsevne eller svak tilknytning til arbeidsmarkedet som yrkeshemmede, innvandrere, ungdom og langtidsmottakere av sosialhjelp.

Hovedmål og strategier

Regjeringens mål er et velfungerende arbeidsmarked og et inkluderende arbeidsliv med høy deltakelse. Ovenfor er det vist at deltakelsen i arbeidslivet allerede er høy. Arbeidsmarkedet er samtidig dynamisk med store strømmer. Hvert kvartal strømmer om lag 4 pst. av alle sysselsatte (om lag 100 000 personer) ut av arbeidsmarkedet eller over

i arbeidsledighet, og en om lag tilsvarende størrelse strømmer inn i arbeidsmarkedet. Det skapes og avvikles om lag 70 000-80 000 nye jobber hvert kvartal og det etableres og avvikles om lag 10 000 nye foretak hvert kvartal.

For å bidra til å realisere målet om et velfungerende arbeidsmarked og et inkluderende arbeidsliv, legges det i gjennomføringen av arbeidsmarkedspolitikken vekt på *aktiv jobbsøking* for raskt å fylle ledige jobber og utnytte arbeidssøkernes kompetanse. Strømmene på arbeidsmarkedet viser at det kontinuerlig er ledige jobber. Hovedtyngden av arbeidssøkerne har kompetanse som er relevant og etterspurt på arbeidsmarkedet. Aktiv jobbsøking er ofte det mest effektive middel for å koble de som er arbeidssøkere med ledige jobber. Det legges derfor vekt på å tilrettelegge for god informasjon og bistand til jobbsøking.

Det legges videre vekt på å gi *bistand, kvalifisering og arbeidstrening* for ordinære og yrkeshemmede arbeidssøkere som ikke kommer i arbeid på egenhånd. Mange som i dag står utenfor arbeidslivet og som ikke kommer i arbeid gjennom jobbsøking, kan representere betydelige ressurser i en

arbeidssituasjon. Bistand fra Aetat, opplæring og arbeidstrening vil kunne bidra til økt overgang til ordinært arbeid for disse gruppene.

Aetat spiller en sentral rolle i gjennomføringen av arbeidsmarkedspolitikken. Regjeringen legger vekt på at Aetat videreutvikles som en brukerrettet, offensiv og effektiv etat. Dette innebærer blant annet at tjenestene som ytes skal være tilpasset den enkelte situasjon på arbeidsmarkedet.

Aetat har et ansvar for å:

- Fremskaffe, vedlikeholde og gjøre tilgjengelig informasjon om ledige stillinger og om arbeidssøkere.
- Vurdere behov for bistand og tjenester.
- Veilede aktuelle og potensielle brukere av offentlige arbeidsmarkedstjenester.
- Sørge for at det fremskaffes og tilbys kvalifiseringsbistand, formidlingsbistand og annen hjelp til ordinære og yrkeshemmede arbeidssøkere som ikke kommer i jobb ved egen hjelp.
- Avklare ordinære og yrkeshemmede arbeidssøkeres rettigheter til økonomiske ytelser og utbetale økonomiske ytelser til dem som har slike rettigheter.

Informasjon, jobbsøking og formidling

Arbeidssøking, jobbskifter, utdanning/kvalifisering, ansettelse, nyetableringer mv. gjennomføres som oftest uten direkte medvirkning fra arbeidsmarkedsmyndighetene. Regjeringen ønsker fortsatt å legge til rette for at flest mulig av koplingene på arbeidsmarkedet kan skje uten medvirkning fra myndighetenes side. Undersøkelser viser at den vanligste søkekanalen for arbeidssøkere er annonser, direkte kontakt mellom arbeidssøker og arbeidsgiver og Aetats internettider.

Den offentlige arbeidsformidlingen står for en liten del av de direkte koplingene mellom arbeidsgivere og arbeidssøkere. Det er likevel fortsatt mange arbeidsgivere som melder ledige stillinger direkte til Aetat. Aetat skal gi nødvendig bistand til disse arbeidsgivere. Samtidig vil en god kontakt mellom Aetat og arbeidsgiverne sikre en gjensidig forståelse som er nødvendig for et godt og målrettet tiltaksarbeid. Overfor arbeidssøkerne legger Aetat i første omgang vekt på å stimulere til jobbsøking på egen hånd. Parallelt søkes ledige oppdrag besatt. Videre tilrettelegger Aetat for aktiv jobbsøking i jobbsentrene og gjennom tilbudene på aetat.no. Enkelte arbeidsmarkedstiltak har også som formål å styrke arbeidssøkeres jobbsøkningsaktiviteter. Erfaring viser at også yrkeshemmede kan komme i arbeid gjennom målrettet jobbsøking uten at de deltar på attføringstiltak.

Ordinære arbeidsmarkedstiltak

Arbeidssøkerne har ulike forutsetninger for å lykkes på arbeidsmarkedet, og enkelte grupper arbeidssøkere har større problemer på arbeidsmarkedet enn andre. Det er et mål for arbeidsmarkedspolitikken å bidra til at også disse arbeidssøkerne kommer over i jobb. I første del av ledighetsfasen har Aetat fokus på egenaktivisering og motivering for arbeid. Der dette alene ikke fører frem, vil arbeidssøkere som trenger mer omfattende bistand fra Aetat få tilbud om individuell oppfølging og veiledning i jobbsøkingen. I tilfeller der dette heller ikke fører fram, vil det kunne bli gitt tilbud om arbeidsmarkedstiltak for bl.a. å motvirke lengre ledighetsperioder og avgang fra arbeidsstyrken. Gjennom arbeidstrening og kvalifisering vil den enkeltes muligheter på arbeidsmarkedet styrkes.

For 1. halvår 2005 foreslår regjeringen et nivå på om lag 12 500 plasser under de ordinære arbeidsmarkedstiltakene. De bedre utsiktene for arbeidsmarkedet gir grunnlag for en reduksjon i nivået på de ordinære tiltakene i 1. halvår 2005 sammenlignet med nivået i 2004. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget i Revidert nasjonalbudsjett 2005 med en vurdering av behovet for tiltaksplasser i 2. halvår 2005 i lys av situasjonen på arbeidsmarkedet. Langtidsledige, herunder langtidsmottakere av sosialhjelp, innvandrere og ungdom vil bli prioritert ved inntak på ordinære arbeidsmarkedstiltak. Omfang og innretning av arbeidsmarkedstiltakene vil være med å understøtte regjeringens arbeid for å motvirke fattigdom.

Arbeidsmarkedstiltak for yrkeshemmede arbeidssøkere

Regjeringen har som mål at flere mennesker med nedsatt funksjonsevne kan komme i arbeid og utnytte sine evner og anlegg til beste for seg selv og samfunnet. Det legges vekt på at yrkeshemmede med usikre yrkesmessige forutsetninger på arbeidsmarkedet raskt skal komme i gang med et attføringsopplegg. Avklaring og utprøving av yrkeshemmedes arbeidsevne er en prioritert oppgave. Etter at vedtaksmyndighet i saker om yrkesrettet attføring ble samlet i Aetat 1. juli 2004, vil det bli lagt økt vekt på å utforme et individuelt og målrettet tjenestetilbud som hjelper yrkeshemmede tilbake til ordinært arbeidsliv uten unødige forsinkelser.

Forslaget for 2005 gir alt i alt rom for gjennomsnittlig om lag 24 500 tiltaksplasser under de spesielle arbeidsmarkedstiltakene for yrkeshemmede. Dette er om lag 2000 flere tiltaksplasser enn for

2004. Forslaget for 2005 inkluderer økt innsats i forbindelse med Regjeringens tiltaksplan for å bekjempe fattigdom, samt 140 nye tiltaksplasser spesielt øremerket for å integrere personer med psykiske lidelser i ordinært arbeidsliv. Rammen gir også rom for arbeidsmarkedstiltak for personer som har hatt tidsbegrenset uførestønad som ytelse, jf. Ot.prp. nr. 102 (2001-2002). Videre gir rammen rom for i underkant av 300 nye plasser under tiltaket Varig tilrettelagt arbeid (VTA). I tillegg kommer yrkeshemmede som får finansiert skolegang eller arbeidstrening over folketrygdens kap. 2543 Ytelser til yrkesrettet attføring.

Forslaget om flere tiltaksplasser for yrkeshemmede representerer en prioritering av attføringsarbeidet. Flere tiltaksplasser gir grunnlag for at flere kan komme tilbake til ordinært arbeid. Den økte innsatsen må bl.a. ses i sammenheng med økningen i antall personer som henvender seg til Aetat som følge av innføring av lovfestet plikt til å vurdere attføring så tidlig som mulig etter at bedriftsinterne tiltak er forsøkt i sykemeldingsforløpet og senest ved utløpet av sykepengeperioden. Muligheten for yrkesrettet attføring skal også vurderes tidligere i rehabiliteringsperioden. Samlet kan disse endringene bidra til å korte ned den samlede perioden på passive stønader. Avklarende og integrerende tiltak skal fortsatt prioriteres. Aetat tilføres midler til personellressurser i forbindelse med denne tiltaksopptrappingen.

Antall tiltaksplasser for personer med psykiske lidelser har vist en tilfredsstillende økning i 2003, sett i forhold til bevilgningen over Opptrappingsplanen til Aetat. Forsøksordningen «Fleksibel jobb» som er spesielt rettet mot målgruppen, er evaluert. Evalueringen viser bl.a. at brukerne i prosjektet er fornøyd med tiltaket. Erfaringer tyder på at det samlede rehabiliteringsperspektivet kan mangle i det offentliges tilrettelegging for en realistisk arbeidssituasjon for denne gruppen. For å styrke tilbudet til personer med psykiske lidelser er det iverksatt et prosjekt «Vilje viser vei – en systematisk tilnærming til arbeidslivet», i samarbeid med Aetat og Sosial- og helsedirektoratet. Prosjektet ferdigstilles 1. halvår 2006.

Som ledd i opptrappingsplanen for psykisk helse er det for 2005 bevilget i alt 103 mill. kroner til arbeidsrelaterte tiltak for personer med psykiske lidelser. Dette er en økning på 20 mill. kroner i forhold til 2004. Bevilgningen på 103 mill. kroner disponeres av Aetat og forutsettes i sin helhet nytt til målrettede tiltak i forhold til målgruppen. Det vil bli gitt særskilt rapportering på bruken av midlene.

Stortinget har bedt Regjeringen om å foreta en samlet vurdering av behovet for tiltaksplasser for

yrkeshemmede, jf. anmodningsvedtak nr. 160 av 15.12.2003 og Budsjett-innst.S. nr. 5 (2003-2004). Vurderingen skulle ses i sammenheng med yrkeshemmedes behov for avklaring, arbeidspraksis og opplæring.

Dette er en omfattende oppgave. I tillegg til et tilstrekkelig nivå på tiltaksplassene er det viktig at tiltakene er tilpasset de yrkeshemmedes behov. Videre er det viktig at regelverk og finansieringsordninger medvirker til et godt faglig tilbud.

Endringene i arbeidsmarkedet og reformer i stønadsordninger vil kunne kreve endringer i innretning og omfang av arbeidsmarkedstiltak. Ordningen med rehabiliteringspenger er nylig endret. Endringen innebærer bl.a. at personer som har vært lenge ute av arbeidslivet, skal overføres til Aetat med sikte på tilbakeføring til ordinært arbeid. Dette vil stille krav til bl.a. utforming av egnede arbeidsmarkedstiltak. Økt tilgang av yrkeshemmede med psykiske lidelser og personer med sammensatte problemer, kombinert med endrede krav til ferdigheter og kompetanse i arbeidsmarkedet, stiller krav til at arbeidsmarkedstiltakene er tilpasset disse brukergruppene.

Dagens tilskuddssystem til produsenter av arbeidsmarkedstjenester forutsetter at alle brukerne har et tilnærmet standardisert behov for bistand. For å kunne tilby brukerne mer individuelt tilpassede tjenester kan det være hensiktsmessig å vurdere alternativer til dagens tilskuddssystem.

Enkelte arbeidsmarkedstiltak for yrkeshemmede er i dag ikke godt nok utbygd i alle deler av landet. Bl.a. viser en nylig gjennomført undersøkelse av oppfølgingstiltaket Arbeid med bistand (AB) at tilgjengeligheten til dette tiltaket i flere kommuner ikke er god nok. Det er viktig å gi rom for et bredt tilbud av tiltaksarrangører. Videre er den lokale beslutningsmyndigheten av betydning, bl.a. for å utvikle et fleksibelt og individuelt tilpasset tjenestetilbud.

ECON har gjennomført en evaluering av dagens tiltaksregelverk, herunder en landsomfattende spørreundersøkelse blant ansatte ved Aetat lokal. Videre har departementet bedt eksterne konsulenter gjennomgå de økonomiske rammevilkårene for tiltakene Arbeid med bistand (AB) og Varig tilrettelagt arbeid (VTA). Dessuten gjennomføres forsøk med differensiert støttesatser i VTA. På bakgrunn av forsøk, evalueringer og øvrige erfaringer med gjeldende regelverk vil departementet foreta en bred gjennomgang av tjenestetilbudet til yrkeshemmede. Målet med gjennomgangen er å sikre at Aetat kan tilby tjenester til den enkelte yrkeshemmede arbeidssøker slik at så mange som mulig kan få en varig tilknytning til

ordinært arbeid. Samtidig er det viktig å gi et tilbud til personer som ikke har forutsetning for å møte de kravene som det ordinære arbeidslivet stiller, selv med individuell tilrettelegging og arbeidstrening. Dette forutsetter bl.a. bedre individuell tilpasning og økt valgfrihet i attføringstilbudet. Departementet vil også vurdere hvordan tjenestene bør organiseres og finansieres samt gjennomgå utformingen av og nivået på tilskuddssatsene. Arbeidet med å utrede behovet for reformer på attføringsområdet vil skje i nær dialog med berørte parter.

Rapport

Det ble i 2003 bevilget midler til i alt 420 nye årsverk i Aetat. I 2004 ble det bevilget midler til ytterligere 140 nye årsverk. Utover dette kommer tilleggsbevilgning og rammeoverføring fra trygdeattaten, tilsvarende i alt 160 stillinger i 2. halvår 2004 i forbindelse med at vedtaksmyndigheten i saker om yrkesrettet attføring ble samlet i Aetat. Samlet er dette den største ressurstilførselen til Aetat på mange år. Dette har gitt grunnlag for å styrke veiledningen og gi tettere oppfølging av arbeidssøkere.

I tråd med regjeringens strategi med vekt på egenaktivitet i jobbsøkingen og individuell oppfølging, tilrettelegger Aetat for aktiv jobbsøking i jobbsentrene og gjennom tilbudene på aetat.no. Aetat.no inneholder oversikt over alle offentlig utlyste stillinger, og arbeidssøkere kan her legge inn informasjon om seg selv og sin kompetanse. Det ble målt 58 millioner oppslag på aetat.no i 1. tertial 2004. Aetat har utviklet nye selvbetjeningstjenester på aetat.no hvor arbeidssøkere skal kunne registrere seg uten oppmøte på Aetat lokal. Det foretas automatisk kobling mellom arbeidssøker og aktuelle registrerte stillinger, og arbeidssøker kan få beskjed om ledige stillinger per e-post. Arbeidsgiver kan registrere ledige stillinger og søke etter arbeidskraft. De får også tilgang til CV'er som tidligere kun var registrert i Aetats saksbehandlersystem. Det arbeides med å videreutvikle dette tilbudet.

Nettstedet Kvinnebasen er en kompetansedatabase for rekruttering av kvinner til lederstillinger, styrer, råd og utvalg. For å sikre styrking og permanent drift av Kvinnebasen ble driftsansvaret overført fra Likestillingssenteret til Aetat fra 1. juli 2003. Erfaringene så langt viser at etter overføringen har langt flere kvinner registrert seg i basen.

EURES (European Employment Service) er en integrert tjeneste i Aetat som bistår arbeidssøkere og arbeidsgivere med formidling og rekruttering i EØS-området.

Nærmere om innsatsen overfor ordinære arbeidssøkere

I 2003 ble det gjennomført om lag 13 700 ordinære tiltaksplasser i gjennomsnitt, dvs. om lag 2 700 flere plasser enn opprinnelig planlagt. Dette har sammenheng med en mindre kostnadskrevende tiltakssammensetning og gunstigere priser på enkelte tiltak enn lagt til grunn for budsjettet. Størst omfang hadde opplæringstiltakene med nesten 7 300 plasser og lønnstilskudd med om lag 3 400 plasser. I 1. halvår 2004 ble det i gjennomsnitt gjennomført noe mer enn 17 500 tiltaksplasser som var planlagt. Ved behandlingen av Revidert nasjonalbudsjett for 2004 ble bevilgningen til ordinære arbeidsmarkedstiltak økt tilsvarende 4 000 plasser til 16 000 ordinære tiltaksplasser for 2. halvår 2004.

Som ledd i regjeringens fattigdomssatsing ble det satt av midler til om lag 1 250 tiltaksplasser i 2003. Av disse var 300 øremerket til innvandrere. Selv om det ble brukt noe mer midler enn det som var avsatt til arbeidsmarkedstiltak i tiltaksplanen mot fattigdom, var det i gjennomsnitt om lag 300 færre personer på tiltak enn planlagt. Dette har sammenheng med at færre personer fra tiltaksplanens målgrupper hadde rettigheter til livsoppholdsytelser som dagpenger og attføringspenger sammenlignet med andre som deltar på arbeidsmarkedstiltak. Av denne grunn ble det gitt individstønning til livsopphold, dekket av midler til arbeidsmarkedstiltak, til deltakerne i tiltaksplanen. Dette bidro til at plassene alt i alt ble noe dyrere enn antatt og ga rom for noe færre deltakere. I 2004 er det planlagt opprettet ytterligere 430 plasser. Hittil i 2004 ligger tiltaksnivået noe over planlagt.

Innvandrere med behov for arbeidsmarkedstiltak kan benytte de samme tiltakene som andre arbeidsledige. Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at innvandrere utgjorde 28 pst. av deltakerne på arbeidsmarkedstiltak 2. kvartal 2004. Til sammenligning utgjorde de 18 pst. av alle registrerte ledige. Aetat intro er en spesialenhet som bidrar i arbeidet med å gi utvidet bistand til arbeidssøkere med innvandringsbakgrunn. Aetat intro bistår også med kompetansespredning. Lov om introduksjonsordning for nyankomne innvandrere ble obligatorisk 1. september 2004. Målet er å styrke nyankomne innvandreres mulighet for deltakelse i yrkes- og samfunnslivet, og dermed deres økonomiske selvstendighet. Aetat har opprettet samarbeid med kommunene om kvalifisering og integrering av nyankomne innvandrere.

Regelverket for arbeidsmarkedstiltakene ble endret fra 1. januar 2002. Formålet var å få et administrativt enklere regelverk og tilrettelegge for en

mer individtilpasset tiltaksbruk. ECON har i 1. halvår 2004 kartlagt virkninger av det nye regelverket. Kartleggingen viser bl.a. at det nye regelverket har gitt økt fleksibilitet og har bidratt til mer individuelt tilpasset tiltaksbruk. Evalueringsresultatene vil bli benyttet i det videre arbeidet med tiltaksutformingen, spesielt i vurderingen av behovet for tiltak overfor yrkeshemmede, jf. omtalen ovenfor.

Stortinget har i anmodningsvedtak nr. 603 av 19. juni 2003 bedt regjeringen vurdere tiltak for å sikre kurs i entreprenørskap/etablering for nyutdannet og langtidsledig ungdom. Aetat avsetter hvert år midler til arrangører av jobbskapingstiltak. Jobbskapingstiltakene skal tilby veiledning og opplæring av arbeidssøkere som har planer om å etablere egen virksomhet. For 2004 er det avsatt om lag 13 mill. kroner. Ved Aetats behandling av søknader om tilskudd til jobbskapingprosjekter i 2004 prioriteres prosjekter rettet mot ungdom i alderen 20-24 år.

De siste årene er det gjennomført et AMO-tiltak som er kalt «Skole på byggeplass» i fem fylker. Stortinget har i Budsjett-innst.S. nr. 5 (2002-2003) bedt om at prosjektet evalueres og eventuelt tas inn som en del av det ordinære arbeidet i Aetat. Aetat Arbeidsdirektoratet gjennomførte 1. halvår 2004 en evaluering av tiltaket i samarbeid med Sintef Teknologiledelse IFIM. Evalueringen viser bl.a. at av 145 deltakere som t.o.m. skoleåret 2002/2003 hadde fullført kurs, hadde 124 fått læreplass og i underkant av 30 deltakere hadde fått fast jobb i eller utenfor bransjen. Aetat Arbeidsdirektoratet vil følge opp evalueringen høsten 2004 ved spredning av rapporten til Aetat lokal i alle fylker. Kunnskap om kurstilbudet «Skole på byggeplass» samt erfaringene fra måten å organisere opplæring gjennom bruk av arbeidsplass vil være et nyttig grunnlag når Aetat lokal skal planlegge og kjøpe opplæring til arbeidssøkere som ledd i det ordinære tiltaksarbeidet.

Kommunalkomiteen ba i Budsjett-innst.S. nr. 5 (2003-2004) om at Aetats innsats for å utvikle og målrette servicetilbudet til personer med lese- og skrivevansker videreføres og styrkes i 2004. Aetat praktiserer en integrert modell for arbeidet med arbeidssøkere med lese- og skrivevansker og har implementert rutiner og metodikk som vil komme arbeidssøkere med slike vansker til gode innenfor ordinære rutiner. Rutinene for arbeidssøkerprosessen er endret for bedre å ta hensyn til personer med lese- og skrivevansker. I forbindelse med overtakelsen av saksbehandling og vedtaksmyndighet for folketrygdloven § 11-5 er rutiner, metodebeskrivelser og tilpasninger for arbeidsevnekartlegging og arbeidsevnevurdering tilrettelagt

også for å kunne kartlegge, vurdere og registrere lese- og skriveferdigheter. Aetats satsing på tettere oppfølging av arbeidssøkere vil også kunne bidra til en større grad av avdekking av lese- og skrivevansker. Utover dette arbeider Aetat videre i 2. halvår 2004 med vurdering av behov for funksjonsbaserte kartleggingsmetoder for arbeidssøkere med lese- og skrivevansker. I 2003 gjennomførte Aetat et begrenset forsøk med jobbklubb tilpasset personer med lese- og skrivevansker.

Stortinget har bedt regjeringen følge utviklingen på arbeidsmarkedet for kvinner som tar svangerskapspermisjon, for å sikre at de ikke møter negative følger i stillingen sin som følge av at de har født barn, jf. anmodningsvedtak nr. 140 av 11. desember 2003. Kvinner som har født barn, har i utgangspunktet rett til å komme tilbake til den stillingen de har hatt permisjon fra. De må likevel godta at arbeidsgiver foretar endringer i arbeidsavtalene så lenge endringene ligger innenfor arbeidsgivers styringsrett.

Departementet har bedt Institutt for samfunnsforskning (ISF) oppsummere forskningsresultater og utarbeide egne analyser om det er en sammenheng mellom perioder ute av arbeidsmarkedet ved fødsler og senere lønnsutvikling og arbeidsmarkedstilknytning. Hovedresultatet fra rapporten viser at sysselsatte kvinner med barn har lavere timelønn enn sammenlignbare sysselsatte kvinner uten barn, og at lønnsgapet øker med antall barn. ISF peker på at lønnsforskjellene bl.a. kan skyldes at kvinner som er forskjellige i forhold til preferanser for barn eller ikke barn, også kan være forskjellige i forhold til en del uobserverte egenskaper (motivasjon, karriere). Det pekes imidlertid også på at diskriminering kan ligge bak en del av disse forskjellene. Samtidig er det ifølge undersøkelsen ingen tegn til at utviklingen har forverret seg i den perioden en har undersøkt (fra 1994 til 2001). Analysen viste videre en utvikling mot mindre heltid til fordel for mer deltid i de senere årene blant sysselsatte kvinner med barn.

Departementet har i tillegg spurt Arbeidstilsynet, Likestillingsombudet og partene i arbeidslivet om saker knyttet til kvinner og arbeid. Arbeidstilsynet, Likestillingsombudet og arbeidstakerorganisasjonene rapporterer om økt saksmengde, som kan indikere at det er en økning i antall kvinner som opplever at de møter problemer i arbeidslivet etter endt permisjon. Både Arbeidstilsynet og Likestillingsombudet rapporterer om saker knyttet til ansettelse, f.eks. at jobbtillbud trekkes tilbake eller at graviditet oppgis som årsak til at de ikke får en stilling. Mange opplever at stillingsinnholdet er endret når de kommer tilbake til arbeid. Noen blir sagt opp i permisjonstiden. Andre blir bedt om å si

opp når de opplyser at de skal ha permisjon. Likestillingsombudet har hatt mange saker om ansatte i fødselspermisjon som holdes utenfor lokale lønnsforhandlinger og beregning av bonus. Det rapporteres også om mangel på tilrettelegging for gravide arbeidstakere, deltakelse i etterutdanning m.v. Departementet er opptatt av å sikre rettighetene i arbeidslivet til kvinner som har hatt svangerskapspermisjon, og vil derfor drøfte disse problemstillingene nærmere med partene i arbeidslivet.

Nærmere om innsatsen overfor yrkeshemmede arbeidssøkere

I 1. halvår 2004 lå tiltaksdeltakelsen blant yrkeshemmede på 70 pst. Av rundt 82 000 yrkeshemmede var gjennomsnittlig om lag 57 800 i ulike arbeidsmarkedstiltak og på skole finansiert av folketrygden, mens 24 400 yrkeshemmede var i en kartleggingsfase eller i ventefase før tiltak. I 2003 deltok i gjennomsnitt om lag 55 000 yrkeshemmede i ulike arbeidsmarkedstiltak, inkludert om lag 35 000 personer i tiltak finansiert over folketrygdens kap. 2543 Ytelser til yrkesrettet attføring. Dette tilsvarte rundt 71 pst. av alle registrerte yrkeshemmede.

Overgangen til jobb blant yrkeshemmede var i 2003 på 41 pst. Dette er en nedgang på fire prosentpoeng i forhold til 2002.

Stortinget ba i anmodningsvedtak nr. 418 og 423 av 13. mai 2003 regjeringen vurdere omfang og utforming av arbeidsmarkedstiltak for personer med psykiske lidelser og øke antall tiltak for yrkeshemmede i statsbudsjettet for 2004. Aetat Arbeidsdirektoratet har i samarbeid med Sosial- og helsedirektoratet etablert et utviklingsprosjekt for å tilrettelegge for økt yrkesdeltakelse blant personer med psykiske lidelser. Prosjektet har fått navnet «Vilje viser vei – en systematisk tilnærming til arbeidslivet». Prosjektet skal bl.a. gjennomgå de tilbud Aetat alene og i samarbeid med andre har, for å få personer med psykiske lidelser helt eller delvis ut i høvelig arbeid.

Om lag 22 pst. av alle yrkeshemmede har diagnosen psykiske lidelser. Som ledd i opptrappingsplanen for psykisk helse, men også som følge av en styrking av den yrkesrettede attføringen, har det de siste årene vært en jevn vekst i antall tiltaksplasser for personer med psykiske lidelser. Innsatsen for denne målgruppen er en integrert del av det ordinære attføringsarbeidet. Gjennomsnittlig antall yrkeshemmede med psykiske lidelser som hvert år deltar i arbeidsmarkedstiltak, har økt fra rundt 7 000 personer i 1998 til i overkant av 12 000 ved utgangen av 2003. Tallet på yrkeshemmede med psykiske lidelser i tiltak økte i løpet av 2003 med i

underkant av 1 000 personer. Det har vært en vekst i bruken av avklaringstiltak og tiltak spesielt rettet mot utsatte grupper i arbeidsmarkedet, som tiltakene Arbeid med bistand (AB) og Varig tilrettelagt arbeid (VTA). Det ble i 2003 opprettet 120 nye tiltaksplasser i forbindelse med opptrappingsplanen for psykisk helse. For 2004 er det planlagt opprettet ytterligere 65 tiltaksplasser. Til sammen i perioden 1999-2004 er det opprettet om lag 680 tiltaksplasser.

Kommunalkomiteen ba i Budsjett-innst.S. nr. 5 (2003-2004) om at det settes fokus på IA-avtalens delmål 2, om å sikre funksjonshemmedes deltakelse i arbeidslivet. Avtalepartene ble den 03.12.2003 enige om å videreføre avtalen og ha økt fokus på delmål 2. Det er etablert samarbeid med FFO og Samarbeidsforumet av funksjonshemmedes organisasjoner (SAFO) gjennom koordineringsgruppen for IA-avtalen. Aetat og Trygdeetaten inngikk høsten 2003 en samarbeidsavtale. I avtalen understrekes bl.a. betydningen IA-avtalen kan ha for å lette inngangen til det ordinære arbeidsliv. IA-bedrifter har et spesielt ansvar for å tilby tiltaksplasser og jobb for yrkeshemmede. For å støtte opp under IA-arbeidet på den enkelte virksomhet disponerer myndighetene (Trygdeetaten, Aetat og Arbeidstilsynet) en rekke virkemidler. IA-bedriftene er en naturlig samarbeidspart for Aetat som vil nytte hele sitt spekter av virkemidler i arbeidet med å få flere funksjonshemmede inn i arbeidslivet.

Stortinget har i anmodningsvedtak nr. 161 av 18. desember 2003, bedt regjeringen vurdere om de økonomiske rammevilkårene for Arbeid med bistand (AB) er tilstrekkelig. Konsulentselskapet KPMG har gjennomgått regnskapene til et utvalg av tiltaksarrangører, samt foretatt intervjuer med arrangører, tilretteleggere og Aetat lokal. Gjennomgangen gir indikasjoner på at tilskuddssatsene kan være noe lave, men det er vanskelig å trekke klare konklusjoner ut fra arrangørenes regnskapsmateriale og dataene i undersøkelsen som peker i ulik retning. Det fremgår at lokalisering i områder med høyere lønnsnivå vanskeliggjør tilfredsstillende økonomiske resultater gitt dagens tilskuddssatser, og at subsidiering fra andre typer tiltak i samme virksomhet derfor forekommer. Erfaringene fra undersøkelsen vil inngå i en helhetlig vurdering av tilskuddssatser og tilskuddsutforming i gjennomgangen av tjenestetilbudet for yrkeshemmede, jf. omtale ovenfor.

Kommunalkomiteen ba i Budsjett-innst.S. nr. 5 (2002-2003) om iverksettelse av en undersøkelse om langtidsvirkningene av arbeidsmarkedstiltaket Arbeid med bistand (AB). Foreløpige resultater fra en undersøkelse gjennomført av ECON viser at

blant alle som har avsluttet deltakelse i dette tiltaket i årene 1998-2001, er det i underkant av 30 pst. som etter fire år har hatt overgang til heltids- og/eller deltidsarbeid. Flere deltakere hadde imidlertid uførepensjon før de begynte i tiltaket, eller fikk det i løpet av tiltaksperioden. Dette gjør at forventet overgang til heltidsarbeid etter tiltaket blir lavere. Blant de som ikke hadde uførepensjon fra før, var det 35 pst. som fire år etter tiltaket hadde fått 100 pst. uførepensjon. Dette kan indikere at AB i en viss utstrekning brukes som avklaringsinstans. Andelen som kommer i jobb, varierer videre med hvilken type helseproblemer deltakerne hadde. De som ikke har noen medisinsk diagnose, men har fått tilbud om attføring på sosialt grunnlag har den høyeste andelen overgang til heltidsarbeid.

Kommunalkomiteen ba i Budsjett-innst. S. nr. 5 (2002-2003) om at det ble utarbeidet en opptrappingsplan for flere plasser i tiltaket Varig tilrettelagt arbeid (VTA). Det er for årene 2002-2004 opprettet 680 nye VTA-plasser, om lag 40 plasser mer enn planlagt for perioden.

Det er igangsatt forsøk med funksjonsvurdering og differensierte satser for driftsstøtte til tiltaksarrangører av Varig tilrettelagt arbeid (VTA). 11 bedrifter deltar i forsøket. Tre tilskuddssatser (75, 100 og 125 pst. av dagens VTA-sats) benyttes ut fra tiltaksdeltakernes ulike bistandsbehov. Brukermedvirkning og kvalitetssikring av bedriftenes tilbud står sentralt i forsøket. Det tas sikte på avslutning og evaluering i løpet av våren 2005.

Deltakere på tiltaket Varig tilrettelagt arbeid (VTA) mottar i hovedsak uførepensjon. I tillegg kan bedriften utbetale en økonomisk godtgjøring eller bonus til tiltaksdeltakerne. Kommunalkomiteen ba i Budsjett-innst. S. nr. 5 (2002-2003) om at det ble utredet hvordan VTA-deltakere kan få lønn og trygdeytelser mest mulig på linje med ordinært arbeidsliv. Rikstrygdeverket arbeider nå med den praktiske tilrettelegging av en ordning som skal gjøre det mulig å få til en samlet utbetaling via bedriften av bonus og trygdeytelser til VTA-deltakere.

Kommunalkomiteen ba i Budsjett-innst. S. nr. 5 (2003-2004) om en vurdering av den økonomiske situasjonen til bedrifter som tilbyr tiltaket Varig tilrettelagt arbeid (VTA). Konsulentselskapet KPMG har gjennomført en kartlegging og vurdert den økonomiske situasjonen i bedrifter som tilbyr VTA. Ifølge KPMG har mange bedrifter gode økonomiske resultater med dagens tilskuddsnivå, og det er ikke noe som tyder på at tilskuddsnivået er for lavt. Nesten 75 pst. av bedriftene hadde positivt driftsresultat i perioden 2000-2002. Med dagens tilskuddsnivå finnes både foretak med god lønnsom-

het og god egenkapital og foretak som går med underskudd og hvor egenkapitalen er lav. Undersøkelsen gir imidlertid få eksakte svar på årsaker til at det er variasjoner i VTA-bedriftenes økonomiske resultater. At enkelte virksomheter har problemer, synes først og fremst å være knyttet til måten virksomheten drives og ledes på, og at enkelte virksomhetsledere og eiere i mindre grad er opptatt av økonomiske resultater. Det er imidlertid ikke noe som tyder på at VTA-virksomheter som vektlegger salg og lønnsomhet har dårligere attføring enn andre. Etter departementets vurdering gir ikke undersøkelsen grunnlag for å øke det statlige tilskuddet til VTA-bedriftene.

Nye beregningsregler for ytelser under yrkesrettet attføring og rehabilitering ble iverksatt 1. januar 2002, og gjort gjeldende for nye mottakere av slike ytelser, jf. Ot.prp. nr. 48 (1998-99) og Innst. O. nr. 65 (1999-2000). I anmodningsvedtak nr. 168 av 12.12.2002, ba Stortinget regjeringen foreta en grundig evaluering av ytelsene til attføring og medisinsk rehabilitering slik det ble vedtatt i Innst. S. nr. 141 (2001-2002) og legge saken fram for Stortinget. Institutt for samfunnsforskning (ISF) ble derfor engasjert til å gjennomføre en evaluering.

Evalueringen, basert på data fra 2001 og 2002, ser på de kortsiktige effekter av reformen. De viktigste endringene ved reformen var at beregningsgrunnlaget for ytelsene ble endret til å basere seg på inntekten siste år/siste tre år, slik en har for dagpenger. Stønad til husholdsutgifter for deler av mottakerne av attføringsytelser opphørte. Det ble innført en minsteytelse på 1,6 G, barnetillegg og stønad til barnetilsyn. I reformen lå det også en viss skatteskjerpelse.

De nye reglene har i gjennomsnitt gitt noe høyere eller om lag samme ytelser som det gamle regelverket ville gitt. Rehabiliteringspengemottakere kommer relativt noe bedre ut enn mottakere av attføringsytelser.

Evalueringen viser at kvinner med høy inntekt uten barn gjennomgående har fått høyere ytelser etter reformen. For grupper av kvinner med flere barn har reformen gjennomgående ført til lavere ytelser. Spesielt kan dette konstateres hvis denne gruppen har hatt lav inntekt de tre siste årene før sykemeldingstidspunktet, og forsørger flere barn. Forklaringen er knyttet til den opphevede ordningen med husholdsutgifter under deltakelse i attføringstiltak. Noe av forskjellen mellom disse to gruppene kan også skyldes at ytelsen etter de nye reglene er sterkere knyttet til den faktiske inntekten forut for arbeidsuførheten.

Hevingen av minstegrnlaget fra 1,6 G til 1,8 G i 2004 har bedret situasjonen for mer enn en fjer-

dedel av mottakerne. Det har bl.a. medført at de gruppene som kom dårligst ut i evalueringen, har bedret sin økonomiske situasjon i forhold til resultatene i evalueringen.

ISFs analyser viser videre at nettoinntekten for mottakere av attføringspenger er redusert for noen grupper. Endringer i nettoinntekten gjenspeiler imidlertid flere forhold enn selve virkningen av reformen, bl.a. skatteregler, andre inntekter, mv. Evalueringen fanger heller ikke opp at en del av de som har fått lavere ytelse for eksempel på grunn av bortfall av stønad til husholdsutgifter, kan ha fått kompensert hele eller deler av dette gjennom andre stønader som bostøtte og eventuelt sosialhjelp.

Når det gjelder virkninger av reformen på tilbudet av arbeid målt ved arbeidsrelatert inntekt, er det for tidlig å trekke sikre konklusjoner. Departementet vil følge utviklingen.

I Innst.S. nr. 212 (2003-2004) skriver kommunalkomiteen: «Komiteen viser til at arbeidsmarkedsbedriftene peker på negative konsekvenser av endringer i lov om forsikringsavtaler, jf. Innst.O. nr. 44 (2003-2004), når det gjelder mindre bedrifter, i forhold til fastsetting av reguleringspremie på grunnlag av premiereserven. Gjeldende regler gjør det særlig dyrt å ansette eldre arbeidstakere og motvirker at eldre arbeidstakere får mulighet til å trene seg opp igjen og eventuelt stå lenger i arbeid. Komiteen ber Regjeringen se på konsekvensene av de nevnte bestemmelsene for bedrifter og arbeidstakere i ulike arbeidsmarkedstiltak og legge fram forslag til løsninger i budsjett for 2005.» Arbeids- og sosialdepartementet har forelagt saken for Finansdepartementet som har gitt følgende uttalelse: «Regjeringen fremmet i Ot.prp. nr. 11 (2003-2004) forslag til endringer i forsikringsvirksomhetsloven (ikke forsikringsavtaleloven). For kommunale pensjonsordninger åpner lovforslaget for at forsikringsselskaper eller pensjonskasser oppretter fellesordninger for premieberegning. I slike fellesordninger vil pensjonskostnadene til de enkelte pensjonsordninger som deltar, utjevnes. Forslaget åpner således opp for at forsikringsselskaper og pensjonskasser tilbyr pensjonsordninger deltakelse i fellesordninger for premieberegning. I Ot. prp. nr. 11 (2003-2004) ble det foreslått at premie for oppregulering av ytelse som følge av lønns- eller G-regulering skulle skilles ut som egne premier, såkalte reguleringspremier. I lovforslaget ble det foreslått at reguleringspremier, dersom ordningen var med i en fellesordning for premieutjevning, skulle utjevnes. Forslaget ble fremmet som § 8b-6 femte ledd i forsikringsvirksomhetsloven. Regjeringens forslag om at reguleringspremier skulle utjevnes i fellesordningen fikk

ikke tilslutning ved stortingsbehandlingen av forslaget, jf. Innst.O. nr. 44 (2003-2004). Ved behandlingen av lovforslaget foreslo et flertall i Finanskomiteen – alle unntatt medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Senterpartiet og Kystpartiet – i stedet at utjevning av premie i forbindelse med lønns- og G-regulering skulle gjøres frivillig. Finanskomiteens flertall fremmet, i tråd med sitt syn, et annet forslag til § 8b-6 femte ledd enn det forslag regjeringen fremmet i proposisjonen. Dette innebærer at det skal fastsettes i den enkelte forsikringsavtale om reguleringspremie skal beregnes særskilt for hver pensjonsordning eller helt eller delvis ved gjennomsnittsberegning (utjevning). Hvis gjennomsnittsberegning skal benyttes, skal den «enkelte pensjonsordnings andel av samlet reguleringspremie beregnes ut fra forholdet mellom samlet premiereserve for hver av pensjonsordningene på tidspunktet for oppregulering av pensjonsrettighetene», jf. § 8b-6 femte ledd. På ovennevnte bakgrunn kan regjeringen på nåværende tidspunkt ikke se at det er behov for særskilte tiltak overfor bedrifter eller ansatte i bedrifter som velger å inngå – eller velger ikke å inngå – avtale om premieutjevning. Regjeringen viser for øvrig til opplysningen i Ot.prp. nr. 11 (2003-2004) side 27, om at «regelverket for kommunale pensjonsordninger skal evalueres og eventuelt justeres dersom det viser seg at løsningene har uforutsette uheldige konsekvenser, eller at det likevel ikke opprettes virksom konkurranse mellom markedsaktørene» Aetat Arbeidsdirektoratet har så langt ikke merket noen negative konsekvenser av regelverket for gjennomføringen av arbeidsmarkedspolitikken.

Nye finansieringsformer

Fra 2. halvår 2002 har det vært gjennomført forsøk med aktivitets- og resultatbaserte finansieringsordninger på ulike områder i arbeidsmarkedspolitikken, jf. St.prp. nr. 1 (2003-2004).

Det har vært gjennomført enkelte forsøk internt i Aetat. Forsøk med stykkpris for avklaring av yrkeshemmede har bidratt til å styrke Aetats avklaringsinnsats. Forsøk med bonus for rask behandling av dagpengesøknader har medført mer effektiv saksbehandling. Når det gjelder forsøk med bonus for effektiv utnyttelse av tiltaksmidler har det pågått for kort tid til at man kan trekke noen konklusjoner. Disse tre interne forsøkene i Aetat videreføres ut 2005.

Det er også satt i gang forsøk med økt bruk av eksterne leverandører i formidlingsarbeidet. Forsøk med konkurranse om formidling av yrkeshemmede og langtidsledige (KAT-forsøket) pågår ut

2005. I 1. halvår 2004 deltok om lag 750 arbeidssøkere i ordningen i gjennomsnitt. Etter 1. halvår 2004 har om lag en tredjedel av de som har sluttet på ordningen gått over til en jobb med mer enn 6 måneders varighet. Forsøk med bonus for formidling av arbeidssøkere med ventelønn (VALS-forsøket) pågår ut 2005. Ved utgangen av 1. halvår 2004 har Aetat foretatt avklaring av om lag 2 000 ventelønnsinntakere. Av disse deltar om lag 700 personer i prosjektet. Det er hittil rappor-

tert om lag 100 formidlinger hvorav 22 er formidlet til fast stilling.

Telemarksforskning har på oppdrag fra Arbeids- og administrasjonsdepartementet gjennomført en underveisevaluering av forsøkene med ulike finansieringsformer i arbeidsmarkedspolitikken. En foreløpig vurdering antyder at de ønskede effektene langt på vei er oppnådd, men det tilrås at man justerer ved behov når man har mer informasjon. Sluttrapport vil foreligge 1. halvår 2005.

Kap. 0630 Aetat (jf. kap. 3630) tidl. kap. 1590/4590

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
01	Driftsutgifter	1 972 678	1 928 225	2 111 800
21	Spesielle driftsutgifter	6 580	1 893	1 900
45	Større utstyranskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	76 910	49 735	50 600
	Sum kap 0630	2 056 168	1 979 853	2 164 300

Overført fra 2003 til 2004:
Post 45: 12 372 000 kroner

Allmenn omtale

Konsekvenser av ny departementsstruktur

I kongelig resolusjon av 18. juni 2004 ble det fastsatt endringer i departementenes ansvarsområder. I forbindelse med at det opprettes et nytt Arbeids- og sosialdepartement endres benevnelsen på kap. 1590 Aetat til kap. 0630 Aetat.

Samordning av Aetat, trygdeetaten og sosialtjenesten

I NOU 2004:13 En ny arbeids- og velferdsforvaltning har et offentlig utvalg utredet ulike modeller for organisering av arbeids- og velferdsforvaltningen. Rapporten er nå sendt på bred høring med høringsfrist 1. november 2004. Parallelt med oppfølgingen av NOU 2004:13 fortsetter samordningen lokalt med sikte på å gi brukerne et best mulig tilbud også før beslutning om endelig organisering foreligger. Dette innebærer at Aetat skal videreføre samarbeidsaktiviteter med trygdeetaten og sosialtjenesten innenfor dagens rammer. Aetat vil delta aktivt i samordningsforsøk, både lokalt og sentralt.

Rapport

Aetat vektlegger arbeidet med service og brukertilfredshet, bl.a. ved målretting av veiledningen og oppfølgingen av arbeidssøkerne. Aetat Arbeidsdirektoratet gjennomfører hvert år brukerundersøkelser blant arbeidssøkere og arbeidsgivere. Det fokuseres i undersøkelsen på brukernes vurdering av kvaliteten i Aetats møte med dem etter kriterier som respekt, kunnskap, tilgjengelighet og informasjon. Det har vært en jevn økning de siste årene i arbeidssøkernes tilfredshet i møtet med Aetat. Våren 2004 viste brukerundersøkelsen blant arbeidssøkere at 73 pst. var tilfreds med Aetats service, helhetlig sett. Tilsvarende andel var 70 pst. våren 2003 og 65 pst. høsten 2002. Brukerundersøkelsen blant arbeidsgiverne for 2003 viste at en stor andel av virksomhetene i undersøkelsen (knappe 80 pst.) uttrykker høy grad av tilfredshet med Aetats tjenester. Dette er uendret fra 2002.

Det er lagt ned et betydelig arbeid i Aetat for å redusere sykefraværet. Sykefraværet har flatet ut sammenlignet med 2003. I 1. kvartal 2003 var sykefraværet i på Aetat 8,6 pst. og for 1. kvartal i 2004 var sykefraværet om lag det samme. Arbeidet med å redusere sykefraværet er i Aetat knyttet til HMS og forebyggende tiltak som fører til generell forbedring av arbeidsmiljøet.

Arbeidet med innføring av miljøledelse er ansvarsfestet i Aetat Arbeidsdirektoratet. Tjenestemannsorganisasjonene på virksomhetsnivå er orientert og invitert til samarbeid samtidig som det er etablert kontakt med representanter for Aetat lokal som referansegruppe i forhold til aktuelle indikatorer. Aetat Arbeidsdirektoratet vil sammen med ytre etat jobbe sammen om en innføring av miljøledelse frem mot utgangen av 2005.

Budsjettforslag for 2005

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen under post 01 Driftsutgifter skal dekke lønns- og driftsutgifter i Aetat. Aetat hadde ifølge Statens sentrale tjenestemannsregister en bemanning per 1. mars 2004 tilsvarende 3 823 årsverk.

Det er innarbeidet 74 mill. kroner i økning til dekning av merutgiftene i forbindelse med lønnsoppgjøret i 2004.

Regjeringens forslag til bevilgning i 2005 under kap. 630 Aetat gir grunnlag for en bemanningsvekst i Aetat på om lag 20 årsverk og noen flere stillinger sammenlignet med 2004. Med noe færre tiltaksdeltakere under de ordinære arbeidsmarkedstiltakene i 2005 sammenlignet med 2004, vil personellressursene i Aetat i større grad kunne nyttes til oppfølging av flere yrkeshemmede på tiltak.

Forsøk med kommunalt ansvar for arbeidsmarkedstiltak i Oslo kommune foreslås videreført i 2005 med samme omfang som i 2004, jf. St.prp. nr. 1 (2003-2004) Tillegg nr. 3 Forsøk med oppgavedifferensiering mv. Det vises også til omtale under kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak, post 70 Ordinære arbeidsmarkedstiltak.

Det foreslås å sette av inntil 180 mill. kroner innenfor rammen for å kunne videreføre forsøket med stykkpris for avklaring av yrkeshemmede i 2005 og at fullmakten til å omdisponere inntil 40 mill. kroner fra kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak,

post 71 Spesielle arbeidsmarkedstiltak til kap. 630 Aetat, post 01 Driftsutgifter videreføres fra 2004, jf. forslag til vedtak.

For å videreføre forsøket med bonus for formidling av arbeidssøkere med ventelønn (VALS-forsøket) foreslås det å sette av inntil 7 mill. kroner innenfor rammen under kap. 630 Aetat til utbetaling av bonus ved formidling av ventelønnsmottakere og intern tilretteleggerbonus i Aetat i 2005.

For å videreføre forsøket med bonus for rask behandling av dagpengesøknader foreslås det å sette av inntil 17 mill. kroner innenfor rammen under kap. 630 Aetat.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Bevilgningen nyttes bl.a. til konsulentbistand i forbindelse med videreutvikling av etatens IT-systemer.

Posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 3630 Aetat, post 02 Refusjoner mm. For 2005 foreslås en merinntektsfullmakt som gir anledning til å overskride bevilgningen under kap. 630 Aetat, post 21 Spesielle driftsutgifter mot tilsvarende merinntekter under kap. 3630 Aetat, post 02 med inntil 12 mill. kroner i 2005, jf. forslag til vedtak. Merinntektsfullmakten har sammenheng med prosjekter Aetat er involvert i sammen med andre etater/organisasjoner og samarbeidet knyttet til Eures og Aetat Utdanning.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen nyttes til ordinære IT-investeringer i Aetat, bl.a. til utskifting og oppgradering av utstyr som ikke lenger tilfredsstiller gjeldende krav til funksjonalitet og driftssikkerhet, samt til utskifting av programvare. En vil fortsette arbeidet med konsolidering av servere og en videre utbygging av selvbetjeningsløsninger ved Aetat lokal, utskifting av dagens drift- og brukerstøttesystem og videreutvikling av systemløsninger.

Kap. 3630 Aetat (jf. kap. 630), tidl. kap. 4590

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
02	Refusjoner m.m.	4 872		
04	Salgsinntekter m.m.	3 811	369	400
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	12 497		
16	Refusjon fødselspenger/adopsjonspenger	18 560		
17	Refusjon lærlinger	20		
18	Refusjon sykepenger	58 901		
80	Innfordret misbruk av dagpenger	35 659	30 000	35 600
81	Innfordret misbruk av attføringsytelser	11 161	14 000	11 100
	Sum kap 3630	145 481	44 369	47 100

Konsekvenser av ny departementsstruktur

I kongelig resolusjon av 18. juni 2004 ble det fastsatt endringer i departementenes ansvarsområder. I forbindelse med at det opprettes et nytt Arbeids- og sosialdepartement endres benevnelsen på kap. 4590 Aetat til kap. 3630 Aetat.

Budsjettforslag for 2005**Post 02 Refusjoner mm.**

På post 02 inntektsføres refusjoner fra EU, fra forskningsinstitusjoner som får utarbeidet spesielle dataleveranser fra etaten mv. Kap. 630, post 21 kan overskrides mot tilsvarende merinntekter på denne posten, jf. forslag til vedtak.

Post 04 Salgsinntekter mm.

Under posten inntektsføres bl.a. fremleie og kantine salg.

Post 80 Innfordret misbruk av dagpenger

Det vises til omtale under kap. 2541 Dagpenger.

Post 81 Innfordret feilutbetalte attføringsytelser

Det vises til omtale under kap. 2543 Ytelser til yrkesrettet attføring.

Kap. 0634 Arbeidsmarkedstiltak (jf. kap. 3634), tidl. kap. 1594/4594

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
21	Evaluerings-, utviklingstiltak m.v., <i>kan overføres</i>	22 158	26 981	27 900
70	Ordinære arbeidsmarkedstiltak, <i>kan overføres</i>	1 698 620	1 905 339	1 541 000
71	Spesielle arbeidsmarkedstiltak, <i>kan overføres, kan nyttes under post 70</i>	2 611 273	2 887 740	3 254 000
73	Investeringer i skjermede tiltak, <i>kan overføres, kan nyttes under post 71</i>	48 113	27 050	61 400
74	Lønnssubsidium ved reaktivisering, <i>overslagsbevilgning</i>	6 734	38 751	33 400
	Sum kap 0634	4 386 898	4 885 861	4 917 700

Overført fra 2003 til 2004:

Post 21: 6 095 000 kroner

Post 73: 86 800 000 kroner

Konsekvenser av ny departementsstruktur

I kongelig resolusjon av 18. juni 2004 ble det fastsatt endringer i departementenes ansvarsområder. I forbindelse med at det opprettes et nytt Arbeids- og sosialdepartement endres benevnelsen på kap. 1594 Arbeidsmarkedstiltak til kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak.

Allmenn omtale

Regjeringen foreslår, som redegjort for under Hovedmål og strategier for programkategori 09.30 Arbeidsmarked, et gjennomsnittlig tiltaksnivå på om lag 24 500 plasser for yrkeshemmede i 2005 og om lag 12 500 ordinære tiltaksplasser i 1. halvår 2005. Det vises til nærmere omtale under post 70 Ordinære arbeidsmarkedstiltak og post 71 Spesielle arbeidsmarkedstiltak nedenfor.

Tabellen nedenfor oppsummerer totalt behov for bevilgning og tilsagnsfullmakt for 2005.

Totalt bevilgningsbehov og tilsagnsfullmakt under kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak

	(i 1 000 kr)
	4 815 500
-	392 900
+	481 100
=	4 900 700
	652 800
+	392 900
=	1 045 700

Budsjettforslag for 2005**Post 21 Evaluering, utviklingstiltak mv., kan overføres**

Forslaget til bevilgning under denne posten vil bli benyttet til ulike former for evalueringer av arbeidsmarkedstiltakene og andre deler av arbeidsmarkedspolitikken, samt finansiering av forsøksvirksomhet. Det vil også bli gjennomført mindre utredninger om virkninger av ulike deler av arbeidsmarkedspolitikken og analyser av arbeidsmarkedstilpasning for ulike målgrupper. Bevilgningen vil også finansiere spredning av informasjon om resultatene. Posten kan også nyttes til et fellesprosjekt med andre, der dette kan bidra til å fremme arbeidsmarkedspolitiske mål, samt deltakelse i internasjonale programmer og prosjekter.

I tillegg støtter departementet et strategisk instituttprogram ved Frisch-senteret for å øke kunnskapen om effekter av attføringspolitikken. Her vil en også trekke inn kjennetegn på virksom-

hetsnivå, som ledd i å forstå endringene i arbeidslivet med økt tilstrømming til ulike offentlige ordninger, bl.a. attføring.

I 2005 vil det også bli satt i gang prosjekter som vil kaste lys over effektene av Intensjonsavtalen om et inkluderende arbeidsliv, bl.a. om prosesser og bruk av virkemidler på virksomhetsnivå.

Post 70 Ordinære arbeidsmarkedstiltak, kan overføres

Forslaget til bevilgning under denne posten må ses i sammenheng med omtalen av innsatsen overfor ordinære arbeidssøkere under hovedmål og strategier under programkategori 09.30 Arbeidsmarked.

Bevilgningen gir grunnlag for et gjennomsnittlig tiltaksnivå på om lag 12 500 plasser i 1. halvår 2005.

Målet med forsøket «Fritt Fram» i Oppland fylkeskommune er bl.a. å fornye det regionale utviklingsarbeidet ved å bedre treffsikkerheten og fleksibiliteten av regionale virkemidler for å øke

regionenes bidrag til verdiskaping og velferd. Det foreslås at forsøket videreføres i 2005 med samme omfang som i 2004, jf. St.prp. nr. 1 (2003-2004) Tillegg nr. 3 Forsøk med oppgavedifferensiering mv.

Forsøk med kommunalt ansvar for arbeidsmarkedstiltak i Oslo kommune foreslås videreført i 2005, jf. St.prp. nr. 1 (2003-2004) Tillegg nr. 3 Forsøk med oppgavedifferensiering mv. Det vises også til omtale under kap. 630 Aetat, post 01 Driftsutgifter.

For forsøk med kjøp av formidlingsrettede arbeidssøkertjenester overfor yrkeshemmede og langtidsledige (KAT-forsøket), er det avsatt inntil 30 mill. kroner under kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak (post 70 og 71) i 2005.

Post 71 Spesielle arbeidsmarkedstiltak, kan overføres, kan nyttes under post 70

Forslaget til bevilgning under denne posten må ses i sammenheng med omtalen av innsatsen overfor yrkeshemmede arbeidssøkere under hovedmål og strategier under programkategori 09.30 Arbeidsmarked. Det vises også til omtale under kap. 630 Aetat, post 01 Driftsutgifter. Bevilgningen gir grunnlag for et gjennomsnittlig tiltaksnivå på om lag 24 500 plasser i 2005.

Forsøket «Fritt fram» i Oppland fylkeskommune foreslås videreført i 2005, jf. St.prp. nr. 1 (2003-2004) Tillegg nr. 3 Forsøk med oppgavedifferensiering mv. Det vises også til omtale under kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak, post 70 Ordinære arbeidsmarkedstiltak.

Det er lagt inn 12,8 mill. kroner som konsekvens av økte utgifter i forbindelse med omleggingen av arbeidsgiveravgiften fra 1. januar 2004.

Post 73 Investeringer i skjermede tiltak, kan overføres, kan nyttes under post 71

Bevilgningen nyttes til investeringer i Produksjonsverkstedene (PV) og til nye plasser.

Post 74 Lønnssubsidium ved reaktivisering, overslagsbevilgning

Det har vært en sterk økning i antall uførepensjonister de siste årene, fra nærmere 250 000 i 1997 til over 300 000 i 2003. Dette er en utfordring i arbeidet med å skape et mer inkluderende arbeidsliv og stiller krav til utprøving av nye virkemidler. Mange uførepensjonister har gitt uttrykk for at de ønsker å komme tilbake i arbeid. Vellykket reaktivisering vil kunne gi en stor samfunnsøkonomisk gevinst.

På denne bakgrunn ønsker Arbeids- og sosialdepartementet å introdusere en ny forsøksordning hvor uførepensjonen benyttes som lønnstilskudd. Ved å vri utbetalingen av passive stønader mot å bruke aktive tiltak, foreslås det at uførepensjonen på nærmere vilkår inngår som et lønnssubsidium til arbeidsgivere som ansetter uførepensjonister som ønsker å prøve seg i arbeidslivet. Uførepensjonisten vil få utbetalt lønn på linje med andre arbeidstakere i virksomheten. Tiltaket vil ha en varighet på maksimalt tre år. Arbeidstakeren har i denne perioden en hvilende pensjonsrett som innebærer at han kan få tilbake uførepensjonen dersom arbeidsforsøket ikke lykkes. Både partene i arbeidslivet og funksjonshemmedes brukerorganisasjoner har etterlyst en slik ordning.

Forsøket vil bli iverksatt så raskt som mulig i 2005 i noen utvalgte fylker. Som en følge av dette foreslås kap. 634, post 74 økt med 20 mill. kroner mot en reduksjon på kap. 2655 post 70 med 8 mill. kroner og post 71 med 12 mill. kroner. Departementet arbeider videre med utformingen av forsøket og vil komme tilbake med foreløpige erfaringer og eventuelle ytterligere budsjettkonsekvenser i Revidert nasjonalbudsjett for 2005.

Den allerede igangsatte forsøksordningen med bruk av lønnstilskudd ved reaktivisering av uførepensjonister som startet opp 1. januar 2002, vil bli videreført i 2005. I 2003 deltok gjennomsnittlig om lag 100 personer i ordningen. Det legges derfor til grunn et tiltaksomfang tilsvarende nivået i 2003 på 100 plasser også i 2005. Til dette foreslås det avsatt 13,4 mill. kroner i 2005.

Det foreslås en samlet bevilgning på post 74 på 33,4 mill. kroner.

Kap. 3634 Arbeidsmarkedstiltak (jf. kap. 634), tidl. kap. 4594

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
02	Opplæringstjenester	375	1 841	1 900
60	Refusjon, forsøk dagpenger	328	1 000	1 500
	Sum kap 3634	703	2 841	3 400

Konsekvenser av ny departementsstruktur

I kongelig resolusjon av 18. juni 2004 ble det fastsatt endringer i departementenes ansvarsområder. I forbindelse med at det opprettes et nytt Arbeids- og sosialdepartement endres benevnelsen på kap. 4594 Arbeidsmarkedstiltak til kap. 3634 Arbeidsmarkedstiltak.

Budsjettforslag for 2005**Post 02 Opplæringstjenester**

Inntektene under post 02 Opplæringstjenester har sammenheng med salg av kursplasser fra Aetat ved ledig kapasitet på kurs.

Post 60 Refusjon, forsøk dagpenger

Forsøket med dagpengebasert livsoppholdsytelse til deltakere i prosjektet «Arbeid og Velferd» i Verdal kommune foreslås videreført i 2005. Refusjonsbeløpet fra Verdal kommune for kjøp av arbeidsmarkedstiltak anslås til 1,5 mill. kroner i 2005.

Kap. 0635 Ventelønn (jf. kap. 3635), tidl. kap 1595/4595

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
01	Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	433 305	454 000	435 000
	Sum kap 0635	433 305	454 000	435 000

Allmenn omtale

Ventelønnsordningen er hjemlet i lov av 4. mars 1983 nr. 3 (tjenestemannsloven), og gir oppsagte tjenestemenn rett til ventelønn og fortrinnsrett til annet statlig arbeid. I tillegg er oppsagte arbeidstakere fra virksomheter som er skilt ut som statsforetak, gitt midlertidige rettigheter til den statlige fortrinnsretts og ventelønnsordning i tre år fra omdanningstidspunktet. Med virkning fra 1. juli 2002 skal eventuelle ventelønnskostnader som utløses etter omdanning til aksjeselskap, dekkes av selskapene selv gjennom refusjonsplikt. Aetat skal beregne og utbetale ventelønn. De enkelte selskapene vil motta refusjonskrav.

Rapport

Ved utgangen av august 2004 fikk om lag 2 610 personer utbetalt ventelønn. 725 personer hadde midlertidig stans i utbetaling av ventelønn; 440 på grunn av midlertidig arbeid og 285 på grunn av sykmelding. Hoveddelen av ventelønnsuttakerne kommer fra samferdselssektoren, flest fra Telenor, men også et betydelig antall fra Posten og NSB. Kvinner utgjør 57 pst. av ventelønnsuttakerne. 90 pst. av ventelønnsuttakerne er over 50 år. Av en samlet tilgang på om lag 279 ventelønnsuttakere de to første tertialene i 2004, kom i underkant av halvparten fra Posten. I løpet av de to første tertialene i 2004 mistet om lag 320 personer retten til ventelønn. Av disse hadde 37 personer overgang til nytt fast arbeid og 42 fikk innvilget uførepensjon.

Om lag halvparten av ventelønnsmodtagerne har hatt inntekt i løpet av året, primært fra midlertidig arbeid.

Budsjettforslag for 2005**Post 01 Driftsutgifter, overslagsbevilgning**

For å dekke utbetalinger til ventelønn foreslås for 2005 en bevilgning på 435 mill. kroner.

Kap. 3635 Ventelønn m.v. (Jf. kap. 635), tidl. kap. 4595

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
01	Ventelønn m.v. (Jf. kap. 635), tidl. 4595	44 361	80 000	100 000
	Sum kap 3635	44 361	80 000	100 000

Post 01 Refusjon statlig virksomhet mv.

Under posten føres refusjonspliktige inntekter.

Programkategori 09.40 Arbeidsmiljø og sikkerhet

Utgifter under programkategori 09.40 fordelt på kapitler

					(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
0640	Arbeidstilsynet (jf. kap. 3640), tidl. kap. 1570/4570	281 746	275 782	329 700	19,6
0642	Petroleumstilsynet (jf. kap. 3642), tidl. kap. 1572/4572		134 556	139 500	3,7
0643	Statens arbeidsmiljøinstitutt (jf. kap. 3643), tidl. kap. 1573/4573	81 288	72 350	75 700	4,6
0646	Pionerdykkere i Nordsjøen, tidl. kap. 1576			152 000	
	Sum kategori 09.40	363 034	482 688	696 900	44,4

Utgifter under programkategori 09.40 fordelt på postgrupper

					(i 1 000 kr)
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
01-23	Statens egne driftsutgifter	355 139	473 269	465 900	-1,6
30-49	Nybygg, anlegg m.v.	7 895	9 419	5 300	-43,7
50-59	Overføringer til andre statsregnskap			75 700	
70-89	Andre overføringer			150 000	
	Sum kategori 09.40	363 034	482 688	696 900	44,4

Utviklingstrekk – Hovedutfordringer

Regjeringens mål er et arbeidsliv med plass for alle, som sikrer arbeidstakernes behov for vern, og som gir en hensiktsmessig tilpasning til utviklingen i næringslivet. Store deler av norsk arbeidsliv har en god standard på arbeidsmiljø og sikkerhet. Det er imidlertid store utfordringer knyttet til muskel- og skjelettlidelser samt psykiske og organisatoriske forhold, samtidig som det fortsatt også er utfordringer innen tradisjonelle yrkesskader og sykdommer som yrkesbetinget kreft, støyskader mv. Stadig flere virksomheter erkjenner sitt ansvar og gjør en god innsats for bedre helse, miljø og sikkerhet i virksomhetene. Samtidig er det store for-

skjeller, både mellom bransjer og innenfor hver enkelt bransje. Ennå er det mye å vinne gjennom arbeidsmiljøforbedringer, både i bedre helse, reduserte materielle tap og styrket konkurransevne.

Petroleumsvirksomheten gir særskilte utfordringer. Konsekvenser av hendelser og ulykker kan få dramatiske følger både for mennesker og materielle verdier. Blant annet som følge av endringsprosesser og innsparingstiltak mot slutten av 90-tallet, ble det dokumentert at risikonivået i virksomheten var økende og at partssamarbeid og arbeidstakermedvirkning ikke ble tilstrekkelig ivarettatt. Dette er viktige forutsetninger for tilsynsmodellen som gjelder for helse, miljø og sikkerhet i virksomheten. Utfordringen er å sikre at petrole-

umssektoren forblir en foregangsnæring som skaper verdier for samfunnet gjennom bevisst satsing på kvalitet, kunnskap og kreativitet, og som driver virksomheten basert på en målsetting om kontinuerlig forbedring. Bevisste destruktive handlinger er også en stadig økende trussel fordi petroleumsvirksomheten er sårbar og har stor internasjonal fokus.

Arbeidsulykker, uhell og helseskader knyttet til ergonomi og psykososiale forhold må sees i sammenheng med utviklingen av organisatoriske forhold i arbeidslivet. Økende krav til lønnsomhet på kort sikt og skjerpet konkurranse, også internasjonalt, skaper behov for raskere omstillingstakt i næringslivet. Slike omstillinger er stadig oftere nødvendig for at næringslivet skal kunne skape verdier og sikre arbeidsplasser over tid. Økende krav til ansattes kompetanse, kapasitet og omstillingsevne kan oppleves både positivt og negativt. Økt kompetanse i ledelsen, økt innsats for helse, miljø og sikkerhet på arbeidsplassen og oppfyllelse av intensjonene i avtalen om et inkluderende arbeidsliv, er nødvendige forutsetninger for å gjøre virksomheter flinkere til å både å omstille og ivareta medarbeiderne.

I de seneste år har det vært en betydelig økning i sykefravær og uførepensjonering. Denne økningen skyldes for en stor del muskel- og skjelettplager og psykiske lidelser. Oppfølging av virksomhetenes ansvar for å forebygge slike lidelser knyttet til arbeidsmiljøproblemer vil derfor være

en av hovedutfordringene for arbeidsmiljø- og sikkerhetsmyndighetene i tiden fremover.

Et flertall av virksomhetene med mer enn 10 årsverk arbeider systematisk med helse, miljø og sikkerhet. Det er vist at innføring av internkontrollrutiner kan bedre ansattes opplevelse av eget arbeidsmiljø og øke deres delaktighet i forebyggende arbeid. Det er sannsynlig at systematisk tilnærming til disse utfordringene kan bidra til å redusere forekomsten av f.eks. muskel/skjelettlidelser.

Undersøkelser viser at en høy andel av norske virksomhetsledere er interessert i og opptatt av arbeidsmiljø. En kvalitativ undersøkelse tyder imidlertid på at flere ledere ikke har tilstrekkelig kunnskap om forhold som vedrører psykososiale faktorer ved arbeidsplassen.

Arbeidsmiljø- og sikkerhetsmyndighetene står således fremdeles overfor store utfordringer mht. å få virksomhetene til å arbeide systematisk og målrettet med forebyggende arbeidsmiljø- og sikkerhetsarbeid, herunder psykososiale forhold og inkluderende arbeidsliv. Myndighetene vil fortsette satsningen på disse temaene med særlig vekt på å få i gang/støtte opp under det engasjement og gode samarbeid som er etablert i virksomhetene. Myndighetene må kontinuerlig søke å finne den beste balansen ved bruk av både » gulrot og pisk» slik at myndighetene motiverer til den mest effektive innsatsen.

Hovedmål og strategier

Det er utarbeidet følgende målstruktur for arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet

<i>Overordnet mål</i>	<i>Hovedmål</i>	<i>Delmål</i>
Bidra til å sikre fullt forsvarlige forhold for mennesker, miljø og materielle verdier i arbeidslivet og samfunnet for øvrig, og gjennom dette også bidra til å skape størst mulig verdier for samfunnet.	<ul style="list-style-type: none"> – Styrke innsatsen for å fremme et inkluderende arbeidsliv og forebygge utstøting fra arbeidslivet. – Forebygge og redusere ulykker, yrkesrelaterte sykdommer og skader. 	<ul style="list-style-type: none"> – Fremheve virksomhetens ansvar for å sørge for arbeidsmiljø- og sikkerhetsmessig forsvarlig drift, spesielt med fokus på endringsprosesser. – Redusere risikoen for dødsfall, skader, sykdommer, samt tap av materielle verdier som følge av ulykker
Bidra til trygge tilsettingsforhold og meningsfylt arbeid for den enkelte.	<ul style="list-style-type: none"> – Sikre arbeidstakeres rettigheter og medbestemmelse. – Forenkla og modernisere regelverk, tilsyn og andre virkemidler. 	<ul style="list-style-type: none"> – Styrke og bedre tilsynsmyndighetene – Bedre kunnskapsnivået om risikoforhold og effekt av tiltak – Ny arbeidsmiljølov – Nytt forskriftsverk på land og offshore

Strategiene

I arbeidet for å nå disse målene og møte aktuelle utfordringer, bruker arbeidsmiljømyndighetene virkemidlene tilsyn, regelverksutvikling, informasjon/veiledning og utvikling av kunnskap og dokumentasjon. Gjennom ulike tiltak og prosjekter innenfor disse områdene, arbeider myndighetene for bedre forebyggende vern og reduksjon av risiko. Samtidig settes det fokus på omstillings-evne, forbedringsvilje- og HMS-kompetanse i virksomhetene. Det gjennomføres også egne satsinger for bedre effektivitet og modernisering på myndighetssiden. Særlig er det viktig å sikre klare ansvarsforhold mellom myndighetene.

Arbeidstilsynet og Petroleumsstilsynet er tilsynsmyndighetene på arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet. Arbeidstilsynets overordnede mål er å bidra til å forebygge helseskader og fremme et inkluderende arbeidsliv. Etaten skal bidra til å forhindre at arbeidstakere utsettes for ulykker og helseskader som følge av uønskede forhold og hendelser på arbeidsplassen. Arbeidstilsynets rolle er å bidra til at arbeidsmiljølovens bestemmelser blir fulgt opp i virksomhetene. Hovedstrategien er å sørge for at virksomhetene, gjennom systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid, selv forebygger ulykker og helseskade. Det er arbeidsgiver som er ansvarlig for at arbeidsmiljøet i den enkelte virksomhet er tilfredsstillende. Arbeidstaker har rett og plikt til å medvirke i dette arbeidet.

Regjeringen har besluttet en ny organisering av Arbeidstilsynet for å få til en mer utadrettet etat samt økt satsing på inkluderende arbeidsliv.

I partenes erklæring om videreføring av intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv av 3. desember 2003 er det tatt med en ny bestemmelse om økt innsats mot mobbing. Det er i denne sammenheng etablert et samarbeid mellom representanter for arbeidsgivere, arbeidstagere, Arbeidstilsynet og Regjeringen om konkrete tiltak mot mobbing og trakassering i arbeidslivet. Det fokuseres på å gjøre den enkelte virksomhet bedre i stand til å håndtere mobbeproblematikk gjennom bevisstgjøring og utarbeidelse av «verktøy» for hvordan man kan forebygge og håndtere mobbing internt i den enkelte virksomhet. Utgangspunktet for arbeidet er at det skal være nulltoleranse mot mobbing.

Petroleumsstilsynets hovedmål er å legge premisser for og følge opp at aktørene holder et høyt nivå for helse, miljø, sikkerhet og beredskap, og gjennom dette også bidra til å skape størst mulig verdier for samfunnet. Det er rettighetshaver ved operatør som har plikt til å sørge for sikkerhetsmessig forsvarlig drift. Myndighetenes tilsyn kom-

mer i tillegg til aktørenes oppfølging av egen virksomhet.

Petroleumsstilsynet ble skilt ut fra Oljedirektoratet 1. januar 2004 for å sikre tilsynsmyndigheten en uomtvistelig legitimitet og autoritet i sikkerhets-spørsmål. Myndighetsansvaret ble også utvidet til å omfatte virksomhet ved nærmere angitte landanlegg for utvinning og/eller utnyttelse av petroleum og systemer, anlegg og aktiviteter som er integrert i petroleumsanlegg eller har en naturlig tilknytning til dette.

Petroleumsstilsynet er delegert myndighet til å fastsette utdypende forskrifter for sikkerhet og arbeidsmiljø i virksomheten, samt å fatte enkeltvedtak i form av tillatelser og samtykker, pålegg mv.

Både departementet og etatene arbeider med omfattende regelverksendringer.

NOU 2004:5 Arbeidslivslovutvalget, vil følges opp med forslag til ny arbeidsmiljølov som vil bli fremmet i egen proposisjon til Stortinget i begynnelsen av 2005.

Arbeidstilsynet:

Det pågående regelverksprosjektet innebærer en sammenslåing av Arbeidstilsynets forskrifter med forskriftene til Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) på elektrisitets- og brannvern-området. Mandatet er å utarbeide en helt ny struktur til forskriftsverket som Arbeidstilsynet og DSB forvalter. Det legges i utgangspunktet opp til ca. 100 forskrifter kan reduseres til seks. Den nye strukturen skal gjøre det enklere for virksomhetene å finne frem i forskriftsverket på arbeidslivs-området. Det arbeides nå ut fra målsettingen om at et første utkast til nytt forskriftsverk skal foreligge innen utgangen av 2004. I 2005 vil prosjektet arbeide med å tilpasse forskriftsverket til den nye arbeidsmiljøloven, og det skal ses på behovet for eventuelle materielle endringer for ytterligere å gjøre regelverket mer brukervennlig. Det tas sikte på at det nye regelverket skal tre i kraft samtidig med den nye arbeidsmiljøloven.

Petroleumsstilsynet:

Det er fastsatt et integrert regelverk for helse, miljø- og sikkerhet i petroleumsvirksomheten på den norske kontinentalsokkelen. Regelverket er utarbeidet og håndhevet av Statens forurensnings-tilsyn, Statens helsetilsyn og Petroleumsstilsynet i fellesskap.

Petroleumsstilsynets rolle som koordinerende myndighet også for enkelte anlegg på land, medfører behov, og legger til rette for, utarbeidelse av

regler som regulerer virksomheten på sokkelen og på land som en helhet. Ved utviklingen av dette nye regelverket er det viktig å utnytte sokkelregelverket og erfaringene med utarbeidelsen og håndhevingen av dette. Det vil være et særlig fokus på kost/nytte vurderinger. Samtidig må det tas hensyn til de eventuelt særskilte forhold som gjelder for regulering av den landbaserte delen av virksomheten og reguleringen av annen virksomhet på land for øvrig. Nytt regelverk planlegges fastsatt 2006/2007.

Arbeidsmiljø- og sikkerhetsmyndighetene arbeider med å bygge opp og nyttiggjøre seg kunnskap slik at vi får et godt grunnlag for utforming av politikk og strategi på området, samt at vi får bedre muligheter til måling og vurdering av oppnådde resultater. Det finnes forskningskompetanse på, og kunnskap om, sammenhengen mellom arbeid og helse og faktorer som fører til henholdsvis økt utstøting fra, og inkludering i arbeidslivet. Denne kunnskapen er imidlertid i for liten grad samlet og systematisert slik at den kan danne et godt grunnlag for politikkutforming på området og gjennomføring av praktiske tiltak i virksomhetene. For nærmere omtale av forskningsprosjekter vises det til omtale under kap. 620.

Miljøpolitikk for arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet

Arbeidsmiljø- og sikkerhetsmyndighetene har få egne mål knyttet til ytre miljø. Det legges imidlertid til grunn at innsatsen på arbeidsmiljø- og sik-

kerhetsområdet i de fleste tilfeller vil ha en positiv virkning på ytre miljø og omvendt. Arbeidsgiverne har ansvaret for å etablere systematiske tiltak og prosedyrer, slik at helse, miljø og sikkerhet ivaretas. Myndighetene skal bidra til at virksomhetene ivaretar sitt ansvar. Det vises til nærmere omtale under de aktuelle kapitler.

Arbeidsforskningsinstituttet AS

Arbeidsforskningsinstituttet AS (AFI AS) ble omdannet til aksjeselskap 1. juli 2002 i tråd med Stortingets vedtak av 5. juni 2002 basert på regjeringens forslag i St.prp. nr. 57 (2001-2002).

Vedtaket innebar også at det skulle foretas en videre vurdering av fremtidig eierskap for selskapet basert på en målsetting om å skaffe selskapet en eller flere eiere som kan ivareta et langsiktig, strategisk og profesjonelt eierskap av denne typen forskningsvirksomhet. Stortinget gav derfor fullmakt til å selge inntil 100 pst. av aksjene i AFI AS. På den bakgrunn ble styret i AFI AS bedt om å bistå i en vurdering og avklaring av et fremtidig eierskap.

Styret tilrådte at en konstellasjon av høgskoler ville utgjøre det beste eierskapet for AFI AS. Regjeringen er enig i styrets forslag. Som følge av dette overføres samtlige aksjer til Utdannings- og forskningsdepartementet (UFD) med virkning fra 1. januar 2005. UFD vil delegerer fullmakt til å utøve statens eierinteresser til Høgskolen i Oslo, som etter nærmere retningslinjer vil samarbeide med høgskolene i Agder og Vestfold.

Kap. 0640 Arbeidstilsynet (jf. kap. 3640), tidl. kap 1570/4570

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
01	Driftsutgifter	277 973	266 958	296 900
22	Flyttekostnader, <i>kan overføres</i>		5 050	29 000
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	3 773	3 774	3 800
	Sum kap 0640	281 746	275 782	329 700

Overført fra 2003 til 2004:
Post 01: 9 590 000 kroner
Post 45: 234 000 kroner

Allmenn omtale

Arbeidstilsynet er en forebyggende etat. Etatens overordnede mål er å bidra til å forebygge helse-skader og fremme et inkluderende arbeidsliv. Arbeidstilsynets rolle er å bidra til at arbeidsmiljø-

lovens bestemmelser blir fulgt opp i virksomhetene. Hovedstrategien er å sørge for at virksomhetene, gjennom systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid, selv forebygger ulykker og helseskade.

Den store utfordringen for Arbeidstilsynet i årene fremover er å bidra til å mobilisere virksomhetene i arbeidet for et godt og inkluderende arbeidsliv, og derigjennom bidra til å forebygge utstøting av arbeidstakerne. På denne måten vil Arbeidstilsynet aktivt medvirke til at målene i intensjonsavtalen mellom myndighetene og arbeidslivets parter om et mer inkluderende arbeidsliv kan bli nådd.

Rapport

Omstilling og omorganisering

I løpet av de siste tre årene er det gjennomført et omfattende evaluerings- og omstillingsprosjekt i Arbeidstilsynet. Det er foretatt en grundig gjennomgang og vurdering både av etatens strategi, organisering, arbeidsmetoder og kompetansebehov. De overordnede beslutninger om ny strategi og ny organisering ble tatt våren 2004 og innebærer bl.a. økt fokus på utfordringer knyttet til muskel-, skjelett- og psykososiale lidelser; samt på de organisatoriske bakenforliggende årsaker til arbeidsmiljøproblemene. Etatens veiviser- og premissgiverroller skal opprioriteres. Ytre etat skal omorganiseres til sju sterke regioner hvor alle ressurser og kompetanse i tilknytning til etatens operative, utadrettede virksomhet skal samles, mens direktoratet skal rendyrkes til oppgaver av strategisk karakter.

Tilsyn

Tema i tilsynet

Ut fra en vurdering av hvilke arbeidsmiljøforhold som utgjør størst risiko mot arbeidstakernes helse er Arbeidstilsynets fire satsingsområder:

- Muskel- og skjelettlidelser
- Psykososiale lidelser
- Kjemisk helserisiko
- Ulykker

Tilsynsvirksomheten organiseres som sentrale kampanjer, utvalgte satsninger og lokale kampanjer/aksjoner i de bransjer og yrker som er preget av ett eller flere av disse risikoforholdene og hvor helse, langvarig sykefravær og uførepensjonering kan være konsekvensen for mange. I tillegg gjennomføres risikobasert enkelttilsyn og hendelsesbasert tilsyn (eksempelvis ulykker). En stadig større del av tilsynsressursene rettes mot de

arbeidsmiljøforhold som bidrar til muskel- og skjelettlidelser og de ergonomiske, organisatoriske og psykososiale risikofaktorer i arbeidslivet. I 2003 var organisatoriske og psykososiale risikoforhold tema i ca. 37 pst. av de gjennomførte tilsynene, mens ergonomi inngikk som sentralt tema i ca. 32 pst. av tilsynsbesøkene. Dette er en klar økning fra 2002, hvor tilsvarende andeler var hhv. ca. 25 pst. og 20 pst. Tilsvarende var kjemiske risikoforhold hovedtema i ca. 18 pst. av tilsynene. Ca. 35 pst. av etatens tilsyn hadde teknisk sikkerhet som hovedtema, og ulykker er registrert som tema for ca. 21 pst. av tilsynsbesøkene.

Tilsynsvolum

I 2003 disponerte Arbeidstilsynet 4 977 ukeverk til tilsynsaktiviteter rettet mot virksomhetene. Staten gjennomførte 11 863 tilsyn i enkeltvirksomheter. Tilsvarende tall for 2002 var 4 613 ukeverk og 11 689 tilsyn. Tallene viser en fortsatt utvikling i at mer av etatens ressurser rettes mot tilsyn og annen utadrettet virksomhet. Det er også en liten økning i antallet tilsyn i 2003 i forhold til året før. Økt fokus på ergonomiske, psykososiale og organisatoriske problemer som er svært sammensatte og komplekse problemer, krever mer mangefasettete og ofte mer tidkrevende tilnæringsmåter fra etatens side. På denne bakgrunn gir det ikke like god mening entydig å fokusere bare på tilsyn og særlig ikke antallet tilsyn.

Veiledning/informasjon

Arbeidstilsynet tilrettelegger og formidler informasjon og veiledning særlig mot virksomheter som ikke nås gjennom ordinært tilsyn og særlig små og mellomstore virksomheter, gjennom bl.a.

- Arbeidervern (6 utgivelser årlig)
- Sentral svartjeneste
- Informasjon via eget nettsted og andre nettsteder med arbeidsmiljøfaglige informasjonsoppgaver
- Annet informasjonsarbeid (presse/media; skoler, partene i arbeidslivet, sertifiseringsorganer m.fl.)

Regelverksutvikling

I 2004 har det vært nedlagt et stort arbeid i et regelverksprosjekt som har til formål å forenkle, samordne og forbedre regelverket til Arbeidstilsynet og Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap som retter seg mot næringslivet. Det er nå utarbeidet en ny struktur for dette regelverket som tar utgangspunkt i virksomhetenes situasjon

og som fokuserer på organisasjon, ledelse og systematisk arbeid som viktige faktorer i helse-, miljø- og sikkerhetsarbeidet.

Lønnsgarantiordningen

Lønnsgarantiseksjonen fikk inn 2 260 nye saker i 2003. Dette er en økning på 16 pst. i forhold til 2002. Konkursstatistikken fra Brønnøysund-registrene viser en økning fra 2002 til 2003 på 14 pst., men en nedgang på 12 pst. i antall åpnete konkurser første kvartal 2004 sammenlignet med samme periode i 2003. Svartiden og restansene i saksbehandlingen har vært noe økende. I tråd med Regjeringens beslutning ble det etablert et avdelingskontor for lønnsgarantibehandling med fem saksbehandlere i Vardø i løpet av første halvår 2003. Det vises også til omtale under kap. 2542/5704.

Kunnskaps- og kompetanseutvikling

Arbeidstilsynet arbeider kontinuerlig med å forbedre sitt kunnskapsgrunnlag både vedrørende bedre dokumentasjon og analyse av arbeidsmiljøsituasjonen og tilsvarende av etatens egne tiltak, arbeidsmåter og resultater. I løpet av 2004 er etaten bl.a. tildelt 2,6 mill. kroner av departementets forsknings- og utredningsmidler med sikte på også å kunne benytte eksterne kompetansemiljøer i denne sammenheng. Dette er planlagt som en treårig satsing.

Resultatmål 2005

Gjennomføre omstillingen og omorganiseringen

Arbeidstilsynet omorganiseres fra dagens 11 distrikter til 7 faglig styrkede regioner. Alle ressurser knyttet til utadrettet operativ virksomhet skal overføres til regionene. Arbeidet i direktoratet rendyrkes og konsentreres om oppgaver som er av overordnet styringsmessig art og som tilhører kjernen av direktørens resultatansvar samt de oppgaver der departementet er bruker/tjenestemottaker.

I 2005 og 2006 står Arbeidstilsynet overfor et krevende gjennomførings- og omstillingsarbeid med utgangspunkt i beslutningen om ny strategi og organisasjon. Det skal satses mer på muskel- og skjelettlidelser og psykiske lidelser samt på organisatoriske bakenforliggende årsaksfaktorer, samt nødvendig kompetanseheving og nye arbeidsformer i denne sammenheng. Arbeidstilsynet skal utvikle økt målretting og større bredde og kombinasjon i sin virkemiddelbruk. Bl.a. skal etaten profesjonalisere og ta aktivt i bruk rollene som kontrollør, veiviser og premissgiver. Samtidig skal den nye organisasjonen iverksettes både gjennom reor-

ganisering og flytting av direktoratet, samt etablering av og overføring av de operative ressursene til de sju regionene.

Bidra til å minimalisere sykkelighet og død som følge av forhold i arbeidslivet.

- Arbeidstilsynet skal fokusere på forebygging av muskel- og skjelettlidelser og psykiske lidelser som i stor grad er bakenforeliggende årsaker til utstøting av arbeidstakere. Etaten skal følge opp ergonomiske og organisatoriske arbeidsmiljøforhold der hvor risikoen i denne sammenheng er stor, i 2005 spesielt i sykehussektoren og utsatte deler av privat tjenesteyting. I tillegg skal tilsynet med bygg- og anleggsbransjen også i større grad enn tidligere fokusere på disse utfordringene.
- Kjemisk helserisiko. Tilsynet skal rettes mot bransjer og virksomheter med høyest risiko for helsefarlig eksponering. Etaten skal fullføre en landsdekkende kampanje for oppfølging av virksomhetens håndtering av kjemikalier og forebyggende tiltak innen bilverksteder, verkstedindustrien, mekanisk industri, grafisk industri og armert-herdeplast industri.
- Arbeidsulykker. I etatens arbeid med å forebygge ulykker skal fokus settes på de organisatoriske bakenforliggende årsaksfaktorer med sikte på å oppnå mest mulig langsiktige resultater av tilsynets innsats.

Særskilte utfordringer og satsningsområder vil i tillegg være:

- *Bekjempelse av mobbing i arbeidslivet.* Som en del av avtalen om et inkluderende arbeidsliv, er det etablert et samarbeid mellom representanter for arbeidsgivere, arbeidstakere, Arbeidstilsynet og Regjeringen om konkrete tiltak mot mobbing og trakassering i arbeidslivet.
- *Sosial dumping og særskilt fokus og oppfølging i forbindelse med EØS-utvidelsen.* Arbeidstilsynets rolle er å bidra til at arbeidsforholdene for arbeidstakerne fra de nye EU-landene er forsvarlige og i samsvar med de regler som gjelder på norske arbeidsplasser. I tillegg er Arbeidstilsynet tillagt nye tilsynsfunksjoner med hhv. arbeidsgivers oppfølging av vilkårene for arbeidstillatelser og arbeidsgivers oppfølging av vedtak etter allmenngjøringsloven, jf. Ot.prp. nr. 77 (2003-2004).
- *Ny koordineringsrolle.* Arbeidstilsynet er utpekt som koordinerende etat for virksomhetsrettet HMS-tilsyn med virkning fra våren 2005. Formålet er at arbeidslivet skal behandles på en

helhetlig måte, og at virksomhetene skal oppleve et koordinert og mest mulig samordnet tilsyn fra myndighetens side. De samlede ressurser som tilsynsetatene og arbeidslivet bruker skal utnyttes så effektivt som mulig. I utgangspunktet skal Arbeidstilsynets koordineringsansvar omfatte de samme etater som fører tilsyn etter HMS-forskriften i dag: Arbeidstilsynet, Statens forurensningstilsyn, Næringslivets Sikkerhetsorganisasjon, Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap og Statens strålevern, samt Statens helsetilsyn når det gjelder tilsyn med genteknologiloven.

- *Regelverksutvikling.* Forskriftsprosjektet med næringslivet som målgruppe skal fortsette i 2005 med Arbeidstilsynet som prosjektleder og i nært samarbeid med Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap. Målsettingen for 2005 er å tilpasse forskriftsverket til den nye arbeidsmiljøloven, og det skal ses på behovet for eventuelle materielle endringer for ytterligere å gjøre regelverket mer brukervennlig. Dette prosjektet må også ses i sammenheng med et annet regelverksprosjekt, en internettbasert regelhjelpveiviser for næringslivet. Prosjektet startet opp i 2004 og planlegges videreført i en 3-årsperiode.
- *Oppfølging av sykmeldte og tilrettelegging for arbeidstakere med redusert funksjonsevne.* Arbeidstilsynet skal følge opp de nye bestemmelsene i arbeidsmiljøloven som en del av den ordinære tilsynsvirksomheten, og der det viser seg å være behov for å ta dette særlig opp. Blant annet kan trygdeetaten be om assistanse fra Arbeidstilsynet dersom arbeidsgiver ikke utarbeider oppfølgingsplaner for sykemeldte arbeidstakere.
- *Røykeloven.* Endringer trådte i kraft fra 1. juni 2004. Arbeidstilsynet skal følge opp loven og et røykfritt miljø for arbeidstakerne ved serveringssteder. Denne oppgaven skal innarbeides i etatens løpende tilsyn med restaurantbransjen og slik at etatens reaksjoner brukes overfor virksomheter som bryter røykelovens bestemmelser.

Budsjettforslag for 2005

Post 01 Driftsutgifter

Arbeidstilsynet hadde pr. 1. mars 2004 en bemanning tilsvarende 488 årsverk, fordelt på direktorat og distriktskontor med henholdsvis 146 og 342 årsverk. Bevilgningen dekker lønns- og driftsutgifter til direktoratet og distriktskontorene og skal finansiere tilsyn, informasjon, behandling av søknader, klager og dispensasjoner, forvaltning av lønnsgarantiordningen, regelverksarbeid og internasjonalt arbeid. Bevilgningen er foreslått styrket med 20 mill. kroner som konsekvens av at Arbeidstilsynet er tildelt nye oppgaver i forbindelse med EØS-utvidelsen og problemstillinger knyttet til arbeidsinnvandring og mulig sosial dumping, samt oppgaver knyttet til bekjemping av mobbing i arbeidslivet og ny koordineringsrolle (jf. ovenfor.) Det foreslås at bevilgningen kan overskrides mot tilsvarende merinntekt under kap. 3640 postene 01, 06 og 07, jf. forslag til vedtak.

Det er innarbeidet 7,7 mill. kroner i økning til dekning av merutgiftene i forbindelse med lønnsoppgjøret i 2004.

Post 22 Flyttekostnader, kan overføres

Ved behandling av St.meld. nr. 17 (2002-2003) Om statlige tilsyn gav Stortinget tilslutning til Regjeringens forslag om å flytte Arbeidstilsynet til Trondheim i løpet av 2004-2006. Stortingets beslutning var basert på at de berørte tilsynene skulle tilføres økonomiske ressurser som sikret opprettholdelse av ordinær virksomhet i flytte- og omstillingsperioden og ved at flytteutgiftene ble dekket av særskilte bevilgninger i tillegg til tilsynenes driftsbevilgninger.

På dette grunnlag foreslås det en bevilgning til dekning av flyttekostnader på 28,9 mill. kroner i 2005.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen skal dekke utstyrsanskaffelser.

Kap. 3640 Arbeidstilsynet (jf. kap. 640), tidl. kap. 4570

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
01	Diverse inntekter	1 320	1 728	1 800
04	Kjemikaliekontroll, gebyrer	4 340	4 351	4 500
05	Tvangsmulkt	682	1 600	1 600
06	Refusjoner	2 152		
07	Byggesaksbehandling, gebyrer	11 478	13 572	14 000
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	599		
16	Refusjon fødselspenger/adopsjonspenger	1 396		
18	Refusjon sykepenger	7 830		
	Sum kap 3640	29 797	21 251	21 900

Post 01 Diverse inntekter

Posten omfatter i hovedsak abonnements- og annonseinntekter knyttet til tidsskriftet Arbeidervern.

Post 04 Kjemikaliekontroll, gebyrer

Posten omfatter inntekter fra gebyrer i forbindelse med kjemikaliekontroll.

Post 05 Tvangsmulkt

Inntektene under denne posten omfatter innkrevd tvangsmulkt som virksomheter er blitt ilagt pga. manglende oppfølging av pålegg fra Arbeidstilsynet.

Post 07 Byggesaksbehandling, gebyrer

De konkrete tjenester Arbeidstilsynet utfører for virksomhetene ved byggesaksbehandling etter arbeidsmiljølovens § 19, gebyrfinansieres og inntektene føres på denne posten.

Kap. 0642 Petroleumstilsynet (jf. kap. 3642), tidl. kap. 1572/4572

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
01	Driftsutgifter		119 456	125 000
21	Spesielle driftsutgifter		13 600	13 000
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>		1 500	1 500
	Sum kap 0642		134 556	139 500

Allmenn omtale

Petroleumstilsynet ble opprettet 1. januar 2004 som følge av delingen av Oljedirektoratet. Petroleumstilsynet skal bl.a. koordinere tilsynet med petroleumsvirksomheten på norsk kontinentalsokkel og enkelte anlegg på land. Det nye ansvarsom-

rådet omfatter anleggene på Kårstø, Sture, Kollnes, Mongstad, Tjeldbergodden, Melkøya, raffineriet på Slagentangen, det planlagte Ormen-Lange integrerte landanlegget, samt eventuelle nye anlegg av slik type. Petroleumstilsynet er lokalisert i Stavanger og har om lag 160 ansatte.

St.meld. nr. 7 (2001-2002) beskriver hvordan

forbedringen på området helse, miljø og sikkerhet i petroleumsvirksomheten har stanset opp de senere årene. På enkelte områder har utviklingen vært negativ. Myndighetenes overordnede mål er forbedring av helse, miljø og sikkerhet og at de som har ansvaret i virksomheten gjennomfører nødvendige tiltak. Dette målet har dannet den overordnede føring for Oljedirektoratets (OD) prioriteringer og virksomhet i 2003.

Neste stortingsmelding om sikkerhet i petroleumsvirksomheten skal legges frem for Stortinget i begynnelsen av 2006.

Rapport

Risikoen for ulykker og skader i petroleumsvirksomheten har gjennom flere år hatt en økende tendens. I 2003 har det imidlertid vært en klar reduksjon på viktige områder. Det er grunn til å tro at dette er begynnelsen på en positiv trend og et resultat av flere års systematisk innsats. Den årlige risikorapporten som OD har utarbeidet og som danner grunnlag for disse vurderingene, viser imidlertid også at det fortsatt er store utfordringer på helse-, miljø- og sikkerhetsområdet som krever videre innsats.

I 2003 inntraff det ingen dødsulykker innenfor Oljedirektoratets myndighetsområde. Antall rapporteringspliktige personskader viser at nedgangen fra de to foregående årene fortsetter. Det er imidlertid fortsatt enkelte forhold som ennå ikke synes godt nok avklart med hensyn til industriens forståelse av kriterier for hva som skal rapporteres av mindre skader.

Det inntraff 25 større hydrokarbonlekkasjer, noe som er en klar nedgang i forhold til 2002. Tallet er likevel høyt sett i lys av det skadepotensialet slike lekkasjer innebærer. OD har derfor i 2003 påvirket industrien til å etablere en plan for å få redusert hydrokarbonlekkasjer med 50 pst. i perioden 2004-2005.

Oljedirektoratet har hatt følgende resultatmål på sikkerhetsområdet i 2003:

Resultatmål 1: Bidra til å videreutvikle en helhetlig tilnærming til HMS som er tuftet på en god kultur

«Sikkerhetsforum» er den sentrale samhandlingsarenaen mellom partene i næringen og myndighetene innenfor helse, miljø og sikkerhet i petroleumsvirksomheten til havs. Forumet har ytterligere styrket sin rolle og er blitt et viktig verktøy også for myndighetenes resultatoppgåelse. Det er etablert en bred, involverende prosess hvor partene har tatt eierskap til utfordringene, herunder igangsatte

tiltak og resultatene av disse på områder som forståelse av risikonivå, arbeidstakermedvirkning og utstøting fra arbeidslivet. Arbeidet har bidratt betydelig til at trepartssamarbeidet gjennom de siste to år har utviklet seg fra konflikt til samhandling.

Det er gjennomført tilsyn med etterlevelsen av regelverkets krav til HMS-kultur mot de to store norske selskapene. OD fikk gjennom dette fått testet effektiviteten av en grunnleggende ny måte å drive tilsyn på innenfor et vanskelig tilgjengelig og håndterbart område. I tillegg ble det holdt møter med flere oljeselskaper og gjennomført en bredt anlagt konferanse om temaet. Videre ga OD gitt ut et temahefte om HMS-kultur, samt bidro til å bevisstgjøre hva HMS-kultur innebærer, og hvordan en kan mene noe om tilstanden som et utgangspunkt for videre handling. Dette har gitt bidrag til en god retning på enkelte selskapers programmer på området. OD (nåværende Petroleumstilsynet) opplever at det etter hvert er blitt økt gjennomslag hos beslutningstakerne for de forhold som påvirker HMS-kulturen i selskapene.

Resultatmål 2: Bidra til å utvikle klarhet i roller, ansvar og plikter aktørene imellom

Det ble i 2003 gjennomført tilsyn rettet mot rettighetshavers plikter i utvinningstillatelsene, hvor det sentrale utgangspunktet har vært presisering av rettighetshavernes rolle og ansvar i det nye regelverket. Tilsynet viste at det er en økt erkjennelse hos rettighetshaverne av betydningen av å ha et styringssystem som ivaretar intensjonene om en proaktiv holdning til helse, miljø og sikkerhet. Flere av rettighetshaverne har gjort til dels betydelige modifikasjoner i sine styringssystemer for å oppnå dette.

Ordningen med samsvarsuttalelse (SUT)² for flyttbare boreinnretninger er ble mottatt i næringen, og det var ved utgangen av 2003 gitt 13 slike uttalelser. I tillegg til å effektivisere søknadsrelatert arbeid både hos eiere og myndigheter, har ordningen så langt bidratt til økt klarhet i roller, ansvar og plikter aktørene imellom når det gjelder flyttbare boreinnretninger. Videre konstanteres en økt bevissthet i næringen om sentrale sikkerhetsmessige forhold knyttet til den planlagte aktiviteten. Ordningen ble gjort obligatorisk fra 1. januar 2004.

² Samsvarsuttalelse (SUT) er en veiledende uttalelse fra Petroleumstilsynet om at en flyttbar boreinnretnings tekniske tilstand, søkerens organisasjon og styringssystem etter beste skjønn er vurdert å være i samsvar med relevante krav i norsk sokkelregelverk.

Resultatmål 3: Bidra til at næringen har oversikt over og opprettholder teknisk tilstand som gir grunnlag for sikker drift

Alle selskapene har nå igangsatt arbeid med å få oversikt over teknisk tilstand på innretningene. Teknisk tilstand har vært gjennomgående tema i en rekke tilsynsaktiviteter i 2003.

ODs prosjekt for måling av risikonivået (Risikonivåprosjektet) bidro til å skape en omforent forståelse mellom arbeidstakere, næringen og myndighetene om risikonivået på sokkelen, både når det gjelder resultater, metoder og tiltak. Områder som er pekt ut for særskilt videre innsats omfatter hydrokarbonlekkasjer, brønnsparke og særskilte problemer knyttet til bærende konstruksjoner.

Resultatmål 4: Bidra til at endrings- og utviklingsprosesser styres og gjennomføres slik at også HMS ivaretas og videreutvikles

Også i 2003 hadde tilsyn med at endrings- og utviklingsprosesser styres og gjennomføres slik at også helse, miljø og sikkerhet blir ivaretatt og videreutviklet, høy prioritet. Et viktig element i dette er tilsyn med hvordan selskapene sikrer ivaretagelse av arbeidstakergrupper som er sårbare i forhold til helse relatert utstøting. Dette har inngått som en del av det samlede tilsynet med arbeidsmiljøet, samtidig som OD på ulike måter bidro til å spre kunnskap og erfaring om utstøtingsmekanismer og sørget for at myndighetenes forventninger kommer klart fram. Det er satt ned en arbeidsgruppe som skal se på ulike sider av utstøtingsproblematikken i petroleumsvirksomheten, og fremme forslag om tiltak for å møte disse. Samlet har dette ført til en skjerpet oppmerksomhet fra næringens side i forhold til regelverkskrav hva angår nedbemanningsprosesser, arbeidstidsordninger og problemstillinger knyttet til restitusjon og hvile.

Resultatmål 5: Styrke tilsynet

OD la vekt på bedre å synliggjøre de ulike tilsynsaktivitetene og effekten av disse. I tillegg til det løpende, planlagte tilsyn i de forskjellige faser av petroleumsvirksomheten, gjennomførte OD i 2003, særlig granskning av seks hendelser med alvorlig konsekvens eller stort ulykkespotensial. Videre ble direktoratets nettsted i større grad tatt i bruk for å synliggjøre myndighetenes innsats og bidra til erfaringsoverføring mellom aktørene. Således legges nå alle tilsynsrapporter ut på nettstedet. Videre utpekte OD særskilte kontaktpersoner i forhold til arbeidstakerorganisasjonene. Kontaktpersonene

deltar i konferanser og lignende i regi av organisasjonene, i verneombudssamlinger mv., med sikte på å profilere og synliggjøre ODs (nåværende Petroleumstilsynets) arbeid.

Gjennom 2003 arbeidet OD målrettet med forberedelse og iverksetting av beslutningen om å dele OD i to etater og beslutningen om at det nye Petroleumstilsynet fra 2004 skal ha myndighetsansvaret for sikkerhet, arbeidsmiljø og beredskap ved petroleumsanlegg på land.

Resultatmål 2005

Petroleumstilsynet skal:

- Arbeide videre for å utvikle indikatorer som beskriver risikobildet og identifiserer områder for videre innsats.
- I samarbeid med Arbeidstilsynet sørge for en hensiktsmessig regulering av, og tilsyn med, dykkevirksomheten.
- Fokuserer på god HMS-kultur og ivaretagelse av HMS i endrings- og omstillingsprosesser, følge opp at aktørene tilrettelegger for teknisk og operasjonell integritet og følger samspillet menneske – teknologi – organisasjon i HMS-kritiske systemer og operasjoner, samt følge opp aktørenes tiltak mot hydrokarbonlekkasjer.
- Etablere hensiktsmessig regelverk og rammer for virksomheten gjennom å utvikle et nytt regelverk for petroleumsvirksomheten, bidra til å utvikle klarhet i roller, ansvar og plikter aktørene imellom, samt bidra til klare grenseflater mot andre myndigheter på områder som grenser mot petroleumsvirksomheten.
- Videreutvikle tilsynet med petroleumsvirksomheten på land ved å føre et fullverdig tilsyn med helse, miljø, sikkerhet og beredskap på de landbaserte anleggene, ivareta utfordringer med hensyn til oppfølging av funksjoner på land som er sikkerhetskritiske for virksomheten på sokkelen, og videreutvikle kunnskap knyttet til landanlegg.
- Ivareta tilsynsfunksjonen med hhv. arbeidsgivers oppfølging av vilkårene for arbeidstillatelse og arbeidsgivers oppfølging av vedtak etter allmenngjøringsloven.
- Videreutvikle en helhetlig tilnærming til utfordringene på sokkelen og på land. En tilsynsordning som bidrar til å skape en helhetlig forståelse for oppgaver og roller vil utvikles videre. Petroleumstilsynet skal utgjøre ett av tre koordineringsmiljøer for helse, miljø- og sikkerhet. Koordineringsordningen gjelder for regelverksutvikling og for oppfølging av at regelverket etterleves. Ordningen innebærer en videreføring, revitalisering og videreutvikling av de sen-

trale prinsippene i, og utvidelsen av, tilsynsordningen som ble etablert første gang i forbindelse med Kgl.res. 28. juni 1985 om ordningen av tilsynet med sikkerheten mv. i petroleumsvirksomheten på den norske kontinentalsokkelen. Innholdet i dagens koordineringsordning er nærmere utdypet i en instruks vedlagt kronprinsregentens resolusjon 19. desember 2003, som etablerte Petroleumstilsynet.

- Petroleumstilsynets koordinerende rolle i petroleumssektoren skal utøves aktivt og i samarbeid med berørte myndigheter. Problemstillinger knyttet til utstøting fra arbeidslivet skal drøftes i samarbeid med Arbeidstilsynet, det skal samarbeides med andre offentlige etater innenfor ulike typer risikoutsatt industri, samt bidra til et helhetlig tilsyn på transportområdet knyttet til petroleumsvirksomheten.
- Bidra til å samarbeide om HMS nasjonalt og internasjonalt gjennom å møte den økende internasjonaliseringen i bransjen på en måte som opprettholder sikkerheten uten å svekke konkurranseevnen.

Budsjettforslag for 2005

Post 01 Driftsutgifter

Petroleumstilsynet hadde pr. 1. mars 2004 med en bemanning tilsvarende 147 årsverk. Bevilgningen dekker lønns- og driftsutgifter for etaten og skal finansiere tilsyn, regelverksarbeid, informasjon, internasjonalt arbeid m.m. Det foreslås at bevilgningen kan overskrides mot tilsvarende merinn-

tekt under kap. 3642 post 06 Refusjoner/ymse inntekter, jf. forslag til vedtak.

Det er innarbeidet 4,4 mill. kroner i økning til dekning av merutgiftene i forbindelse med lønnsoppgjøret i 2004.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Forslaget omfatter særlige utgifter til tilsyn med petroleumskontrollaktiviteter som Petroleumstilsynet vil utføre på egen hånd eller ved hjelp av eksterne konsulenter. Utgiftene refunderes i sin helhet av gebyrer som inntektsføres under kap. 4572, post 03 Refusjoner av tilsynsutgifter. Posten er redusert med 1 mill. kroner i forhold til saldert budsjett for 2004 da det i forbindelse med arbeidet med statsbudsjettet for 2004 ble innarbeidet 1 mill. kroner under denne posten mens tilhørende inntekter ble lagt til kap. 1810 Oljedirektoratet. Feilen ble opprettet i forbindelse med revidert budsjett for 2004 og tilsvarende foreslås samme endring for 2005. Det foreslås at bevilgningen kan overskrides mot tilsvarende merinntekt under kap. 3642 post 02 Oppdrags- og samarbeidsvirksomhet jf. forslag til vedtak.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen skal dekke utgifter knyttet til IKT-relatert utstyr bl.a. i forbindelse med videreutvikling av elektronisk nettverk i samarbeid med industrien.

Kap. 3642 Petroleumstilsynet (jf. kap. 642), tidl. kap. 4572

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
02	Oppdrags- og samarbeidsvirksomhet		1 300	1 300
03	Refusjon av tilsynsutgifter		50 700	54 000
06	Refusjoner/ymse inntekter		900	2 200
	Sum kap 3642		52 900	57 500

Post 02 Oppdrags- og samarbeidsvirksomhet

Bevilgningen skal dekke inntekter som refusjon av lønnsutgifter til bedriftslege og refunderbare timer som Petroleumstilsynets ansatte vil utføre innen

NORADs og BORISs virksomhet (Bilateralt samarbeid mellom Norge og Russland om utvikling av sikkerhetsregler for petroleumsvirksomheten i Russland).

Post 03 Refusjon av tilsynsutgifter

Bevilgningen dekker rettighetshavernes refusjon til Petroleumstilsynet for utgifter som følge av tilsyn med petroleumsvirksomheten innenfor tilsynsområdet. Refusjonen dekker følgende utgifter: Lønns- og administrasjonsutgifter i forbindelse med tilsyn utført av Petroleumstilsynets eget personell, reiseutgifter ved tilsyn utført av tilsynets eget personell, utgifter til eksterne konsulent som nyttes ved tilsyn og andre utgifter til bistand i forbindelse med tilsyn.

Posten er foreslått økt med 1,5 mill. kroner da disse midlene i forbindelse arbeidet med statsbudsjettet for 2004 ved en feil ble innarbeidet i ramme

til Oljedirektoratet. Feilen ble rettet opp i forbindelse med revidert budsjett for 2004 og tilsvarende foreslås samme endring for 2005.

Post 06 Refusjoner/ymse inntekter

Bevilgningen dekker inntekter fra kantinedrift.

Posten er foreslått økt med 1,2 mill. kroner grunnet at Petroleumstilsynet og Oljedirektoratet er blitt enig om at det organisatoriske ansvaret for kantinen overføres fra Oljedirektoratet til Petroleumstilsynet. Dette innebærer at inntektene fra salg også overføres. Overføringen ble for 2004 gjennomført i forbindelse med revidert budsjett og således foreslås det at endringen videreføres i 2005.

Kap. 0643 Statens arbeidsmiljøinstitutt (jf. kap. 3643), tidl. kap. 1573/4573

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
01	Driftsutgifter	66 352	61 057	
21	Spesielle driftsutgifter	10 814	7 148	
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	4 122	4 145	
50	Statstilskudd			75 700
	Sum kap 0643	81 288	72 350	75 700

Overført fra 2003 til 2004:
Post 21: 345 000 kroner

Allmenn omtale

Statens arbeidsmiljøinstitutt (STAMI) er det nasjonale forskningsinstituttet for arbeidsmiljø og arbeidshelse. Virksomheten omfatter forskning, utredning, service, utdanning og formidling. STAMIs overordnede mål er å skape og formidle kunnskap om sammenhengen mellom arbeid og helse. I årene fremover er det viktig å styrke forskningsinnsatsen knyttet til psykososiale og organisatorisk betingede arbeidsmiljøforhold og således understøtte arbeidet med et inkluderende og helsefremmende arbeidsliv. Instituttet er en sentral samarbeidspartner for Arbeidstilsynet. Andre viktige målgrupper er ledere og ansatte i virksomhetene, verne- og helsepersonale, arbeidsgiver- og arbeidstagerorganisasjoner, helsevesenet og nasjonale og internasjonale forskningsmiljø samt myndigheter og beslutningstagere.

Omdanning

I Budsjett-innst. S. nr. 5 (2001-2002) viste Kommunalkomiteen til omdanningen av Arbeidsforskningsinstituttet til AS og bad departementet vurdere om det var aktuelt med en fristilling også av STAMI. Departementet har foretatt en grundig vurdering av egnet tilknytningsform for instituttet og tilrår, som varslet i forbindelse med revidert budsjett 2004, jf. St.prp. nr. 1 (2003-2004) at STAMI gis unntak fra bevilgningsreglementets § 4 og omdannes til forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Dette innebærer at nåværende kapitler og poster endres slik at nettobevilgningen innarbeides i ny post 50 Statstilskudd under kap. 643 Statens arbeidsmiljøinstitutt.

Statens arbeidsmiljøinstitutt er i dag et ordinært forvaltningsorgan under Arbeids- og sosialdepartementet. Instituttets virksomhet omfatter grunn- og anvendt forskning innen arbeidshelse, service- og rådgivningsfunksjoner (bl.a. for Arbeidstilsynet), arbeidsmedisinsk poliklinikk, undervisning, fagsekretariat for bedriftshelsetje-

nesten mv. Instituttet er det eneste tyngre forskningsinstitutt og kompetansesenter i Norge på dette fagområdet. Universitets- og høyskolesystemet er lite utbygget innen disse disiplinene. Instituttets inntekter utgjør ca. 13 pst. av totalbudsjettet, hvorav hovedinntektskilden er Norges forskningsråd, andre fondskilder eller offentlige finansieringskilder. Inntektsgrunnlaget for STAMI er, i likhet med det som gjelder for tilsvarende institusjoner i de andre nordiske land, således i all hovedsak offentlige midler. Denne type langsiktige og utstyrskrevenne forskning vil ha samfunnsmessig nytte, mens enkeltvirksomheter i begrenset grad vil ha motivasjon og økonomi til å initiere og finansiere slik forskning. Dette er en viktig begrunnelse for at det ikke anses som aktuelt å omdanne STAMI til aksjeselskap.

Økt frihet og ansvar

Det er imidlertid et viktig element i regjeringens forskningspolitikk å legge til rette for større frihet og økt ansvar for forskningsinstitusjonene. Nettobudsjettering er innført ved flere forskningsinstitutter for å oppnå dette. Nettobudsjettering innebærer at virksomhetens inntekter og utgifter ikke er fastsatt i statsbudsjettet. I stedet gis det en netto-bevilgning, og virksomheten får mulighet til å skaffe seg inntekter fra andre kilder og disponere disse. Det settes vilkår for den inntektsgivende aktiviteten, slik at den holder seg innenfor virksomhetens formål. På denne måten stimuleres virksomheten til å ta et selvstendig ansvar for sammenhengen mellom utgifter og inntekter. Det legges således til rette for styrket relevans og brukerorientering samt økt kostnadseffektivitet og kostnadsbevissthet. For et utstyrsintensivt institutt som STAMI vil en slik omdanning bl.a. gi økte muligheter for å gjennomføre langsiktige investerings- og utstyrsplaner.

Tilknytningsformen nettobudsjettert forvaltningsorgan er velegnet for et institutt av STAMIs type. Instituttets profil på langsiktig, fokusert basalforskning innen arbeid og helse, samt dets forvaltningsnære oppgaver og funksjoner tilsier dette. I tillegg kommer at instituttets relativt begrensede muligheter for å skaffe seg inntekter i markedet, forutsetter at instituttets virksomhet fortsatt i hovedsak skal finansieres ved bevilgning over statsbudsjettet.

Rapport

Instituttet har i 2003 prioritert forsknings- og utredningsprosjekter omkring følgende tema:

- Kartlegging av eksponeringsforhold i norsk arbeidsliv
- Epidemiologiske studier av arbeidsforhold og helse:
  - Sykdommer i luftveier og nervesystem,
  - Kreft og reproduksjonsskader,
  - Muskelskjelettplager.
- Årsaker til kroniske smertetilstander og muskelskjelettplager.
- Psykososialt arbeidsmiljø, omstillinger og stress:
  - Epidemiologi og mekanismer for helseplager, sykdom og utstøting.
- Arv og miljø ved utvikling av arbeidsrelatert sykdom.

Noen eksempler på resultater i 2003:

Forskning

- I undersøkelsen av arbeidstakere som i stor grad påvirkes av nye trender i arbeidslivet (prosjektet Den nye arbeidsplassen) er det etablert en gruppe (kohort) med ca. 5 000 arbeidstakere, som skal følges i flere år fremover.
- STAMI har ferdigstilt en serie undersøkelser av mekanismer for hvordan stresshormoner kan påvirke sukkerstoffsiftet i muskel. Dette har betydning for forståelse av årsaker til diabetes type II.
- Arbeidet med utvikling av prøvetakingsmetodikk for organofosfater fra hydraulikkoljer i luft og via huddeponering er igangsatt, med lovende innledende tester.
- Fullføring av prøvetaking og analyser fra eksponeringskartleggingsprosjekter i aluminium- og silisiumkarbidindustrien vil bli ferdigstilt for rapportering og publisering.
- Mulige hjernesker har vært undersøkt hos personer eksponert for akrylamid og for mangan.
- Intervensjonsprosjekter relatert til inneklimate gjennomført hos 5 000 personer ved utvalgte bedrifter i Oslo-området.
- I delprosjekt under Helseundersøkelsen i Oslo: «Hvor mye sykkelighet er arbeidsrelatert og hvor mye kan vi forebygge?», har 8 000 personer besvart spørreskjema, og 268 personer har vært innkalt til spesialistundersøkelse. Arbeidet er publisert i 2004.
- Instituttet har undersøkt hvilke gener som bestemmer kjønnsforskjeller når det gjelder risiko for lungekreft.
- STAMI har undersøkt indikatorer for tjære-eksponering i aluminiumindustri og smelteverkindustri.

Kommunikasjon

- Det er publisert 200 egenproduserte nyhetssaker fra STAMIs virksomhet på stami.no
- Ukentlige nyhetsbrev fra stami.no er sendt til 1 500 abonnenter, en økning på ca. 35 pst.
- Riksdekkende medier har minst to ganger pr. uke omtalt STAMIs virksomhet og forskning.
- Det er avholdt 6 kurs, 5 seminarer, 2 konferanser og åpen dag.

Ekstern evaluering

Norges forskningsråds store evaluering av medisinsk og helsefaglig forskning omfattet også store deler av STAMIs virksomhet. STAMIs forskning blir evaluert som «meget god» («very good»). I kommentarene og anbefalingene knyttet til STAMIs virksomhet understreker evalueringspanelet at arbeidsmiljøforskning er viktig og bør forbli offentlig finansiert. Videre understrekes det at en balansert forskningskompetanse bør tilstrebes, med vekt både på tradisjonelle industrielle risikofaktorer (f.eks. biologisk monitorering av kjemiske og fysiske faktorer) og på forskning innenfor psykososiale og organisatoriske forhold.

Resultatmål 2005

Instituttet har satt følgende hovedmål for sin virksomhet:

- Skape kunnskap om sammenheng mellom arbeid, sykdom og helse.
- Kartlegge miljø- og helseforhold, vurdere risiko og foreslå forebyggende tiltak.
- Gjøre kunnskap om sammenhengen mellom arbeid, sykdom og helse kjent.

Utvalgte tema i 2005 skal være:

- Eksponering for kjemikalier/biologiske faktorer og helseeffekter. Herunder gjennomføres det særlig prosjekter knyttet til aluminiums- og silisiumkarbidindustrien, hydraulikkoljer og biologisk støv i landbruket
- Psykiske og sosiale forhold i arbeid som bidrar til plager og kronisk sykdom, herunder et større samarbeidsprosjekt med Høgskolen i Rogaland om «den nye arbeidsplassen» som søker forklaringer på hvilke arbeidsrelaterte

forhold som har betydning for helse og deltaking i arbeidslivet

- Utstøting og inkluderende arbeidsliv
- Sammenhengen mellom eksponering, genetisk følsomhet og sykdom
- Kunnskap om kjemisk induisert kreft
- Synliggjøring av STAMI som sentral premissleverandør av kunnskap om sammenhengen mellom arbeid og helse, herunder spesielt instituttets viktige rolle i forhold til Arbeidstilsynet.

Budsjettforslag for 2005

Omdanningen til forvaltningsorgan med særskilte fullmakter (nettobudsjettering) fra 1. januar 2005 foreslås gjennomført ved at det opprettes en ny post 50 Statstilskudd. Statens arbeidsmiljøinstitutt hadde pr. 1. mars 2004 med en bemanning tilsvarende 108 årsverk.

Det er innarbeidet 1,8 mill. kroner i økning til dekning av merutgiftene i forbindelse med lønnsoppgjøret i 2004.

Post 50 Statstilskudd

Bevilgningen er netto tilskudd til drift av Statens Arbeidsmiljøinstitutt og gjenspeiler instituttets samlede utgifts- og inntekstbevilgninger i saldert budsjett for 2004 med tillegg for lønns- og prisjustering. Nettobudsjetteringen innebærer blant annet at instituttet selv kan disponere eventuelt overskudd av drift og må selv dekke eventuelt underskudd.

Nettobevilgningen er justert for følgende faktorer:

- Instituttet vil få 5,253 mill. kroner i årlige økte kostnader som følge av omlegging til direkte innbetaling av pensjonspremie, inklusive arbeidsgiveravgift, til Statens pensjonskasse. Bevilgningen til Statens pensjonskasse er foreslått redusert tilsvarende.
- STAMIs bevilgning inneholder pr. i dag midler til dekning av lønn i ferieperioden, som for øvrige statsetater. Omdanning til nettobudsjetterert virksomhet innebærer at etaten selv må innføre løpende avsetning til feriepenger og arbeidsgiveravgift fra og med 2005. Dette medfører doble utgifter til feriepenger i 2005. Det er derfor foreslått innarbeidet et engangsbeløp på 5,082 mill. kroner i 2005 til dekning av dette.

Kap. 3643 Statens arbeidsmiljøinstitutt (jf. kap. 643), tidl. kap. 4572

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
01	Laboratorievirksomhet	753	1 036	
02	Informasjon, kurs og tjenesteyting	1 418	1 140	
03	Oppdrag	12 002	7 148	
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	237		
16	Refusjon fødselspenger/adopsjonspenger	387		
18	Refusjon sykepenger	784		
	Sum kap 3643	15 581	9 324	

Det vises til omtale av post 50 Statstilskudd ovenfor.

Kap. 0646 Pionerdykkere i Nordsjøen, tidl. kap. 1576

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
01	Driftsutgifter, <i>kan overføres</i>			2 000
70	Tilskudd til pionerdykkere, <i>overslagsbevilgning</i>			150 000
	Sum kap 0646			152 000

Vedrørende 2004

Ved Stortingets vedtak 18. juni 2004 ble post 01 Driftsutgifter bevilget med 4 mill. kroner, post 70 Tilskudd til pionerdykkerne bevilget med 268 mill. kroner, post 71 Tilskudd til NSDA m.v. bevilget med 2 mill. kroner og post 72 Tilskudd til Norsk Oljemuseum bevilget med 10 mill. kroner, jf. St.prp. nr. 63 og Innst.S. nr. 250 (2003-2004).

Allmenn omtale

Det vises til St.meld. nr. 47 (2002-2003), Innst.S. nr. 137 (2003-2004) og nr. 138 (2003-2004) samt Stortingets behandling av saken 9. mars 2004. Stortinget bad regjeringen etablere en kompensasjonsordning med maksimal utbetaling til den enkelte dykker på 40 ganger grunnbeløpet i folketrygden (G). Kompensasjon gis også til etterlatte under nærmere bestemte vilkår, når det kan godtgjøres at avdøde fylte vilkårene for å få kompensasjon. Regjeringen ble bedt om å komme tilbake med for-

slag til finansiering av kompensasjonsordningen i forbindelse med RnB for 2004.

Videre vises det også til Stortingets behandling av revidert budsjett jf. St.prp. nr. 63 og Innst.S. nr. 250 (2003-2004).

I forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett for 2004 ble Regjeringen også bedt om å fremme forslag til overslagsbevilgning på utbetaling av oppreisning til pionerdykkerne i Nordsjøen, samt etterlatte, på 200 000 kroner. Det fremgår av Innst. S. nr. 137 (2003-2004) at oppreisning skal gis til de som fyller vilkårene i flertallets retningslinjer for kompensasjonsordning.

I Innst.S. nr. 137 (2002-2004) gav Kommunalkomiteen sin tilslutning til regjeringens anbefaling om at operatørselskapene inviteres til å delta i finansieringen av kompensasjonsordning. Det vil dermed kunne være tale om at deler av kostnadene som er anslått vil kunne refunderes av operatørselskapene. Oljeindustriens Landsforening er bedt om å komme med forslag til hvordan dette ønsket kan imøtekommes.

Stortinget bad i sin behandling av Innst.S. nr. 137 (2003-2004), Regjeringen komme tilbake i revidert nasjonalbudsjett for 2004 med en ramme for økonomisk kompensasjon for dokumenterte utgifter til Nordsjødykker Alliansen og enkeltpersoner som har medvirket til at pionerdykkernes innsats er blitt kompensert og hedret. I Revidert nasjonalbudsjett 2004 ble det bevilget 2 mill. kroner som skal kunne utbetales til enkeltpersoner på bakgrunn av spesifiserte og dokumenterte søknader. Omfanget av de skisser som til nå er levert tyder på at det kan bli nødvendig med en prioritering innenfor bevilget budsjetttramme. Stiftelsen Kontakttelefonen for Pionerdykkerne er derfor bedt om å bistå departementet med å ta stilling til prioriteringsrekkefølgen av de krav som er kommet. Stiftelsen skal oversende sin anbefaling til departementet for utbetaling innen midten av september 2004. Stiftelsen er samtidig bedt om å veilede aktuelle søkere mht. fremgangsmåte og form på søknadene, slik at Stortingets vedtak i forbindelse med revidert budsjett 2004 kan effektueres så raskt som mulig.

Departementet er kjent med at det fra enkelte hold er stilt spørsmål mht. hvilket dokumentasjonsgrunnlag Justisdepartementets lovavdeling hadde når den avgav sin vurdering mht. statens rettslige ansvar for pionerdykkerne jf. St.meld. nr. 47 (2002-2003). Lovavdelingen foretok i den forbindelse en gjennomgang av rettslige vurderinger og konklusjoner i forhold til ansvarsspørsmål som granskningskommisjonen gjorde i sin rapport NOU 2003:5. Departementet mener at saksbehandlingen i forbindelse med dette spørsmålet er i tråd med praksis. Departementet mener imidlertid at denne saken på grunn av sin karakter er lite tjent med at det stilles spørsmål ved saksbehandlingen forut for at St.meld. nr. 47 (2002-2003) ble fremmet for Stortinget. Arbeids- og sosialdepartementet har på dette grunnlag sendt granskningskommisjonens rapport inkludert 42 høringsuttalelser til Lovavdelingen for en fornyet vurdering av spørsmålet om statens rettslige ansvar for pionerdykkerne som gruppe. Lovavdelingen uttaler «Justisdepartementets lovavdeling har som kjent bl.a. til oppgave å gi uttalelser om generelle rettsspørsmål til bruk for regjeringen og sentralforvaltningen. I samsvar med dette er uttalelsen 27. mars 2003 avgrenset til å gjøre rede for og ta stilling til de prinsipielle sidene av spørsmålene, basert på hva gjeldende lovgivning og rettspraksis etter Lovavdelingen syn gir dekning for. En mer konkret rettslig og faktisk vurdering hører inn under dom-

stolene. Så langt utredningens grunnlag rekker, fastholder vi de vurderinger som ble gjort i uttalelsen 27. mars 2003 ut fra de begrunnelser som er gitt der, men understreker samtidig at spørsmålet etter sin art hører under domstolene.»

Departementet støtter Stiftelsen kontakttelefon for Pionerdykkere i Nordsjøen. Det tas sikte på å videreføre støtten inntil et år etter at fristen for å reise krav om økonomisk kompensasjon er utløpt.

Budsjettforslag for 2005

Post 01 Driftsutgifter, kan overføres

Kongen i Statsråd har oppnevnt en nemnd som skal administrere og behandle søknader om kompensasjons- og oppreisningsordningen for pionerdykkerne jf. Kgl.res 4. juni 2004. Ordningen er søknadsbasert og nemnda skal vurdere hvorvidt den enkelte søker oppfyller vilkårene for utbetaling. Søknader må være innkommet innen 1. juli 2006, likevel slik at søknad om mulig også kan behandles senere under nærmere bestemte vilkår. Departementet har forutsatt at saksbehandlingen bør kunne ferdigstilles innen 31. desember 2006. Nemnda består av 5 medlemmer og innehar bl.a. juridisk og medisinsk kompetanse. Bevilgningen skal dekke godtgjørelse til medlemmene og driftsutgifter (sekretær, lokaler, telefon, pc, papir osv.).

I revidert budsjett for 2004 ble det bevilget 4 mill. kroner til driftsutgifter. Utgiftene antas å bli mindre i 2005 da nødvendige investeringer antas utført i 2004 samt at hovedtyngden av kompensasjonssøknader antas å være ferdigbehandlet i 2004.

Post 70 Tilskudd til Pionerdykkerne i Nordsjøen, overslagsbevilgning

Bevilgningen omfatter tilskudd til pionerdykkerne. De samlede utbetalinger, i perioden 2004–2006, til kompensasjon og oppreisning som følge av regjeringens forslag er anslått til om lag 430 mill. kroner. Beregningene er basert på antagelser. I beregningene er det lagt til grunn at det dreier seg om 150 dykkere som blir omfattet av ordningen, samt 30 tilfeller der etterlatte har krav på kompensasjon. Samlet antall berettigede settes dermed til 180 personer. I revidert budsjett for 2004 ble det bevilget 270 mill. kroner til utbetalinger av kompensasjon og oppreisning til i overkant av 100 dykkere. Det foreslås på denne bakgrunn en bevilgning på 150 mill. kroner for 2005.

Programkategori 09.60 Kontantytelser

Utgifter under programkategori 09.60 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
0660	Krigspensjon	940 485	914 000	870 000	-4,8
0664	Pensjonstrygden for sjømenn	497 000	557 000	621 000	11,5
0666	Avtalefestet pensjon (AFP)	679 072	707 000	783 000	10,7
	Sum kategori 09.60	2 116 557	2 178 000	2 274 000	4,4

Utgifter under programkategori 09.60 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
70-89	Andre overføringer	2 116 557	2 178 000	2 274 000	4,4
	Sum kategori 09.60	2 116 557	2 178 000	2 274 000	4,4

Kategorien omfatter kontantytelser/tilskudd til visse lovregulerte pensjonsordninger utenom folketrygden som helt eller delvis finansieres av sta-

ten. Det gjelder Krigspensjon, Pensjonstrygden for sjømenn og Avtalefestet pensjon med statstilskudd (AFP).

Kap. 0660 Krigspensjon

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
70	Tilskudd, militære, <i>overslagsbevilgning</i>	278 675	263 000	255 000
71	Tilskudd, sivile, <i>overslagsbevilgning</i>	661 810	651 000	615 000
	Sum kap 0660	940 485	914 000	870 000

Krigspensjonen har som hovedformål å gi uførepensjon til personer som har fått mén eller redusert arbeidsevne som følge av skade eller påkjenninger under krigsdeltakelse, motstandsvirksomhet, politisk fangenskap eller sjøtjeneste. I tillegg ytes fri medisinsk behandling og tannbehandling samt tre ukers opphold pr. år på Krigsinvalid hjemmet Bæreia eller i godkjent opptreningsinstitusjon. Pensjonsordningen gir også stønad til etterlatte.

Hovedtrekk ved regelverket

Krigspensjonen er primært *en invalidepensjon* som er hjemlet i fire lover:

- Lov 13. desember 1946 nr. 21 om krigspensjonering for militærpersoner (militærloven), som omfatter militærpersoner som har fått mén som følge av skade, sykdom eller påkjenninger under tjenestegjøring i andre verdenskrig.

- Lov 13. desember 1946 nr. 22 om krigspensjonering for hjemmestyrkepersonell og sivilpersoner (sivilloven), som gjelder personer som er påført skade ved krigsulykke i Norge, på norske skip eller i fiendtlig politisk fangenskap.
- Tilleggslov 29. juni 1951 nr. 34, som gjelder sjømenn med en fartstid på minst seks måneder under andre verdenskrig som ikke var utsatt for krigsulykke som angitt i sivilloven, og personell ved det norske feltsykehuset i Korea.
- Lov 22. mars 1968 nr. 2 om tillegg til krigspensjoneringslovene av 1946, som omfatter seks kategorier av krigsdeltakere og politiske fanger som var utsatt for usedvanlig hard påkjenning.

Det avgjørende inngangskriteriet for rett til pensjon etter de to lovene av 1946 og tilleggsloven av 1951 er at det foreligger årsakssammenheng mellom krigsskaden/krigspåkjenningen og senere uførhet eller sykdom. I motsetning til disse lovene har tilleggsloven av 1968 ikke noe ordinært krav om slik årsakssammenheng. Tilleggsloven av 1968 krever derimot at ervervsevnen må være varig nedsatt med minst 50 pst.

Det stilles dessuten krav til nasjonal holdning under krigen. Dette gjelder både personer med invalidepensjon og eventuelle etterlatte.

Ytelsene i krigspensjoneringen ble opprinnelig gitt ut fra en rekke ulike pensjonsgrunnlag som skulle gjenspeile den enkeltes lønnsnivå i 1946 eller senere dersom krigsskaden ikke var inntruffet. Fra 1. september 1999 gjelder ett felles pensjonsgrunnlag for de såkalte innsats- og overgrepsgruppene. Pr. 1. mai 2004 utgjør årspensjonen for disse gruppene 260 568 kroner, mens *tilfeldig krigsrammede* har en pensjon på 145 104 kroner pr. år.

Resultatrapport 2003

Militære

Utgiftene til militære krigspensjonister i 2003 fordelte seg slik: invalidepensjon 142,9 mill. kroner og enkepensjon 128,9 mill. kroner. I faste priser er dette, i forhold til tallene fra 2002, en nedgang på 10,7 pst. for invalidepensjonistene og en nedgang på 2,8 pst. for enkepensjonistene. I tillegg kommer utgifter til skadepkur på 6,8 mill. kroner.

Per. 31. desember 2003 var det 1 294 militære invalidepensjonister og 2 083 militære enkepensjonister. Antall invalidepensjonister har gått ned med 9,4 pst. fra 31. desember 2002. Antall enkepensjonister gikk ned med 1,1 pst. i samme tidsrom. I 2003 var avgangen 136 invalidepensjonister og 99 enkepensjonister, mens det var en tilgang på 3 invalidepensjonister og 76 enkepensjonister.

Gjennomsnittlig pensjonsprosent var for invalidepensjonistene 79,7 og for enkepensjonistene 85,5. Gjennomsnittsalderen per. 31. desember 2003 var 83,7 år for invalidepensjonistene og 80,5 år for enkepensjonistene.

Sivile

Utgiftene til sivile krigspensjonister i 2003 fordelte seg med 332,0 mill. kroner til invalidepensjon og 616,2 mill. kroner til enkepensjon. I faste priser er dette i forhold til tallene fra 2002 en nedgang på 11,1 pst. for invalidepensjonistene og en nedgang på 4,6 pst. for enkepensjonistene. I tillegg kommer ca. 13,6 mill. kroner til skadepkur.

Per. 31. desember 2003 var det 2980 sivile invalidepensjonister og 4 085 sivile enkepensjonister. Antall invalidepensjonister har gått ned med 8,4 pst. fra 31. desember 2002, mens antall enkepensjonister viste en nedgang på 3,1 pst. fra 2002 til 2003.

Gjennomsnittlig pensjonsprosent for invalide- og enkepensjonister var henholdsvis 76,1 og 87,5 pst. Gjennomsnittsalderen per. 31. desember 2003 var 81,1 år for invalidepensjonistene og 81,3 år for enkepensjonistene.

I 2003 var det en avgang på 301 invalidepensjonister og 266 enkepensjonister, mens det var en tilgang på 27 invalidepensjonister og 133 enkepensjonister.

Utfordringer og hovedprioriteringer

De aktuelle pensjonslovene regulerer forhold som ligger mange år tilbake i tid, og antallet pensjonister er på retur. Hovedprioriteringen fremover er fortsatt å sikre de krigsskadede og deres etterlatte rett ytelse til rett tid.

Budsjettforslag for 2005**Post 70 Tilskudd, militære, overslagsbevilgning**

Tabellen nedenfor viser budsjetterte utgifter for 2005

	(i 1 000 kr)
Invalidepensjoner, inklusive etterbetalinger	117 900
Enkepensjoner m.v. inklusive etterbetalinger	131 500
Skadetur, militærpersoner	7 000
Sum (avrundet)	255 000

Utgiftene til krigspensjon er generelt beregnet etter satser pr. 1. mai 2004, og utgjør nettobeløpet etter at det er gjort fradrag i krigspensjon på grunn av samordning med ytelser fra folketrygden og yrkesskadetrygd. Utgiftene til enkepensjoner med videre inkluderer også barne- og ascendentpensjoner (pensjoner til slektninger i rett oppadstigende

linje), men sistnevnte utgjør en svært beskjeden andel av utgiftene.

Det foreslås bevilget 255 mill. kroner for 2005

Post 71 Tilskudd, sivile, overslagsbevilgning

Antall invalidepensjonister viser en jevnt synkende tendens.

Tabellen nedenfor viser budsjetterte utgifter for 2005

	(i 1 000 kr)
Invalidepensjoner, inklusive etterbetalinger	288 000
Enkepensjoner m.v. inklusive etterbetalinger	311 500
Skadetur, sivilpersoner	14 000
Sum (avrundet)	615 000

Det foreslås bevilget 615 mill. kroner for 2005.

Kap. 0664 Pensjonstrygden for sjømenn

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
70	Tilskudd	497 000	557 000	621 000
	Sum kap 0664	497 000	557 000	621 000

Anslag over antall pensjonister og normalpensjoner for 2005¹

Pensjonsart	Antall	Årlige normalpensjoner (1 000 kr)	Gjennomsnittlig pensjon pr. år (kr)
Alderspensjon før 67 år	6 580	866 000	131 611
Alderspensjon etter 67 år	9 230	100 000	10 834
Enkepensjon m.m.	8 060	101 000	12 531
Samlet	23 870	1 067 000	44 700

¹ Andre pensjonsarter enn alderspensjon før 67 år løper etter overgangsregler.

Innledning

Formålet med Pensjonstrygden for sjømenn er å gi arbeidstakere på skip med videre førtids alderspensjon fra fylte 60 til 67 år.

Hovedtrekk ved regelverket

Lov om pensjonstrygd for sjømenn er av 3. desember 1948 nr. 7. Etter §§ 1 og 2 omfatter trygden som hovedregel norske statsborgere og personer med fast bopel i Norge, som er tilsatt som arbeidstakere på norskregistrerte skip på 100 brutto registrertonn eller mer.

Pensjonene*Fullt opptjent alderspensjon fra 1. mai 2004¹*

	Kroner pr. år
360 farts måneder opptjent som underordnet før 1. mai 1993	137 542
360 farts måneder opptjent som underordnet etter 30. april 1993	160 819
360 farts måneder opptjent som overordnet	192 557
Maksimalt inntektsprøvd pensjonstillegg	44 288

¹ Pensjonene reguleres i samsvar med folketrygdens grunnbeløp.

Det ytes et inntektsprøvd pensjonstillegg til personer som har vært i yrket fram til pensjonsalderen. Tillegget er midlertidig, og skal nedtrappes for framtidige årskull ettersom det bygges opp tariffestede suppleringspensjoner i størstedelen av næringen.

Finansiering

Etter sjømannspensjonstrygdloven § 8 dekkes utgiftene til pensjoner ved avgift på arbeidstakere og rederier, tilskudd fra trygdens fond og lovbestemte tilskudd fra staten. Trygden er garantert av staten.

Etter § 15 skal staten dekke den beregnede del av pensjonsutgiftene som skyldes:

- tillegg for fartstid under andre verdenskrig,
- enkepensjoner etter arbeidstakere som sluttet i pensjonsgivende tjeneste før 1. september 1939, og

– utenlandsk hvalfangst.

Staten skal dessuten gi et årlig tilskudd på 6,25 mill. kroner fra 1967 og 40 år framover, samt et årlig tilskudd på 8 mill. kroner fra og med 1983. Videre må staten dekke underskuddet i trygden på grunn av sin garanti.

Staten skal også dekke utgiftene til et informasjons- og veiledningskontor for krigsrammede etter andre verdenskrig.

Resultatrapport

I 2003 var avgangen av antall pensjonister 3 400 mens tilgangen var 1 941, det vil si en netto avgang på 1 459 pensjonister.

Hovedprioriteringer for Pensjonstrygden for sjømenn i 2003 var løpende analyser av trygdens økonomiske situasjon, en kvalitativ og effektiv

administrasjon samt forenkling og fornyelse, herunder videreføring av prøveprosjekt for registrering av fartstid før 1975.

Utfordringer og hovedprioriteringer

Pensjonstrygden for sjømenn finansieres etter et utligningssystem, og har hatt underskudd siden 1994. Den viktigste årsaken til dette er at det er færre aktive sjøfolk nå enn i store deler av etterkrigstiden. I henhold til sjømannspensjonstrygdloven § 14 har de årlige underskuddene vært dekket av reguleringsfondet. Dette fondet ble brukt opp i løpet av 2003, og staten må dekke trygdens underskudd på grunn av sitt garantiansvar. Det er prioriterte oppgaver for Pensjonstrygden å foreta løpende analyser av den økonomiske situasjonen, og å fortsette arbeidet med å forenkle saksbehandlingen. Videre er det en prioritert oppgave å sikre de berettigede rett pensjon til rett tid.

Det er foretatt beregninger over kontantverdien av statens garantiansvar pr. 1. januar 2004 ut

fra aktuelle data i Pensjonstrygdens pensjonsregister og medlemsregister. Beregningene viser at med uendret antall medlemmer, 3 pst. grunnbeløpsøkning pr. år og 3 pst. realrente, utgjør kontantverdien av statsgarantien rundt 3 250 mill. kroner for perioden 2004-2015. Med disse forutsetningene vil trygden være i økonomisk balanse fra 2015 og senere gå med et stadig økende overskudd.

Budsjettforslag for 2005

Bevilgningen skal dekke tilskudd til dekning av krigsfartstillegg med videre, etter lovens § 15 og tilskudd som skal dekke trygdens underskudd, i henhold til statsgarantien. Utgifter til informasjons- og veiledningskontoret for krigsrammede dekkes med 1,6 mill. kroner, og er inkludert bevilgningen.

I alt foreslås det bevilget 621 mill. kroner i 2005.

Kap. 0666 Avtalefestet pensjon (AFP)

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
70	Tilskudd	679 072	707 000	783 000
	Sum kap 0666	679 072	707 000	783 000

Innledning

I tilknytning til inntektsoppgjøret for 1988 ble det fra 1. januar 1989 etablert en ordning med avtalefestet pensjon (AFP) med statstilskudd i privat sektor. I tillegg er det inngått lignende avtaler for offentlig ansatte. Utgifter for statsansatte er budsjettert under Moderniseringsdepartementets kap. 1542 Tilskudd til Statens Pensjonskasse. Pensjonsalderen i AFP-ordningen er i dag 62 år.

Formålet med AFP-ordningen var opprinnelig å gi slitne arbeidstakere med lange yrkeskarrierer mulighet til å gå av med alderspensjon før de nådde pensjonsalderen i folketrygden. I dag er om lag 60 pst. av landets yrkesaktive omfattet av AFP-ordningen. Andelen i aldersgruppen 62-67 år som omfattes av AFP-ordningen er sannsynligvis noe høyere. De som omfattes arbeider innenfor områder der det er tariffavtaler og hvor AFP inngår i tariffavtalen. AFP-ordningen fremstår i dag som en generell frivillig tidligpensjonsordning for de gruppene som omfattes.

Etter lov 23. desember 1988 nr. 110 om statstilskudd til ordninger for avtalefestet pensjon (tilskuddsloven), dekker staten 40 pst. av de årlige utgiftene til pensjoner, eksklusivt AFP-tillegget, for 64-, 65- og 66-åringer på kapittel 666 post 70. De øvrige utgiftene dekkes av arbeidsgiverne. I tillegg bidrar staten indirekte til finansiering gjennom skattemessig gunstig behandling av pensjonen, og godskriving av pensjonspoeng i folketrygden etter uttak av AFP. For 62- og 63-åringer finansieres ordningen i privat sektor fullt ut av arbeidsgiverne.

Hovedtrekk ved regelverket

AFP gir den enkelte rett til å gå av med pensjon på bestemte vilkår før fylte 67 år. Vedkommende må være i inntektsgivende arbeid på pensjonerings-tidspunktet. Pensjonering forutsetter opphør eller reduksjon av inntektsgivende arbeid. AFP beregnes stort sett som folketrygdens uførepensjon.

AFP-mottakere i NHO-LO og YS-området får i

tillegg utbetalt 950 kroner pr. måned skattefritt fra sluttvederlagsordningen (AFP-tillegg). Avtalene innenfor finansnæringen og NAVO-området gir pensjonistene et skattepliktig AFP-tillegg på 1 700 kroner pr. måned, slik ordningen også er i offentlig sektor. Tillegget finansieres i sin helhet av arbeidsgiverne.

AFP-pensjonen skal reduseres dersom pensjonisten har arbeidsinntekt. De gjeldende reglene, som trådte i kraft 1. august 2000, er basert på et såkalt pro-rata-prinsipp, og innebærer at pensjonen reduseres med samme prosentstørrelse som den nye arbeidsinntekten utgjør av tidligere arbeidsinntekt. Av administrative grunner er det imidlertid innført et «toleransebeløp», slik at mindre avvik fra forventet inntekt ikke får betydning for pensjonsutbetalingene. Denne beløpsgrensen er på 15 000 kroner.

AFP kan ikke gis i kombinasjon med uførepensjon, etterlattepensjon, rehabiliteringspenger eller attføringspenger fra folketrygden.

Resultatrapport

Utgiftsutviklingen

Det er bare ordningene i privat sektor som får statstilskudd på kapittel 666 post 70 og som omtales her. I kommunal og statlig sektor dekker arbeidsgiver utgiftene fullt ut.

Utgiftene til avtalefestet pensjon på kap. 666, var i 2003 på 681,7 mill. kroner, mot 603,5 mill. kroner i 2002. Dette er en økning på 78,2 mill. kroner, eller 13,0 pst. Til sammenligning økte utgiftene med 16,9 pst fra 2001 til 2002.

Antall stønadsmottakere og kjennetegn ved disse

Antallet AFP-pensjonister er påvirket både av demografiske forhold og av endringer i regelverket. Ved utgangen av 2003 mottok i alt 34 150 pensjonister avtalefestet pensjon, hvorav 16 627 i privat sektor. Totalt kom det til 8 939 nye AFP-pensjonister i 2003, 4 274 av disse fra privat sektor. Av befolkningen totalt i alderen 62-67 år var 18,2 pst. AFP-pensjonister pr. 31. desember 2003.

Antall pensjonister med AFP i privat sektor, og gjennomsnittlig årlig pensjon (uten AFP-tillegg og ektefelle tillegg) fordelt etter alder. Menn og kvinner, pr. 31. desember 2003 (tallene er med utgangspunkt i G=56 861).

Alder	Antall			Gjennomsnittlig pensjon		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
I alt	16 627	11 913	4 714	158 071	174 238	117 212
herav 64–67 år ¹	11 476	8 236	3 240	157 257	173 309	116 457

¹ Overgangen fra AFP til alderspensjon skjer måneden etter at pensjonisten fyller 67 år.

Antall AFP-pensjonister i privat sektor økte fra 16 044 til 16 627 fra 2002 til 2003. AFP-pensjonistene i 2003 fordelte seg med ca. 15 000 innen LO/NHO-ordningene, vel 950 innen bank- og finansnæringen, og om lag 600 personer fra NAVO.

I 2003 var gjennomsnittlig årlig pensjon for alle AFP-pensjonister i privat sektor om lag 158 100 kroner. Gjennomsnittlig pensjon er betydelig høy-

ere for menn enn for kvinner. Ved utgangen av 2003 var den gjennomsnittlige pensjonsgraden 95,4 pst. for aldersgruppen 62-67 år og 95,8 pst. for aldersgruppen 64-67 år. Omlag 15 pst. av alle AFP-pensjonistene hadde redusert pensjon på grunn av kombinasjon av arbeid og pensjon. Ved utgangen av 2002 var den samme andelen på omlag 18 pst.

Antall pensjonister med AFP under kap. 0666 AFP post 70 (privat sektor, 64-67 år)
Statstilskudd pr. 31. desember 2003 og endring fra året før. Menn og kvinner 1999-2003

År	Antall			Pst.vis endring fra året før		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
1999	7 783	5 766	2 017	12,5	12,4	12,6
2000	9 247	6 778	2 465	18,9	17,6	22,2
2001	10 235	7 434	2 801	10,7	9,7	13,6
2002	11 041	8 008	3 033	7,9	7,7	8,3
2003	11 476	8 236	3 240	3,9	2,8	6,8

Fra 2002 til 2003 økte antallet AFP-pensjonister i alderen 64-67 år i privat sektor med 3,9 pst. til 11 476 personer. I tidligere år har det vært en sterkere økning i antallet AFP-pensjonister under kap. 666.

Dette skyldes bl.a. utbygging av ordningen og regelendringer som nedsettelse av pensjonsalderen (sist i 1998 til 62 år).

Antall nye pensjonister etter alder på pensjoneringstidspunktet, pr. år totalt
(offentlig og privat sektor 62-67 år)

År	62 år	63 år	64 år	65 år	66 år	67 år	Totalt
1999	5 529	1 471	1 388	1 234	461	14	10 097
2000	7 215	1 778	1 404	1 273	412	8	12 090
2001	5 279	702	613	727	283	8	7 612
2002	5 551	1 102	652	724	226	9	8 264
2003	5 543	1 315	868	922	287	4	8 939

Fra og med 1998 kunne en ta ut AFP-pensjon ved fylte 62 år. I 2003 var om lag 62 pst. av de nye AFP-pensjonistene 62 år på pensjoneringstidspunktet. Antallet nye AFP-pensjonister er bl.a. påvirket av at befolkningen i alderen 62-67 år økte i årene 2000-2002. Ved utgangen av 2003 var om lag 11 pst. av 62-åringene og om lag 24 pst. av 66-åringene

AFP-pensjonister. I 2000 var 14,9 pst. av 62-åringene AFP-pensjonister. Den høye andelen nye pensjonister i 2000 skyldtes mest sannsynlig at pensjonistene tilpasset pensjoneringstidspunktet i forhold til de nye reglene om kombinasjon av pensjon og arbeidsinntekt.

Antall nye AFP-pensjonister under kap. 666 AFP post 70 Statstilskudd i løpet av året og prosentvis endring fra året før. Menn og kvinner 1999-2003

År	Antall			Prosent		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
1999	3 412	2 511	901	39,3	13,7	59,1
2000	4 146	3 001	1 145	37,7	12,7	57,0
2001	3 892	2 814	1 078	36,1	11,8	55,1
2002	4 048	2 937	1 111	34,9	11,0	53,1
2003	4 038	2 867	1 171	33,4	10,3	49,7

Antall nye pensjonister under kap. 666 har vært forholdsvis stabilt de to siste årene. Økningen fra 1999 til 2000, har som nevnt overfor, sammenheng med at reglene for kombinasjon av pensjon og arbeidsinntekt ble endret.

Utfordringer og hovedprioriteringer

Som følge av den demografiske utviklingen, med et økende antall eldre arbeidstakere i alderen 62-67 år, er det grunn til å forvente en sterk økning i antall AFP-pensjonister i årene fremover. Ifølge SSBs befolkningsfremskrivninger pr 2002, vil antall personer i aldergruppen 62-67 år øke fra 187 000 ved utgangen i 2003 til 280 000 ved utgangen av 2010. Den største økningen antas å inntreffe i årene 2006-2009. Den langsiktige trenden både for kvinner og menn peker i retning av tidligere avgang fra arbeidslivet, noe som bl.a. kan illustreres ved utviklingen i den forventede pensjoneringsalderen de siste årene. Den forventede pensjoneringsalderen basert på pensjoneringsmønsteret i 2003 var på 63,5 for 50-åringer. Beregninger fra Rikstrygdeverket viser at AFP-ordningen medfører at den forventede pensjoneringsalderen er om lag 0,6 år lavere enn det den ville ha vært uten denne muligheten til tidlig avgang. Andelen av personer mellom 62 og 67 år (både privat og offentlig sektor) som tar ut AFP har ligget stabil på 18,2-18,3 pst. i årene etter 2000. Utviklingen i forventet pensjoneringsalder er omtalt nærmere under kap. 2670 Alderdom. Den fallende yrkesdeltagelsen for personer over 60 år over tid og lavere gjennomsnittlig pensjoneringsalder er en samfunnsøkonomisk utfordring.

Ved utgangen av 2003 var det totalt 34 150 personer, omtrent likt fordelt på privat og offentlig sektor som mottok pensjon fra de ulike AFP-ordningene. Inkludert AFP-tillegget utgjorde den gjennomsnittlige pensjonsytelsen rundt 170 000 kroner. Totalt sett utgjorde AFP-utgiftene dermed i underkant av 6 milliarder kroner. Fram til 2010 er

antallet AFP-pensjonister anslått til å øke med om lag 20 000 personer. Denne økningen er basert på demografiske endringer. Dette innebærer at de samlede AFP-utgiftene i 2010 anslagsvis kommer til å utgjøre nær 10 milliarder kroner.

Ett av målene i Intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv, er å stimulere eldre arbeidstakere til å fortsette lenger i arbeidslivet, og på den måten øke den reelle pensjoneringsalderen. Et konkret virkemiddel er innføring av redusert arbeidsgiveravgift for arbeidstakere over 62 år.

Departementet vil følge med på utviklingen i inntekt og levekår blant AFP-pensjonister gjennom årlig sosial rapportering fra Statistisk sentralbyrå.

Pensjonskommissjonen

Pensjonskommissjonen la den 13. januar 2004 fram forslag til nytt pensjonssystem. Kommisjonen gikk her inn for at det blir adgang til fleksibel alderspensjon mellom 62 og 70 år for alle som tilfredsstiller bestemte krav om tidligere yrkesdekning og pensjonsopptjening, og at forholdet mellom en slik allmenn, fleksibel pensjonsordning og dagens ordninger med AFP bør vurderes i samråd med partene i arbeidslivet. Se også omtalen i kap. 2670 Alderdom.

Budsjettforslag for 2005

Det foreslås at grunnpensjonen for gifte og samboende pensjonister økes fra 1,65 G til 1,7 G (fra 0,825 G til 0,85 G pr. person) fra 1. mai 2005. Opptrappingen er beregnet å gi 3 mill. kroner i økte utgifter til statstilskudd på kap. 666, post 70.

For 2005 er det lagt til grunn et gjennomsnittlig pensjonsnivå på 163 200 kroner (ekskl. AFP-tillegget). Gjennomsnittlig antall pensjonister som staten gir tilskudd for er beregnet til 11 900 personer.

Det foreslås bevilget 783 mill. kroner i statstilskudd til avtalefestet pensjon i privat sektor for 2005.

Programområde 29 Folketrygden

Programkategori 29.10 Administrasjon

Utgifter under programkategori 29.10 fordelt på kapitler

					(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
2600	Trygdeetaten	5 057 394	4 889 700	5 112 000	4,5
2603	Trygderetten	52 601	48 350	50 200	3,8
	Sum kategori 29.10	5 109 995	4 938 050	5 162 200	4,5

Programkategori 29.10 består av administrasjonsutgifter for Trygdeetaten og Trygderetten. Det gjelder utgifter til lønn, varer/tjenester, spesi-

elle driftsutgifter og større nyanskaffelser. Videre omfattes tilskudd til Senter for seniorplanlegging.

Utgifter under programkategori 29.10 fordelt på postgrupper

					(i 1 000 kr)
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
01-23	Statens egne driftsutgifter	4 922 953	4 789 550	5 011 000	4,6
30-49	Nybygg, anlegg m.v.	183 577	145 000	147 600	1,8
70-89	Andre overføringer	3 465	3 500	3 600	2,9
	Sum kategori 29.10	5 109 995	4 938 050	5 162 200	4,5

Kap. 2600 Trygdeetaten

					(i 1 000 kr)
Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	
01	Driftsutgifter	4 860 929	4 726 900	4 946 000	
21	Spesielle driftsutgifter	9 423	14 300	14 800	
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	183 577	145 000	147 600	
70	Tilskudd	3 465	3 500	3 600	
	Sum kap 2600	5 057 394	4 889 700	5 112 000	

Overført fra 2003 til 2004:
Post 01: 236 529 000 kroner
Post 21: 77 000 kroner
Post 45: 5 016 000 kroner

1. Formål og hovedprioriteringer

Formålet med folketrygden er å:

- Gi økonomisk trygghet
- Bidra til utjevning av inntekt og levekår
- Bidra til hjelp til selvhjelp

Trygdeetatens viktigste oppgave er å sikre enkeltmenneskers rettigheter gjennom forvaltning av trygdelovene. Trygdeetaten forvalter folketrygden og andre regelverk og ordninger. Gjennom dette skal trygdeetaten gjennomføre vedtatte tiltak, utrede effekter av ordninger og regelverk, og bidra til å forenkle regelverket. I tillegg til folketrygden administrerer etaten også andre sosiale overføringsordninger som barnetrygd, kontantstøtte, krigspensjon og barnebidrag.

Trygdeetaten skal bidra til at flest mulig, med utgangspunkt i den enkeltes behov og forutsetninger, kan delta i arbeidslivet. Trygdeetaten skal bidra til å forhindre varig utstøting fra arbeidslivet og gjøre det lettere for trygdede personer å få en raskere overgang til ordinært arbeid. Samarbeid mellom Aetat, trygdeetat og sosialtjenesten er en forutsetning for et godt resultat. Trygdeetaten skal bidra til et inkluderende arbeidsliv (IA).

2. Resultatrapport 2003

Trygdeetaten hadde i 2003 følgende hovedsatsingsområder, jf. St.prp. nr. 1 (2002-2003) for Sosialdepartementet:

- Flere i arbeid og færre på trygd
- Brukerorientering og serviceutvikling
- Forenkling, fornyelse og modernisering
- Kvalitetsutvikling

2.1 Utvikling i saksmengde

Fra 2001 til 2003 har saksinngangen økt med 14,5 pst. I samme periode har saksproduksjonen økt fra ca 4,1 til 4,7 millioner saker, en økning på 15,6 pst. Etaten driver et kontinuerlig arbeid med å øke effektivitet og produktivitet.

2.2 Flere i arbeid og færre på trygd

Inkluderende arbeidsliv

Intensjonsavtalen om et inkluderende arbeidsliv ble inngått mellom myndighetene og partene i arbeidslivet 3. oktober 2001. Arbeidet med IA-avta-

len ble evaluert i 2003. Myndighetene og partene i arbeidslivet er enige om å videreføre avtalen ut 2005, jf. partenes erklæring om videreføring av intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv av 3. desember 2003.

Per 19. august 2004 har 7025 virksomheter inngått avtale om inkluderende arbeidsliv. Dette omfatter 1 060 508 arbeidstakere, eller i underkant av 56 pst. av alle arbeidstakere, fordelt på 6794 virksomheter. Etatens resultatmål for 2003 var 50 pst. Evaluering av arbeidet med IA-avtalen i 2003 viste at dette konseptet har en positiv forankring i arbeidslivet.

Sykefraværet har økt frem til utgangen av 2003. Veksten i sykefraværet var lavere i 1. kvartal 2004 enn foregående år. Evalueringen etter 2. kvartal 2003 viser at det legemeldte fravær utover 16 dager har økt, mens det har vært en reduksjon i fravær under 16 dager. Statistikk over legemeldt sykefravær i 4. kvartal 2003 og 1. kvartal 2004 bekrefter denne utviklingen. Det vises til kap. 2650 for en nærmere beskrivelse av sykefraværsutviklingen.

I samarbeid med Aetat, har trygdeetaten foreslått følgende fokusområder:

- Dialogen mellom arbeidstaker og arbeidsgiver og arbeidsplassen som arena for problemløsning
- Tidligst mulig avklaring av individuelle behov
- Effekt av virkemiddelbruk, herunder gradert sykmelding og aktiv sykmelding

Funksjonsvurdering

Bruken av funksjonsvurderinger står sentralt i arbeidet med å forebygge og redusere sykefravær. En arbeidsgruppe med representanter fra arbeidsgiver- og brukerorganisasjoner har utarbeidet en rapport om prinsipper for funksjonsvurdering i et IA-perspektiv. Fokus har vært på arbeidsplassen og på samarbeidet mellom arbeidstaker og arbeidsgiver. Med utgangspunkt i rapporten, er det utformet et konkret verktøy for funksjonsvurderinger som kan benyttes på arbeidsplassen.

Økt bruk av aktive tiltak

Intensjonsavtalen forutsetter at aktive tiltak for oppfølging av sykmeldte skal utløses raskt og effektivt. Av totalt antall avsluttede sykepengetilfeller i 2003 var 9 pst. på aktiv sykmelding, mens 19 pst. var på gradert sykmelding. Det er gjennomført analyser for å se om bruken av trygdeetatens virkemidler skiller seg ut i IA-virksomheter versus andre virksomheter. Det er i liten grad forskjeller mellom virksomheter innenfor og utenfor IA-området med hensyn til virkemiddelbruk.

Kjøp av helsetjenester for sykmeldte

I 2003 ble 11600 sykmeldte tilbudt kjøp av helsetjenester. 9600 pasienter ble behandlet. Friskmeldingsgraden er noe redusert fra 2002 til 2003, fra 54 pst. til 41 pst. friskmelding 14 uker etter henvisning. Denne utviklingen ser bl.a. ut til å henge sammen med utvidelsen av ordningen til å omfatte nye lidelser, for eksempel behandlingstilbud for psykiske lidelser.

Reaktivisering av uførepensjonister

Arbeidet med reaktivisering av uførepensjonister er en viktig del av trygdeetatens satsing på Intensjonsavtalens andre delmål. Samtaler med uførepensjonister med fokus på muligheter, motivasjon og informasjon står sentralt. I løpet av 2003 har 2 280 kommet i arbeid eller har økt sin arbeidsinnsats. Totalt hadde trygdeetaten samtaler med 7374 uførepensjonister om muligheten for å komme tilbake i arbeid. Etter oppstarten 2001 har nær 4 700 begynt i arbeid eller økt arbeidsinnsats og over 3 000 av disse har så høy inntekt at uførepensjonen er redusert.

2.3 Brukerorientering og serviceutvikling

Det står sentralt for trygdeetaten å gi brukerne et bedre tjenestetilbud. Etaten har gjennomført ulike tiltak i denne sammenheng, bl.a. kvalitetsutvikling i forvaltningen av regelverket, utvikling av første-linjens organisering, og nye måter å møte brukeren gjennom for eksempel kundesentre og Internett.

Aktiv brukermedvirkning og individuelle serviceavtaler

Arbeidet med god brukermedvirkning med tilbud om individuell serviceavtale har gitt gode resultater. De trygdekontorene som har deltatt aktivt i utviklingsarbeidet, kan vise til gode resultater i forhold til brukertilfredshet, kvalitet i saksbehandlingen og korte svartider. Det arbeides med en rekke tiltak, både på leder- og medarbeidersiden, for å redusere ulik status mellom fylkene.

Prosjektet «Oppgaveløsning og aktiv brukermedvirkning på hjelpemiddelområdet» skal gi aktive og erfarne brukere, med høy kompetanse om egen funksjonshemming og egne hjelpemiddelbehov. Målet er at aktiv brukermedvirkning og differensiert oppgaveløsning skal bidra til individuell tilpasning, økt brukertilfredshet og mer effektiv formidling av hjelpemidler. Modellforsøkene «Brukerpass» og «Kontaktperson for foreldre med funk-

sjonshemmede barn» og modellforsøk på bilområdet er delprosjekter som pågår. Kunnskap og erfaring fra gjennomgangen gjøres tilgjengelig i de øvrige hjelpemiddelsentralene.

Offentlige servicekontorer (OSK)

Etatens satsing på offentlige servicekontorer er dreid med sikte på å støtte opp under Regjeringens intensjoner med samordning av Aetat, trygdeetaten og sosialkontortjenesten. Trygdeetaten deltar aktivt i arbeidet med å etablere offentlige servicekontorer og kontorer med samordnede tjenester, i samarbeid med andre statsetater og kommuner. Trygdeetaten deltar i 54 offentlige servicekontorer, inkludert de 17 samordningsprosjektene som Sosial- og helsedirektoratet har oppfølgingsansvaret for. Trygdeetaten er engasjert i planlegging av 91 nye OSK-prosjekter med driftsstart i 2004 og 2005. I tillegg deltar etaten i utarbeidingen av modeller for en framtidig samordning av Aetat, trygdeetaten og sosialkontortjenesten, blant annet på IKT-området.

2.4 Forenkling, fornyelse og modernisering

Gjennomgang av etatens oppgaveløsning og -fordeling

Det er i 2003 gjennomført utprøving av nye arbeidsmetoder og verktøy for å bidra til større kunnskap på tvers av fagområder og mer inkluderende arbeidsformer i etaten. Det er bl.a. iverksatt et prøveprosjekt med regionalisering av klage- og ankebehandlingen som en del av denne oppgavegjennomgangen.

Økt tilgjengelighet

Følgende tiltak er gjennomført i 2003, for å forbedre trygdeetatens tilgjengelighet for brukerne:

- Utvikling av en teknisk løsning for å gi en forenklet beregning av framtidig pensjon over Internett.
- Bedre muligheter for elektronisk rapportering fra arbeidsgivere til A/A-registeret.
- Standardisering og elektronisk tilgjengeliggjøring av blanketter.
- Utvidelse av kundesenterløsninger i etaten.
- Utvikling av et europeisk helsetrygdekort innen 1. juni 2004.

Mer effektiv hjelpemiddelforvaltning

I ECON-rapport 2003-102 er prosjektet Mer effektiv hjelpemiddelforvaltning evaluert. Evalueringen viser at prosjektet bl.a. har bidratt til å rydde i grå-

soner mellom stønadsbudsjettet og administrasjonsbudsjettet, redusere veksten i utgiftene og gjøre systemet mer enhetlig i forhold til forvaltning og formidling av hjelpemidler.

Rekvisisjonsordning for kommunene på hjelpemiddelområdet

Med få unntak er bestillingsordningen iverksatt etter nasjonal mal i alle kommunene. Det er utarbeidet et standard kursopplegg som gjennomføres for å sertifisere ansatte i kommunene som deretter får fullmakt til å bestille hjelpemidler til en verdi inntil 10 pst. av grunnbeløpet. Hjelpemiddelsentrene gjennomfører stikkprøvekontroller for å kvalitetssikre arbeidet.

Hjelpemidler til barn

Det har vært stor aktivitet i den nasjonale faggruppen på barneområdet. Det har vært gjennomført kurs for formidlere med ansvar for barn. Tverrfaglige team for barnehjelpemidler er etablert og i drift på flere fagområder.

Utvikling av etatens IT-systemer

Følgende tiltak er gjennomført som en del av arbeidet med utvikling og modernisering av IT-systemene:

- Prosjekt Nye bidragsregler ble avsluttet 1. oktober 2003.
- Forprosjektet til Bidrag fase 2 ble påbegynt i november 2003, og hovedprosjektet ble igangsatt i januar 2004. Hensikten med prosjektet er først og fremst å bringe mer tidsriktige IT-løsninger inn på bidragsområdet, herunder sikre at saksbehandlingen er i samsvar med kravene i Statens økonomireglement. Prosjektet skal også fungere som en spydspiss for utvikling av standardiserte tekniske løsninger, blant annet i forhold til elektronisk journal/arkivering, på andre saksområder.
- Etaten har satt i drift løsning for mottak og viderebehandling av elektronisk innsendte sykemeldinger og legeerklæringer med tilhørende PKI-løsning.
- Etaten arbeider kontinuerlig med å utvikle en hensiktsmessig metodikk for oppgjørskontroll. Fylkene har tatt i bruk etatens kontrollstrategi basert på risikovurderinger. Oppgjørskontroll er en løpende oppgave, og kontrollarbeidet er i stadig utvikling.

2.5 Kvalitetsutvikling

Risikoanalyser

På følgende områder er det gjennomført systematiske risikovurderinger i 2003:

- Det er gjennomført en rekke enkle og systematiske kontroller på oppgjørsområdet før utbetaling.
- Det er gjennomført risikovurderinger på pensjonsområdet, for å vurdere behovet for å gjennomføre kvalitetsundersøkelser i de enkelte fylkene og eventuelt gjennomføre tiltak.
- Det gjennomføres kontinuerlige risikovurderinger tilknyttet de enkelte IT-prosjektene i etaten.

Utvalgsundersøkelser på ulike stønadsområder

Med sikte på å forbedre kvaliteten i saksbehandlingen, er det i 2003 gjennomført utvalgsundersøkelser på følgende områder:

- Sykepengeutbetalinger til selvstendig næringsdrivende. Resultatene viser at det er behov for å styrke trygdekontorenes kompetanse på fastsetting av sykepengegrunnlaget til selvstendig næringsdrivende og fokusere på nødvendigheten av dokumentasjon. Fylkene har igangsatt kvalitetsforbedrende tiltak på bakgrunn av funnene i undersøkelsen. Resultatene vil videre danne grunnlag for en sentral tiltaksplan og iverksetting av eventuelle kompetansetiltak
- Beregning og utbetaling av rehabiliteringspenger. Resultatene fra undersøkelsen viste at rehabiliteringspenger i all hovedsak ble beregnet og utbetalt riktig. Det er også gjennomført en undersøkelse som viser hvordan unntaksbestemmelsene har vært benyttet.
- Bilområdet. Resultatet viser at saksbehandlingstiden er for lang i to av fylkene. Videre viser den at begrunnelsene i mange av sakene ikke er konkrete nok, og at vurderingene var for dårlig dokumentert.
- Oppfølging av Prosjekt 4000 om kvalitet i uførepensjonssaker. Oppfølgingen viste positiv utvikling når det gjelder dokumentasjon i sakene, skriftlig saksfremstilling og hvorvidt attføring var forsøkt.

Utvikling av kvalitetsstandarder

Etaten har arbeidet med utvikling av nasjonale kvalitetsstandarder på en rekke områder, bl.a. rehabiliteringspenger, alderspensjon, mer effektiv formidling av hjelpemidler og innføring av tidsbegrenset uførestønad. Formålet er å sikre rett ytelse til rett tid, god kvalitet for brukerne og fornøyde brukere.

Tverrfaglighet og brukermedvirkning i kompetansebygging

Det er nyetablert og videreutviklet fagnettverk innenfor kompetanseområdet på følgende felt:

- På direktoratsnivå videreføres nettverkssamarbeid mellom fagområdene, både i samband med særskilte oppgaver og i planleggings- og koordineringsarbeid
- RTV har videreført nettverket med de kompetanseansvarlige i fylkene
- RTV har også bidratt til tverrfaglig og tverretattlig sammensatte utviklingsgrupper i forbindelse med utarbeiding av ulike kompetansetiltak

Norges Handikapforbund og Funksjonshemmedes fellesorganisasjon deltar i flere fagnettverk.

Trygdeetatens involvering i servicekontorene og SATS-forsøkene innebærer deltakelse i et tverretattlig og tverrfaglig samarbeid. Dette skal gi raskere og bedre kvalitet i saksbehandlingen, reduksjon i ressursbruk tilknyttet tverretattlig samarbeid og redusert sårbarhet i trygdekontorene.

Endret oppgavefordeling

Det ble i mai 2003 etablert et forsøksprosjekt med regionalisering av klage- og ankebehandlingen, hvor tre fylker, Hedmark, Oppland og Sør-Trøndelag, deltar. Det vurderes gjennomført regionalisert klage- og ankebehandling over hele landet i tilknytning til en nylig igangsatt utredning om ny organisering av fylkesnivået i etaten. Som en del av forsøket vil Rikstrygdeverket også overføre en del av sine oppgaver på området til de regionale enhetene.

Rikstrygdeverket foretok i 2003 en gjennomgang av organiseringen av den direkte oppgjørordningen. På bakgrunn av dette arbeidet skal etatens arbeid med direkte oppgjør omorganiseres. Omorganiseringen innebærer bl.a. en regionalisering av oppgjørarbeidet og etablering av en nasjonal enhet. Hensikten med tiltaket er blant annet å styrke kompetansen, kvalitetsmiljøet og kontrollen med oppgjørene. For lab/røntgen er oppgjørskontrollen sentralisert til ett oppgjørskontor for hele landet.

Trygdeetatens økonomitjeneste er sentralisert i Leikanger. Ved hjelp av elektronisk bilagshåndtering utføres arbeidet med fakturabehandling og regnskap på etatens driftsregnskap for alle enheter i etaten.

2.6 Utredninger

I 2003 har Rikstrygdeverket utarbeidet en rekke rapporter om trygdespørsmål. Rapportene omhandler ulike trygdeområder som overgangsstønnad, bidrag, kontantstøtte, IA-avtalen, aktiv sykmelding, trygdekontorenes oppfølging av sykmeldte samt rehabiliteringspenger og uførepensjon. Viktige spørsmål som er belyst er effekter av tiltak og regelendringer som hvordan eneforsørgerne forsørger seg etter at de mistet retten til overgangsstønnad, kontantstøtteordningens effekt på foreldrenes yrkesaktivitet og aktiv sykmeldings effekt på sykefraværets lengde og på overgang til uførepensjon. Rapportene gjelder også forhold som er viktige for iverksetting av tiltak; dvs. hvilke faktorer som har betydning for at aktiv sykmelding blir igangsatt, arbeidsgiveres synspunkter og erfaringer ved bruk av trygdeetatens økonomiske virkemidler samt rapport om tidsbruk i forbindelse med nye bidragsregler fra 1. oktober 2003. I tillegg er det utarbeidet rapporter som gjelder undersøkelser av trygdekontorenes arbeidsoppgaver og virkemiddelbruk på sykepengeområdet.

Styringsgruppen for programmet "Forsøksvirksomhet i trygdesektoren – samarbeid mellom trygdeetaten og arbeidslivet for å forebygge og å redusere sykefravær" har pr. 31. desember 2003 tildelt midler til totalt 72 prosjekter siden 1994. I 2003 ble det tildelt midler til 10 prosjekter, hvorav 4 nye. Prosjektene fokuserte på seniorpolitikk, funksjonsvurdering, aktiv sykmelding, bedriftshelsetjenestens rolle i arbeidet for et mer inkluderende arbeidsliv, arbeidsplassen som den viktigste arena for å forebygge sykefravær, hindre utstøtning og få flere personer med redusert funksjonsevne i arbeid, m.m. Rikstrygdeverket arbeider også med programmets internettsider for formidling av kunnskap fra porteføljen. Resultatene fra alle disse forsknings- og utredningsprosjekter brukes for å bedre folketrygdens virkemåte.

2.7 Andre viktige satsingsområder i 2003

Gjennomføring av nye bidragsregler

Bidragsreformen ble iverksatt fra 1. oktober 2003. På dette tidspunktet ble nye IT-løsninger tatt i bruk. Alt regelverksarbeid, opplæring av saksbehandlere i trygdeetaten og omregning av de sakene som skulle omregnes, var gjennomført før denne datoen.

Omregningssentralen for Bidrags saker behandlet i perioden februar – oktober 2003 mer enn 216 000 bidrags- og forskuddssaker. På grunn av nye betingelser for tildeling av bidragsforskudd ble det foretatt omregning av alle forskuddssakene.

Det ble gjennomført omfattende kommunikasjoner med partene om endring av bidrag. Alle partene fikk tilsendt eksempelberegnings, og alle som valgte å be om omregning fikk tilsendt et vedtaksgrunnlag. I tillegg ble det sent ut mer enn 65.000 oppfølgingsbrev i perioden, og Omregningssentralen behandlet mer enn 67.000 brev fra partene. Behandlingen av bidragssakene førte til at det kom krav i 46.600 av bidragssakene, og alle disse ble omregnet etter det nye regelverket.

En viktig målsetning med innføring av nye bidragsregler var å gi insentiv og mulighet til inngåelse av private avtaler. Som et viktig ledd i dette arbeidet ble det utviklet en «bidragsveileder» som ble tilgjengeliggjort via Internett. Ved hjelp av denne kunne partene selv beregne bidraget. I tillegg ble blankett for inngåelse av privat avtale tilgjengeliggjort for partene, per post og via Internett. Som et resultat av dette arbeidet ble det inngått privat avtale mellom partene i overkant av 22.200 bidragssaker. Øvrige parter valgte ikke å søke om omregning. Omregningssentralen håndterte også mer enn 150.000 telefonhenvendelser fra partene i omregningsperioden.

Skattereglene ble endret samtidig med bidragsreglene, slik at den bidragspliktige ikke lenger får fradrag i ligningene for betalt barnebidrag. Bidragsmottakeren blir heller ikke beskattet for mottatt barnebidrag og bidragsforskudd. Sammenligner man de gamle nettobidragene mot de nye bidragene, ser man at de bidragspliktige i de omregnede sakene fikk en gjennomsnittlig nettoøkning på 240 kroner pr. barn per måned. I drøyt halvparten (51 pst.) av de sakene der det ble krevd omregning, ble det dokumentert samvær som gir rett til samværsfradrag.

Forebygging/forhindring av trygdemisbruk

I 2003 ble 325 personer politianmeldt for bedrageri overfor trygdeetaten. Dette er 55 flere personer enn i 2002, og 90 flere enn i 2001. Anmeldelsene inneholder mistanke om bedrageri av 45 mill. kroner. 632 saker ble sendt fylkestrygdekontorene til strafferettslig vurdering. Dette er en økning på 40 pst. i forhold til 2002, og mer enn tre ganger så mange som i 2001, da Rikstrygdeverket iverksatte en handlingsplan for å avdekke og forebygge trygdemisbruk. Saker vedrørende uførepensjon, sykepenger og rehabiliteringspenger har størst økning.

Rikstrygdeverket har foreslått etterkontroll av om lag 800 uførepensjonssaker, hvor det mistenkes at leger har utstedt legeerklæringer på fiktivt grunnlag. Ytterligere 45 saker er stoppet i 2003. Dette betyr at det hittil er stoppet utbetalinger til

80 uførepensjonister, til en kapitalisert verdi av om lag 110 mill. kroner.

Det ble høsten 2003 gjennomført en ekstern evaluering av organiseringen av trygdeetatens arbeid med avdekking og forebygging av trygdemisbruk. Det ble bl.a. foreslått å styrke den sentrale styringen og koordineringen av de regionale trygdemisbruksteamene. Dette er iverksatt fra 1. mars 2004, ved at de seks regionale teamene er etablert som egne enheter direkte under Rikstrygdeverket. Teamene skal fortsatt arbeide med store og kompliserte saker.

3. Hovedsatsingsområder

I 2005 vil etaten ha følgende hovedsatsingsområder:

- Et inkluderende arbeidsliv
- Høy brukertilfredshet
- Modernisering
- Rett ytelse til rett tid
- Oppfølging av Pensjonskommisjonen

3.1 Et inkluderende arbeidsliv

Regjeringen ønsker å utforme en mer helhetlig arbeidsmarkeds- og velferdspolitik som rettes inn mot målet høy sysselsetting. Dette krever et helhetlig tjenestetilbud og samordnede tiltak slik at bistanden kan tilpasses den enkeltes behov. Samtidig skal de som opplever svikt i arbeidsevnen sikres økonomisk og sosial trygghet. Veien ut av arbeidslivet skal bli smalere og veien inn bredere.

Foruten trygdeetaten og den enkelte bruker, er de sentrale aktørene i arbeidet arbeidsgivere, Aetat og leger. For å nå hovedmålet er det viktig at trygdeetaten i 2005 har fokus på å koordinere virkemidlene og bistanden fra de ulike aktørene.

Regjeringen ønsker å videreføre samarbeidet med partene om et mer inkluderende arbeidsliv.

Avtalen om inkluderende arbeidsliv

Trygdeetaten vil fremover prioritere arbeidet mot spesielle IA-virksomheter. I denne prosessen vil arbeidslivssentrene samhandle tett med det enkelte lokale trygdekontor i kontakten mot virksomhetene. Som tidligere skal etaten ha fokus på bruk av funksjonsvurderinger som verktøy i arbeidet med å forebygge sykefravær og hindre utstøting fra arbeidslivet. Det er utarbeidet et enkelt funksjonsvurderingsverktøy som arbeidsgiver og arbeidstaker kan benytte i sykefraværsarbeidet. Videre er det etablert samarbeid med ulike oppføringsinstitusjoner med sikte på å få utført tverrfaglige funksjonsvurderinger for personer med sam-

mensatte lidelser. Trygdeetatens «Aktivitetsprogram» er et program for å utvikle best mulige samhandlingsformer mellom trygdeetaten som støttespiller og den enkelte IA-virksomhet. Et utvalg IA-virksomheter i alle fylker vil få forsterket støtte i å nå sine IA-mål, ved at kontaktpersonen i arbeidslivssenteret har et samhandlingsteam bak seg (trygdekontor, hjelpemiddelsentral og etter behov andre aktører som for eksempel Aetat).

Det er særlig behov for forsterket innsats for å inkludere flere arbeidstakere med redusert funksjonsevne. Det er i senere år satt økt fokus på å tilrettelegge arbeidsplasser for å oppnå økt deltakelse i arbeidslivet for personer med nedsatt funksjonsevne. For å få til dette vil det også bli sentralt å videreutvikle samarbeidet med eksterne samarbeidspartnere som Aetat, bedriftshelsetjenesten, kommuner, etc, samt øke fokus på hjelpemiddelsentralen som et ressurs- og kompetansesenter.

Oppfølging av sykmeldte – aktivitetskrav

I Ot.prp. nr. 48 (2003-2004) følger regjeringen opp partenes erklæring av 3. desember 2003. Omleggingen i sykmeldingspraksisen med aktivitetskrav og utvikling av en ny type legeattest, skal evalueres fortløpende. Det er et forsterket fokus på arbeidsplassen som hovedarena for arbeidet med inkluderende arbeidsliv gjennom de endringene som nå er gjort i folketrygdloven på sykepengeområdet. Arbeidsgivere og arbeidstakere har fått en større og mer forpliktende rolle. Samtidig har legene fått et større ansvar for å bidra til aktivitet. Legen skal blant annet ved sykmelding vurdere om det er tungtveiende medisinske grunner for at arbeidstakeren ikke kan være i aktivitet. Aktivitetskravet er et sentralt virkemiddel for å støtte opp under fraværarbeidet som skjer på arbeidsplassen og for å forhindre utstøting fra arbeidslivet.

Prinsippet om aktivitet skal også være førende for de øvrige sykdomsrelaterte ytelsene. En tidligere vurdering av behovet for yrkesrettet attføring og en tidsbegrensning av unntaksperioden med rehabiliteringspenger støtter opp om dette. Trygdeetaten skal følge opp og bistå i det arbeidet som skjer på arbeidsplassen og hos legene, i forhold til deres nye rolle i det inkluderende arbeidsliv. I et samarbeid mellom Rikstrykdeverket og legeföreningen er det utviklet et fagutviklingsprogram som setter fokus på legenes rolle i IA-arbeidet.

Tidsbegrenset uførestønad

Ordningen med tidsbegrenset uførestønad ble iverksatt 1. januar 2004, jf. Ot.prp. nr. 102 (2001-

2002) og Innst.O. nr. 86 (2002-2003). Stønaden ytes til personer der det er en mulighet for at vedkommende kan komme tilbake i arbeid eller øke arbeidsinnsatsen. Alle som får tidsbegrenset uførestønad skal følges opp av trygdeetaten i hele stønadsperioden. Det skal utarbeides en individuell plan som viser hva som skal gjøres for at stønadmottakeren kan øke sitt funksjonsnivå/sin arbeidsevne. Det forventes at antallet som har behov for varig uførepensjon reduseres. I stønadsperioden skal stønadmottakeren stimuleres til å forsøke seg i arbeid.

Trygdeetatens arbeid med innføringen av tidsbegrenset uførestønad skal ikke føre til en liberalisering av inngangsvilkårene til uføreytelsene. Det er en utfordring å skape forståelse blant alle involverte aktører for at arbeidsevnen skal være varig nedsatt, samtidig som stønaden er tidsbegrenset. Oppfølgingen må starte så tidlig som mulig. Derfor er arbeidet som gjøres på arbeidsplassen og i regi av avtalen om et inkluderende arbeidsliv et av de viktigste tiltakene for å redusere antall uføre på sikt. I tillegg er det en forutsetning at både helsevesenet, Aetat og trygdeetaten arbeider for at aktivitet skal være førstevalget, dersom sykdom ikke gjør dette umulig.

Departementet har planlagt en evaluering av ordningen i to faser. En mindre evaluering etter at ordningen har virket om lag ett år og en mer omfattende evaluering etter at ordningen har fått virke i tre til fire år. I fase 1 vil man undersøke hvem som har fått tidsbegrenset uførestønad (etter kjønn, alder, uføregrad og diagnose), for hvilket tidsrom og hvor de kommer fra (sykepenger, rehabiliteringspenger eller attføring). Her vil man belyse situasjonen for kvinner og barnefamilier særskilt. Evalueringen vil også danne grunnlag for en vurdering av eventuelle endringer i barnetillegget for mottakere av tidsbegrenset uførestønad. I denne fasen vil det videre inngå en kartlegging av oppfølgingen som foretas av trygdekontoret, mens det bare i begrenset omfang vil være mulig å si noe om stønadmottakeren kommer tilbake i arbeid, eller går over på attføring. I fase 2 vil man i tillegg til ovennevnte kunne foreta en evaluering av måloppnåelse for uførereformen, dvs om man lykkes i å få stønadmottakerne tilbake til arbeid, og hva som er suksesskriteriene.

På denne bakgrunn vil arbeidet med reaktivisering av uførepensjonister videreføres og intensiveres i 2005, jf. omtale under kap. 2655 uførhet.

Reaktivisering av uføre

Det har vært en sterk økning i antall uførepensjonister de siste årene, fra nærmere 250 000 i 1997 til

over 300 000 i 2003. Dette er en utfordring i arbeidet med å skape et mer inkluderende arbeidsliv og stiller krav til utprøving av nye virkemidler. Mange uførepensjonister har gitt uttrykk for at de ønsker å komme tilbake i arbeid. Vellykket reaktivisering vil kunne gi en stor samfunnsøkonomisk gevinst, og arbeidet med dette vil derfor videreføres og intensiveres i 2005.

På denne bakgrunn ønsker Arbeids- og sosialdepartementet å introdusere en ny forsøksordning hvor uførepensjon benyttes som lønnstilskudd. Ved å vri utbetalingen til passive stønader mot å bruke aktive tiltak, foreslås det at uførepensjonen utbetales direkte til arbeidsgivere som er villige til å ansette uførepensjonister som ønsker å prøve seg i arbeidslivet. Forsøket vil bli iverksatt så raskt som mulig i 2005 i noen utvalgte fylker. For nærmere omtale av forsøksordningen vises det til kap. 634 post 74.

Rehabilitering og yrkesrettet attføring

Fra 1. januar 2004 er det innført en tidsbegrensning for rehabiliteringspenger, jf. Ot.prp. nr 10 (2003-2004) og Innst.O. nr. 28 (2003-2004). Rehabiliteringspenger kan som hovedregel bare gis sammenhengende i 52 uker, men kan i særskilte tilfeller forlenges i ytterligere 52 uker. Innføring av tidsbegrensningen må ses i sammenheng med et sterkere aktivitetskrav for alle sykdomsrelaterte trygdeytelser.

Tidlig aktivitet krever en individuell oppfølging som må bygge på motivasjon og veiledning i den hensikt å få flest mulig tilbake i arbeid. For alle som mottar rehabiliteringspenger skal det utarbeides en individuell oppfølgingsplan, hvor det fremgår hva som er målet med den aktivitet/behandling/rehabilitering som skjer, og hvilke tiltak som må settes inn for å nå disse målene.

Vurderingen av om yrkesrettet attføring er aktuelt kommer i mange tilfeller etter at en person har vært utenfor arbeidslivet i lengre tid. Dette gjør det vanskeligere å lykkes med attføringen. Det er nå lovfestet at attføring skal starte så tidlig som mulig og helst i sykepengeperioden.

Fra 1. juli 2004 ble ansvaret for å fatte vedtak om de medisinske vilkår for rett til yrkesrettet attføring overført til Aetat, jf. Ot.prp. nr. 13 (2003-2004) og Innst.O. nr. 33 (2003-2004). Det forventes at disse tiltakene vil føre til at attføring kommer i gang tidligere og at flere kommer raskere tilbake til arbeid. Forebyggingen skal også bedres gjennom at brukerne får en tett oppfølging av trygdekontoret, i samarbeid med lege og Aetat, med vekt på funksjon, muligheter og ressurser.

Trygdeetaten skal samarbeide med Aetat

omkring kriteriene for igangsetting av yrkesrettet attføring.

Opplærings- og informasjonstiltak knyttet til de sykdomsrelaterte ytelsene

Det er viktig å styrke legenes rolle i det inkluderende arbeidsliv. I 2004 er det gjennomført et fagutviklingsprogram for allmennleger, hvor det er rettet fokus mot de nye reglene om sykmelding og den nye blanketten Medisinsk vurdering av arbeidsmulighet ved sykdom (som erstatter tidligere sykmeldingsattest). Informasjonstiltakene overfor legene skal følges opp i 2005.

3.2 Oppfølging av Pensjonskommisjonen

Pensjonskommisjonen la frem forslag til modernisert folketrygd i januar 2004 (NOU 2004:1). Gjennomføring av en pensjonsreform vil innebære store utfordringer for trygdeetaten på flere områder. En reform vil innebære at gammelt regelverk, overgangsregler og nytt regelverk vil eksistere side om side i mange år. Dette stiller store utfordringer til kompetansen i trygdeetaten.

Regjeringen tar sikte på å legge frem en melding om saken i løpet av høsten 2004.

3.3 Modernisering

Samordning av Aetat, trygdeetat og sosialkontortjenesten

NOU 2004:13 En ny arbeids- og velferdsforvaltning Om samordning av Aetats, trygdeetatens og sosialtjenestens oppgaver ble avgitt til Sosialdepartementet 29. juni 2004. Regjeringen vil fremme en sak for Stortinget våren 2005.

Det er gitt klare signaler til trygdeetaten om at arbeidet med samordning lokalt skal fortsette med full styrke med sikte på å gi brukerne et best mulig tilbud også før beslutning om endelig organisering er tatt og gjennomført.

Arbeidet med gjennomføring av nødvendige strukturelle endringer skal videreføres. Trygdeetaten skal videre arbeide med en sentralisert driftsløsning. Trygdeetaten skal delta aktivt i samordningsforsøkene både lokalt og sentralt. Samarbeidet med Aetat er en viktig forutsetning for å få til et godt resultat.

Annet utviklingsarbeid

Etaten opplever økt saksinnangang på flere felter, særlig på helsetjenesteområdet. Trygdeetaten arbeider med å effektivisere saksbehandlingen. En viktig utfordring for etaten er å håndtere økt saks-

inngang slik at rimelige saksbehandlingstider kan opprettholdes uten redusert vedtaks kvalitet. Saksveksten på legemiddelområdet er av et slikt omfang at det kan bli en betydelig utfordring for trygdeetaten å opprettholde en rimelig saksbehandlingstid.

Trygdeetaten arbeider kontinuerlig med å forbedre effektivitet, brukermidvirkning, kvalitet, tjenesteyting og den enkelte ansattes evne og forutsetninger for å takle omstillinger. Brukernærhet og samspill med brukeren er avgjørende for å få gode løsninger for brukeren. Etatens rolle- og oppgaveforståelse skal videreutvikles for å understøtte det helhetlige ansvar etaten har i møte med den enkelte brukers ulike behov. Hovedutfordringen er å sikre koordinering av etatens arbeid mot den enkelte bruker, og sikre en samordning av etatens ulike virkemidler. Samarbeid mellom Aetat, trygdeetat og sosialkontortjenesten er avgjørende for å få til en bedre brukerrettet og effektiv velferdsforvaltning. Trygdeetaten skal også ha fokus på effektivisering av hjelpemiddelforvaltningen og oppgjør med behandlere, og større krav til informasjonssikkerhet.

Trygdeetaten er i sterk endring. For å nå målene om et brukerrettet og et helhetlig tjenestetilbud er økt og endret kompetanse avgjørende.

3.4 Rett ytelse til rett tid

Arbeidet med å sikre korrekt utmåling og tildeling av ytelser er en av etatens kjerneoppgaver og av sentral betydning for brukernes vurdering av etaten. Trygdeetaten skal også sørge for at søknader om tjenester og ytelser behandles raskt. Trygdeetatens avgjørelser skal være rettsriktige, dvs at etaten skal sikre riktige avgjørelser og lik behandling av likeartede tilfeller over hele landet. Felles forståelse av regelverket er derfor viktig.

3.5 Høy brukertilfredshet

Trygdeetaten skal i 2004 fortsette arbeidet med å heve kvaliteten på de tjenester som etaten tilbyr brukerne. Trygdeetatens møte med brukerne skal karakteriseres ved god service, tilgjengelighet, respekt og individuelt tilpasset veiledning og oppfølging. Tilgjengelighet, brukernes muligheter til å bidra i saksbehandlingen, god muntlig og skriftlig informasjon, innhenting av brukernes synspunkter vil bl.a. være viktige momenter i dette arbeidet. God kvalitet skal prege etatens møte med den enkelte slik at brukernes tilfredshet med etatens service økes.

3.6 Supplerende stønad

Det har vært gjennomført offentlig høring av en supplerende stønadsordning for personer som har fylt 67 år, men som har kort botid i Norge og som derfor får liten eller ingen alderspensjon fra folketrygden. Høringsutkastet bygde på en streng prøving mot annen inntekt og unntaksvis også formue, og vil garantere en samlet inntekt tilsvarende 90 pst. av minstepensjon (med visse modifikasjoner). Ytelsene ble foreslått gitt til personer som er bosatt i Norge, men utenlandsopphold på inntil 3 måneder i året forutsettes akseptert.

Departementet tar sikte på å legge fram en Ot.prp. om saken høsten 2004.

4. Budsjettforslag for 2005

Post 01 Driftsutgifter

Det foreslås bevilget 4 946 mill. kroner for 2005. Dette er en økning på 155,4 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2004. Økningen skyldes blant annet følgende forhold:

Reduksjon i rammen i forhold til 2004

Nytt bidragsregelverk

Det er bevilget 112 mill. kroner for 2004 til dekning av utgifter knyttet til innføring av nytt bidragsregelverk i 2003. Utgiftene skal dekke Rikstrygdeverkets administrative kostnader samt kostnader knyttet til moderniseringstiltak på IT-området. Arbeidet følger gjennomføringsplanen og det økonomiske behovet reduseres neste år i forhold til 2004. Det foreslås derfor bevilget 86 mill. kroner for 2005.

Vedtaksmyndighet i attføringsaker i Aetat – overføring av ressurser fra Trygdeetaten

I samsvar med vedtak i henhold til Innst.O. nr. 33 (2003-2004) jamfør Ot.prp. nr. 13 (2003-2004), overtok Aetat fra 1. juli 2004 trygdeetatens vedtaksmyndighet for yrkesrettet attføring etter folketrygdens § 11-5. I denne forbindelse foreslås kap. 2600 redusert med 30 mill. kroner mot en tilsvarende økning på kap. 630 Aetat.

Videreføring og justeringer

Prisomregning og lønnsjustering

Det er for 2005 i alt innarbeidet 34,4 mill. kroner til prisjustering. Økt bevilgning som følge av lønnsoppgjøret i 2004 er beregnet til å gi 160,7 mill. kroner i merutgifter i 2005.

Kjøp av helsetjenester

For 2005 foreslås bevilgningen til kjøp av helsetjenester økt til 120 mill. kroner som følge av pris- og lønnsjusteringer.

Prosjekt «Mer effektiv hjelpemiddelformidling»

Bevilgningen for 2005 er pris- og lønnsjustert. Det foreslås bevilget 415 mill. kroner for 2005.

Innføring av tidsbegrenset uførestønad, økning i administrative kostnader

Det er vedtatt nye regler for uførepensjon, som trådte i kraft 1. januar 2004. I 2003 ble det bevilget 9 mill. kroner til forberedelse av endringene. I 2004 ble det bevilget ytterligere 41 mill. kroner til administrasjon av regelendringene. Det foreslås for 2005 å øke bevilgningen med 25 mill. kroner til 75 mill. kroner som en del av opptrappingen til 100 mill. kroner, jf. Ot.prp. nr 102 (2001-2002) Om lov om endringer i folketrygdloven og i enkelte andre lover.

Kompensasjon for omlegging av el-avgiften

Etter fordring i St.prp. nr. 63 (2003-2004) pkt. 2.2 er det gitt samtykke til at statlige virksomheters utgifter til el-avgiften kompenseres for 2004. Det foreslås bevilget 10,3 mill. kroner i 2005.

Enhet for pasientformidling

I henhold til endringene i pasientrettighetsloven som trådte i kraft 1. september 2004 skal pasienter som har rett til nødvendig helsehjelp få fastsatt en frist for når medisinsk forsvarlighet krever at en pasient med en slik rettighet, senest skal få nødvendig helsehjelp.

Rikstrygdeverket skal gi pasienter som har rett til nødvendig helsehjelp, men som ikke har fått den nødvendige helsehjelpen innen ovennevnte frist, et konkret tilbud om helsehjelp hos privat tjenesteyter i Norge eller i utlandet. Rikstrygdeverket har videre ansvar for å inngå avtaler med private tjenesteytere og tjenesteytere i utlandet om helsehjelp etter fristbrudd. Det foreslås at 5 mill. kroner, opprinnelig bevilget til administrasjon av ordningen med utenlandsbehandling, nå videreføres til formål som omtalt over.

Overføring av ansvaret for syketransport og transport av helsepersonell

Finansieringsansvaret for syketransport og reiseutgifter for helsepersonell er overført de regionale helseforetakene og kommunene, jf. Ot.prp. nr 66 (2002-2003). De regionale helseforetakene forvalter sitt ansvar, bl.a. gjennom å kjøpe administrative tjenester i trygdeetaten. Trygdeetatens kostnader til administrasjon vil bli noe høyere i 2005 på grunn av lønns- og prisjustering. Helseforetakenes betaling skal økes med 3 mill. kroner til 88,3 mill. kroner, jf. bevilgningsforslaget under inntektskap. 5701 post 07. Helseforetakene skal betale merverdiavgift av beløpet.

*Nye tiltak 2005**Individuelle søknader om legemidler på blå resept/gjennomføring av e-resept-prosjektet*

Trygdeetaten erfarer en betydelig saksvekst på området og anslår saksvolumet til om lag 200 000 saker i 2004. Dette er en fordobling av antall saker i forhold til 2002 og det forventes ytterligere saksvekst i 2005. Det foreslås at det i 2005 bevilges 8 mill. kroner til midlertidig styrking av trygdeetatens administrasjon på dette området og til oppstart av utviklingstiltak i trygdeetaten knyttet til gjennomføring av e-resept-prosjektet.

IT-relaterte utviklingstiltak

Trygdeetaten står overfor store framtidige utfordringer i forbindelse med gjennomføring av store reformer og utviklingstiltak. Forberedelse og utvikling av IKT-løsninger knyttet til framtidig pensjonsreform, samordning av Aetats, trygdeetatens og sosialtjenestens oppgaver, supplerende stønadsordning for eldre med kort botid i Norge og e-resept-prosjektet utgjør sentrale utviklingsområder for trygdeetaten i 2005. I tillegg til eksisterende IT-bevilgninger foreslås en økning på 6,1 mill. kroner til forberedelse og gjennomføring av ulike IT-tiltak i denne sammenheng i 2005.

Ordningen med funksjonsassistenter

Trygdeetaten skal administrere ordningen fra 1. januar 2005 og det foreslås overført midler fra kap. 621, post 21. Det foreslås bevilget 13,9 mill. kroner som en øremerket bevilgning. Dette er en økning på 6 mill. kroner for 2004. I tillegg er det foreslått 850 000 kroner til administrasjon av ordningen.

Trygdemisbruk

Regjeringen vil øke innsatsen for å bekjempe trygdemisbruk. Det er indikasjoner på økt systematisk og organisert misbruk av trygdens midler. Støtnadsordninger som sykepenger, rehabiliteringspenger og uførepensjon er utsatt. Trygdeetatens samarbeid med andre etater vil videreutvikles i dette arbeidet. Departementet mener det kan være et stort innsparingspotensial ved økt satsing på trygdemisbruk. Det foreslås bevilget 10 mill. kroner til dette formålet.

Innkrevning av bidrag og feilutbetalinger

- Trygdeetaten har de siste årene effektivisert innkrevningen av barnebidrag og feilutbetalte trygdeytelser. Departementet ønsker nå å forsterke arbeidet med innkreving ytterligere. Økt innsats på området skal bidra til å redusere bidragsgjelden samt at enda flere barnefamilier og barn får sin rettmessige ytelse. Trygdeetaten skal i dette arbeidet også videreutvikle samarbeidet og erfaringsutveksling med statens innkrevingssentral. Det foreslås bevilget 4,5 mill. kroner til dette formålet.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Bevilgningen under posten omfatter utgifter til FoU-virksomhet knyttet til trygdesektoren. Formålet er: bedring av kunnskapsgrunnlaget for evaluering og politikkkutforming, langsiktig oppbygging av kompetanse og miljøer som kan bidra til forskningsbasert

kunnskap samt økonomisk støtte til gjennomføring og evaluering av konkrete tiltak/prosjekter.

Bevilgningen foreslås videreført med 14,8 mill. kroner for 2005, inkludert prisjustering.

Post 45 Større nyanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Det foreslås at bevilgningen for 2004 videreføres. Bevilgningen foreslås videreført med 147,6 mill. kroner for 2005, inkludert prisjustering.

Post 70 Tilskudd

Posten omfatter tilskudd til Senter for seniorpolitikk. De senere årene har også Norsk Fangeregister fått tilskudd på denne posten til arbeidet med en tysk erstatningsordning til tidligere slave- og tvangsarbeidere under andre verdenskrig. Arbeidet er i det vesentligste avsluttet i 2004, og det gjenstående arbeid med ordningen er overført til Pensjonstrygden for sjømenn.

Senter for seniorpolitikk

Formålet med bevilgningen til Senter for seniorpolitikk er primært å motvirke for tidlig avgang fra arbeidslivet. Det foreslås bevilget 3,6 mill. kroner til Senter for seniorpolitikk i 2005. Midlene benyttes til administrative utgifter til senteret, finansiering av kurs og informasjonsarbeid, samt til forsknings- og utviklingsarbeid på feltet.

Det foreslås bevilget 3,6 mill. kroner på posten i 2005.

Kap. 2603 Trygderetten

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
01	Driftsutgifter	50 676	46 300	48 100
21	Klagenemnd for utenlandsbehandling	1 925	2 050	2 100
	Sum kap 2603	52 601	48 350	50 200

Det er overført fra 2003 til 2004:

Post 01: 1 254 000 kroner

Post 21: 100 000 kroner

1. Formål og hovedprioriteringer

Trygderetten er en uavhengig ankeinstans som skal treffe avgjørelser om enkeltpersoners rettig-

heter og plikter etter lov om folketrygd m.fl., se lov av 16. desember 1966 nr. 9 om anke til Trygderetten.

Trygderetten har følgende hovedmål:

- Behandle og avgjøre de sakene som kommer inn på en rettssikker måte slik at de vilkårene som stilles til behandlingen i lov om anke til Trygderetten oppfylles

- Avsi kjennelser som er i overensstemmelse med de lover og regler som gjelder
- Avsi kjennelser som er retningsgivende for trygdeforvaltningen og andre rettsanvendere på trygde- og pensjonsrettens område.
- Avgjøre sakene med en forsvarlig saksbehandlingstid
- Behandle og avgjøre sakene på en slik måte at det gir tillit

Trygderetten er formelt sett ingen domstol, men har mange trekk felles med de alminnelige domstoler. Trygderetten kan for eksempel ikke instrueres av noe annet organ om avgjørelsen og Trygderettens leder kan ikke gripe inn overfor retten i den enkelte sak. Lovligheten av Trygderettens kjennelser kan prøves ved lagmannsretten som første instans.

Inntil 1. januar 2004 kunne retten unnlate å gi begrunnelse dersom den fant det klart at anken ikke ville føre frem og at saken ikke hadde betydning utover den foreliggende sak. I slike saker var det et krav at retten måtte settes med tre medlemmer. I de fleste slike saker ble det likevel gitt en merknad der det gikk frem hva retten særlig la vekt på i sin avgjørelse. For å bringe loven i samsvar med praksis er Trygderettslovens § 21 endret fra 1. januar 2004 slik at det skal gis begrunnelse i alle saker. I saker der det er klart at anken ikke vil føre frem, kan det gis en forenklet begrunnelse. I øvrige saker gis det en kjennelse som er bygd opp som en dom med full grunngeving slik vi kjenner det fra de alminnelige domstoler.

Fra 1. januar 2004 er også § 7 i Trygderettsloven endret slik at rett kan settes med to medlemmer, også i saker med forenklet begrunnelse. Likeledes er det fra 1. januar i år foretatt en endring i Trygderettslovens § 13 som setter krav til innholdet i ankemotpartens oversendelsesbrev. For alle disse lovendringer, se Ot.prp. nr. 10 (2003-2004) og Innst.O. nr. 28 (2003-2004).

Klagenemnd for bidrag til behandling i utlandet

Nemnda vil fra 1. september 2004 bli erstattet av Dispensasjons- og klagenemnd for behandling i utlandet. Fra samme tidspunkt oppheves forskrift om bidrag til behandling i utlandet og om klagenemnd for bidrag til behandling i utlandet. Nærmere om den nye nemnda er gitt nedenfor.

Dispensasjons- og klagenemnd for behandling i utlandet

Dispensasjons- og klagenemnd for behandling i utlandet er hjemlet i pasientrettighetsloven § 7-2

annet ledd og bioteknologiloven § 2-14. Nærmere regler om nemndas sammensetning og saksbehandling er gitt i forskrift om prioritering av helse tjenester, rett til nødvendig helsehjelp fra spesialisthelsetjenesten, rett til behandling i utlandet og om dispensasjons- og klagenemnd.

Dispensasjons- og klagenemnda har to oppgaver. For det første skal den behandle klager fra pasienter som har rett til nødvendig helsehjelp og som har fått avslag på nødvendig helsehjelp i utlandet selv om det ikke finnes et adekvat medisinsk tilbud i Norge. Dette er i samsvar med de oppgavene som Klagenemnda for bidrag til behandling i utlandet utførte. Dessuten skal nemnda behandle saker etter bioteknologiloven § 2-14. Av bioteknologiloven § 2-14 annet ledd følger det at nemnda, dersom spesielle hensyn taler for det, skal kunne gi tillatelse til genetisk undersøkelse av befruktede egg ved alvorlig, arvelig sykdom uten behandlingsmuligheter.

Nemnda skal bestå av fem medlemmer med personlige vararepresentanter. Når nemnda behandler saker angående dispensasjon fra bioteknologiloven, skal nemnda ha ytterligere tre medlemmer med personlige vararepresentanter.

Statens helsepersonellnemnd

Statens helsepersonell- og apotekklagenemnd er et uavhengig klageorgan for klager mot vedtak fattet av Statens Helsetilsyn og Statens autorisasjonskontor og for klage mot vedtak fattet etter visse bestemmelser i apotekloven. Statens helsepersonellnemnd finansieres over Helse- og omsorgsdepartementets budsjett. For nærmere omtale vises det til kap. 724, post 01.

2. Resultatrapport

Sakstilgangen til Trygderetten har vist en sterkt stigende tendens de siste årene. Antall saker har økt fra 3 269 saker i 1997 til 5 995 saker i 2003, med andre ord en økning på ca. 83 pst. på seks år. Økningen har vært særlig markert på uførepensjonsområdet. I løpet av de siste fem årene har Trygderetten hatt en produktivitetsøkning på om lag 42 pst.

Saksbeholdningen pr. 1. januar 2004 var på 2 392 saker. Gjennomsnittlig saksbehandlingstid i 2003 var på 5 måneder, som er en mindre økning i forhold til 2002. Økningen i saksbehandlingstiden må ses i lys av den bevisste prioriteringen av å øke andelen grunngitte kjennelser. Andelen grunngitte kjennelser utgjorde i 2001 27,5 pst. av sakene, mens den i 2002 økte til nesten 37 pst. og videre til 40,7 pst. i 2003. Det må også nevnes at i alle foren-

klede kjennelser ble det i 2003 gitt en kort merknad der det går frem hva retten har lagt hovedvekt på i sin kjennelse. I praksis fikk dermed alle en eller annen form for begrunnelse.

65 pst. av sakene ble behandlet innen 6 måneder. Ved utgangen av 2003 var ingen saker eldre enn ett år. Saksbehandlingstiden varierer noe fra område til område. Ingen sakstyper hadde i 2003 en gjennomsnittlig saksbehandlingstid som overstiger seks måneder.

Andelen omgjøringer til gunst for den ankende part og anker som er opphevet, økte markant fra 2001 til 2002, men stabiliserte seg og gikk noe ned i 2003. I 2001 var omgjøringsprosenten 18, i 2002 23,6 og i 2003 23,1. Økningen fra 2001 til 2002 er

særlig på uførepensjonsområdet. Nedgangen fra 2002 til 2003 henger også sammen med at omgjøringsprosenten innenfor uførepensjonsområdet sank fra 26 pst. i 2002 til 23,8 pst. i 2003. Det skal settes i gang et arbeid for å undersøke årsakene til omgjøring i uførepensjonssaker.

Etter forutgående utredning i 2002/2003 om innslag av muntlig behandling i Trygderetten, vil det i løpet av året i et begrenset antall saker bli satt rett med partene tilstede. Behandlingen av ankesaker i Trygderetten er ellers skriftlig. Dette er en langt mindre ressurskrevende behandlingsform, og i de aller fleste tilfeller vil skriftlig behandlingsform være tilstrekkelig også i framtida.

Sakstilgang, avgang og restanser 1.1.98 – 31.12.03

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Innkommne saker	3 861	5 257	5 589	6 184	5 447	5 995
Avgjorte saker	4 048	5 308	5 573	5 761	5 324	5 690
Restanser	1 535	1 444	1 500	1 943	2 077	2 392

Klagenemd for bidrag til behandling i utlandet

Klagenemndas viktigste mål/prioriteringer i 2003 har vært å fatte vedtak som er forståelige for dem det gjelder, holde en gjennomsnittlig saksbehandlingstid på to måneder samt å behandle like saker likt. Klagenemnda har i 2003 i all hovedsak hatt god måloppnåelse på disse områdene. Antall innkomne saker i 2003 var 24, mens antall behandlede saker var 18. Ingen saker ble innvilget i 2003.

3. utfordringer og hovedprioriteringer

Saksinngangen i Trygderetten i 2005 er usikker, blant annet på grunn av usikkerhet som følge av innføringen av tidsbegrenset uførestønad. Det er imidlertid grunn til å regne med at saksinngangen vil ligge noe høyere enn i 2003. Restansene i Trygderetten økte noe i 2003. Trygderettens hovedutfordring er å ha kort saksbehandlingstid og god kvalitet når saksinngangen øker. Trygderetten har gjennomført flere effektiviseringstiltak de siste årene. En bevisst satsing på IT-opplæring av de ansatte er et ledd i dette effektiviseringsarbeidet. Det er en viktig utfordring å gjennomføre kvalitetsutviklingsarbeid uten å komme i konflikt med etasens interne saksbehandlingstider.

Mer vekt på å avsi prinsipielle kjennelser som er retningsgivende for forvaltningen og forsterket innsats i forhold til innsyn i og koordinering av praksis og økt ekstern informasjon om Trygderetten og dens kjennelser er sentralt i kvalitetsutviklingen.

4. Hovedsatsingsområder for 2005

På bakgrunn av ovennevnte har Trygderetten følgende satsningsområder for 2005

- 70 pst. av saken skal være behandlet innen seks måneder
- Gjennomsnittlig saksbehandlingstid skal ikke overstige fem måneder
- Ingen saker skal være eldre enn 12 måneder
- Andelen grunngitte kjennelser skal være minst 40 pst.
- Legge vekt på retningsgivende kjennelser, kvalitetsutvikling og praksiskoordinering

Dispensasjons- og klagenemnda for behandling i utlandet har følgende mål/prioriteringer i 2005:

- Godt pedagogisk utformede vedtak
- Gjennomsnittlig saksbehandlingstid skal være to måneder
- Like saker skal behandles likt

5. Merknader til budsjettforslag for 2005**Post 01 Driftsutgifter**

Prisomregning og lønnsjustering

Det er for 2005 innarbeidet 144 000 kroner til prisjustering. Økt bevilgning som følge av lønnsoppgjøret i 2004 er beregnet til 1,539 mill. kroner.

Bevilgningen for 2004 foreslås videreført med 48,1 mill. kroner.

Post 21 Klagenemnd for utenlandsbehandling

Utgiftene på kap. 2603, post 21, skal dekke lønnsutgifter og andre administrative utgifter knyttet til Dispensasjons- og klagenemnda. Det bør anslås en rimelig overhead til husleie, kontorutgifter, EDB-utgifter mv. som belastes post 21 i tillegg til lønnsutgifter.

Det foreslås bevilget 2,1 mill. kroner på posten i 2005.

Kap. 5702 Trygderetten

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
02	Oppdragsinntekter	5 258		
16	Refusjon fødselspenger	687		
18	Refusjon av sykepenger	734		
	Sum kap 5702	6 679		

Post 02 Oppdragsinntekter

Inntektene på posten omfatter i hovedsak tilskudd fra Helsedepartementet overført fra kap. 724 post 01 til drift av Statens helsepersonellnemnd. Trygderetten har fullmakt til å overskride bevilgningen under post 02 mot tilsvarende innsparing på kap 2603 post 01.

Post 16 og 18 Refusjon fødselspenger og sykepenger

Lønn og godtgjørelser kan overskrides med tilsvarende beløp som inntektene under post 16-18 utgjør.

Programkategori 29.50 Inntektssikring ved sykdom, uførhet og rehabilitering

Utgifter under programkategori 29.50 fordelt på kapitler

					(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
2650	Sykepenger	29 121 655	29 729 700	30 929 100	4,0
2652	Medisinsk rehabilitering m.v.	8 284 107	8 812 000	8 890 000	0,9
2655	Uførhet	39 581 657	40 690 000	45 272 000	11,3
	Sum kategori 29.50	76 987 419	79 231 700	85 091 100	7,4

Utgifter under programkategori 29.50 fordelt på postgrupper

					(i 1 000 kr)
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
70-89	Andre overføringer	76 987 419	79 231 700	85 091 100	7,4
	Sum kategori 29.50	76 987 419	79 231 700	85 091 100	7,4

Kategorien omfatter utgifter til sykepenger, medisinsk rehabilitering og ytelser til uføre. Under sykepenger inngår sykepengen ved egen sykdom, omsorgspenger ved barns og ved barnepassers sykdom, pleiepengen ved barns og nære pårørendes sykdom, og opplæringspenger. I sykepengekategorien inngår også utgifter til tilretteleggingstilskudd og refusjon til bedriftshelsetjeneste i IA-virksomheter, samt utgifter til feriepengen av sykepengen. Ytelsene gis til arbeidstakere, arbeidsledige, frilansere og selvstendig næringsdrivende (med unntak av omsorgspenger som ikke gis til frilansere og selvstendig næringsdrivende) etter reglene i folketrygdlovens kapitler 8 og 9. Under medisinsk rehabilitering inngår rehabiliteringspenger etter folketrygdlovens kapittel 10. Under ytelser til uføre inngår tidsbegrenset uførestønning, uførepensjon, foreløpig uførestønning og menerstatning ved yrkesskade etter folketrygdlovens kapitler 12 og 13.

Utfordringer og hovedprioriteringer

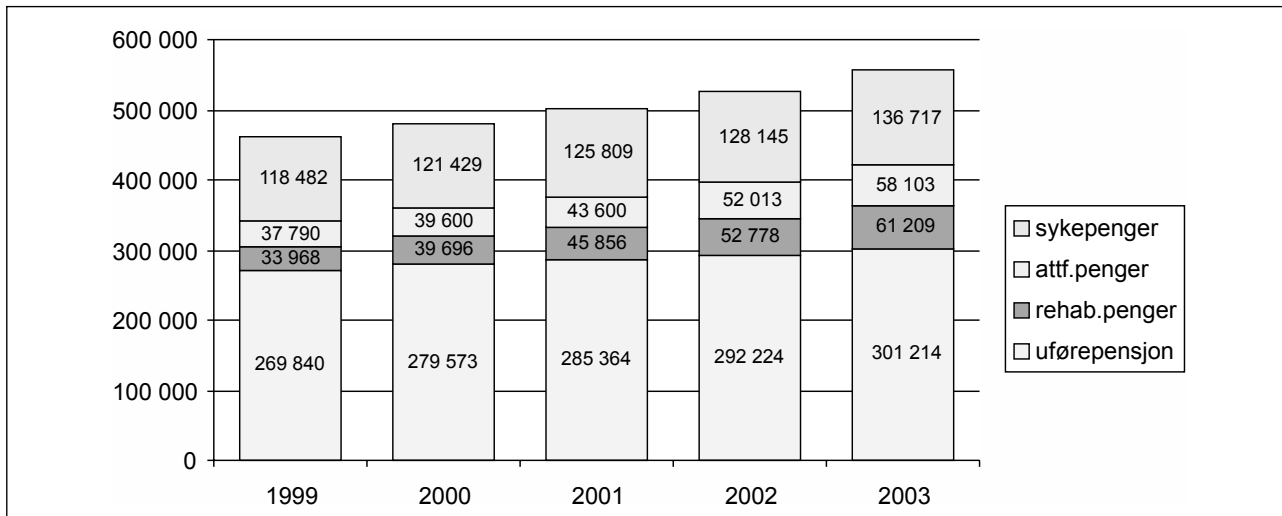
Et inkluderende arbeidsliv

Regjeringens utgangspunkt for velferdspolitikken er målsettingen om et inkluderende arbeidsliv. Forholdene skal legges til rette for at flest mulig får mulighet til å delta i arbeidslivet. Samtidig skal de som opplever svikt i arbeidsevnen sikres økonomisk og sosial trygghet.

Siden andre halvdel av 1990-tallet har det vært en betydelig økning i sykefraværet og antall nye uførepensjonister, samtidig som flere har forlatt arbeidsstyrken som følge av tidligpensjonering gjennom AFP. Figur 6.14 viser utviklingen på områdene sykepengen, rehabiliteringspenger, atføringpenger og uførepensjon i årene 1999-2003. I dag mottar i underkant av hver femte person i yrkesaktiv alder (18-67 år) slike ytelser. Regjeringen ønsker å snu denne utviklingen. Et mål om flere i arbeid og færre på trygd er grunnleggende for å kunne møte det fremtidige behovet for arbeidskraft og de finansielle utfordringene som velferdsstaten står overfor. Deltagelse i arbeidsliv

vet er viktig for den enkelte ved at det gir høyere inntekt, sosial tilhørighet og en opplevelse av å

være til nytte. Det er dessuten den beste garantien mot fattigdom og store sosiale forskjeller.

Figur 6.14 Antall mottakere av sykepenger, rehabiliteringspenger, attføringspenger¹ og uførepensjon pr. 31.12.1999-2003

¹ Antall mottakere av attføringspenger i 2000 og i 2001 er beregnede tall.

Kilde: Rikstrygdeverket når det gjelder antall mottakere av sykepenger, rehabiliteringspenger og uførepensjon, Arbeidsdirektoratet når det gjelder antall mottakere av attføringspenger.

En viss tilknytning til arbeidslivet ved sykdom kan gjøre det enklere å komme tilbake til arbeid. Regjeringen vil derfor fortsatt satse på aktive arbeidsrettede tiltak fremfor passive trygdeytelser. Regjeringen og partene i arbeidslivet er enige om å videreføre Intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv ut 2005, jfr IA- partenes erklæring av 3. desember 2003. Erklæringen innebærer justeringer av regelverket for sykemeldingspraksis samt andre områder av betydning for arbeidet med et inkluderende arbeidsliv.

Fokus på aktivitet

Lovendringer innenfor de sykdomsrelaterte trygdeytelsene har de siste årene vært utformet med sikte på å fremme aktivitet fremfor passivitet. Aktivitetskravet er et klart førende prinsipp for de endringene som nå er gjort i folketrygdloven på sykepengeområdet (Ot. prp. nr. 48 (2003-2004)). Endringene i folketrygdloven er en oppfølging av partenes erklæring av 3. desember 2003. Med utgangspunkt i evalueringen etter 2. kvartal 2003, mener partene at det er lite realistisk å nå avtalens mål om en reduksjon i sykefraværet på 20 pst. innen utløpet av 2005. I tillegg er det vanskelig å si noe om mulighetene for å nå avtalens øvrige delmål om å tilsette flere personer med redusert funksjonsevne og å øke den reelle pensjoneringsalder-

ren. Partene mener likevel at IA-konseptet inneholder en rekke positive elementer som over tid vil kunne gi resultater. Hittil har det vært størst oppmerksomhet knyttet til avtalens første delmål om å redusere sykefraværet. Partene er enige om at virksomhetene i større grad også skal fokusere på økt yrkesdeltakelse for personer med redusert funksjonsevne og eldre arbeidstakere.

Gjennom partenes erklæring av 3. desember 2003 og endringer i regelverket (jf Ot.prp. nr 48 2003-2004) er fokuset på arbeidsplassen forsterket. Arbeidsgiver og arbeidstaker forventes å ta et større og mer forpliktende ansvar, blant annet for å avklare arbeidstakerens funksjonsevne gjennom en grundig kartlegging av hans/hennes muligheter og behov for tilrettelegging og oppfølging.

Det er også innført nye krav til leger. Ved sykmelding skal legen vurdere om det er tungtveiende medisinske grunner for at arbeidstakeren skal være borte fra arbeidet. Dersom legen mener at sykmelding er nødvendig, skal gradert sykmelding eller aktiv sykmelding vurderes. En ny sykmeldingsattest som støtter opp om regelverksendringene er tatt i bruk fra 1. juli 2004. For å styrke legenes rolle i det inkluderende arbeidslivet, ble det våren 2004 startet et samarbeid mellom legeföreningen og trygdeetaten, blant annet gjennom lokale fagutviklingsprogram. Legen skal være en

aktiv medspiller for å se muligheter og motivere arbeidstaker og arbeidsgiver til å finne løsninger.

Det er særlig nødvendig med tiltak for å redusere langtidsfraværet. Dersom den sykmeldte ikke er i arbeidsrelatert aktivitet ved sykmelding utover åtte uker, skal det gjennom en utvidet legeerklæring dokumenteres at det er medisinske grunner til hinder for dette. Trygdeetaten skal i større grad enn i dag være pådriver overfor arbeidsgiver, arbeidstaker og lege. Blant annet skal etaten (senest innen 12 ukers sykmelding) innhente oppfølgingsplan fra arbeidsgiver der det ikke er noen aktivitet. Arbeidstilsynet har et ansvar for å støtte opp om arbeidet som foregår på arbeidsplassene gjennom sin informasjons- og tilsynsvirksomhet, blant annet ved å påse at virksomhetenes HMS-arbeid omfatter rutiner og tiltak for oppfølging av ansatte med helseplager. Trygdeetaten har ulike muligheter for sanksjoner overfor arbeidsgivere, arbeidstakere og leger, dersom regelverket ikke overholdes.

For å fremme rask tilbakevending til arbeid etter en sykdomsperiode, er det fra 1. januar 2004 innført et krav om å vurdere behovet for yrkesrettet attføring så tidlig som mulig. Dersom bedriftsinterne attføring ikke fører frem eller ikke er aktuelt, skal trygdekontoret så tidlig som mulig og senest ved utløpet av sykemeldingsperioden vurdere yrkesrettet attføring. Ny vurdering skal gjennomføres senest innen seks måneder med rehabiliteringspenger. Samtidig er det innført en tidsbegrensning på ett år for rehabiliteringspenger etter unntaksbestemmelser. Denne tidsbegrensningen

gjelder ikke ved meget alvorlige sykdomstilstander, hvor den medisinske behandlingen tar lengre tid. Fra 1. juli 2004 er vedtaksmyndigheten for yrkesrettet attføring samlet i Aetat, hvor formålet er å forenkle saksbehandlingen og redusere ventetiden før yrkesrettet attføringstiltak iverksettes.

Fra 1. januar 2004 er uførepensjonen delt i en tidsbegrenset stønad og en varig uførepensjon. Inngangsvilkårene er de samme, men tidsbegrenset uførestønad skal ytes når det er en viss mulighet for at stønadsmottakeren kan komme helt eller delvis tilbake i arbeid. Gjennom god, individuell oppfølging i stønadsperioden, er målet at flest mulig skal komme tilbake i arbeid og unngå varig uførepensjonering.

Endringene som er gjennomført i 2004 forventes å bidra til at det samlede antall stønadsmottakere på helseaksen etter hvert reduseres. Det vises for øvrig til omtale under kapittel 2655 Uførehet.

Helhetlig og koordinert bistand

De nye reglene i folketrygdloven, jfr. Ot.prp. nr 48 (2003-2004) forutsetter at oppfølging av sykmeldte i hovedsak skal foregå på arbeidsplassen. Det er imidlertid viktig at dette arbeidet støttes opp av et helhetlig og koordinert hjelpeapparat, noe som krever innsats fra ulike aktører på tvers av etats- og fagskiller. Et velfungerende hjelpeapparat er også helt sentralt i arbeidet med å hjelpe personer som mottar rehabiliterings-/attføringspenger og uføretelser tilbake til arbeid.

Kap. 2650 Sykepenger

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
70	Sykepenger for arbeidstakere m.v., <i>overslagsbevilgning</i>	25 631 088	25 940 000	27 095 000
71	Sykepenger for selvstendige, <i>overslagsbevilgning</i>	1 789 514	1 900 000	1 850 000
72	Omsorgs- og pleiepenger ved barns sykdom m.m., <i>overslagsbevilgning</i>	261 477	400 000	395 000
73	Tilretteleggingstilskudd, <i>kan overføres</i>	154 918	107 700	96 400
74	Refusjon bedriftshelsetjenester	14 955	22 000	22 700
75	Feriepenger av sykepenger, <i>overslagsbevilgning</i>	1 269 703	1 360 000	1 470 000
	Sum kap 2650	29 121 655	29 729 700	30 929 100

Plantall – Sykepenger

Post		2003	2004 ²	2005
70	Antall sysselsatte ¹ lønnstakere (gj.snitt i året)	2 098 000	2 104 000	2 121 000
	Sykepengedager pr. sysselsatt refundert av folketrygden (5 dagers uke)	14,0	14,1	14,1
71	Antall selvstendig næringsdrivende (gjennomsnitt i året)	158 000	158 500	159 700

¹ Sysselsettingstallene er hentet fra Arbeidskraftundersøkelsen.

² Plantallene er de sist oppdaterte tall for 2004, og kan derfor avvike fra plantallene i St.prp. nr. 1 (2003-2004).

1. Innledning

Formålet med folketrygdens sykepengeordning er å sikre inntekt ved egen sykdom. I tillegg gis det stønad ved barns og nære pårørendes sykdom gjennom ordningene med omsorgspenger, pleiepenger og opplæringspenger.

2. Hovedtrekkene i regelverket

Sykepenger

Retten til sykepenger er betinget av at vedkommende er arbeidsufør, og at funksjonsnedsettelsen klart skyldes sykdom. Arbeidsuførhet som skyldes sosiale eller økonomiske problemer gir ikke rett til sykepenger.

Ved beregning av sykepenger for arbeidstakere legges vanligvis til grunn den gjennomsnittlige arbeidsinntekten de siste fire uker før arbeidsuførheten inntraff. Arbeidstakere får et kompensasjonsnivå på 100 pst. av inntektsgrunnlaget fra første dag, begrenset oppad til 6 ganger grunnbeløpet. Sykepenger i de første 16 kalenderdager ytes av arbeidsgiver (arbeidsgiverperiode).

Selvstendig næringsdrivende har rett til sykepenger fra 17. dag med et kompensasjonsnivå på 65 pst. av inntektsgrunnlaget på grunnlag av den pensjonsgivende årsinntekt. De har adgang til å tegne tilleggsforsikring etter ulike alternativer når det gjelder kompensasjonsnivå og ventetid.

Yrkesaktive som på sykmeldingstidspunktet midlertidig har vært ute av arbeid mindre enn en måned har rett til sykepenger med et kompensasjonsnivå på 65 pst. fra 15. dag på grunnlag av den pensjonsgivende årsinntekt. Sykepenger kan ytes i inntil 1 år.

Stønad ved barns og andre nære pårørendes sykdom

Stønad ved barns og andre nære pårørendes sykdom ytes etter folketrygdloven kapittel 9.

Omsorgs-, pleie- og opplæringspenger beregnes på samme måte som sykepenger.

Nye tiltak

Det er fra 1. juli 2004 innført et aktivitetskrav for å få rett til sykepenger, jf. Ot.prp. nr. 48 (2003-2004). Kravet innebærer at den sykmeldte må være i arbeidsrelatert aktivitet innen åtte uker, med mindre medisinske grunner er til hinder for dette eller at det er dokumentert at aktivitet ikke kan gjennomføres på den sykmeldtes arbeidsplass.

Gjennom lovendringene skjer det nå en sterkere målretting av ordningen med aktiv sykemelding. Graderte sykepenger skal benyttes dersom den sykmeldte kan utføre en del av sine vanlige oppgaver ved å arbeide redusert tid eller ved å bruke lengre tid for å utføre oppgavene, mens aktiv sykemelding skal forbeholdes personer der det er behov for å kartlegge funksjonsevne og/eller behov for tilrettelegging. Dessuten er perioden for aktiv sykemelding som hovedregel redusert fra tolv til fire uker.

I forbindelse med lovendringene er det utarbeidet en ny attest for medisinsk vurdering av arbeidsmulighet ved sykdom. Denne attesten erstattet den gamle sykmeldingsattesten og fokuserer på funksjonsevne og aktivitetsmuligheter.

3. Resultatrapport 2003

Utgiftsutvikling

Folketrygdens totale utgifter til sykepenger (kap. 2650) var på 29 122 mill. kroner i 2003. Det utgjør en vekst på 11,4 pst. sammenlignet med 2002. For arbeidstakere (post 70) var økningen på 9,7 pst. (løpende kroner). Økningen i utgiftene skyldes dels at sykefraværet har økt, men også en økning i sykepengemottakernes inntektsgrunnlag.

Arbeidstakere

Sykepengeutgifter på post 70 Arbeidstakere m.v. etter formål

	(i mill. kr)		
	2002	2003	Endring i pst.
Sykepenger ved egen sykdom etter arbeidsgiverperioden	22 288,2	24 569,9	10,2
Sykepenger til frilansere m.m.	156,0	161,6	3,6
Sykepenger til arbeidsledige	387,6	526,3	35,8
Refusjon for ordningene for			
- arbeidsgivere med få ansatte	29,4	28,6	- 2,7
- langvarig, kronisk syke	206,3	266,4	29,1
- Tilskudd ved arbeidsreiser	3,6	3,7	2,7
- Gravide	5,7	41,3	724,6
Stønad ved barn og andre pårørendes sykdom			
- Omsorgspenger ved barn og barnepassers sykdom	6,2	0,0	-
- Pleie- og opplæringspenger ved barns sykdom	240,0	31,1	-
Pleiepenger ved pleie av nær pårørende	2,0	2,2	1,0
Sum	23 325,0	25 631,1	9,9 ¹

¹ Tallet 9,9 pst. er regnet ut på bakgrunn av regnskapstall for 2002 og 2003 i mill. kroner, mens 9,7 pst. i teksten ovenfor er regnet ut på grunnlag av regnskapstall i kr.

Fra 2003 er pleie- og omsorgspenger skilt ut i egen post (post 72).

Selvstendig næringsdrivende

Utgiftene til sykepenger til selvstendig næringsdrivende (post 71) ble på 1 790 mill. kroner. Dette gir en vekst i utgiftene på post 71 på 11,2 pst. i 2003. Utgifter til obligatorisk trygd økte med rundt 13 pst. fra 318 mill. kroner til 260 mill. kroner. Av tilleggforsikringer var det utbetalingene til fiskere og fangstmenn med kollektiv tilleggstrygd som økte mest; rundt 24,0 pst fra 370 mill. kroner til 460 mill. kroner.

Omsorgs- og pleiepenger ved barns sykdom m.m.

I 2003 var det 8620 tilfeller med pleiepenger fra folketrygden. Dette er en økning på om lag 6 pst. fra 2002.

Virkemidler i Intensjonsavtalen

I forbindelse med Intensjonsavtalen ble det igangsatt en rekke tiltak for å oppnå målene i avtalen. Alle tiltakene startet opp i løpet av 2002. De totale utgiftene på post 73 Tilretteleggingstilskudd var om lag 155 mill. kroner i 2003. Bruken ble innstrammet 2. halvår 2003 og administrert gjennom en midlertidig forskrift av 8. juli 2003 fra Arbeids- og administrasjonsdepartementet.

På post 74 Honorartakst til bedriftshelsetjenesten ble det brukt 15 mill. kroner dette året.

Rapportering på hovedmål og resultatindikatorer:

Hovedmål	Resultatindikatorer
Bidra til å redusere sykefraværet	<ul style="list-style-type: none"> – Sykefraværsprosenten – Antall sykepengedager betalt av folketrygden pr. sysselsatt – Sykepengedager per tilfelle
Stimulere til inntektsgivende arbeid	<ul style="list-style-type: none"> – Andel sykmeldte på aktive tiltak – Kjøp av helsetjenester – Personer med oppbrukt sykepengerett – Andel sykmeldte med overgang til uføre og rehabilitering

Bidra til å redusere sykefraværet

Sykefraværsprosenten

I 2003 var sykefraværsprosenten, målt som antall tapte dagsverk på grunn av sykefravær i pst. av alle avtalte dagsverk for arbeidstakere, 8,1 pst. Dette er en økning på om lag 5 pst. fra 2002.

Sykefraværsprosenten 2001-2003

	2001	2002	2003
I alt	7,4	7,7	8,1
Egenmeldt sykefravær	0,8	0,9	0,9
Legemeldt sykefravær	6,6	6,9	7,2
Menn, i alt	6,1	6,4	6,7
Egenmeldt sykefravær	0,7	0,8	0,8
Legemeldt sykefravær	5,4	5,6	5,9
Kvinner, i alt	9,1	9,5	9,9
Egenmeldt sykefravær	0,9	1,0	1,0
Legemeldt sykefravær	8,2	8,5	8,9

Kilde: Sentral sykefraværsstatistikk, SSB/RTV

Varighet

Sykefraværsdager fordelt etter fraværstype og varighet i kvartalet – fra 4. kvartal 2000 til 4. kvartal 2004 i prosent

Kvartal	Type fravær			Legemeldt fravær etter varighet		
	I alt	Egenmeldt	Legemeldt	1-31 dager	32-91 dager	Hele kvartalet
4. kvartal 2000	100	12,4	87,6	25,8	31,7	30,1
4. kvartal 2001	100	10,6	89,4	26,0	32,0	31,5
4. kvartal 2002	100	12,0	88,0	25,1	31,2	31,6
4. kvartal 2003	100	11,9	88,1	24,5	29,6	34,0

Tabellen ovenfor viser at det legemeldte fraværet har økt de siste tre årene fra 6,6 pst. i 2001 til 7,2 pst. i 2003. Det egenmeldte fraværet har vært stabilt til tross for at egenmeldingsperioden har økt fra 3 til 8 dager for svært mange bedrifter som følge av at de har blitt IA-bedrifter.

Det legemeldte fraværet har økt særlig for kvinner i aldersgruppen 30-39 år. Det er likevel de eldste aldersgruppene som har det høyeste sykefraværet.

Sykefraværet varierer mye mellom de forskjellige næringene. Helse- og sosialtjenester har høyest fravær. I 4. kvartal 2003 var sykefraværet i denne sektoren 11,1 pst. Andre næringer som har sykefravær over gjennomsnittet på 8,5 pst for 4. kvartal 2003, er Industri og bergverksdrift (8,7 pst.), Bygge- og anleggsvirksomhet (8,9 pst.) og Transport og kommunikasjon (8,9 pst.). Kraft- og vannforsyningssektoren har lavest sykefravær med 5,7 pst.

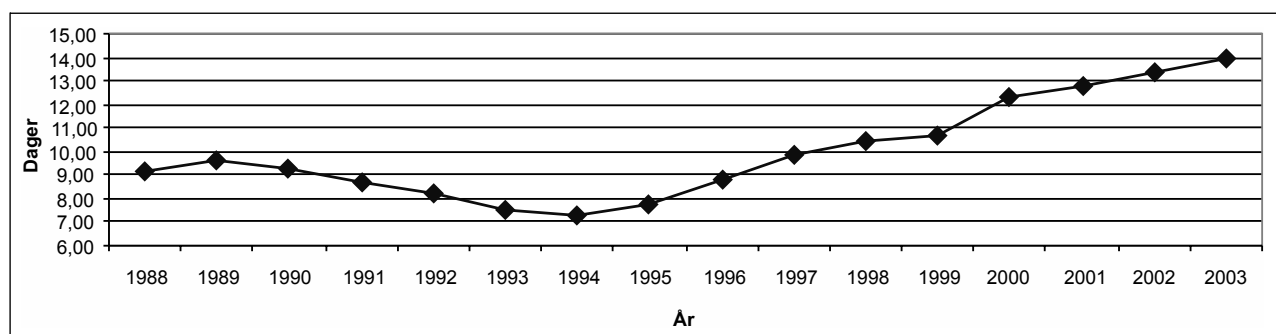

Tabellen viser at legemeldt sykefravær som varer gjennom hele kvartalet, har økt i de siste årene fra vel 30 pst. i 4. kvartal 2000 til 34 pst. i tilsvarende kvartal i 2003. En økning i varigheten på de lange sykefraværene har betydning for veksten i sykefraværet totalt sett.

Diagnose

Diagnosebildet er stabilt. Fordelingen av sykefraværet på diagnosegrupper i 4. kvartal 2001-2003 viser at vel en tredel av sykefraværestilfellene og rundt 45 pst. av tapte dagsverk skyldes muskelskjelettlidelser. Psykiske lidelser utgjør rundt 12 pst. av tilfellene og 17 pst. av tapte dagsverk.

Antall sykepengedager betalt av folketrygden per sysselsatt lønnstaker³

Figur 6.15 Sykepengedager betalt av folketrygden per sysselsatt lønnstaker

I 2003 var det 14,0 sykepengedager per sysselsatt totalt. Det er en økning på 4,9 pst. fra 2002.

Forskning viser en sammenheng mellom sykefravær og konjunkturer i økonomien. Før nedgangskonjunkturen i norsk økonomi, som startet ved årsskiftet 1988/1989, var det høy sysselsetting og høyt nivå på gjennomsnittlig antall sykepengedager pr. sysselsatt. Under nedgangskonjunkturen frem til 1994 gikk gjennomsnittlig antall sykepengedager pr. sysselsatt tilbake. Rundt 1994 gikk økonomien over i en oppgangskonjunktur, sysselsettingen økte og fra da av har vi sett en kontinuerlig vekst i gjennomsnittlig antall sykepengedager pr. sysselsatt. I 2003 forklarer alderssammensetning og sysselsetting til sammen ikke noe av veksten i sykepengedagene. Riktignok bidro økningen i befolkningen og sysselsettingen blant de eldre til noe økning i sykepengedagene, men nedgangen i sysselsettingen blant 30- og 40-åringene var såpass kraftig at den oppveier økningen blant de eldre.

Sykepengedager per tilfelle som mottok sykepenger fra folketrygden

I 2003 var det i gjennomsnitt 62,9 sykepengedager betalt av folketrygden per tilfelle. Kvinner har noen

færre sykepengedager enn menn, men det skyldes at det er flere syke kvinner med kortere fravær. På grunn av omlegging av statistikken finnes det ikke tilsvarende tall for 2002.

Stimulere til inntektsgivende arbeid

Andel sykmeldte på aktive tiltak

I 2003 hadde 34,4 pst. av de sykmeldte arbeidstakerne hatt aktiv sykmelding og/eller mottatt graderte sykepenger. Tilsvarende tall for 2002 var 31,8 pst. I 2003 var andelen sykmeldte som hadde aktiv sykmelding 14,5 pst. mot 10,0 pst. i 2002. Andelen på gradert sykmelding gikk litt ned.

Sykmeldte på aktiv sykmelding har gjennomgående lengre fravær enn andre sykmeldte med samme diagnose, alder, kjønn, tidligere sykefraværstilbøyelighet, tilknytning til arbeidsgiver, etc. De har imidlertid litt mindre fravær i perioden etter aktiv sykmelding og noe lavere sannsynlighet for overgang til uførepensjon. Man kan ikke være sikker på om alt dette er effekter av aktiv sykemelding, men det er så langt man kommer ved bruk av registerdata til å analysere hva aktiv sykemelding har betydd for sykefraværet.

³ Kilder: Sysselsetting www.ssb.no/nr. Sykepengedager: Rikstrygdeverket. Fo.m 2000 omfatter sykepengestatistikken også statsansatte.

Kjøp av helsetjenester

Totalt fikk 11 600 sykmeldte et tilbud gjennom ordningen Kjøp av helsetjenester i 2003. Av disse var det om lag 9 600 som mottok et tilbud. Det har vært en betydelig vekst i ordningen de siste årene. Veksten skyldes både en klar vekst innenfor ordningens opprinnelige målgruppe (sykmeldte med enklere lidelser, primært polikliniske/dagkirurgiske inngrep) og at ordningen i 2002 ble utvidet til også å omfatte noe større operasjoner, spesialistutredninger og behandling av lettere psykiske lidelser. Av de som mottok behandling i 2003 fikk om lag 40 pst. utredning, om lag 45 pst. operasjon og om lag 10 pst. behandling for psykiske lidelser.

Trygdeetatens mål er at 60 pst. av de opererte skal være friskmeldt innen 14 uker etter henvis-

ning. I 2003 var friskmeldingsgraden på landsbasis 41 pst. for operasjoner med henvisning.

Oppbrukt sykepengerett

I 2003 var det i alt 59 835 personer som brukte opp sykepengeretten, jf. tabellen nedenfor. Tallene for de siste årene tyder på at antall personer som bruker opp sykepengeretten holder seg stabilt i underkant av 60 000.

Andel sykmeldte med overgang til uførepensjon og rehabiliteringspenger

Av de personer som brukte opp sykepengeretten i 2003, gikk 18,5 pst. rett over til uførepensjon/foreløpig uførepensjon, mens 58,7 pst. hadde direkte overgang til rehabiliteringspenger.

Andel sykmeldte med oppbrukt sykepengerett i 2002 og 2003 med direkte overgang til rehabiliteringspenger og uførepensjon

	2002		2003	
Personer med oppbrukt sykepengerett	59 242	100,0 pst.	59 835	100,0 pst.
Direkte overgang til uførepensjon	8 608	15,0 pst.	11 088	18,5 pst.
Direkte overgang til rehabiliteringspenger	31 279	53,0 pst.	35 151	58,7 pst.

4. utfordringer og hovedprioriteringer

Lovendringene som ble innført med virkning fra 1. juli 2004, jf. Ot.prp. nr. 48 (2003-2004), forventes også å bidra til en reduksjon i både sykefraværet og tilgangen til andre sykdomsrelaterte ytelser. Omleggingen av sykemeldingspraksisen vil bli løpende evaluert.

Et sentralt mål ved disse lovendringene er å ansvarliggjøre arbeidstakere, arbeidsgivere og leger i større grad enn tidligere. Større fokus på aktivitet og arbeidsrettede tiltak innebærer at tilvante holdninger og arbeidet med sykmeldte må endres. For å lykkes med dette er det viktig at alle aktører har god informasjon og kjenner regelverket. Samarbeidsprosjektet mellom legeföreningen og trygdeetaten er et viktig virkemiddel for å styrke legenes rolle i det inkluderende arbeidslivet.

For å kunne oppnå de ønskede resultater er det viktig at sykefraværarbeidet fremover i enda større grad forankres på den enkelte arbeidsplass.

Det er også viktig å se på utviklingen i sykefraværet i et likestillingsperspektiv. Utviklingen i sykefraværet for kvinner og menn, og i henholdsvis kvinne- og mannsdominerte sektorer vil være et element i sluttevalueringen av IA-avtalen i 2005.

5. Budsjettforslag for 2005**Post 70 Sykepenger for arbeidstakere mv., overslagsbevilgning**

Arbeidet med å redusere sykefraværet går for langsomt

Evalueringen av IA-avtalen høsten 2003 viser at sykefraværet fra 2. kvartal 2001 til 2. kvartal 2003 har økt med 11,5 prosent. Justert for endringer i alder og kjønn i arbeidsstyrken og næringsstruktur kan veksten anslås til 10 prosent. Når Regjeringen på tross av manglende resultater har ønsket å videreføre Intensjonsavtalen var det ut fra en forventning om at konseptet med IA-virksomheter over tid vil bidra til å redusere sykefraværet, og skape et mer inkluderende arbeidsliv.

Sykefraværet økte fortsatt betydelig i 2. halvår 2003. Sykefraværstatistikken for 1. kvartal 2004 viste en markert lavere vekst enn foregående år, men fortsatt ingen reduksjon. Tall for 2. kvartal i 2004 viser en reduksjon i forhold til tilsvarende kvartal i 2003. Det er imidlertid for tidlig å fastslå med sikkerhet om dette er en varig tendens. På bakgrunn av dette forutsettes nå at sykefraværstil-

bøyeligheten i 2004 vil øke med 0,5 pst. istedenfor 2,5 pst. som er lagt til grunn i RNB 2004. I budsjettforslaget for 2005 legges til grunn en nullvekst i sykefraværstilbøyelighet.

Regjeringen mener at arbeidet med å redusere sykefraværet må intensiveres. Målet i IA-avtalen er å redusere sykefraværet innen utgangen av 2005 med 20 pst. Dette skulle tilsi at sykefraværet innen utgangen av 2004 skulle ha vært redusert med 15 pst. I stedet har sykefraværet økt med 6 pst. fra 1. halvår 2001 til 1. halvår 2004. Dersom målene i IA-avtalen hadde vært nådd, ville man i 2004 dermed kunne ha redusert bevilgningen for sykepenge til arbeidstakere over statsbudsjettet med vel 5 milliarder kroner. Dette viser dimensjonene på de ambisjonene som er lagt til grunn, og som Regjeringen fortsatt har.

Evalueringen etter 2. kvartal 2003 viser at det legemeldte fraværet utover arbeidsgiverperioden øker, mens det har vært en reduksjon i legemeldt fravær av varighet under 16 dager. Statistikk over varighet av legemeldt sykefravær i 4. kvartal 2003 og 1. kvartal 2004 bekrefter denne utviklingen.

Jo lengre et sykefravær varer, desto større er risikoen for å falle ut av arbeidslivet for godt. I Ot.prp. nr. 48 (2003-2004), jf. Inst.nr. 81 (2003-2004) innføres nye sykmeldingsregler. Disse stiller større krav til aktivitet både fra lege, arbeidstaker og arbeidsgiver. Tidligst mulig i en sykmeldingsperiode, og senest innen 8 uker, skal arbeidstakeren prøve seg i arbeidsrettete aktiviteter for å forebygge unødvendig lange sykefravær.

Det er fortsatt mange bedrifter som ikke ønsker å inngå en IA-avtale og gjennom dette påta seg de forpliktelsene som ligger i avtalen om å arbeide systematisk for å forebygge sykefravær og inkludere personer med nedsatt funksjonsevne. Mye kan tyde på at en del av bedriftene som har inngått samarbeidsavtale med trygdeetaten ikke følger opp intensjonene i IA-avtalen godt nok.

Utviklingen i sykefraværet så langt tilsier at det er nødvendig med økonomiske insentiver for å forebygge langtidsfravær i tillegg til lovpålagte plikter for arbeidsgiver og arbeidstaker. Det må bli mer lønnsomt for bedriftene å forebygge slike fravær.

Forslag til endringer i arbeidsgivernes ansvar for sykepenge

I gjeldende ordning utbetaler arbeidsgiveren sykepenge i arbeidsgiverperioden på 16 dager. Fra og med 17. dag overtar folketrygden det fulle ansvaret for sykepenge ut sykepengeperioden på ett år. Det ligger ingen direkte økonomiske insentiver i dagens ordning for å forebygge fravær utover arbeidsgiverperioden.

Regjeringen foreslår derfor at arbeidsgiver får et delansvar for sykepenge i hele trygdeperioden på 10 prosent, og at arbeidsgiver delvis kompenseres for dette ved å redusere antall dager i arbeidsgiverperioden fra 16 til 14 kalenderdager. Arbeidsgiverperioden vil dermed bli den samme som da den ble innført i 1978.

Et delansvar i hele trygdeperioden vil gi arbeidsgiver økonomiske insentiver til å arbeide systematisk for å forebygge og redusere sykefraværet i hele sykmeldingsperioden. Også Sandmanutvalget foreslo i NOU 2000:27 Sykefravær og uførepensjonering et økonomisk medfinansieringsansvar for arbeidsgivere i hele sykepengeperioden. Forslaget vil også støtte opp under de nye sykmeldingsreglene, jf. Ot.prp.nr. 48 (2003-2004), og styrke dialogen mellom arbeidsgiver og arbeidstaker om nødvendige tilretteleggingstiltak.

En innføring av et delansvar for arbeidsgivere i trygdeperioden kan medføre større skepsis for arbeidsgivere til å ansette personer med kroniske lidelser. I dag eksisterer det en skjermingsordning for denne gruppen for arbeidsgivers ansvar for sykepenge i arbeidsgiverperioden. Det foreslås at denne skjermingsordningen utvides til også å gjelde for arbeidsgiverens delansvar for sykepenge i hele trygdeperioden slik at dette hensynet blir ivaretatt.

Mindre bedrifter med en samlet lønnsutbetaling på inntil 40 ganger grunnbeløpet, dvs vel 2,3 mill. kroner, kan forsikre seg mot ansvar for sykepenge i arbeidsgiverperioden. Forsikringen dekker arbeidsgiverens utgifter til sykepenge med feriepenge og arbeidsgiveravgift ved fravær utover tre kalenderdager. Det foreslås at denne forsikringsordningen, som skal være selvfinansierende, utvides til også å dekke arbeidsgiverens delansvar for sykepenge i trygdeperioden. Samtidig foreslås at ordningen utvides til å omfatte bedrifter med en samlet lønnsutbetaling på inntil 80 ganger grunnbeløpet.

Regjeringen legger vekt på å videreføre det gode samarbeidet med partene i arbeidslivet om gjennomføring av IA-avtalen. Erklæringen fra partene av 3. desember 2003 er et viktig instrument i arbeidet med felles mål om å redusere sykefraværet, ansette flere med nedsatt funksjonsevne og øke den reelle pensjoneringsalderen. Regjeringen vil derfor fortsette samarbeidet med partene, men innenfor de nye rammene som forslaget om endringer i sykelønnsordningen legger. Regjeringens forslag om å innføre et delansvar for arbeidsgivere i trygdeperioden støtter opp under IA-avtalen og erklæringen av 3. desember 2003 om å ansvarliggjøre arbeidsgivere ytterligere for å forebygge sykefravær, og legge forholdene til rette for raskere tilbakevending til arbeid for sykmeldte.

Samlet budsjetteffekt av tiltakene

Tiltakene iverksettes fra 1. april 2005.

Den samlede provenyvirkingen av tiltakene i 2005 er anslått til vel 1 mrd. kroner. For sykepengekapitlet medfører tiltaket en reduksjon med 925 mill. kroner.

I budsjettforslaget for 2005 er det lagt til grunn en økning i sysselsettingen på 0,3 pst. i 2004 og en økning på 0,8 pst. i 2005. Videre er det lagt til grunn en økning i sykepengegrunnlaget på 3,75 pst. i 2004 og 4 pst. i 2005. Sykefraværstilbøyeligheten forutsettes økt med 0,5 pst. i 2004, mens den forutsettes uendret i 2005. Anslaget for 2005 bygger på at det forventes effekter av endring i sykmeldingsreglene, iverksatt 1. juli 2004.

Det foreslås bevilget 27 095 mill. kroner for 2005.

Post 71 Sykepenger for selvstendige, overslagsbevilgning

I den obligatoriske ordningen ytes ikke sykepenger til selvstendig næringsdrivende for de første 16 kalenderdager (ventetid). Som følge av at arbeidsgiverperioden foreslås redusert fra 16 til 14 kalenderdager foreslås det at også ventetiden for selvstendig næringsdrivende reduseres tilsvarende fra 1. april 2005.

Det er lagt til grunn en økning i sysselsettingen på 0,3 pst. i 2004 og en økning på 0,8 pst. i 2005. Videre er det lagt til grunn en økning i sykepengegrunnlaget på 3,75 pst. i 2004 og 4 pst. i 2005. Sykefraværstilbøyeligheten er forutsatt redusert med 4 pst. både i 2004 og 2005.

Det foreslås bevilget 1 850 mill. kroner for 2005.

Post 72 Omsorgs- og pleiepenger ved barns sykdom m.m., overslagsbevilgning

Det foreslås bevilget 395 mill. kroner for 2005.

Post 73 Tilretteleggingstilskudd, kan overføres

Ved behandling av Innst.S nr. 250 (2003-2004) ble det vedtatt å redusere bevilgningen på posten med 15 mill. kroner for 2004. Dette foreslås videreført for 2005.

Det foreslås bevilget 96,4 mill. kroner for 2005.

Post 74 Refusjon bedriftshelsetjenester

Det foreslås bevilget 22,7 mill. kroner for 2005.

Post 75 Feriepenger av sykepenger, overslagsbevilgning

Det foreslås bevilget 1 470 mill. kroner for 2005.

Kap. 2652 Medisinsk rehabilitering m.v.

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
70	Rehabiliteringspenger, <i>overslagsbevilgning</i>	8 284.000	8 397 000	8 580 000
71	Legeerklæringer	-	300 000	310 000
	Sum kap 2652	8.284.000	8 697 000	8 890 000

Plantall – rehabiliteringspenger

Post		2003	2004 ¹	2005
70	Antall stønad dager (i 1 000)	15 513	14 850	13 950

¹ Tallene er de sist oppdaterte plantall for 2004 og kan derfor avvike fra plantallene i St.prp. nr. 1 (2003-2004)

Innledning

Rehabiliteringspenger skal sikre inntekt ved svikt i arbeids- og inntektsevnen. De andre stønadsordningene under folketrygdlovens kapittel 10 Medi-

sinsk rehabilitering skal gi kompensasjon for ekstrautgifter og bidra til hjelp til selvhjelp, se kap. 2661.

Hovedtrekk ved regelverket**Rehabiliteringspenger under aktiv behandling**

Etter utløpet av sykepengeperioden på ett år eller sammenhengende arbeidsuførhet på minst 50 pst i 52 uker, kan det ytes rehabiliteringspenger. Som hovedregel kan rehabiliteringspenger bare gis sammenhengende i ett år. Det kan ytes rehabiliteringspenger utover et år etter nærmere vilkår fastsatt av departementet. Fra 1. januar 2004 er denne forlengelsen av rehabiliteringspengeperioden begrenset til ett år.

Ved meget alvorlige sykdomstilstander eller skader hvor den medisinske behandlingen tar lengre tid kan det etter unntaksbestemmelser gis rehabiliteringspenger uten tidsbegrensning.

Rehabiliteringspenger ytes med 66 pst. av aktuell arbeidsinntekt.

Rehabiliteringspenger i påvente av attføring

Fra 1. januar 2004 er det lovfestet plikt for trygdeetaten til å vurdere yrkesrettet attføring så tidlig som mulig dersom bedriftsinterne tiltak ikke fører frem eller vedkommende ikke har et arbeidsforhold.

Trygdeetaten skal foreta en slik vurdering senest ved utløpet av sykepengeperioden, og det

skal foretas ny vurdering innen 6 måneder med rehabiliteringspenger.

Fra 1. juli 2004 er vedtaksmyndighet for de medisinske vilkår for rett til yrkesrettet attføring overført til Aetat. Fra samme tidspunkt kan det gis rehabiliteringspenger i ventetid i inntil 8 uker i forbindelse med at det blir fremsatt et krav om yrkesrettet attføring i Aetat. I en overgangsperiode ut 2005 kan rehabiliteringspenger i ventetid forlenges til utløpet av neste kalendermåned (jf. Ot.prp. nr 57 (2003-2004)).

Resultatrapport 2003**Utgiftsutviklingen**

Folketrygdens samlede utgifter til rehabiliteringspenger var 8 284 mill. kroner i 2003. Det var en økning i utgiftene målt i fast G på 25,3 pst. fra 2002 til 2003.

Det er to hovedårsaker til den sterke veksten i utgifter fra 2002 til 2003, en økning i antall mottakere og omleggingen av beregningsregler for rehabiliteringspenger fra 1. januar 2002. Økningen i antall mottakere har hatt størst betydning. Utviklingen i antall mottakere av rehabiliteringspenger, har nær sammenheng med utviklingen på sykepenger, attføringspenger og uførepensjon.

Utviklingen i antall rehabiliteringspengemottakere

Antall mottakere av rehabiliteringspenger i desember¹ 1999-2003

	Antall			Økning i prosent		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
1999	33 968	13 689	20 279			
2000	39 696	16 138	23 558	16,9	17,9	16,2
2001 ²	45 856	18 300	27 556	15,5	13,4	17,0
2002	52 778	20 876	31 902	15,1	14,1	15,8
2003	61 209	24 572	36 637	16,0	17,7	14,8

¹ Fra og med 2002 omfatter antall mottakere alle som mottok rehabiliteringspenger i desember (løpende og avsluttede saker med utbetaling i desember). Tidligere omfattet tallene bare de som var løpende ved utgangen av måneden. Alle tall i tabellen er oppdatert i forhold til ny definisjon.

² Omfatter tall pr. november 2001.

Det har vært en sterk vekst i antall nye rehabiliteringspengemottakere de senere årene. Det har årlig vært en økning i antall nye mottakere på mellom 5 og 12 pst.

I 2003 var det om lag 59 600 personer som brukte opp sine sykepenge rettigheter. Dette er om lag samme antall som i 2002. Av disse var det om

lag 58 pst. som hadde overgang til rehabiliteringspenger i 2003.

Færre personer har gått over fra rehabiliteringspenger til uførepensjon i perioden 2001-2003. Dette skyldes bl.a. utvidelsen av unntaksbestemmelsen pr. 1. januar 2001, og at kravet til attføring før uførepensjonering er innskjerpet. Det har ført

til at mange personer blir værende lenger på rehabiliteringspenger eller henvist til yrkesrettet attføring. For en del av disse lykkes ikke attføring og de kommer tilbake på rehabiliteringspenger før de eventuelt søker om uførepensjon. I praksis har dette medført at en del har mottatt rehabiliterings-

penger i en lengre periode enn tidligere før de får uførepensjon.

I desember 2003 mottok omlag 61 200 personer rehabiliteringspenger. Andelen kvinner og menn var henholdsvis 60 pst. og 40 pst. Samlet sett økte gjennomsnittlig antall mottakere med om lag 18 pst. sett i forhold til tall for 2002.

Rapportering på mål og indikatorer:

Hovedmål	Resultatindikatorer
Sikre inntekt ved lengre arbeidsuførhet som følge av sykdom, skade eller lyte	– Andel rehabiliteringspengemottakere fordelt etter størrelsen på ytelsen
Stimulere til inntektsgivende arbeid	– Andel rehabiliteringspengemottakere med overgang til aktivt arbeidsforhold – Andel rehabiliteringspengemottakere med (direkte) overgang til uførepensjon – Andel rehabiliteringspengemottakere på «aktive tiltak». Aktivisering og arbeidstrening, i ventetid før yrkesrettet attføring. Andel med graderte rehabiliteringspenger – Andel personer med avbrudd under yrkesrettet attføring og tilbakefall til rehabiliteringspenger

Sikre inntekt ved lengre arbeidsuførhet som følge av sykdom, skade eller lyte

Rehabiliteringspengemottakere fordelt etter størrelsen på rehabiliteringspengeytelse etter nye beregningsregler¹ pr. 31.12.03. Prosentfordeling

Ytelsesnivå i grunnbeløp desember 2003 omregnet til årsbeløp	Kroner	Menn og kvinner – Ialt Prosent	Kvinner Prosent	Menn Prosent
Antall i alt		50 778	29 560	21 218
Gjennomsnittlig ytelse, kroner		144 560	131 040	161 980
Under 1,6G	Under 90 977	2,6	3,2	1,2
1,6G	90 977	25,2	29,9	18,6
>1,6G<2,4G	90 977-136 466	15,3	19,4	9,6
2,4G	136 466	4,7	5,3	3,9
>2,4G=<3,4G	134 466-193 327	26,5	27,7	24,9
>3,4G	193 327og over	25,8	14,2	41,8
I alt prosent		100	100	100

¹ Omfatter personer etter faktisk rehabiliteringspengeytelse og rehabiliteringspengegrad på 100 pst. pr. 31. desember 2003. Tallene omfatter bare personer med ytelse etter nye beregningsregler. Gruppen med ytelse under 1.6 G vil bl.a. omfatte personer innlagt i institusjon.

Tabellen viser gjennomsnittlig utbetalt ytelse til rehabiliteringspengemottakere i desember 2003 (omregnet til årsbeløp). Gjennomsnittlig utbetalt ytelse var på 144 560 kroner. Menn hadde en gjennomsnittlig ytelse på om lag 162 000 kroner, mens

gjennomsnittlig ytelse for kvinner var om lag 131 000 kroner. Forskjellen har bl.a. sammenheng med at kvinner i større utstrekning enn menn har vært i deltidsarbeid.

Institutt for samfunnsforskning har evaluert effekten av de nye beregningsreglene for rehabiliterings- og attføringspenger, se Rapport 2004:14.

Det vises til omtale under programkategori 09.30 Arbeidsmarked.

Stimulere til inntektsgivende arbeid

Andel rehabiliteringspengemottakere med overgang til aktivt arbeidsforhold etter opphør av rehabiliteringspengeperioden. 1.-3. kvartal 2001, 2002 og 2003

År	I alt avgang	Aktivt arbeidsforhold	Ikke aktivt arbeidsforhold	Menn	Andel med aktivt arbeidsforhold	Kvinner	Andel med aktivt arbeidsforhold
1.-3. kvartal 2001 ¹	38 791	33,2	66,8	17 421	29,8	21 370	35,9
1.-3. kvartal 2002	47 417	34,3	65,7	20 747	29,8	26 670	38,0
1-3.kvartal 2003	46 407	30,8	69,2	20 562	26,4	25 845	34,3

¹ Gjenfunnet i arbeidsgiver- /arbeidstakerregisteret med et aktivt arbeidsforhold 2 kvartaler etter opphør av rehabiliteringspengeperioden.

De fleste av dem som mottar rehabiliteringspenger har hatt en forutgående periode med sykepenger. Tabellen viser at om lag 31 pst. av dem som avsluttet rehabiliteringspengeperioden i 1.-3. kvartal 2003 gikk over i et aktivt arbeidsforhold. Dette er en nedgang i forhold til tilsvarende peri-

ode i 2001 og 2002. Det er relativt store forskjeller i andelen som går tilbake i arbeid blant menn og kvinner. Andelen kvinner med overgang til et aktivt arbeidsforhold er om lag 34 pst., mens tilsvarende tall for menn er om lag 26 pst.

Utviklingen i antall rehabiliteringspengemottakere under «aktive tiltak» pr. 31.12.¹ (arbeidstrening, graderte rehabiliteringspenger og rehabiliteringspenger i ventetid før attføringstiltak)

År	I alt	Antall med arbeidstrening	Pst.andel	Antall med gradert rehabilitering	Pst.andel	Antall med rehab.penger i ventetid før attføringstiltak	Pst.andel
1999	33 968	1 111	3,3	7 515	22,1	2 681	7,9
2000	39 696	1 475	3,7	8 820	22,2	3 336	8,4
2001 ²	45 856	1 878	4,1	10 377	22,6	3 841	8,4
2002	52 778	2 082	3,9	10 001	18,9 ³	2 769	5,2
2003	61 209	2 337	3,8	10 281	16,8	3 242	5,3

¹ En person kan være registrert med flere aktive tiltak i tabellen. En kan derfor ikke summere andelen under ulike aktive tiltak.

² Omfatter tall pr. november 2001.

³ Tall for andel med graderte ytelser er ikke sammenlignbare med tidligere år. Etter nye beregningsregler fastsettes denne ytelsen i forhold til tidligere inntektsgrunnlag. En person som tidligere fikk graderte rehabiliteringspenger vil således etter nye beregningsregler kunne motta en 100 pst. rehabiliteringspengeytelse.

Andelen med «aktive tiltak» viser etter en økning i perioden 1999-2001 en nedgang i 2002 og 2003.

Avsluttede rehabiliteringspengemottakere med overgang til uførepensjon¹ innen 3 måneder etter opphør. 1999-2003

År	Avsluttede mottakere 1.-3. kvartal	Overgang til uførepensjon	Pst.andel med overgang	Pst.andel kvinner med overgang	Pst.andel menn med overgang
1999	27 317	8 313	30,4	32,4	27,9
2000	29 317	8 075	27,6	29,6	25,2
2001	32 267	7 768	24,1	25,5	22,3
2002	33 206	7 829	23,6	24,9	21,9
2003	42 236	10 070	23,8	25,3	22,0

¹ Omfatter personer med overgang til hel eller delvis uførepensjon, eller foreløpig uførestønning innen 3 måneder etter opphør av rehabiliteringspengeperioden.

Andelen rehabiliteringspengemottakere som går direkte over til uførepensjon gikk ned i perioden 1999-2002. I 2003 hadde 23,8 pst. av alle mottakere direkte overgang til uførepensjon mot 30,4 pst. i 1999. Utviklingen har bl.a. sammenheng med innskjerping av attføringsvilkåret i uføresaker, slik

at flere henvises til Aetat for å få vurdert/prøvd yrkesrettet attføring. Liberalisering av bruken av unntaksbestemmelsen i 2001 slik at rehabiliteringspenger kan gis over lengre perioder har også hatt betydning. Fra 2002-2003 ser vi en stagnasjon i nedgangen.

Utviklingen i antall rehabiliteringspengemottakere med avbrudd under yrkesrettet attføring og tilbakefall til rehabiliteringspenger. 31.12.¹

År	Avbrudd yrkesrettet attføring		Pst.andel	Tilbakefall ²	
	Antall	menn og kvinner		Menn og kvinner	Pst.andel
1999	1 242		3,7	2 428	7,1
2000	1 906		4,8	2 621	6,6
2001	2 446		5,3	2 655	5,8
2002	3 628		6,9	2 097	4,0
2003	5 064		8,3	2 299	3,8

¹ Fra og med 2002 omfatter antall mottakere alle som mottok rehabiliteringspenger i desember (løpende og avsluttende tilfeller med utbetaling i desember). Tidligere omfattet tallene bare de som var løpende ved utgangen av måneden. Alle tall i tabellen er oppdatert i forhold til ny definisjon.

² Antall rehabiliteringspengemottakere som tidligere har mottatt rehabiliteringspenger og som igjen blir syke når de er kommet over i arbeid og som ikke har opparbeidet rett til sykepenger.

Antall personer som tilbakeføres til rehabiliteringspenger etter å ha forsøkt yrkesrettet attføring har økt i perioden 1999-2003. Fra 2001 til 2003 økte andelen med avbrudd under yrkesrettet attføring fra 5,3 pst. til 8,3 pst. Veksten har sammenheng med at det i forbindelse med innskjerping av attføringskravet i 2000 er blitt sendt mange saker over til Aetat for utprøving av yrkesrettet attføring i 2001 og 2002.

Det har i perioden 1999-2003 vært en nedgang i andelen som har tilbakefall fra arbeid.

Utfordringer og hovedprioriteringer for 2005

Rehabiliteringspenger

Utviklingen på rehabiliteringspengeområdet har nær sammenheng med utviklingen på sykepengeområdet. I den grad man lykkes med å følge opp og få flere tilbake i arbeid i sykepengeperioden, vil tilstrømningen til rehabiliteringspenger gå ned. Det skal også stilles store krav til aktivitet til mottakere av rehabiliteringspenger: Når vedkommende har en arbeidsgiver skal tiltak på arbeidsplassen vurderes fortløpende. Hvis vedkommende ikke er i et arbeidsforhold eller bedriftsinterne tiltak ikke fører frem, skal det vurderes om Aetats virkemid-

ler kan være aktuelle, herunder yrkesrettet attføring.

Et viktig tiltak for å forhindre at personer går over på rehabiliteringspenger og varig uførepensjon, er å bidra til at vedkommende kommer i en arbeidsrelatert aktivitet tidlig i sykepengefasen. Dette krever en individuell oppfølging som bygger på motivasjon og veiledning.

For å fremme rask tilbakevending til arbeid er det innført tidsbegrensning på ett år for å motta rehabiliteringspenger etter unntaksbestemmelser (jf. Ot.prp. nr. 10 (2003-2004)). Det har de senere år skjedd en utvidelse av unntaksbestemmelsene ved at vedlikeholdsbehandling og egentrening ble likestilt med aktiv behandling. Innføring av tidsbegrensningen må ses i sammenheng med et sterkere aktivitetskrav som nå er tydeliggjort for alle de sykdomsrelaterte ordningene.

I perioden 2001-2003 økte antall rehabiliteringsmottakere. Utviklingen i 1. halvår 2004 viser at antall mottakere av rehabiliteringspenger nå avtar. Fra 2002 til 2003 økte antall mottakere med om lag 18 pst. I desember 2003 var det 61 204 personer som mottok en rehabiliteringspengeytelse. Per juni 2004 var det tilsvarende tall falt til 54 231 personer. Dette innebærer en reduksjon på 11,2 pst. og skyldes i hovedsak nevnte innstramming. Departementet vil følge utviklingen med henblikk på hvilke konsekvenser innstrammingen har fått.

Det er imidlertid bare 30 pst. av stønadsmottakerne som vender tilbake til arbeid. Departementet vil iverksette en undersøkelse for å kartlegge årsakene til at ikke flere stønadsmottakere med rehabiliteringspenger kommer tilbake i arbeid. Det legges opp til en kartlegging av hvilke behandlings- og rehabiliteringstiltak som gis denne gruppen stønadsmottakere i dag og hvordan stønadsmottakerne blir fulgt opp av trygdeetat, helsevesen m.v., samt en vurdering av i hvilken grad de tilbudene som gis i dag er hensiktsmessige i forhold til målet om at stønadsmottakerne skal tilbake i arbeid. Muskel- og skjelettlidelser og lettere psykiske lidelser er de viktigste diagnosegruppene blant mottakere av rehabiliteringspenger. Departementet vil at undersøkelsen skal konsentreres om behandlingstiltak for disse gruppene.

Budsjettforslag for 2005

Post 70 Rehabiliteringspenger, overslagsbevilgning

Det foreslås bevilget 8 580 mill. kroner for 2005.

Post 71 Legeerklæringer m.v.

Det foreslås å videreføre bevilgningen for 2004 på 310 mill. kroner til 2005.

Kap. 2655 Uførhet

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
70	Grunnpensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	15 256 681	15 330 000	16 919 000
71	Tilleggspensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	22 456 412	22 696 000	24 678 000
72	Særtilllegg, <i>overslagsbevilgning</i>	1 381 514	1 356 000	1 390 000
73	Foreløpig uførepensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	307 630	262 000	250 000
74	Tidsbegrenset uførestønad, <i>overslagsbevilgning</i>		853 000	1 860 000
75	Menerstatning ved yrkesskade, <i>overslagsbevilgning</i>	101 056	121 000	105 000
76	Yrkesskadetrygd gml. Lovgivning, <i>overslagsbevilgning</i>	78 364	72 000	70 000
	Sum kap 2655	39 581 657	40 690 000	45 272 000

Plantall – uførhet

	2003	2004	2005
Antall uførepensjonister med grunnpensjon pr. 31.12.	301 214	306 490	304 430
Antall uførepensjonister med tilleggspensjon pr. 31.12.	290 490	296 490	295 440
Antall uførepensjonister med sært tillegg pr. 31.12.	59 513	59 640	58 320
Antall stønadsmottakere med tidsbegrenset uførestønad pr. 31.12.		7 180	18 450
Gjennomsnittlig pensjon i alt, inkl. etterbet., kroner	131 754	140 900	148 100
Gjennomsnittlig grunnpensjon, inkl. etterbet., kroner	52 498	54 670	56 170
Gjennomsnittlig tilleggspensjon, inkl. etterbet., kroner	78 302	82 060	84 128
Gjennomsnittlig sært tillegg, inkl. etterbet., kroner	22 260	23 420	23 600
Gjennomsnittlig tidsbegrenset uførestønad		138 400	138 400

Plantall – yrkesskadepensjoner (post 76 yrkesskadetrygd, gml. lovgivning)

	2003	2004	2005
Antall uførepensjonister pr. 31.12.	1 789	1 700	1 600
Antall enkepensjonister pr. 31.12.	759	700	600
Gjennomsnittlig pensjon – uførepensjonister	27 552	28 800	30 050
Gjennomsnittlig pensjon – enkepensjonister	30 516	32 000	33 500

1. Innledning

Formålet med tidsbegrenset uførestønad og uførepensjon er å sikre inntekt for personer som har fått sin inntekts- og arbeidsevne varig nedsatt på grunn av sykdom, skade eller lyte. Menerstatning gjennom yrkesskadeordningen skal gi kompensasjon for ulemper av ikke-økonomisk art ved varig medisinsk invaliditet som skyldes yrkesskade.

Tidsbegrenset uførestønad ble innført som et alternativ til uførepensjon fra 1. januar 2004. Hensikten med ytelsen er å forebygge varig uførhet og redusere antallet nye uførepensjonister. Målet er at flest mulig av dem som mottar tidsbegrenset uførestønad skal komme tilbake i arbeid gjennom oppfølging i stønadsperioden.

2. Hovedtrekkene ved regelverket

Tidsbegrenset uførestønad og uførepensjon

Det er de samme inngangsvilkårene som gjelder for tidsbegrenset uførestønad og varig uførepensjon. Inntekts- eller arbeidsevnen må være varig nedsatt med minst halvparten på grunn av varig sykdom, skade eller lyte. I tillegg må søker ha gjennomgått hensiktsmessig behandling og attføring.

Ytelsene graderes med 5 pst. intervaller. Hvis uførheten skyldes yrkesskade gjelder visse særregler.

Tidsbegrenset uførestønad gis for perioder på ett til fire år dersom det etter en helhetsvurdering er sannsynlig at inntektsevnen etter en tid kan bedres. Ytelsen beregnes på samme måte som rehabiliteringspenger. Trygdekontoret skal, i samarbeid med brukeren, lage en individuell plan for oppfølging i stønadsperioden. I seks fylker er det iverksatt en forsøksordning der uføre kan få innvilget tidsbegrenset uførestønad etter en uføregrad på henholdsvis 30 pst. eller 40 pst. Varig uførepensjon gis når det ikke er sannsynlig at arbeids- eller inntektsevnen vil bedres. Ytelsen beregnes etter folketrygdens regler for alderspensjon.

I forbindelse med satsingen på reaktivisering av uførepensjonister ble det i september 2001 iverksatt en forsøksordning med avkortningsregler som gjør det mer lønnsomt å kombinere arbeid og pensjon.

Personer som er innvilget 100 pst. tidsbegrenset uførestønad eller 100 pst. uførepensjon, har når det har gått ett år etter innvilgelsen, rett til en friinntekt på inntil ett grunnbeløp uten at uføregraden endres. For personer som mottar gradert ytelse kommer friinntekten i tillegg til den inntek-

ten de kan ha ut fra den innvilgede uføregraden når det er gått ett år etter innvilgelse.

For alle som mottar tidsbegrenset uførestønad gjelder at ytelse og arbeidsinntekt til sammen ikke kan overstige det inntektsnivået de hadde før uførhet. Det samme gjelder for personer som er innvilget uførepensjon etter 1. januar 2004.

Hvis arbeidsinntekten øker slik at uføregraden blir satt ned, har uførepensjonister rett til å få tilbake den tidligere innvilgede ytelsen i 3 år, dersom arbeidsforsøket mislykkes (hvilende pensjonsrett). Personer som mottar tidsbegrenset uførestønad beholder denne retten ut stønadsperioden. Det er et vilkår for å få hvilende rett at stønadmottakeren på forhånd melder fra til trygdekontoret om inntektsøkningen.

Foreløpig uførestønad

Foreløpig uførestønad er en midlertidig ytelse som trygdekontoret kan innvilge i ventetid på behandling av søknad om uførepensjon når det er sannsynlig at fylkestrygdekontoret vil innvilge søker varig uførepensjon. Ytelsen beregnes på samme måte som uførepensjon.

Menerstatning

Menerstatning gis når en yrkesskade fører til varig medisinsk invaliditet på minst 15 pst. Den utmåles i forhold til graden av invaliditet etter 9 fastsatte inva-

liditetsgrupper. Menerstatningen løper så lenge den yrkesskadede lever, men kan utbetales som et engangsbeløp dersom den skadde ønsker det.

Yrkesskadetrygd, gammel lovgivning

Ytelser etter lov av 12. desember 1958 nr. 10 om yrkesskadetrygd, gis til skadetilfeller som er inntruffet før 1. januar 1971. Utgiftene dekkes av folketrygden – jf. lov om yrkesskadetrygd § 26. Pensjoner etter lov om yrkesskadetrygd blir samordnet med andre pensjons- og trygdeytelser som pensjonisten mottar.

3. Resultatrapport 2003

Utgiftsutviklingen

Utgiftene til uførepensjon økte med 9,6 pst fra 2002 til 2003, eller 3 432 mill. kroner. Totalt var utgiftene i 2003 på 39 095 mill. kroner. Korrigert for endringen i grunnbeløpet økte utgiftene med 4,3 pst.

Den sterke utgiftsveksten skyldes både økningen i antall pensjonister og høyere gjennomsnittlig pensjon. Tilgangen av nye uførepensjonister var høyere, samtidig som avgangen var noe lavere i 2003 enn i 2002. Det gir en sterkere nettoeffekt i 2003 enn i 2002. Videre er det slik at pensjonsgrunnlaget er høyere for de nye uførepensjonistene enn hva det er for de som går ut av ordningen. Grunnbeløpet økte med 5,0 pst i 2003. Dette er lavere enn økningen i 2002 (5,5 pst).

Utvikling i antall uførepensjonister

Antall uførepensjonister ved utgangen av året og prosentvis endring fra året før. 1999, 2002 og 2003

År	Antall uførepensjonister			Prosentvis endring fra året før		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
1999	269 840	115 347	154 493	4,5	3,8	5,1
2002	292 224	124 241	167 983	2,4	2,4	2,4
2003	301 214	128 202	173 012	3,1	3,2	3,0

Fra 1999 til 2003 økte antall uførepensjonister med vel 31 400 personer. Dette tilsvarer en økning på nærmere 12 pst. Det har vært en økning for begge kjønn, men veksten har vært sterkest for kvinner. Andelen kvinner blant uførepensjonistene er omtrent 57 pst. ved utgangen av 2003.

I løpet av første halvår 2004 har det kommet til omtrent 16 000 nye uførepensjonister. Disse fordeler seg med omtrent 30 pst. på tidsbegrenset uførestønad og nær 70 pst. på varig uførepensjon. Tilgangen til tidsbegrenset uførestønad er dominert av kvinner, med nesten 70 pst. av tilgangen. Dette

har bl.a. sammenheng med at det har vært en opphopning av mottakere på rehabiliteringspenger som nå har fått innvilget tidsbegrenset uførestønad, og et flertall av rehabiliteringspengemottakerne er kvinner. Videre er det flere kvinner som får en gradert ytelse og kvinner som søker uførepensjon er gjennomgående yngre enn menn. Dette er også faktorer som fører til at det er en overvekt av kvinner blant mottakerne av tidsbegrenset uførestønad. Når det gjelder varig uførepensjon er tilgangen nærmest jevnt fordelt, 52 pst. kvinner.

Sannsynligheten for å bli ufør øker med økende

alder. Beregninger foretatt av Rikstrygdeverket indikerer at om lag halvparten av økningen i antall uførepensjonister fra 1999 til 2003 har sammenheng med endret alderssammensetning i befolkningen.

Dette skyldes at de store etterkrigskullene er kommet i en alder hvor sannsynligheten for å bli ufør øker betraktelig, samtidig som små mellomkrigskull går over til alderspensjon fra uførepensjon.

Andel uførepensjonister etter alder og kjønn i forhold til befolkningen i samme aldersgruppe 1999, 2002 og 2003 i pst.

Menn	I alt	18-24 år	25-34 år	35-44 år	45-54 år	55-59 år	60-64 år	65-66 år
1999	8,1	0,9	2,1	4,6	9,3	17,4	31,6	41,5
2002	8,5	0,9	2,1	4,6	9,6	17,5	31,4	39,5
2003	8,8	0,9	2,1	4,6	9,8	17,9	30,7	39,9
Kvinner	I alt	18-24 år	25-34 år	35-44 år	45-54 år	55-59 år	60-64 år	65-66 år
1999	11,2	0,7	2,2	6,2	14,7	25,9	38,7	45,1
2002	11,9	0,7	2,2	6,2	14,8	26,7	39,7	46,4
2003	12,1	0,8	2,2	6,3	14,8	27,3	39,7	46,6

I aldersgruppen 55-59 år er det en stigende andel uføre, både blant kvinner og menn. Det er en sterkere økning blant kvinner enn blant menn.

Det har vært en svakt synkende andel uførepensjonister blant menn i alderen 60-66 år. Dette må sees i sammenheng med veksten i antall AFP-

pensjonister i denne perioden. For kvinner i samme aldersgruppe har det vært en svakt økende andel uførepensjonister fra 1999 til 2003.

Nær to tredjedeler av alle uførepensjonister har sykdommer i skjelett-/muskelsystemet og bindevev eller psykiske lidelser.

Antall nye uførepensjonister i løpet av året og prosentvis endring fra året før. 1999, 2002 og 2003

År	Antall nye uførepensjonister			Prosentvis endring fra året før		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
1999	33 551	14 822	18 729	0,8	0,0	1,8
2002	26 798	12 403	14 395	5,9	6,7	5,1
2003	28 843	13 398	15 445	7,6	8,0	7,3

I perioden frem til 1999 var det en høy tilstrømning av nye uførepensjonister. Tilstrømningen gikk ned de neste to årene, for så å øke noe igjen, da særlig i 2003. Avslagsprosenten, på nye søknader om uførepensjon, var 22,1 pst. i 2003, mot 21,9

pst. i 2002. Det var en nedbygging av restanser på nær 900 saker i 2003, mens det i 2002 var en restanseoppbygging på omtrent 1000 saker. Dette forklarer noe av økningen i antall nye uførepensjonister fra 2002 til 2003.

Søknader om uførepensjon og avslagsfrekvens. 1999, 2002 og 2003

År	Søknader registrert i trygdekontor ¹	Antall avslag	Avslagsprosent ²
1999	37 684	7 107	18,0
2002	36 484	7 924	21,9
2003	37 970	8 550	22,1

1 Antall søknader er her justert for antall søknader som er registrert som henlagt/bortfalt i trygdekontorene. Søknader henlegges/bortfalles bl.a. pga. feil eller at den trekkes tilbake.

2 Avslagsprosent beregnes på grunnlag av behandlede saker.

I perioden 1999 til 2003 var det en nedgang i antall nye uførepensjonister sett i forhold til befolkningen i samme alder. Nedgangen er høyere for kvinner enn for menn, hhv 19,5 pst. og 14,7 pst.

Utviklingen i andre ytelser, som sykepenger, rehabilitering og yrkesrettet attføring, har betydning for utviklingen på uførepensjonsområdet. Antall sykepengedager pr. sysselsatt har økt i perioden frem til og med 2003. Det har vært små endringer i antall personer som har brukt opp sine sykepengerrettigheter samtidig som det i de siste årene har vært en sterk økning i antall personer som mottar attføringspenger og rehabiliterings-

penger. Dette har sammenheng med skjerpingen av kravet om at attføring skal prøves før uførepensjon kan innvilges. Fra 2000 er praktiseringen av attføringskravet i uførepensjonsordningen innskjerpet for søkere under 35 år og for søkere under 45 år med muskel- og skjelettlidelser eller lettere psykiske lidelser. Nedgangen i antall nye uførepensjonister i 2000 og 2001 kan derfor bl.a. forklares med at flere tilbakeføres til arbeid via attføring. For noen vil imidlertid ikke attføring føre frem. Det skjerpede kravet til attføring vil for disse kun bety en forsinket overgang til uførepensjon.

4. Rapportering på hovedmål og indikatorer:

Hovedmål	Resultatindikatorer
Sikre inntekt ved uførhet	– Andel uførepensjonister fordelt etter størrelse på pensjon
Stimulere til inntektsgivende arbeid	– Andel med gradert pensjon – Antall som benytter seg av «frys-ordningen» – Antall reaktiviserte uførepensjonister – Antall uførepensjonister som går ned i uføregrad – Andel uførepensjonister med lønnsinntekt

Sikre inntekt ved uførhet

Andel uførepensjonister fordelt etter størrelse på pensjon.

I overkant av en fjerdedel av uførepensjonistene mottar en pensjon på under 100 000 kroner. Av alle

som mottar hel uførepensjon mottar omtrent 10 pst en pensjon på under 100 000 kroner. Disse utgjør om lag en tredjedel av alle som mottar en pensjon på under 100 000 kroner.

Over halvparten av alle uførepensjonister mottar over 120 000 kroner i pensjon.

Uførepensjonister fordelt etter uføregrad og pensjonsutbetaling¹. 2003

Uføregrad	Prosent	Pensjonsutbetaling (kroner)			
		Under 100 000	100 000-120 000	120 000-140 000	Over 140 000
Under 50	100,0 %	97,7 %	1,6 %	0,3 %	0,4 %
50	100,0 %	92,8 %	5,5 %	1,1 %	0,6 %
51-69	100,0 %	74,0 %	18,1 %	6,1 %	1,8 %
70-99	100,0 %	63,6 %	13,6 %	11,3 %	11,5 %
100	100,0 %	10,9 %	21,0 %	29,0 %	39,1 %
Alle	100,0 %	25,8 %	18,5 %	23,9 %	31,8 %

¹ Pensjonsutgifter innbefatter her grunnpensjon, tilleggspensjon og sært tillegg.

Stimulere til inntektsgivende arbeid

Andel uførepensjonister med gradert uførepensjon

Andel uførepensjonister med gradert pensjon, totalt og blant nye uførepensjonister, fordelt på kjønn. 1999, 2002 og 2003

År	Alle uførepensjonister			Nye uførepensjonister		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
1999	21,2	13,5	27,0	32,8	22,8	40,8
2002	20,9	13,9	26,1	32,7	23,1	41,0
2003	20,8	13,9	25,9	32,1	22,7	40,1

Siden 1999 har det vært en svak reduksjon i andelen med gradert uførepensjon, men med noe forskjellig utvikling mellom kjønnene. Andelen med gradert pensjon blant menn har gått opp, mens den er redusert blant kvinner. Blant alle med gradert uførepensjon utgjør kvinner 72 pst. Dette har sammenheng med at kvinner i større grad enn menn jobber deltid.

Blant de nye uførepensjonistene er gjennomsnittlig uføregrad 86 pst.

Antall som benytter seg av «frys-ordningen»

Ordningsen med hvilende pensjonsrett, «frysordningen», ble utvidet fra ett til tre år i 1997. Siden den gang har bruken økt gradvis frem til og med 2002. I 2002 benyttet over 1600 uførepensjonister seg av ordningen, mens det kun var drøyt 1000 i 2003. Dette innebærer en nedgang på nærmere 40 pst. Gjennom hele perioden har det vært en noe større andel kvinner enn menn som har benyttet seg av denne muligheten til å få tilbake uførepensjonen dersom arbeidsforsøk ikke lykkes.

Antall uførepensjonister som benytter seg av «frys-ordningen», fordelt på kjønn. 1999, 2002 og 2003

År	Alle uførepensjonister		
	I alt	Menn	Kvinner
1999	774	320	454
2002	1 693	723	970
2003	1 105	480	625

Antall reaktiviserte uførepensjonister

I løpet av 2003 har omtrent 2 300 uførepensjonister kommet i arbeid på heltid, deltid, eller trappet opp arbeidsinnsatsen. Av disse har over 1 400 økt innsatsen i tilstrekkelig grad til at pensjonen er blitt redusert. Trygdekontorene har i 2003 vært i kontakt med 7 300 uførepensjonister for å drøfte muligheten for å komme tilbake i arbeid, eller øke arbeidsinnsatsen. Manuelle registreringer i trygdeetaten viser at over halvparten av disse, omtrent 4 000, har sagt at de vil forsøke å komme ut i arbeid igjen. Av disse har 1 400 ytret ønske om bistand fra Aetat for å komme tilbake i arbeid.

Arbeidet med reaktivisering av uførepensjonister er et samarbeid mellom Aetat og trygdeetaten. Arbeidet med å bistå uførepensjonister tilbake til arbeid må ses i sammenheng med arbeidet med delmål 2 i Intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv.

Antall uførepensjonister som går ned i uføregrad

Sett i forhold til den totale bestanden av uførepensjonister er det en svært liten andel av uførepensjonistene som reduserer sin uføregrad i løpet av et år. I 2003 gjaldt dette om lag 1400 personer, eller 0,5 pst. av det totale antall uførepensjonister. Tilsvarende var det i 2001 og 2002 hhv. 0,3 pst. og 0,4 pst av uførepensjonistene som reduserte sin uføregrad.

Antall uførepensjonister som har redusert sin uføregrad i løpet av 2003

Gammel uføregrad	Antall	Ny uføregrad		
		Under 50	50	51-99
Under 50	14	14		
50	93	17	32	44
51-79	107	22	31	54
80-99	143	12	11	120
100	1 033	37	79	917
I alt	1 390	102	153	1 135

Andel uførepensjonister med lønnsinntekt

Av uførepensjonistene med 100 pst uførepensjon i 2002, hadde 25,3 pst. en lønnsinntekt ved siden av pensjonen (pensjonsgivende inntekt for arbeidstakere). Det har vært en markert økning i uførepensjonister med arbeidsinntekt siden 1998, både for kvinner og menn. Årsaken til økningen i arbeidsdeltagelsen kan være at motivasjonen til å arbeide er større etter at friinntektsgrensen økte fra ½ G til 1 G i 1997.

sjonister med arbeidsinntekt siden 1998, både for kvinner og menn. Årsaken til økningen i arbeidsdeltagelsen kan være at motivasjonen til å arbeide er større etter at friinntektsgrensen økte fra ½ G til 1 G i 1997.

Andel av dem som har hatt hel uførepensjon hele året og som har hatt arbeidsinntekt i samme år. 1998, 2001 og 2002

	Kvinner og menn		Kvinner		Menn	
	Inntekt >0	Inntekt > G	Inntekt >0	Inntekt > G	Inntekt >0	Inntekt > G
1998	22,9	1,6	20,4	1,3	25,8	2,0
2001	26,0	2,4	23,9	2,1	28,6	2,8
2002	25,3	2,3	23,5	2,1	27,4	2,5

Foreløpig uførestønad

Det har vært en nedgang i bruken av foreløpig uførestønad fra 1999 til og med 2003, noe som må ses i sammenheng med nedkorting av saksbehandlingstiden for uførepensjonssaker i denne perioden.

I løpet av 2003 gikk utgiftene til foreløpig uførestønad ned med ca 2,8 pst. justert for endring i G. Antall mottakere av foreløpig uførestønad ved utgangen av 2003 var 1881 personer, en nedgang på 15 pst. i forhold til 2002.

Unge uføre

Med virkning fra 1. januar 1998 ble aldersgrensen for ung ufør garantien hevet fra 24 år til 26 år. Samtidig ble det stilt krav til alvorlig sykdomstilstand som er klart dokumentert. Unntaksvis kan det gis slik garanti til personer med mer diffuse og sammensatte lidelser som til sammen gir en alvorlig og

varig funksjonsnedsettelse allerede i meget ung alder.

I 2003 var det totalt 2 327 personer som ble innvilget uførepensjon med uføretidspunkt før fylte 26 år. Av disse mottok 68 pst. garantert minstepensjon som ung ufør. Samme år var 24 pst. av uførepensjonister med uføretidspunkt før fylte 26 år minstepensjonister, mens 9 pst. av dem som ikke hadde garantien ikke var minstepensjonister. I perioden 1999-2003 har det vært en gradvis reduksjon i andelen som har fått ung ufør garantien på uførepensjonen.

Yrkesskadetrygd, gammel lovgivning

Ved utgangen av 2003 var det nærmere 1800 uførepensjonister og under 800 enkepensionister. Yrkesskadetrygden har avtakende betydning fordi den bare omfatter skader som er inntruffet før 1971. I perioden 1990 til 2003 har avgangen vært omlag 200 personer pr. år. Utgiftene i yrkesskadetrygden

for 2003 fordelte seg slik: Uførepensjon ca. 53 mill. kroner og enkepensjon ca. 25 mill. kroner.

5. utfordringer og hovedprioriteringer for 2005

Tilgangen av uføre har per første halvår 2004 fordelt seg med 70 pst. på varig uførepensjon og de resterende på tidsbegrenset uførestønad. Av tilgangen til tidsbegrenset uførestønad har 68 pst. blitt innvilget en uføregrad på 100, og 26 pst. en uføregrad i intervallet 50-69. Gjennomsnittlig varighet i de innvilgede sakene er 3,4 år. Det innebærer at 87 pst. er innvilget en varighet på 3-4 år. 51 pst. av tilgangen er innvilget 4 års varighet. Den gjennomsnittlige ytelse for mottakere av tidsbegrenset uførestønad er på 138 400 kr.

Forebygging

Hovedutfordringen er å forebygge varig uførhet og begrense utstøtingen fra arbeidslivet. Uføretilbøyeligheten øker med alder. Den demografiske utviklingen vil derfor isolert sett gi en økning i antallet som mottar uføreytelser de nærmeste årene. Oppfølging av den enkelte må starte så tidlig som mulig. Arbeidet som gjøres på arbeidsplassen er ett av de viktigste tiltakene for å redusere antall uføre på sikt. I tillegg må både helsetjenesten, Aetat og trygdeetaten arbeide for at aktivitet skal være førstevalget, dersom sykdom ikke gjør dette umulig.

En spesiell utfordring for etatene er de gruppene som har motivasjons- og mestringsproblemer. Gjennomgående må det stilles større krav til brukerne, samtidig som dokumentasjonen i forhold til behandling og sykdom må bli bedre.

Vurderingen av om yrkesrettet attføring bør iverksettes gjøres i mange tilfeller etter at en person har vært utenfor arbeidslivet i lengre tid. Det er fra 1. januar 2004 lovfestet at attføring skal starte så tidlig som mulig og helst i sykepengeperioden (jf. Ot.prp. nr. 10 (2003-2004)). Det forventes at dette tiltaket vil føre til at flere lykkes med attføringen. Forebyggingen skal også bedres gjennom at brukerne får en tett oppfølging av trygdekontoret, i samarbeid med lege og Aetat, med vekt på funksjon, muligheter og ressurser.

Praktisering av regelverket

Innføringen av tidsbegrenset uførestønad skal ikke innebære en liberalisering av inngangsvilkårene. Det er viktig at trygdeetaten tydeliggjør overfor premissleverandører som for eksempel leger og

andre behandlere at inngangsvilkårene er de samme for begge ytelsene.

Mulighetene for å få rehabiliteringspenger er nå som hovedregel begrenset til to år. Denne innskjerpingen vil kunne føre til et press mot uføreordningene fordi spørsmål om sykdommen og funksjonsnedsettelsen er varig må vurderes på et tidligere tidspunkt. Før uføreytelse kan tilstås skal hensiktsmessig behandling og attføring være forsøkt. Personer som har psykiske lidelser eller andre lidelser som venter på et behandlingstilbud, kan miste retten til ytelse fra trygden dersom behandlingen begynner for sent. For trygdeetaten blir det en utfordring å bidra til at behandling kommer i gang så snart som mulig gjennom å synliggjøre hvilket tidsspenn som er til rådighet. For helsetesenet blir utfordringen å bidra til å unngå unødvendig ventetid for hensiktsmessig behandling.

Det skjerpede attføringsvilkåret for personer under 35 år eller personer under 45 år med muskel- og skjelettlidelser i 2000 (jf. St.prp. nr. 61 (1999-2000)), har blitt strengt praktisert av trygdeetaten. Trygderetten og Lagmannsretten foretar en mer liberal vurdering av attføringsvilkårene enn det trygdeetaten gjør. For at attføringsvilkårene skal praktiseres i tråd med intensjonene foreslås en nærmere presisering i loven om at alle som søker uføreytelser skal ha gjennomført eller forsøkt yrkesrettet attføring med mindre det er åpenbart at det ikke er hensiktsmessig.

Oppfølging av personer med tidsbegrenset uførestønad

Alle som får tidsbegrenset uførestønad skal følges opp i hele stønadsperioden. Det skal utarbeides en individuell oppfølgingsplan i samarbeid mellom stønadmottakeren og trygdekontoret. Målet med oppfølgingen er å finne frem til og gjennomføre tiltak og aktiviteter som vil bedre arbeidsevnen/funksjonsevnen i løpet av stønadsperioden.

Utfordringene er også her å snu perspektivet i trygdeetatens samhandling med stønadmottakeren, fra fokus på sykdom og begrensninger til å legge vekt på funksjon og muligheter. Det er de aktiviteter og tiltak stønadmottakeren mener vil bedre hans/hennes arbeidsevne det skal legges vekt på.

Det er viktig at offentlige aktører som sosial- og omsorgsetaten, voksenopplæringen, kulturetaten osv organiserer sine tiltak og tilbud slik at de støtter opp under personers muligheter til å være i arbeid eller komme tilbake til arbeid.

Evaluering av uførereformen

Det er vanskelig å foreta en evaluering av alle sider ved uførereformen før ordningen har virket i noen år. Derfor har departementet planlagt en evaluering i to faser. En mindre evaluering etter at ordningen har virket om lag ett år og en mer omfattende evaluering etter at ordningen har fått virke i tre til fire år.

I *fase 1* vil man undersøke hvem som har fått tidsbegrenset uførestønad (etter kjønn, alder, uføregrad og diagnose), for hvilket tidsrom og hvor de kommer fra (sykepenger, rehabiliteringspenger eller attføring). Her vil man belyse situasjonen for kvinner og barnefamilier særskilt, og se innføringen av ordningen i et likestillingsperspektiv. Evalueringen vil også danne grunnlag for en vurdering av eventuelle endringer i barnetillegget for mottakere av tidsbegrenset uførestønad. I denne fasen vil det videre inngå en kartlegging av oppfølgingen som foretas av trygdekontoret, mens det bare i begrenset omfang vil være mulig å si noe om stønadsmottakeren kommer tilbake i arbeid, eller går over på attføring.

I *fase 2* vil man i tillegg til ovennevnte kunne foreta en evaluering av måloppnåelse for uførereformen, dvs om man lykkes i å få stønadsmottakerne tilbake til arbeid, og hva som er suksesskriteriene.

Reaktivisering av uføre

Arbeidet med å bistå uførepensjonister som har mulighet til å gå tilbake til arbeid eller øke arbeidsinnsatsen fortsetter. En av utfordringene er å få til et samarbeid mellom stønadsmottaker, trygdeetat og Aetat, for å finne frem til arbeidsgivere som har behov for arbeidskraft og som ønsker å gi denne gruppen en mulighet til å komme tilbake til arbeid.

Det finnes en rekke virkemidler for å stimulere til aktivitet og arbeid. Det foregår et arbeid for å vurdere om vi trenger andre virkemidler enn de vi rår over i dag og som i større grad enn dagens virkemidler kan stimulere til å bygge opp under aktivitet som resulterer i lønnet arbeid. Agderforskning er i gang med en evaluering av dette arbeidet som skal være ferdig ved utgangen av 2004.

Reaktiviseringsarbeidet skal intensiveres i 2005. I den forbindelse vil forsøksordningen med gunstigere avkortningsregler bli forlenget, i første omgang ut 2005.

I tillegg ønsker departementet å introdusere en alternativ modell for reaktivisering. Det vil i 2005 bli iverksatt et nytt forsøk i noen fylker med bruk av uførepensjon som lønnstilskudd, jfr. omtale

under kap. 2600 trygdeetaten og under kap. 634 post 74.

Forsøk med ulike modeller for vurdering av søkerens funksjon og medisinske forhold

I dag er det i det vesentligste søkerens egen fastlege som står for den medisinske vurderingen i forbindelse med søknad om uføreytelser. For å sikre mer uavhengige vurderinger av søkerens funksjonsevne og helsetilstand skal det etableres tre ulike forsøk:

- Forsøk med bruk av legespesialister. Alle søknader om uføreytelser i et visst antall kommuner vurderes av en uavhengig legespesialist.
- Forsøk med systematisk bruk av rådgivende lege. I et visst antall kommuner vurderer trygdeetatens rådgivende lege alle uføresøknadene.
- Forsøk med bruk av basisgrupper/tverrfaglig team. I dette forsøket skal alle uføresøknadene i et mindre utvalg kommuner vurderes av basisgrupper eller annet tverrfaglig team.

Oppfølgingen av yrkesskadeutvalget – NOU 2004:3 Arbeidsskadeforsikring

En yrkesskadet person kan ha rett til særskilte yrkesskadefordeler fra folketrygden. I tillegg kan en yrkesskadet person ha rett til erstatning etter lov om yrkesskadeforsikring, som pålegger arbeidsgiverne å tegne en forsikring for yrkesskade til fordel for sine ansatte. Til sammen er disse ordningene ment å gi den skadelidte full kompensasjon. Et slikt «flersporet» system gjør at den «samme saken» i mange tilfeller blir behandlet både av trygdeetaten og av private forsikringsselskaper. Dette kan medføre en omfattende dobbeltbehandling, blant annet ved saksbehandling av krav, innhenting av opplysninger, bruk av knappe medisinske og juridiske ressurser m.v.

I 2001 oppnevnte Regjeringen Stoltenberg et offentlig utvalg som fikk i mandat å vurdere regelverk, organisering og saksbehandling på yrkesskadeområdet. Utvalget leverte sin innstilling 30. januar 2004, og den ble sendt på høring med frist 1. juli 2004.

Utvalgets flertall foreslår at folketrygdlovens regler om yrkesskade og den private yrkesskadeforsikringsordningen slås sammen til en ny lov om arbeidsskadeforsikring. Forslaget begrunnes særlig med hensynet til forenklinger og administrative besparelser.

Ett mindretall foreslår at dagens regelverk opprettholdes, men at arbeidstakerne og forsikrings-selskapene ved lov pålegges å følge trygdeetatens

vedtak og Trygderettens kjennelser etter loven om yrkesskedeforsikring.

Utvalgets flertall foreslår at den nye loven om arbeidsskedeforsikring i sin helhet skal administreres av forsikringsselskapene. Det foreslås videre at klagesaker skal behandles av en arbeidsskedeforsikringsnemnd.

Arbeids- og sosialdepartementet vurderer nå forslagene i utvalgets innstilling. Departementet vil komme tilbake til Stortinget med saken på egnet måte.

6. Budsjettforslag for 2005

Post 70 Grunnpensjon, overslagsbevilgning

Det foreslås at grunnpensjon for gifte og samboende pensjonister økes fra 1,65 G til 1,7 G (fra 0,825 G til 0,85 G per person) fra 1. mai 2005. Opptrappingen er beregnet til 82 mill. kroner på kap. 2655 post 70.

Som følge av introdusering av forsøk med bruk av uførepensjon som lønnstilskudd, foreslås kap. 634, post 74 økt med 20 mill. kroner mot en reduksjon på kap. 2655 post 70 med 8 mill. kroner og kap. 2655 post 71 med 12 mill. kroner.

Det foreslås bevilget 16 919 mill. kroner for 2005.

Post 71 Tilleggspensjon, overslagsbevilgning

Som følge av introdusering av forsøk med bruk av uførepensjon som lønnstilskudd, jamfør tekst under budsjettforslag post 70 ovenfor, foreslås kap. 2655 post 71 redusert med 12 mill. kroner.

Det foreslås bevilget 24 678 mill. kroner for 2005.

Post 72 Sært tillegg, overslagsbevilgning

Det foreslås bevilget 1 390 mill. kroner for 2005.

Post 73 Foreløpig uførestønad, overslagsbevilgning

Det foreslås bevilget 250 mill. kroner for 2005.

Post 74 Tidsbegrenset uførestønad, overslagsbevilgning

Det foreslås bevilget 1 860 mill. kroner for 2005.

Post 75 Menerstatning ved yrkesskade, overslagsbevilgning

Det foreslås bevilget 105 mill. kroner for 2005.

Post 76 Yrkesskadetrygd gml. lovgivning, overslagsbevilgning

Det foreslås bevilget 70 mill. kroner for 2005.

Programkategori 29.60 Kompensasjon for merutgifter ved nedsatt funksjonsevne mv.

Utgifter under programkategori 29.60 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
2661	Grunn- og hjelpestønad, hjelpemidler m.v.	7 237 049	7 735 700	8 076 900	4,4
	Sum kategori 29.60	7 237 049	7 735 700	8 076 900	4,4

Utgifter under programkategori 29.60 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
70-89	Andre overføringer	7 237 049	7 735 700	8 076 900	4,4
	Sum kategori 29.60	7 237 049	7 735 700	8 076 900	4,4

Kap. 2661 Grunn- og hjelpestønad, hjelpemidler m.v.

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
70	Grunnstønad, <i>overslagsbevilgning</i>	1 420 385	1 447 000	1 490 000
71	Hjelpestønad, <i>overslagsbevilgning</i>	1 509 254	1 556 000	1 579 600
73	Hjelpemidler m.v. under arbeid og utdanning	112 335	137 700	149 000
74	Tilskudd til biler	821 504	955 000	985 000
75	Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler	2 407 090	2 551 000	2 721 000
76	Bedring av funksjonsevnen, andre formål	54 201	64 000	77 300
77	Ortopediske hjelpemidler	563 947	633 000	655 000
78	Høreapparater	348 333	392 000	420 000
	Sum kap 2661	7 237 049	7 735 700	8 076 900

Innledning

Formidling av hjelpemidler skjer gjennom hjelpemiddelsentralene som administreres av trygdeetaten. Hjelpemiddelsentralene skal bidra til at personer med nedsatt funksjonsevne får løst sine prak-

tiske oppgaver i hjem, skole, arbeid og i dagliglivet. Virkemidlene for dette er hjelpemidler, ergonomiske tiltak, lese- og sekretærhjelp, tolketjeneste mv.

Trygdeetaten legger vekt på aktiv brukermedvirkning også på hjelpemiddelområdet. Brukernes

behov og ønsker må være en viktig premis for valg av løsning. Dette stiller formidlingssystemet overfor store utfordringer i oppgaveløsningen. Det er behov for å differensiere saksgangen på hjelpemiddelområdet. Trygdeetaten jobber kontinuerlig med ulike modeller som har til hensikt å øke brukermedvirkningen, blant annet i form av et prosjekt som skal se på en mer differensiert formidlingsprosess og endret oppgaveløsning i formidlingsarbeidet. Dette innebærer blant annet modellforsøk hvor brukerne selv kan skaffe seg informasjon om ulike løsninger, prøve ut ulike hjelpemidler, velge rett hjelpemiddel, inngå avtale om levering av produkt, lære hvordan hjelpemidlet brukes og vedlikeholdes og få enkel og rask tilgang til reparasjon og service.

Barn og hjelpemidler er et prioritert område. En egen faggruppe i Rikstrygdeverket er nedsatt for å rette fokus mot å forbedre tjenestene kvalitativt, korte ned ventetiden og skape mer forutsigbarhet i kontakten med brukerne og brukerorganisasjonene. I arbeidet med å nå disse målene er bruk av individuelle planer et viktig virkemiddel.

Stønad til bil er et viktig tiltak for at funksjonshemmede skal kunne delta i samfunnslivet på samme premisser som personer som ikke har nedsatt funksjonsevne. Stønadmottakerne varierer fra personer med behov for vanlige biler til personer med behov for helt spesielt tilpassede biler.

Sosialdepartementet har i januar 2004 opprettet en arbeidsgruppe for å gå gjennom offentlige ordninger og stønader som skal bidra til å dekke transportbehovet til personer med nedsatt funksjonsevne. Bakgrunnen for dette er St.meld. nr. 40 (2002-2003) Nedbygging av funksjonshemmende barrierer. Videre fattet Stortinget ved behandling av kommuneøkonomiproposisjonen for 2004 følgende romertallsvedtak i Innst.S. nr. 259 (2002-2003):

«Stortinget ber regjeringen i løpet av 2004 utarbeide nasjonale retningslinjer for kvalitet og kvantitet for TT-transporten og foreslå en finansieringsordning som sikrer TT-transporten i tråd med de nasjonale retningslinjene.»

Arbeidsgruppen har kartlagt de ulike transportordningene for funksjonshemmede og analysert hvordan disse ordningene fungerer i sammenheng. Arbeidsgruppen konkluderer med at TT-ordningen og grunnstønad til transport ikke overlapper hverandre, men heller «løper ved siden av hverandre.» Begge ytelsene er i de fleste tilfellene nødvendige for at stønadsmottakerne skal få tilnærmet de samme muligheter som den øvrige befolkningen, da grunnstønad alene sjelden vil kunne gi den mulighet innenfor dagens økonomiske rammer.

Basert på resultatene fra kartleggingen skal arbeidsgruppen primo 2005 utarbeide alternative forslag som kan gjøre de individuelt baserte transportordningene mer målrettet. Dette inkluderer også en vurdering av eventuelle tiltak som kan bidra til økt tilgjengelighet til ordinære kollektive transportmidler, som kan føre til redusert omfang av de individuelt baserte transportordningene. Stortingets vedtak knyttet til TT-transport vil videre bli fulgt opp av arbeidsgruppen.

For grunn- og hjelpestønad foreslås satsene justert med 1,5 pst. i 2005. For barn under 18 år er det åpnet for å yte forhøyede satser når behovet tilsier det, og når dette gir barnet bedre mulighet til å bli boende hjemme.

Hjelpemidler skal gis til personer med nedsatt funksjonsevne. Det legges til grunn at det ikke skal gis støtte til hjelpemidler som er vanlige også for personer som ikke har nedsatt funksjonsevne. Det foreslås derfor en sortimentsbegrensning tilsvarende ca. 49 mill. kroner. Videre foreslås det en harmonisering av regelverket for hjelpemidler til bruk på arbeidsplass for selvstendig næringsdrivende. Det foreslås den samme egenfinansiering (40 pst.) uansett om det er en eller flere eiere.

Post 70 Grunnstønad, overslagsbevilgning

Hovedtrekkene i regelverket

Formålet med grunnstønaden er å gi økonomisk kompensasjon til personer for visse ekstrautgifter på grunn av varig sykdom, skade eller lyte. Grunnstønad kan gis til ekstrautgifter til følgende formål:

- drift av tekniske hjelpemidler
- transport, herunder drift av brukerens bil
- hold av førerhund
- teksttelefon og i særlige tilfeller til vanlig telefon
- bruk av proteser og støttebandasjer o.l.
- fordyret kosthold ved diett.
- slitasje på klær og sengetøy

Stortinget fastsetter satsene for grunnstønad. Fra 1. januar 2004 er de årlige satsene for grunnstønad: Sats 1: kroner 6 540, sats 2: kroner 9 996, sats 3: kroner 13 140, sats 4: kroner 19 332, sats 5: kroner 26 208 og sats 6: kroner 32 748.

For å få rett til grunnstønad må størrelsen på ekstrautgiftene minst være like store som den satsen som blir gitt. Det gjelder ingen generell aldersgrense for grunnstønad, unntatt for grunnstønad til transport. Det gis ikke grunnstønad til dette formål hvis det ekstra transportbehovet først oppstår etter fylte 70 år.

Resultatrapport**Antall grunnstønadmottakere***Antall grunnstønadmottakere etter alder og kjønn 1999, 2002 og pr. 31. desember 2003*

Alder	Antall kvinner			Endring, pst 1999-2003	Antall menn			Endring, pst 1999-2003
	1999	2002	2003		1999	2002	2003	
I alt	74 909	76 244	76 527	2,2	55 178	56 693	57 225	3,7
0-17 år	7 200	7 051	6 959	- 3,3	10 091	10 331	10 495	4,0
18-66 år	44 621	47 159	47 814	7,2	32 828	34 556	35 065	6,8
67 år og eldre	23 088	22 034	21 754	- 5,8	12 259	11 806	11 665	- 4,8

Ved utgangen av 2003 mottok til sammen 133 752 personer grunnstønad. Fra 1999 til 2003 økte antall stønadmottakere med 2,8 pst., hvorav veksten var på 0,6 pst. fra 2002 til 2003. Kvinneandelen

blant stønadmottakerne ligger stabilt på 57 pst. De siste årene har omlag 40 pst. av grunnstønadmottakere mottatt uførepensjon.

Antall grunnstønadmottakere etter alder og sats pr. 31. desember 2003

Alder	I alt	0-17 år	18-29 år	30-49 år	50-66 år	67-79 år	80 år og eldre
Antall i alt	133 752	17 454	10 661	33 172	39 046	24 373	9 046
Sats 1	75 845	11 006	5 485	16 636	20 494	15 346	6 878
Sats 2	11 763	1 796	983	2 947	3 525	1 933	579
Sats 3	24 702	1 200	1 370	6 907	9 369	4 805	1 051
Sats 4	17 798	2 990	2 303	5 386	4 634	1 983	502
Sats 5	2 662	330	363	923	756	260	30
Sats 6	982	132	157	373	268	46	6
Endring fra foregående år, pst	0,6	0,4	1,6	0,2	2,4	- 2,3	1,7
Sats 1	- 1,9	- 1,9	- 1,7	- 2,6	- 0,2	- 4,0	- 0,3
Sats 2	2,3	2,7	- 0,6	2,0	4,8	0,0	0,7
Sats 3	3,0	1,8	6,0	2,6	4,2	- 0,5	10,5
Sats 4	6,7	7,4	9,1	4,7	8,1	3,6	13,8
Sats 5	3,0	4,1	- 1,6	3,5	2,2	8,8	7,1
Sats 6	7,8	1,5	6,8	5,4	19,1	- 6,1	0,0

Nær 57 pst. av grunnstønadmottakerne mottok sats 1 ved utgangen av 2003. Dette var 1,9 pst. lavere enn året før. Den høyeste prosentvise økningen forekom blant mottakerne av sats 4 og 6, hvor antallet stønadmottakere økte med hhv. 6,7 og 7,8 pst.

I løpet av 2003 ble i alt 7 046 nye personer tilkjent grunnstønad. To av tre nye grunnstønadmottakere ble tilkjent satsene 1 eller 2.

Om lag 36 pst. av kvinnene og nær 30 pst. av mennene ble tildelt sats 3 eller høyere sats. I 2001 var de tilsvarende andelen 29 pst. blant kvinnene

og 24 pst. blant mennene. Denne utviklingen blant de nye grunnstønadmottakerne har særlig hatt sammenheng med oppjusteringen av beregningsgrunnlaget for merutgifter til diett for personer med visse kostholdssykdommer.

Utfordringer og hovedprioriteringer**Dokumentasjon og kvalitet i saksbehandlingen**

En undersøkelse på grunnstønadsområdet har vist at det ligger utfordringer i forhold til å sørge for til-

strekkelig dokumentasjon i sakene, samt et forbedringspotensiale i forhold til kvaliteten i saksbehandlingen. På bakgrunn av undersøkelsen, ble det i 2002 utarbeidet en handlingsplan som blant annet la opp til tiltak i form av nettverk og faggrupper for å fokusere på jevnlig kompetansebygging. Det ble utarbeidet verktøy til bruk i saksbehandlingen for å sikre tilstrekkelig dokumentasjon og skjønnsutøvelse i disse sakene. Det ble fokusert på at det skal oppmuntres til at brukerne i den grad det er mulig medvirker til innhenting av dokumentasjon. I løpet av 2004 gjennomfører fylkestrygdekontorene en kvalitetsundersøkelse for å undersøke effekten av tiltakene. utfordringer og hovedprioritering for 2005 vil være å følge opp eventuelle tiltak som blir igangsatt etter kvalitetsundersøkelsen i 2004 og som kan sikre nødvendig likebehandling, kompetanseoppbygging og styrke brukermedvirkning i saksbehandlingen.

Budsjettforslag for 2005

Det foreslås bevilget 1 490 mill. kroner for 2005. Det foreslås videre at satsene, fra 1 januar 2005 justeres med 1,5 pst. og økes til:

- Sats 1: 6 636 kroner
- Sats 2: 10 140 kroner
- Sats 3: 13 332 kroner
- Sats 4: 19 620 kroner
- Sats 5: 26 604 kroner
- Sats 6: 33 240 kroner

Post 71 Hjelpetønad, overslagsbevilgning

Hovedtrekkene i regelverket

Formålet med hjelpetønad er å gi økonomisk kompensasjon for særskilt tilsyn eller pleie på grunn av varig sykdom, skade eller lyte. Rett til hjelpetønad til tilsyn og pleie forutsetter at det foreligger et privat pleieforhold. Det er et vilkår for rett til hjelpetønad, at hjelpebehovet er så stort at

det svarer til et økonomisk vederlag på størrelse med den fastsatte hjelpetønadssatsen. Det er ikke noe krav om at det må foreligge utgifter til leid hjelp, fordi det som oftest er familiemedlemmer som utfører pleien i hjemmet. Det forutsettes imidlertid at familiemedlemmer i samme husstand yter noe hjelp uten økonomisk kompensasjon.

For blinde og sterkt svaksynte, gis det hjelpetønad uten noen nærmere individuell prøving av om vilkårene er oppfylt. Det er ingen aldersgrense for hjelpetønad til særskilt tilsyn og pleie. Hjelpetønad til barn gis dersom de har et pleie- og omsorgsbehov utover det friske barn på samme alder har.

Stortinget fastsetter satsene for hjelpetønad. Ordinær hjelpetønad sats 1 er 1. januar 2004, 11 724 kroner pr. år. Hjelpetønad til hjelp i huset opphørte for nye søkere fra 1. januar 1992. De som oppbærer denne ytelsen får 10 896 kroner pr. år fra 1. januar 2004.

Forhøyet hjelpetønad til barn og unge

Forhøyet hjelpetønad kan gis til barn og unge under 18 år som har vesentlig større behov for tilsyn, pleie og annen hjelp enn det som dekkes av ordinær hjelpetønad, sats 1.

Hjelpebehovet må være så stort at det svarer til et økonomisk vederlag på størrelse med den fastsatte og forhøyde hjelpetønadssatsen. Det er et vilkår at stønaden gir barnet eller ungdommen bedre muligheter til å bli boende hjemme. Dette innebærer ikke at brukeren må bo hjemme hele tiden. Dersom barnet eller ungdommen for eksempel bor delvis hjemme og delvis i offentlig omsorgsbolig, kan den forhøyede hjelpetønaden gis med lavere sats i den utstrekning det foreligger et privat pleieforhold.

Fra 1. januar 2004 er de årlige satsene for forhøyet hjelpetønad for sats 2 lik 23 448 kroner, for sats 3 lik 46 896 kroner og for sats 4 lik 70 344 kroner.

Resultatrapport

Antall hjelpetønadmottakere

Hjelpetønadmottakere etter alder og kjønn 1999, 2002 og 2003 pr. 31. desember

Alder	Antall kvinner			Endring, pst 1999-2003	Antall menn			Endring, pst 1999-2003
	1999	2002	2003		1999	2002	2003	
I alt	54 928	52 309	51 198	- 6,8	34 168	37 362	38 334	12,2
0-17 år	9 777	11 299	11 699	19,7	15 799	18 869	19 842	25,6
18-66 år	20 790	19 519	19 070	- 8,3	12 233	12 865	13 036	6,6
67 år og eldre	24 361	21 491	20 429	- 16,1	6 136	5 628	5 456	- 11,1

Ved utgangen av 2003 mottok til sammen 89 532 personer hjelpestønad, hvorav det i alt var 51 198 kvinner og 38 334 menn. Antallet stønadsmottakere er relativt stabilt, men økte med 0,5 pst.

fra 1999. Kvinneandelen blant mottakerne er fortsatt fallende, og er redusert fra ca. 62 pst. i 1999 til 57 pst. i 2003. Nær 31 pst. mottok uførepensjon i 2003.

Antall hjelpestønadmottakere etter alder og sats pr. 31. desember 2003

Alder	I alt	0-17 år	18-29 år	30-49 år	50-66 år	67-79 år	80 år og eldre
Antall i alt	89 532	31 541	6 130	10 801	15 175	14 796	11 089
Sats 0	26 566	2	16	2 934	8 318	8 853	6 443
Sats 1	45 199	13 923	6 114	7 841	6 820	5 930	4 646
Sats 2	11 295	11 178		26	37	13	0
Sats 3	4 598	4 576					
Sats 4	1 874	1 862					
Endring fra foregående år, pst	-0,2	4,6	4,5	-2,8	-1,5	-8,6	1,4
Sats 0	-5,7	100,0	-23,8	-12,3	-4,0	-11,6	5,2
Sats 1	0,8	2,0	4,6	1,4	1,6	-3,7	-3,3
Sats 2	8,4	8,5		-7,1	5,7	0,0	-100,0
Sats 3	2,5	2,4					
Sats 4	6,7	6,6					

Blant de 89 532 hjelpestønadmottakerne som ved utgangen av 2003 mottok forhøyet hjelpestønad, tilhørte i alt 42 pst. aldersgruppen under 30 år. Det er i denne aldersgruppen antallet stønadsmottakere vokser mest. Dette bidrar dessuten til at andelen barn og unge med forhøyet hjelpestønad fortsetter å øke. Nær 20 pst. av hjelpestønadmottakerne tilhører nå denne kategorien. Bedret informasjon om ordningen kan være en medvirkende årsak til denne utviklingen.

I alt 6 907 nye personer ble i løpet av 2003 tilkjent hjelpestønad, 257 flere enn året før. Blant nye stønadsmottakere er det en overvekt av menn, særlig gutter i alderen opp til 17 år.

Utfordringer og hovedprioriteringer

Tidligere kvalitetsundersøkelser har vist at det er en utfordring å nå målet om lik praksis på dette området som er sterkt preget av kjønnsmessige vurderinger. Det er tidligere satt i verk en rekke tiltak for å legge til rette for mest mulig lik kjønnsutøvelse, og fylkene gjennomfører regelmessige kvalitetsundersøkelser for å følge dette opp. Rikstrygdeverket arbeider dessuten med en rapport som forventes å være ferdig i løpet av høsten 2004. Hovedutfordringen på dette området i 2005 vil

være å følge opp og sikre kvaliteten i saksbehandlingen.

Forholdet mellom omsorgslønn og hjelpestønad ble omtalt i St.meld. nr. 45 (2002-2003) «Kvalitetsmeldingen.» Departementet har merket seg Sosialkomiteens merknader i Innst.S. nr. 163 (2003-2004). Departementet har funnet det mest hensiktsmessig med en samlet gjennomgang av de tre ordningene omsorgslønn, hjelpestønad og pleiepenger. En slik gjennomgang foretas nå i departementet. På bakgrunn av denne gjennomgangen vil det bli tatt stilling til om det skal foreslås endringer. Eventuelle endringsforslag vil bli sendt på høring og fremmet for Stortinget på vanlig måte.

Budsjettforslag for 2005

Det foreslås bevilget 1 579,6 mill. kroner for 2005. Det foreslås at satsene, fra 1 januar 2005 justeres med 1,5 pst. og økes til:

- Ordinær hjelpestønad:
- Sats 0: 11 064 kroner
  - Sats 1: 11 904 kroner
  - Sats 2: 23 808 kroner
  - Sats 3: 47 616 kroner
  - Sats 4: 71 424 kroner

Post 73 Hjelpemidler mv. under arbeid eller utdanning

Hovedtrekkene i regelverket

Formålet med tilrettelegging for personer med nedsatt funksjonsevne som er i arbeids- og utdanningssituasjoner, er å fremme mulighetene til yrkesaktivitet/utdanning og hindre utstøtning fra arbeidslivet.

Tilrettelegging i arbeids- og utdannings situasjoner kan omfatte ulike virkemidler og tiltak. Trygdeetaten gir stønad til hjelpemidler, lese- og sekretærhjelp for blinde og svaksynte, tolkehjelp for hørselshemmede og tolke- og ledsagerhjelp til døvblinde.

Resultatrapport

Utgiftene på denne posten var samlet på 112,5 mill. kroner i 2003. I 2002 var utgiftene på 81,9 mill. kroner. Hjelpemidler og fysisk tilrettelegging på arbeidsplass er størst, med ca. 71 mill. kroner i 2003. Det er en økning på 57,3 pst. fra 2002, noe som gjenspeiler en økt satsing på dette feltet.

Tolkehjelp for hørselshemmede og døvblinde i arbeid og utdanning utgjorde i 2003 en utgift på 32,5 mill. kroner. I 2002 var disse på 28,3 mill. kroner. Det er en økning på 14,8 pst. Utgiftene til lese- og sekretærhjelp for blinde og svaksynte var i 2003 på 5,3 mill. kroner, en økning på 25,8 pst.

Utfordringer og hovedprioriteringer

Ordningen med tolkehjelp i arbeidslivet for hørselshemmede og døvblinde har som formål å styrke disse gruppenes mulighet til å beholde eller skaffe seg høvelig arbeid. Hørselshemmede og døvblinde kan overføre sine individuelle rettigheter til arbeidsgiver som ansetter tolker på arbeidsplassen mot refusjon av trygden. Ordningen blir evaluert i slutten av 2004 og det tas sikte på å gjennomføre eventuelle endringer i 2005. Det er gjennomført et prosjekt med bildetelefontolking på arbeidsplassen. Målet med ordningen er at en skal kunne få tolkehjelp uten at tolken behøver å reise til arbeidsplassen for å tolke på møter og lignende. Dette vil bety reduserte reiseutgifter og bedre ressursbruk. Prosjektet blir avsluttet ved utgangen av 2004.

Det er i senere år satt økt fokus på å tilrettelegge arbeidsplasser for å oppnå økt deltakelse i arbeidslivet for personer med nedsatt funksjonsevne. Det er gjennomført en rekke tiltak for å gjøre ordningen mer fleksibel. Rikstrygdeverket har opprettet en faggruppe som skal bidra til å utvikle kompetanse om utredning, tilpasning og utprøving i forhold til brukernes funksjon/behov. Faggrup-

pen skal samle, systematisere og dokumentere erfaringer og utvikle metodikk på området, spre kunnskap i formidlingssystemet og bidra til et likeverdig tilbud til brukere uavhengig av bosted. Det er utarbeidet en del informasjonsmateriell som skal bidra til å lette hjelpemiddelsentralenes arbeid. I 2005 vil fokus fortsatt rettes mot området arbeidsplass tilrettelegging i arbeidet med å nå IA-avtalens tre delmål. Fra 1. januar 2004 falt arbeidsgivers økonomiske ansvar for hjelpemidler på arbeidsplassene bort. Effektene av dette skal følges opp i 2005.

Høsten 2004 vil det bli utarbeidet en forskrift som skal regulere området hjelpemidler og andre tiltak under arbeid og utdanning. Fokus er å øke muligheten for likebehandling og dermed brukernes rettssikkerhet.

Budsjettforslag 2005

For selvstendig næringsdrivende praktiseres i dag en ordning med egenfinansiering av hjelpemidler. Dersom flere personer er eiere eller tar ut næringsinntekt fra virksomheten kreves en egenfinansiering på 40 pst. av kostnadene til hjelpemidler.

Det foreslås en harmonisering av regelverket for hjelpemidler til bruk på arbeidsplassen for selvstendig næringsdrivende slik at alle må betale en egenandel på 40 pst. uansett om det er en eller flere eiere. Dette vil gi en innsparing på 16 mill. kroner.

Det foreslås bevilget 149 mill. kroner på posten for 2005.

Post 74 Stønad til bil

Hovedtrekkene i regelverket

Med virkning fra 1. april 2003 ble reglene for stønad til bil endret. Stønad til anskaffelse eller gjenanskaffelse av bil kan gis der bruker på grunn av varige forflytningsvansker er avhengig av egen bil i forbindelse med transport til og fra arbeid, jf. folketrygdloven § 10-5 eller for å bedre funksjonsevnen i dagliglivet, jf. folketrygdloven § 10-6. Det forutsettes at bruker har et reelt og omfattende transportbehov. Stønad til bil deles inn i to hovedkategorier: Gruppe 1 biler som er ordinære personbiler og gruppe 2 biler som er spesialtilpassede kassebiler. Vilkårene for å få en gruppe 2 bil er at bruker er avhengig av rullestol som skal fraktes inn i bilen ved bruk av heis eller rampe.

Stønad til gruppe 1 biler gis i form av et økonomisk behovsprøvet tilskudd på inntil 130 300 kroner. Bruker kan selv velge bil, og har selv ansvaret for at bilen er hensiktsmessig og at den vil vare ut brukstiden som er 11 år.

Stønad til gruppe 2 biler gis i form av et rente- og avdragsfritt lån, hvor de første 150 000 kronene av bilprisen underlegges en økonomisk behovsprøving. Den delen av bilprisen som overstiger 150 000 kroner gis i sin helhet som et rente- og avdragsfritt lån. Det gis i utgangspunktet stønad til en gjenbruksbil, men dersom dette ikke er mulig gis det stønad til en ny bil innenfor de bilmodellene Rikstrygdeverket har inngått avtale om.

Det gis tilskudd til spesialutstyr og tilpasning av biler uansett gruppe uten økonomisk behovsprøving, og det gis behovsprøvd stønad til kjøreopplæring.

Der bruker søker om gjenanskaffelse av bil er det en forutsetning for å få stønad uansett gruppe, at bilen har vært brukt i 11 år dersom bilen er brukt for å bedre funksjonsevnen i dagliglivet. Dersom bilen er brukt for å komme til og fra arbeid, attføring eller utdanning er vilkåret at bruker har hatt bilen i minst 8 år og at den har gått minst 150 000 kilometer.

Resultatrapport

Utgiftene til stønad til bil var på 821 mill. kroner i 2003, mot 797 mill. kroner i 2002. Utgiftene har økt med 3,1 pst. fra 2002 til 2003. Gjenanskaffelsestiden ble utvidet fra 9 til 10 år fra januar 2002, og videre til 11 år fra januar 2003. Dette medførte en viss reduksjon i utgifter i 2002 og 2003.

Antall personer som har fått stønad til kjøretøy og til spesialutstyr, fordelt på attføringshjelp og bedring av funksjonsevnen 1999-2003

År	Attføringshjelp		Bedring av funksjonsevnen	
	Kjøretøy	Utstyr	Kjøretøy	Utstyr
1999	700	750	3 050	3 680
2000	590	760	2 830	3 760
2001	600	760	2 740	3 820
2002	450	700	2 550	4 140
2003	423	492	2 385	3 363

Antall personer med lån til bil til attføringsformål har gått noe ned i 2003. For lån til kjøretøy til bedring av funksjonsevnen har det vært en nedgang de fem siste årene.

I 2003 fikk ca. 420 personer stønad til kjøretøy i forbindelse med utdanning og arbeid, mot omlag 450 i 2002. Nedgangen skyldes bl.a. forlenget gjenanskaffelsestid til 11 år i 2003.

Utfordringer og hovedprioriteringer

En av intensjonene bak ny bilstønadsordning var å overføre ressurser fra de med mindre behov for råd og veiledning til de med stort behov for slik bistand. I løpet av siste halvår i 2004 er det planlagt gjennomført en brukerundersøkelser både for gruppe 1 og gruppe 2. Formålet vil være å undersøke om gruppe 2 brukerne har mottatt riktig bil og utstyr, samt om oppfølgingen etter at bilen har blitt utlevert er tilfredsstillende. For gruppe 1 vil formålet med undersøkelsen være å se om de har mottatt tilstrekkelig veiledning ved valg av bil. Dersom disse undersøkelsene viser at brukerne ikke er tilfredse, vil det være en prioritert oppgave for trygdeetaten å finne tiltak i forhold til dette.

Det viser seg at motorkjøretøy og tilpasning av slike ofte er aktuelt der det er nødvendig med tilrettelegging av arbeidsplass. På dette området er dagens regelverk uklart, og det vil være en prioritert oppgave å få utarbeidet et tilstrekkelig regelverk på dette området.

I 2005 anslås det at det vil bli gitt stønad til ca 3200 biler. Mellom 65 og 70 pst. av de som får stønad til bil får stønad til gruppe 1 biler.

Budsjettforslag for 2005

Det foreslås at tilskuddet til vanlige personbiler (gruppe 1) settes til 133 150 kroner. Det foreslås bevilget 985 mill. kroner på posten.

Post 75 Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler

Hovedtrekkene i regelverket

Personer som på grunn av sykdom, skade eller lyte har vesentlig og varig innskrenket alminnelig funksjonsevne har rett til stønad i den utstrekning det anses nødvendig og hensiktsmessig, for å bedre vedkommendes evne til å klare dagliglivets gjøremål eller for at vedkommende kan motta pleie i hjemmet (jf. folketrygdloven § 10-6).

- Folketrygden kan bl.a. gi stønad til:
- Hjelpemidler til bruk i dagliglivet, barnehagen, grunnskolen, den videregående skole og i lærlingeordninger.
  - Utstyr til trening, stimulering og aktivisering av barn og unge under 26 år.

Folketrygden har finansieringsansvaret for skolehjelpemidler som skal kompensere for brukernes nedsatte funksjonsevne. Det gis ikke stønad til læremidler, herunder pedagogisk programvare. Til personer under 26 år kan det gis stønad til hjelpemidler til trening, stimulering og aktivisering for

å opprettholde eller bedre funksjonsevnen. Slik stønad kan også gis til spesial- eller ekstrautstyr i forbindelse med lek- og sportsaktiviteter.

Det ytes ikke stønad til vanlig sports- og konkurranseutstyr eller til hjelpemidler i hjemmet (hvite- og brunevarer og alminnelig kjøkkenutstyr) som vanligvis også brukes av personer som ikke har nedsatt funksjonsevne. Taket for stønad til standard datautstyr er 7 500 kroner for stasjonært utstyr og 9 000 kroner for bærbart utstyr.

Etter en medisinsk vurdering, kan det gis stønad til seksualtekniske hjelpemidler til personer

med dårlig eller ingen seksuell fungering på grunn av sykdom, skade eller lyte.

Resultatrapport

Utgiftene til hjelpemidler gikk i 2003 ned med 1,9 pst. nominelt i forhold til 2002. Årsaken til at utgiftene til hjelpemidler viser en nedgang i 2003 er at behandlings- og treningshjelpemidler ble overført til helseforetakene. Fra 2001 til 2002 var det derimot en økning på 5,2 pst.

Utgifter til hjelpemidler i løpende og faste 2003-kroner (mill. kroner) og kroner pr. innbygger, 1999-2003

	1999	2000	2001	2002	2003
Utgifter i løpende kroner	2 205	2 454	2 331	2 453	2 407
Utgifter i faste 2003 kroner ¹	2 431	2 624	2 419	2 513	2 407
Utgifter pr. innbygger, løpende kroner	533	548	515	539	529

¹ Beløpene er omregnet til faste kroner med hjelp av konsumprisindeksen.

Noen av de større hjelpemiddelgruppene har følgende utvikling fra 2002 til 2003:

- Behandlings- og treningshjelpemidler, -57 pst.⁴
- Elektriske rullestoler, -5,2 pst.
- Manuelle rullestoler, 3,9 pst.
- Hjelpemidler til boligtilpasning, 8,7 pst.
- Optiske og elektronoptiske hjelpemidler, 2,9 pst.
- Telefon- og lydforsterkningshjelpemidler, 13,2 pst.
- Datautstyr, -4,9 pst.
- Reservedeler, -2,3 pst.

I 2003 var antall betjente brukere på 158 927 personer, en nedgang på omlag 3 000 fra året før. Rundt 60 pst. av brukerne er over 70 år. Det satses i stor grad på hjemmebasert omsorg i egne boliger framfor institusjoner. Dermed blir også behovet for hjel-

pemidler større. En økning på dette området vil samtidig kunne bidra til lavere utgifter til institusjonsbasert pleie og omsorg. Den teknologiske utviklingen gjør at hjelpemidlene løser stadig nye problemer, og at eksisterende hjelpemidler forbedres.

Hjelpemiddelsentralene gjennomførte over 550 ulike kurs og opplæringstiltak overfor kommunene i 2003, noe som bedrer tilgjengeligheten til hjelpemidler. Det har vært arbeidet systematisk med å utvikle prisforhandlingsområdet for hjelpemidler de senere år. Det gjennomføres innkjøp gjennom sentrale anbudsinnhenting innenfor 80 pst. av utgiftene til hjelpemidler. De resterende 20 pst. av utgiftene gjelder i hovedsak rimeligere hjelpemidler. Disse representerer i antall omlag 50 pst. av hjelpemidlene. Det gjennomføres tilbud på de fleste store områdene som en videreføring av tidligere avtaler. Det har vært oppnådd en prisreduksjon på mellom 15 og 20 pst. gjennom tilbudene.

⁴ Behandlingshjelpemidler ble i 2003 overført til helseforetakene. Det er årsaken til den sterke nedgangen under behandlings- og treningshjelpemidler

For 2003 rapporteres det på følgende hovedmål og resultatindikatorer:

Hovedmål	Resultatindikatorer
Personer med nedsatt funksjonsevne skal ha mulighet for full samfunnsdeltakelse og likestilling	<ul style="list-style-type: none"> – Ventetid på hjelpemidler – Andel barn, andel i yrkesaktiv alder og andel over 70 år som får hjelpemidler – Ventetid på reparasjon og service – Antall klagesaker

Personer med nedsatt funksjonsevne skal ha mulighet for full samfunnsdeltakelse og likestilling

Ventetid på hjelpemidler:

For vel 90 pst. av hjelpemiddelsakene foreligger vedtak i løpet av en måned.

I 2003 ble ca 78 pst. av hjelpemiddelsakene som gjaldt lagervare levert innen to uker, og ca 76 pst. av hjelpemiddelsakene som gjaldt skaffevare ble levert innen fem uker. Det er litt lavere enn opprinnelig målsetting, og omtrent det samme resultat som i 2002.

Antall betjente brukere per år ved hjelpemiddelsentralene, og prosentvis fordeling på aldersgrupper

Aldersgruppe	1999		2002		2003	
	Antall	Pst.andel	Antall	Pst.andel	Antall	Pst.andel
0-19 år	15 656	10,9	19 282	12,0	14 601	9,8
20-69 år	40 097	28,0	45 630	28,5	43 092	29,0
70 år og over	87 352	61,0	95 299	59,5	90 817	61,2
Totalt	143 105	100,0	160 211 ¹	100,0	148 510 ²	100,0

¹ I 2002 er det 1 606 brukere som ikke er registrert med alder

² I 2003 er det 10 417 brukere som ikke er registrert med alder

Antall klagesaker

Det er i 2003 registrert 1 664 klagesaker på hjelpemidler mot 2093 i 2002.

Utfordringer og hovedprioriteringer

Utgiftene på hjelpemiddelområdet forventes å stige også i 2005. Dette skyldes utviklingen av nye hjelpemidler og økningen av antall hjelpemiddelbrukere i de eldre aldersgruppene. Nye og bedre hjelpemidler vanskeliggjør økning i gjenbruksandelen av eksisterende hjelpemidler. Det vil fortløpende bli vurdert hvilke hjelpemidler som er vanlige også for personer som ikke har nedsatt funksjonsevne og som det derfor ikke bør gis stønad til.

Tjenestetilbudet skal være enhetlig nasjonalt og helhetlig for brukerne. Arbeidet med å styrke den faglige kompetansen ved hjelpemiddelsentralene blir videreført i 2005. Det er opprettet fem nasjonale faggrupper på områder som skal prioriteres; hjelpemidler til barn, arbeidsplassstilretteleg-

ging, sittestillinger, bolig og IKT-syn. Gruppene skal bidra til å utvikle kompetanse om utredning, tilpassing og utprøving og bygge opp erfaring med mulige løsninger og produkter for å spre kunnskap til formidlingssystemet og på den måten bidra til å sikre brukernes muligheter for reell deltakelse og et fullverdig liv.

Rikstrygdeverket fortsetter i 2005 sitt arbeid med fokus på området barn og hjelpemidler. Det er i 2004 etablert et kontaktnettsted for tverrfaglig erfaringsutveksling som har til hensikt å systematisere og dokumentere erfaringer og videreutvikle hjelpemiddelsentralenes metodiske arbeid. I prosjektet «Oppgaveløsning og aktiv brukermedvirkning» prøves det ut barnekontakt i hjelpemiddelsentralene med vedtaksmyndighet. Dersom dette gir positive erfaringer, vil ordningen bli permanent i 2005. Det er under utvikling en nettside «Hjelpemidler i barn og unges miljø». Hensikten er å møte kommunehelsetjenestens og brukernes behov for kunnskap om hjelpemiddelsystemet, rettigheter

og informasjon om produkter gjennom en oppdatert hjelpemiddeldatabase.

Det er etablert en bestillingsordning hvor kommunene kan bestille rimelige hjelpemidler til brukere som er ferdig utredet. Ordningen bidrar til raskere levering av enkle hjelpemidler, mindre ressursbruk og mer tid til kompetansekrevende oppgaver i hjelpemiddelsentralene. Ordningen omfatter enkle hjelpemidler i dagliglivet med verdi under 10 pst. av G innenfor en liste av prisforhandlede produkter eller klart definerte hjelpemiddelgrupper. Ordningen er evaluert og besluttet videreført i sin nåværende form.

Prosjektet «Ny Applikasjon på Hjelpemiddelområdet» (NAPH) skal fullføres i januar 2005 og har som målsetting å øke produktiviteten og bli et moderne og effektivt styringssystem for hele virksomheten. Arbeidsprosessene skal forbedres og i større grad bli understøttet av IT-systemet, noe som vil være med på å sikre brukerne mer helhetlige og tilgjengelige tjenester.

Rikstrygdeverket skal sammen med Husbanken gjennomføre et modellforsøk i to fylker i 2005. Boligrådgivning skal organiseres i samarbeid med hjelpemiddelsystemet, og gråsoneproblematikken mellom Husbanken og folketrygdens ordninger skal utredes og dokumenteres. Modellforsøket skal prøve ut en mer fleksibel bruk av ordningene. Hensikten er å utarbeide forslag om bedre utnyttelse av tilskuddsmidler på tvers av sektorene som er kostnadseffektive for stat, kommune og individ.

Akutt reparasjon

I Budsjett Innst.S. nr. 11 (2003-2004) ber sosialkomiteen om at departementet vurderer om ordningen med hvilende hjemmevakt for akutt reparasjon av hjelpemidler er godt nok i forhold til det reelle behov. Basert på forsøksdata om forventet oppdragsmengde vurderer departementet de tildelte midlene på 10,5 mill. kroner til å være tilstrekkelig for å drifte vaktordningen forsvarlig. For 2005 foreslås det at 3,5 mill. kroner av beløpet på 10,5 mill. kroner videreføres over trygdeetatens administrasjonsbudsjett. Departementet viser til dette og vil være spesielt oppmerksom på å følge utviklingen på området.

Budsjettforslag 2005

Sortimentsbegrensning

Fra 1. januar 2005 foreslås visse endringer knyttet til stønad til enkelte hjelpemidler som er blitt relativt billige og som også er blitt vanlige for befolkningen som helhet. Dette medfører at blant annet

stønad til trampoliner, ordinære sykler og digitale kameraer tas ut av hjelpemiddelsortimentet.

Mindreutgiften vil være på 49 mill. kroner.

Det foreslås bevilget 2 721 mill. kroner på posten.

Post 76 Bedring av funksjonsevnen, andre formål

Hovedtrekkene i regelverket

Denne posten omfatter stønad til:

- Grunnmønster til søm av klær
- Stønad til førerhund
- Stønad til tolkehjelp for hørselshemmede
- Stønad til tolke- og ledsagerhjelp for døvblinde
- Tilpasningskurs for døvblinde, døve og sterkt tunghørte
- Stønad til lese- og sekretærhjelp for blinde og svaksynte
- Opphold på folkehøyskole

Resultatrapport

Totalt var utgiftene 54,4 mill. kroner i 2003. Det har vært en økning på 12,2 pst. fra 2002.

De største utgiftene på denne posten er knyttet til førerhunder, tolkehjelp og tilpasningskurs.

Utgiftene til tolkehjelp for hørselshemmede og døvblinde, til bedring av funksjonsevnen, gikk opp fra 14 mill. kroner i 2002 til 19,9 mill. kroner i 2003. Det har vært gjennomført fagutviklingsprogram på tolkeområdet. Økt fokus på dette området er en medvirkende årsak til økningen i utgiftene. Frilanstolker må avlaste ansatte tolker på hjelpemiddelsentralene.

Utfordringer og hovedprioriteringer

Det kan ytes stønad til opplæring ved tilpasningskurs som er godkjent av Sosialdepartementet. Formålet med opplæringen er å bedre funksjonsevnen i dagliglivet.

Sosialdepartementet godkjenner tilpasningskurs for døvblinde på Eikholt senter for døvblinde, for døve og sterkt tunghørte på Ål folkehøyskole, for blinde og svaksynte på Evenes kurs- og konferansesenter, Hurdalsenteret for blinde og svaksynte og Solvik kurs- og aktivitetssenter. I 2004 har det vært gjennomført en prøveordning med tilpasningskurs for døvblitte og sterkt tunghørtblitte på Briskeby HLFs skole og kompetansesenter innen en ramme på 650 000 kroner.

Det er flere instanser som i dag gir tilbud om tilpasningskurs for disse gruppene. Rikstrygdeverket har i 2004 påbegynt en gjennomgang av ordningen med sikte på å klarlegge kvaliteten av tilbu-

dene og vurdere finansieringen av tilpasningskursene. Gjennomgangen videreføres i 2005.

Mulighetene for tolkehjelp utenom hjelpemiddelsentralens åpningstid skal styrkes i 2004. Rikstrygdeverket er i ferd med å utrede behovet for og konsekvensene av å eventuelt innføre en bakvaktordning ved akutte behov.

Lese- og sekretærhjelp for blinde og svaksynte

I Budsjett Innst.S. nr. 11 (2003-2004) viser flertallet i sosialkomiteen til at det i forbindelse med statsbudsjettet for 2003 ble innført en lese- og sekretærhjelpsordning for å løse dagliglivets gjøremål. Den enkelte får dekket inntil 20 timer bistand. Flertallet ber departementet vurdere om dette er tilstrekkelig i forhold til det formålet det er beregnet å dekke.

Rikstrygdeverket opplyser at ordningen med lese- og sekretærhjelp for blinde og svaksynte blir svært lite brukt. Dette kan skyldes at ordningen ennå ikke er godt nok kjent blant brukerne. I 2004 er det derfor satt i gang informasjonstiltak overfor de synshemmedes organisasjoner mv. Departementet mener på denne bakgrunn at det er for tidlig å foreta endringer i ordningen.

Budsjettforslag for 2005

Sosialdepartementet foreslår videreføring av økningen i døgn-satsen til rehabiliteringsinstitusjonene til Norges Blindeforbund og Vestlandske blindeforbund (Hurdalsenteret, Evenessenteret og Solvik) i tråd med St.prp. nr. 63 (2003-2004). Videre foreslås en økning i døgn-satsen ved Ål folkehøyskole og kurssenter som arrangerer tilpasningskurs for hørselshemmede på samme vilkår som Blindeforbundets kurs. Merutgiften anslås til 7,2 mill. kroner.

Det foreslås bevilget 77,3 mill. kroner på posten.

Post 77 Ortopediske hjelpemidler

Hovedtrekkene i regelverket

Utgiftene til ortopediske hjelpemidler, brystprotese, øyeprotese, ansiktsdefektprotese og parykk

dekkes med hjemmel i folketrygdloven § 10-7. Ortopediske hjelpemidler omfatter proteser, ortoser og ortopedisk fottøy. Ortoser er betegnelsen på produktgrupper som støtteskinner, støttekorsetter og fotsenger. For ortopediske hjelpemidler er hovedregelen at den legen som rekvirerer hjelpemidlet skal ha relevant spesialistgodkjenning.

Ved kjøp av spesialsydd ortopedisk fottøy er det en egenbetaling på 600 kroner per par. For barn under 10 år er egenbetalingen 350 kroner per par. Ved kjøp av fabrikkmessig framstilt ortopedisk fottøy, er det fra 1. januar 2003 innført en ordning der trygden yter et stønadbeløp på 1300 kroner. Det overskytende må betales av brukeren selv. For fotsenger er egenbetalingen 200 kroner per enhet (400 kroner per par). Diabetespasienter som har behov for forebygging og behandling av sår på føttene, betaler egenandel for kun ett par fotsenger i året. Øvrige anskaffelser samme år dekkes fullt ut.

Utgifter til nødvendig vedlikehold av ortopediske hjelpemidler dekkes fullt ut.

Trygden yter bare godtgjørelse for ortopediske hjelpemidler som er levert av ortopediske verksteder som Rikstrygdeverket har inngått leverings- og prisavtaler med.

Det ytes full godtgjørelse for utgifter til brystprotese, ansiktsdefektprotese og øyeprotese.

Det ytes godtgjørelse for utgifter til anskaffelse og gjenanskaffelse av parykk eller hodeplagg i stedet for parykk til den som på grunn av sykdom eller behandling for sykdom helt eller delvis har mistet håret. Det kan som hovedregel ytes stønad med opptil 4550 kroner per kalenderår.

Resultatrapport

Regnskapsførte utgifter til ortopediske hjelpemidler var i 2003 på 563,9 mill. kroner. I 2002 var utgiftene på 562,7 mill. kroner. Over en periode på fem år (1999-2003) har utgiftene økt med ca. 44 pst. Fra 2002 til 2003 var utgiftsveksten bare på 0,2 pst. Mellom 2002 og 2003 observeres en utgiftsvekst spesielt for proteser, mens andre produktområder har vært mer stabile. Ser vi på de enkelte typetørrelsens andel av totalutgiftene er forholdet stabilt fra 2002 til 2003.

Utgifter til ulike typer av ortopediske hjelpemidler med videre 2002-2003.

(i mill. kr)

Typer ortopediske hjelpemidler			Prosentandel		Endring i pst
	2002	2003	2002	2003	
Proteser	153,2	175,5	27,2	30,8	14,6
Ortoser ¹	175,7	184,7	31,2	32,4	5,1
Fottøy	175,0	153,3	31,1	26,9	- 12,4
Andre typer ²	59,1	58,0	10,5	10,2	- 1,9
Sum alle grupper	563,0	570,4			
Avregning	- 0,3	- 6,5			
Totalt utgifter	562,7	563,9	100,0	100,0	1,3

1 Ortopedisk støttebandasje/ korsett og fotsenger

2 Parykker, ansiktsdefektprotese, øyeprotese, brystprotese

Utgiftsveksten henger først og fremst sammen med to faktorer: Brukerbehov (antall produserte hjelpemidler) og materialkostnader. Over tid observeres en økning i den generelle produksjonen av ortopediske hjelpemidler. Det vil si at det er en svak nedgang i produksjonen av proteser, mens det er en sterk vekst for ortoser og fottøy. Data over materialkostnader viser også en sterk generell vekst grunnet bruk av nye typer materialer. Splittes veksten opp, observeres en sterk vekst for ortoser og proteser, men for fottøy har nivået på materialkostnadene avtatt.

Utfordringer og hovedprioriteringer

Ortopediske hjelpemidler og stort sett også brystproteser blir nå fakturert elektronisk. Elektronisk kontroll av fakturaene ble iverksatt i 2003. Dette gir samtidig bedre muligheter for gjennomføring av stikkprøvekontroller. Muligheter for bedre statistikk vil også bedre grunnlaget for å følge utviklingen av ordningen.

Det økende tilbudet av høyteknologiprodukter og hjelpemidler med særlig høy kosmetisk kvalitet utgjør en økende utfordring for trygdekontorene når det skal avgjøres hvilke hjelpemidler som er nødvendige og hensiktsmessige.

Budsjettforslag for 2005

Stønaden til fabrikkmessig fremstilt ortopedisk fottøy foreslås økt til 1 330 kroner. Stønaden til parykk foreslås økt til 4 650 kroner per år.

Det foreslås bevilget 655 mill. kroner på post 77 i 2005.

Post 78 Høreapparater

Hovedtrekk i regelverket

Det gis stønad til anskaffelse av høreapparat til en person som har et hørselstap av et slikt omfang at høreapparat er av vesentlig betydning for hørselsfunksjonen. Trygden dekker også nødvendige utgifter til reparasjon av høreapparater som det er gitt stønad til. For barn og ungdom under 18 år dekkes også utgifter til service.

For analoge høreapparater er det fastsatt en prisgrense på 3 400 kroner for apparat uten propp og 3 700 kroner for apparat med propp. Det kan gjøres unntak fra prisgrensen når det av medisinske grunner er behov for et dyrere apparat.

Prisgrensen på digitale høreapparater er satt til 5 400 kroner. Prisgrensen kan ikke fravikes unntatt for medlem under 18 år og ved godkjent yrkesskade. Til tinnitusrammede kan det gis stønad til tinnitusmaskerer med opptil 3 100 kroner.

Resultatrapport

Stønad til høreapparater og tinnitusmaskerere kan bare gis når apparatene er levert fra leverandør som det er inngått avtale med.

Utgiftene til høreapparater var i 2003 på 348,3 mill. kroner. Det var en økning på 5,5 pst. fra 2002. I 2003 ble det innkjøpt 50 325 høreapparater gjennom folketrygden, mot 49 937 i 2002. Økningen i totalkostnadene skyldes kjøp av dyrere apparater enn i 2002. Det har også vært en økning i reparasjonskostnadene. Tinnitusmaskerere representerer en kostnad på ca. 92 000 kroner i 2003.

Utfordringer og hovedprioriteringer

Helseforetakene har det økonomiske og administrative ansvaret for formidling av høreapparater.

Helsedepartementet, Sosialdepartementet og Rikstrygdeverket har gjennomført et felles prosjekt med gjennomgang av høreapparatformidlingen i Norge. Prosjektet peker på en lang rekke utfordringer og anbefalte prioriteringer på området, bl.a. at ansvars- og oppgavefordelingen mellom de ulike aktører og etater må klargjøres og struktureres, og at økonomistyringen må bedres og effektiviseres.

Rikstrygdeverket har i 2004 utredet de økonomiske og administrative konsekvensene for noen av modellene for høreapparatformidling som er foreslått i prosjektet. Dette arbeidet vil bli fulgt opp.

Flertallet i Sosialkomiteen viste i Budsjett Innst.S. nr. 11 (2003-2004) til at det ikke gis stønad til digitale høreapparater ut over den fastsatte pris-

grensen på 5400 kroner selv om medisinske hensyn skulle tilsi at brukeren er bedre tjent med et slikt apparat. Flertallet mente at dette er et unødig begrensningstiltak og foreslo at det skal gis stønad også til dyrere digitale høreapparater når dette er medisinsk begrunnet. Merutgiftene ved å oppheve prisgrensen vil utgjøre ca. 20 mill. kroner. Regjeringen har ikke funnet å kunne prioritere et slikt tiltak.

Budsjettforslag 2005

Det foreslås at prisgrensene for analoge høreapparater justeres til henholdsvis 3 475 kroner og 3 780 kroner og at prisgrensen for digitale høreapparater justeres til 5 520 kroner. Stønad til tinnitusmasker foreslås prisjustert fra 3 100 kroner til 3 170 kroner.

Det foreslås bevilget 420 mill. kroner på posten for 2005.

Programkategori 29.70 Alderdom

Utgifter under programkategori 29.70 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
2670	Alderdom	77 338 892	79 330 000	83 585 000	5,4
	Sum kategori 29.70	77 338 892	79 330 000	83 585 000	5,4

Utgifter under programkategori 29.70 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
70-89	Andre overføringer	77 338 892	79 330 000	83 585 000	5,4
	Sum kategori 29.70	77 338 892	79 330 000	83 585 000	5,4

Kap. 2670 Alderdom

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
70	Grunnpensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	30 680 932	31 496 000	32 995 000
71	Tilleggspensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	41 245 027	42 729 000	45 615 000
72	Ventetillegg, <i>overslagsbevilgning</i>	144 877	120 000	105 000
73	Sært tillegg, <i>overslagsbevilgning</i>	5 268 056	4 985 000	4 870 000
	Sum kap 2670	77 338 892	79 330 000	83 585 000

Plantall – alderspensjonister – gjennomsnittlige pensjoner m.v.

	2003	2004 ¹	2005
Antall alderspensjonister med grunnpensjon pr. 31.12.	623 722	624 000	625 800
Antall alderspensjonister med tilleggspensjon pr. 31.12	560 819	564 000	568 400
Antall alderspensjonister med ventetillegg pr. 31.12.	13 060	10 750	8 650
Antall alderspensjonister med sært tillegg pr. 31.12.	208 123	200 117	193 700
Gjennomsnittlig pensjon i alt, inklusive etterbetalinger, kroner	123 964	129 000	131 500
Gjennomsnittlig grunnpensjon, inklusive etterbetalinger, kroner	49 302	50 200	55 500
Gjennomsnittlig tilleggspensjon, inklusive etterbetalinger, kroner	73 667	78 150	80 500
Gjennomsnittlig ventetillegg, inklusive etterbetalinger, kroner	10 103	10 500	10 600
Gjennomsnittlig sært tillegg, inklusive etterbetalinger, kroner	24 693	25 100	24 700

¹ Tallene er de siste oppdaterte plantallene for 2004, og kan derfor avvike fra plantallene i St.prp. nr. 1 (2003-2004).

Innledning

Formålet med folketrygdens alderspensjon er å sikre inntekt for personer som har fylt 67 år.

Folketrygden gir en grunnsikring i form av grunnpensjon og sært tillegg (minstepensjon), og en viss standardsikring i forhold til tidligere arbeidsinntekt gjennom tilleggspensjonen. Det skjer en omfordeling fra bl.a. høyinntektsgrupper til lavinntektsgrupper og fra yrkesaktive til ikke-yrkesaktive.

Hovedtrekk i regelverket

Alderspensjonen kan bestå av følgende komponenter:

- grunnpensjon
- tilleggspensjon
- sært tillegg
- forsørgingstillegg for ektefelle og barn
- ventetillegg

Alderspensjon til personer mellom 67 og 70 år, reduseres eller faller bort, dersom vedkommende har en årlig arbeidsinntekt/pensjonsgivende inntekt som overstiger to ganger folketrygdens grunnbeløp (G). Arbeidsinntekt over 1 G gir fortsatt pensjonsopptjening til og med det året en fyller 69 år.

Grunnpensjon

Grunnpensjonen fastsettes uavhengig av tidligere inntekt. For en enslig pensjonist utgjør grunnpensjonen 100 pst. av folketrygdens grunnbeløp ved 40 års trygdetid (vanligvis botid i Norge). For å få rett til grunnpensjon kreves det at vedkommende har minst tre års trygdetid. Ved kortere trygdetid

enn 40 år reduseres grunnpensjonen forholdsmessig.

Grunnpensjonen til gifte pensjonister ble satt opp fra 75 til 80 pst. av grunnbeløpet pr. pensjonist fra 1. mai 2003, og til 82,5 pst. fra 1.mai 2004. Samboere som har vært gift med hverandre, har/har hatt felles barn eller har levd sammen i 12 av de siste 18 månedene, og registrerte partnere, får grunnpensjon på samme nivå som gifte.

Tilleggspensjon

Tilleggspensjonen står i et visst forhold til den pensjonsgivende inntekten vedkommende har hatt som yrkesaktiv. Opptjeningstiden for full tilleggspensjon er 40 år. Det er bare personer som er født i 1940 eller senere som kan oppnå 40 års opptjeningstid innen de fyller 67 år. For personer som var over 30 år da folketrygdloven trådte i kraft er det gitt særskilte regler om kortere opptjeningstid (overkompensasjon).

Gjenlevende ektefelle er berettiget til det høyeste beløpet av egenopptjent tilleggspensjon og et beløp som tilsvarer 55 pst. av summen av egen og avdødes tilleggspensjon.

Sært tillegg

Det ytes et sært tillegg til pensjonister som ikke har rett til tilleggspensjon eller som har tilleggspensjon som er mindre enn sært tillegg. Sært tillegg faller bort i den utstrekning det ytes tilleggspensjon eller ventetillegg av tilleggspensjon. Personer som får sært tillegg (fullt tillegg er 79,33 pst. av G) regnes som minstepensjonister.

En minstepensjonist som forsørger ektefelle over 60 år får samme sært tillegg som ektepar med

minstepensjon (158,66 pst. av G). Reglene for ektefeller gjelder også for samboere som tidligere har vært gift med hverandre eller har felles barn.

Forsørgingstillegg for ektefelle og barn

Til alderspensjonist som forsørger ektefelle/samboer/partner kan det ytes ektefellestillegg som utgjør 50 pst. av pensjonistens grunnpensjon. Ektefellestillegget er inntektsprøvd. Til alderspensjonist

som forsørger barn under 18 år ytes det inntektsprøvd barnetillegg.

Ventetillegg

Fra 1. januar 1973 til ordningen opphørte 1. april 1984 ble det opptjent et ventetillegg for den som ikke tok ut hel alderspensjon mellom 67 og 70 år. Ved utgangen av 2003 var det 13 060 pensjonister som mottok ventetillegg.

Resultatrapport

Utgiftsutviklingen

År	Løpende kroner (mill. kroner)	Endring (mill. kroner)	Endring (pst.vis)	2003 kroner ¹ (mill. kroner)	Endring (mill. kroner)	Endring (pst.vis)
1999	62 307	3 778	6,5	75 113	1 361	1,9
2002	72 685	3 987	5,8	76 414	438	0,6
2003	77 339	4 654	6,4	77 339	925	1,2

¹ Utgifter i 2003 kroner er deflatert med gjennomsnittlig grunnbeløp for 2003=55 964 kroner.

Fra 2002 til 2003 økte utgiftene til alderspensjon med 6,4 pst. Regnet i fast grunnbeløp var økningen 1,2 pst. En del av denne økningen skyldes økningen i grunnpensjon til ektepar/samboere. Gjennomsnittlig grunnbeløp økte med 5,1 pst. I tillegg øker utgiftene til tilleggspensjon mer enn grunnbeløpet, siden folketrygdens tilleggspen-

sjonssystem fortsatt er under oppbygging. Først med kullet som blir 67 år i 2007, er det mulig å gå av med full pensjonsopptjening (40 år) ved fylte 67 år. Stadig høyere opptjening av tilleggspensjon innebærer at færre blir minstepensjonister, noe som er bakgrunnen for at utgiftene til sært tillegg går ned.

Alderspensjonister pr. 31. desember 1999, 2002 og 2003, og endring fra foregående år

År	I alt		Minstepensjonister		Minstepensjonister i pst. av alle alderspensjonister		
	Antall	Endring	Antall	Endring	I alt	Menn	Kvinner
1999	631 220	694	248 149	- 10 911	39,3	13,7	57,0
2002	624 054	- 2 524	217 862	- 8 400	34,9	11,0	51,6
2003	623 722	- 332	208 122	- 9 740	33,4	10,3	49,7

Antallet alderspensjonister har gått ned de siste årene. Årsaken er at det nå er de små fødselskullene fra slutten av 1930-tallet som blir alderspensjonister. Andelen minstepensjonister har falt fra om lag 39 pst. til vel 33 pst. siden 1999. Det er fortsatt en høyere andel kvinner enn menn med minste-

pensjon. Dette skyldes at kvinnene gjennomgående har hatt en lavere yrkestilknytning og lavere inntekt. Blant kvinner som blir alderspensjonister er det stadig flere som har vært yrkesaktive. Andelen minstepensjonister blant kvinner forventes derfor å gå ytterligere ned i årene fremover.

Rapportering på hovedmål og resultatindikatorer:

For 2003 rapporteres det på følgende hovedmål og resultatindikatorer

Hovedmål	Resultatindikatorer
Sikre rimelig inntekt ved alderdom for personer som ikke forventes å forsørge seg selv	<ul style="list-style-type: none"> – Utvikling i sammensetning av alderspensjonisters inntekt – Utviklingen av gjennomsnittspensjon og gjennomsnittlig minstepensjon – Utviklingen av gjennomsnittspensjon for nye alderspensjonister
Sikre alderspensjonister en rimelig inntektsutvikling	<ul style="list-style-type: none"> – Grunnbeløpsøkning sammenliknet med lønnsvekst
Stimulere til yrkesdeltakelse mellom 67 og 70 år	<ul style="list-style-type: none"> – Andel alderspensjonister under 70 år med pensjonsgivende inntekt
Øke gjennomsnittsalder ved pensjonering	<ul style="list-style-type: none"> – Utviklingen i forventet pensjoneringsalder (alder, uføre, AFP) – Nye alderspensjonister med tidligere uførepensjon eller AFP

Sikre rimelig inntekt ved alderdom for personer som ikke forventes å forsørge seg selv.

Sammensetning av alderspensjonistenes inntekt. Gjennomsnitt 1998-2002. Faste 2002-kroner¹

		1998	1999	2000	2001	2002
Totalt:	Samlet inntekt ²	152 800	161 000	167 600	170 500	179 700
	Alderspensjon	100 700	105 000	107 500	110 200	115 800
	Tjenestepensjon	26 300	27 400	28 400	29 600	31 100
	Annen inntekt ³	25 800	28 500	31 700	30 700	32 800
Kvinner:	Samlet inntekt ²	125 500	132 800	136 800	141 000	147 800
	Alderspensjon	88 700	92 800	94 700	96 700	101 300
	Tjenestepensjon	18 800	19 800	20 800	21 900	23 400
	Annen inntekt ³	17 900	20 200	21 400	22 400	23 100
Menn:	Samlet inntekt ²	192 700	202 100	212 400	213 200	225 900
	Alderspensjon	118 400	122 900	126 200	129 800	136 700
	Tjenestepensjon	37 100	38 500	39 400	40 700	42 400
	Annen inntekt ³	37 200	40 700	46 800	42 600	46 700

¹ Beløpene er deflatert med konsumprisindeksen.² Samlet inntekt er summen av yrkesinntekt, kapitalinntekt og overføringer.³ Annen inntekt er kapitalinntekt, yrkesinntekt, andre overføringer med mer.

Kilde: Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for personer og familier.

Pensjonistenes inntekter har økt i forhold til konsumprisindeksen i perioden. Sammensetningen av inntekter, bl.a. hvor stor del som skyldes alderspensjon fra folketrygden, har imidlertid vært stabil.

I 2002 var om lag 64 pst. av alderspensjonistenes samlede inntekter alderspensjon fra folketryg-

den, mens tjenestepensjon utgjorde i gjennomsnitt om lag 17 pst. av samlet inntekt. For menn utgjorde pensjonene samlet 89 pst. av inntekten, og for kvinner om lag 84 pst.

Utvikling i gjennomsnittlig pensjon og gjennomsnittlig minstepensjon, 2003 kroner¹

	Alderspensjon			Minstepensjon		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
1999	109 400	128 500	96 200	82 800	81 900	83 000
2002	119 600	141 500	104 400	85 500	80 600	86 600
2003	125 000	148 200	108 700	88 400	80 600	89 500

¹ Beløpene er deflatert med konsumprisindeksen.

Gjennomsnittlig alderspensjon, regnet i faste 2003 priser, økte med 14,3 pst. fra 1993 til 2003. Økningen skyldes dels økningen i grunnbeløpet, men også at pensjonssystemet fortsatt er under oppbygning. I tillegg er det flere med tilleggspensjon. Økningen var større for menn enn for kvinner, henholdsvis 15,3 pst. og 13,1 pst. Etter 2007 antas det at kvinner etter hvert vil få en høyere prosentvis økning enn menn. Dette skyldes ordningen med omsorgspoeng som trådte i kraft i 1992 og

etter hvert en økende yrkesdeltakelse blant kvinner.

Fra 1. mai 2004 utgjør den årlige minstepensjonen 105 408 kroner for enslige, 95 124 kroner for minstepensjonist gift eller samboende med minstepensjonist, og 91 992 kroner for minstepensjonist gift med tilleggspensjonist. For enslige personer som tok ut alderspensjon fra 1. mai 2004, og er født i 1937, var høyest oppnåelig pensjon 258 180 kroner på årsbasis.

Utvikling i gjennomsnittspensjon for nye alderspensjonister¹, og andel minstepensjonister av disse

	Gjennomsnittlig alderspensjon for nye alderspensjonister, 2003 kroner ²			Andel minstepensjonister av de nye alderspensjonistene, pst.		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
1999	117 000	140 000	96 200	28,7	7,2	48,2
2002	126 600	152 300	103 600	28,2	8,2	46,3
2003	133 600	159 900	109 300	24,9	6,1	42,2

¹ 67-åringer

² Beløpene er deflatert med konsumprisindeksen.

Fra 1999 til 2003 har gjennomsnittlig alderspensjon for de nye pensjonistene, regnet i faste priser, økt med 14,2 pst. Økningen har vært på 14,2 pst.

for menn og 13,7 pst. for kvinner. Dette skyldes, som tidligere nevnt, at tilleggspensjonssystemet er under oppbygging.

Sikre alderspensjonister en rimelig inntektsutvikling

Inntektsutviklingen for alderspensjonister og lønnstakere, prosentvis økning

	2000	2001	2002	2003	Gjennomsnitt 2001-2003
Folketrygdpensjon					
– Grunnbeløp	4,2	4,6	5,2	5,1	5,0
– Minstepensjon for enslige	4,2	4,6	5,2	5,1	5,0
– Minstepensjon for ektepar	4,2	4,6	5,2	7,4	5,7
Lønnstakere	4,5	4,8	5,7	4,5	5,0

Kilde: St.prp.nr.74 (2003-2004). Om trygdeoppjøret 2004 og St.meld.nr.2 Revidert nasjonalbudsjett 2004

Grunnbeløpet i folketrygden økte i perioden 2001-2003 med gjennomsnittlig 5 pst. pr. år. Års-lønnsveksten for alle grupper var på 4,8 pst. pr. år i perioden 2001-2003. Utviklingen i minstepensjonene blir bestemt av utviklinga i grunnbeløpet og i satsene for særtillegg. Satsene for særtillegget har ikke økt. Det gjør at minstepensjonen for enslige har økt i takt med grunnbeløpet. Minstepensjonene for ektepar økte relativt sett mer. Dette har sammenheng med at grunnpensjonen ble økt fra 0,75 G til 0,8 G fra 1. mai 2003.

Stortinget vedtok 28. mai 2003 endringer i retningslinjene for reguleringen av grunnbeløpet, jf.

Innst.S. nr. 223 (2002-03) og St.meld. nr. 32 (2002-2003). Bl.a. fremgår det av retningslinjene at siktemålet med reguleringen skal være å gi pensjonister med pensjon fra folketrygden en inntektsutvikling minst på linje med utviklingen for yrkesaktive. Til grunn for reguleringen skal ligge ventet inntektsutvikling i alt for lønnstakere i reguleringsåret etter justering av grunnbeløpet for avvik mellom ventet og reell lønnsøkning siste år. De nye retningslinjene ble lagt til grunn for reguleringen fra 1. mai 2003. Ved reguleringen ble det gitt kompensasjon for etterslep fram til 2001 på 0,6 pst. og for etterslep i perioden fra 2001 til 2002 på 0,5 pst.

Stimulere til yrkesdeltakelse mellom 67 og 70 år

Yrkesaktivitet for befolkningen i alder 68-69¹ år

	Antall	Andel yrkesaktive, pst. ²	Gjennomsnittlig pensjonsgivende inntekt for de yrkesaktive
1999	68 791	29,1	1,12
2000	67 488	29,6	1,15
2001	64 982	30,0	1,21
2002	63 857	30,5	1,31

¹ Bare de personene som er fylt 68 år har hatt mulighet for å være alderspensjonist hele året.

² Yrkesaktive er definert som personer med pensjonsgivende inntekt høyere enn null.

Med virkning fra 2002 ble fribeløpet for arbeidsinntekt ved siden av alderspensjonen økt fra en til to ganger grunnbeløpet. Fra 2001 til 2003 økte andelen med full alderspensjon (68- og 69-åringene) fra 95,0 til 96,2 pst., mens andelen med

reduisert alderspensjon falt fra 3,8 til 2,8 pst. Dette antas å være en følge av fribeløpshevingen. Gjennomsnittlig pensjonsgivende inntekt, for pensjonister med redusert pensjon, var i 2002 på om lag 4,4 ganger grunnbeløpet (G), mot om lag 3,2 G i 2001.

Øke gjennomsnittsalder ved pensjonering

Forventet pensjoneringsalder, alderspensjon, uførepensjon og AFP

	Ved fylte 18 år			Ved fylte 50 år		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
1996	61,1	61,4	60,8	64,3	64,3	64,2
1999	59,2	59,8	58,7	62,9	63,0	62,7
2002	60,8	61,1	60,5	63,6	63,7	63,5
2003	60,4	60,7	60,1	63,5	63,6	63,4

Forventet pensjoneringsalder i et gitt år, er definert som den alderen en tilfeldig valgt person forventes å bli pensjonert, gitt pensjoneringsmønsteret i observasjonsåret. Tabellen viser utviklingen i forventet pensjoneringsalder fra 1996 for 18 åringer og 50 åringer når en ser bort fra unge uføre. Det har vært en svak reduksjon i forventet pensjoneringsalder for 18 åringer. For 50 åringer,

som gir det beste bildet i denne sammenhengen, er det en klar nedgang i forventet pensjoneringsalder fra 1996 til 2003. Året 1999 skiller seg ut med en lav forventet pensjoneringsalder. Dette skyldtes høy tilgang til uførepensjon samtidig som tilgangen til AFP også var høy fordi pensjonsalderen ble satt ned til 62 år i 1998.

Gjennom intensjonsavtalen om et inkluderende arbeidsliv er det et sentralt mål å øke avgangsalderen fra arbeidslivet. Videre vises det til Pensjonskommissjonens rapport, jf. NOU 2004:1, om å reformere folketrygdens alderspensjonssystem. Kommisjonen har blant annet foreslått en fleksibel pensjonsalder mellom 62 og 70 år. Pensjonen øker

jo lenger man står i arbeid, men skal ikke avkortes i forhold til eventuell arbeidsinntekt ved siden av. Noe av hensikten med forslaget er å stimulere eldre yrkesaktive til å stå lenger i arbeid. Det vises til nærmere omtale nedenfor, under avsnittet om utfordringer og hovedprioriteringer.

Andel nye alderspensjonister mellom 67 og 70 år med forutgående uførepensjon eller AFP pr 31. desember 1999-2003

År	Antall nye alderspensjonister	Andel med forutgående uførepensjon, pst.	Andel med forutgående AFP, pst.
1999	35 310	43,4	15,3
2002	32 849	43,3	18,3
2003	34 013	42,1	22,2

Blant de nye alderspensjonistene i 2003, hadde 64,3 pst. vært AFP- eller uførepensjonister før de ble alderspensjonister. Fra 1999 til 2003 har andelen nye alderspensjonister, som har vært AFP- eller uførepensjonister, økt med 5,6 prosentpoeng. Dette bekrefter tendensen til økt tidligpensjonering. Andelen som har vært uførepensjonister har endret seg lite. Økningen skyldes således hovedsakelig AFP-ordningen.

Utfordringer og hovedprioriteringer

Utviklingen i antall eldre

I dag går omlag 38 pst. av folketrygdens utgifter til alderspensjoner. Utgiftene forventes å øke på sikt. Mens antallet alderspensjonister i dag svarer til 21 pst. av befolkningen i yrkesaktiv alder, viser framskrivninger at andelen kan øke til 40 pst. i 2050. I de siste årene har vi hatt en svak nedgang i antall alderspensjonister. Befolkningsframskrivninger viser en moderat økning fram mot år 2010, og deretter en meget sterk økning. Veksten i antallet alderspensjonister etter 2010 skyldes at de store etterkrigskullene vil være i ferd med å gå over på alderspensjon. I 2010 forventer vi at antallet alderspensjonister vil ligge på ca. 650 000 personer, økende til omlag 860 000 pensjonister i 2020. Denne utviklingen vil føre til en kraftig årlig vekst i folketrygdens utgifter til alderspensjon.

Framskrivninger tilsier en økning i gjennomsnittlig pensjon i fast grunnbeløp på omlag 28 pst. de neste 30 årene. 2007 er det første året de nye pensjonistene kan ha opparbeidet full pensjonsopptjening (40 år fra 1967). Kvinners yrkesdeltakelse har økt betraktelig de siste årene. Dette fører til at kvinner opparbeider seg høyere pensjonsrettigheter. Dette vil gradvis og over tid bidra til færre min-

stepensjonister og en høyere gjennomsnittlig tilleggspensjon. Utgiftene til alderspensjon vil således øke både som følge av at det blir flere eldre og som følge av høyere pensjonsopptjening.

Pensjonskommissjonen

Regjeringen Stoltenberg nedsatte Pensjonskommissjonen 30. mars 2001. Kommisjonen ble gitt i oppgave å avklare hovedmål og prinsipper for et samlet pensjonssystem. Regjeringen understreket at et framtidig pensjonssystem må ivareta hensynet til langsiktighet, stabilitet og oversiktighet, og bidra til å møte utfordringer knyttet til en aldrende befolkning og tiltakende tidligpensjonering. Aldringen av befolkningen kombinert med høyere ytelser vil føre til en sterk økning i pensjonsutgifter utover i dette århundret. Pensjonskommissjonen avga sin innstilling, NOU 2004:1 Modernisert folketrygd den 13. januar 2004 til Finansministeren og Sosialministeren.

Hovedtrekkene i forslagene fra Pensjonskommissjonen er:

- Pensjonen skal stå i forhold til inntekten over hele livsløpet.
- Pensjonen skal også stå i forhold til den premien man betaler inn til pensjonssystemet. Opp-tjent pensjon vokser i takt med lønnsutviklingen.
- Alle garanteres en pensjon minst på nivå med dagens minstepensjon.
- Ulønnet omsorg for barn, syke, funksjonshemmede og eldre gir høyere pensjonsopptjening.
- Jo lenger man står i arbeid, jo høyere pensjon får man. Det åpnes for at man kan ta ut pensjon fra folketrygden fra fylte 62 år, men da blir pensjonen lavere enn om man arbeider lenger.

- Supplerende pensjonsordninger organiseres slik at de kommer som et klart tillegg til folketrygden.
- For å gjøre pensjonssystemet økonomisk bærekraftig beregnes størrelsen på pensjonen i forhold til forventet gjenstående levealder for den aldersgruppen man tilhører. Øker forventet levealder, må man stå i arbeid lenger for å få den samme pensjonen.
- Pensjonsutbetalingene skal reguleres årlig i takt med gjennomsnittet av lønns- og prisutviklingen. Dette vil gjelde alle som får utbetalt pensjon etter at reformen trer i kraft.
- Et nytt Statens Pensjonsfond opprettes basert på Petroleumsfondet og Folketrygdfondet. Hensikten er å knytte fondskapitalen tettere sammen med de offentlige pensjonsforpliktelsene.
- De nye reglene innføres gradvis, og de berører i første rekke morgendagens pensjonister. Personer født i 1950 og tidligere omfattes ikke av de nye opptjeningsreglene i reformen. Personer født i 1965 og senere omfattes fullt ut av reformen. Personer født i årene 1951 til og med 1964 får pensjon både fra gammelt og nytt system.

Likestillingsprinsippet er relevant i vurderingen av hovedprinsippene i en ny pensjonsreform.

Kommisjonens rapport har i løpet av første halvår vært på en bred og omfattende høring. Regjeringen tar sikte på å legge frem en stortingsmelding i løpet av høsten der Stortinget inviteres til å vedta hovedprinsippene for en pensjonsreform.

Budsjettforslag for 2005

Post 70 Grunnpensjon, overslagsbevilgning

Ved beregning av pensjonsutgiftene er det lagt til grunn at det totale antall pensjonister vil utgjøre om lag 625 800 personer ved utgangen av 2005 og gjennomsnittlig grunnpensjon i 2005 vil utgjøre 55 500 kroner.

Det foreslås at grunnpensjonen for gifte og samboende pensjonister økes fra 1,65 G til 1,7 G (fra 0,825 G til 0,85 G pr. person) fra 1. mai 2005. Opptrappingen er beregnet til i alt 350 mill. kroner i 2005. Beløpet er fordelt mellom alderspensjonister under kap. 2670, uførepensjon under kap. 2655 og AFP-pensjonister under kap. 666, med henholdsvis 265 mill. kroner, 82 mill. kroner og 3 mill. kroner.

Det foreslås bevilget 32 995 mill. kroner for 2005.

Post 71 Tilleggspensjon, overslagsbevilgning

Andelen alderspensjonister med tilleggspensjon, av samlet antall alderspensjonister, antas å bli om lag 91 pst. ved utgangen av 2005. Gjennomsnittlig tilleggspensjon ventes å bli 80 500 kroner.

Det foreslås bevilget 45 615 mill. kroner for 2005.

Post 72 Ventetillegg, overslagsbevilgning

Antallet personer med ventetillegg er avtakende. Utgiftene er beregnet på grunnlag av antall personer med ventetillegg pr. 31. desember 2003 og forventet levealder. Antall med ventetillegg anslås til 8 650, og med et gjennomsnittelig ventetillegg på anslagsvis 10 600 kroner.

Det foreslås bevilget 105 mill. kroner for 2005.

Post 73 Sært tillegg, overslagsbevilgning

Utgiftene er beregnet på grunnlag av antatt utvikling i antall alderspensjonister, plantallene for antall tilleggspensjonister i budsjettperioden og fordelingen av alderspensjonistenes tilleggspensjoner pr. 31. desember 2003.

Andelen alderspensjonister med sært tillegg, av samlet antall alderspensjonister, ventes å bli om lag 31 pst. ved utgangen av 2004. Gjennomsnittlig sært tillegg ventes å bli kroner 24 700 i 2005.

Det foreslås bevilget 4 870 mill. kroner for 2005.

Programkategori 29.80 Forsørgertap og eneomsorg for barn m.v.

Utgifter under programkategori 29.80 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
2680	Etterlatte	2 294 981	2 309 000	2 320 000	0,5
2683	Stønad til enslig mor eller far (jfr. kap. 5701)	4 418 085	4 265 500	4 112 500	-3,6
2686	Gravferdsstønad	104 030	96 000	110 000	14,6
	Sum kategori 29.80	6 817 096	6 670 500	6 542 500	-1,9

Utgifter under programkategori 29.80 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
70-89	Andre overføringer	6 817 096	6 670 500	6 542 500	-1,9
	Sum kategori 29.80	6 817 096	6 670 500	6 542 500	-1,9

Programkategori 29.80 omfatter kapitlene 2680 Etterlatte, 2683 Stønad til enslig mor eller far og 2686 Gravferdsstønad.

Kapittel 2680 Etterlatte omfatter i hovedsak pensjon til gjenlevende ektefeller, tidligere familie-

pleiere og barn som har mistet en eller begge foreldre. Gjenlevende ektefeller som er uføre er tatt med under kap. 2655 Uførhet, og gjenlevende over 67 år under kap. 2670 Alderdom.

Kap. 2680 Etterlatte

(i 1 000 kr)					
Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	
70	Grunnpensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	1 196 457	1 200 000	1 207 000	
71	Tilleggspensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	1 020 329	1 030 000	1 034 000	
72	Særtilllegg, <i>overslagsbevilgning</i>	63 837	62 000	62 000	
74	Utdanningsstønad	1 840	2 500	2 500	
75	Stønad til barnetilsyn, <i>overslagsbevilgning</i>	12 518	14 500	14 500	
	Sum kap 2680	2 294 981	2 309 000	2 320 000	

Antall stønadsmottakere og gjennomsnittlig pensjon/stønad for gjenlevende

	2003	2004 ¹	2005
Antall gjenlevende med grunnpensjon pr. 31.12	25 246	24 600	24 000
Antall gjenlevende med tilleggspensjon pr. 31.12	24 516	23 890	23 300
Antall gjenlevende med sært tillegg pr. 31.12	4 247	4 140	4 050
Antall gjenlevende med stønad til barnetilsyn pr. 31.12	591	575	560
Gjennomsnittlig pensjon i alt, kroner	76 582	80 825	81 500
Gjennomsnittlig grunnpensjon i alt, kroner	34 420	36 330	36 630
Gjennomsnittlig tilleggspensjon i alt, kroner	40 750	42 980	43 340
Gjennomsnittlig sært tillegg, kroner	12 004	12 875	12 985
Gjennomsnittlig stønad til barnetilsyn, kroner	21 181	22 060	22 250

¹ Tallene er de siste oppdaterte plantall for 2004 og kan derfor avvike fra plantallene i St.prp. nr. 1 (2003-2004).

Plantall tidligere familiepleiere

	2003	2004 ¹	2005
Antall pensjonister pr. 31.12.	207	190	175
Gjennomsnittlig pensjon i alt, kroner	95 865	99 100	99 400
Gjennomsnittlig grunnpensjon, kroner	53 414	55 100	55 100
Gjennomsnittlig sært tillegg, kroner	42 395	43 950	44 200

¹ Tallene er de siste oppdaterte plantall for 2004 og kan derfor avvike fra plantallene i St. prp. nr. 1 (2003-2004).

Plantall barnepensjon

	2003	2004 ¹	2005
Antall barnepensjonister pr. 31.12	13 995	14 000	14 000
Gjennomsnittlig pensjon	22 450	23 875	24 600

¹ Tallene er de siste oppdaterte plantall for 2004 og kan derfor avvike fra plantallene i St.prp. nr. 1 (2003-2004).

Innledning

Formålet med folketrygdens ytelser til gjenlevende ektefeller under 67 år, tidligere familiepleiere og barnepensjon, er å sikre inntekt når forsørgeren dør eller pleieforholdet for en familiepleier er slutt. I tillegg skal ytelsene bidra til hjelp til selvhjelp.

Pensjon og overgangsstønad er inntektsprøvd og blir redusert på grunnlag av faktisk og forventet inntekt.

Hovedtrekk ved regelverket

Gjenlevende ektefelle

Ytelser til gjenlevende ektefelle gis etter bestemmelser i folketrygdloven kapittel 17. Det stilles krav til avdødes medlemskap i trygden forut for dødsfallet. Videre må enten ekteskapet ha vart i minst 5 år, ektefellene ha eller ha hatt felles barn, eller den gjenlevende må ha hatt omsorgen for den avdødes barn da dødsfallet inntraff. Ytelsene gis også til registrerte partnere og samboere som har vært gift med hverandre eller har eller har hatt felles barn.

Retten til ytelser faller bort når den gjenlevende får uførepensjon, AFP eller fyller 67 år og får rett til egen alderspensjon.

En skilt ektefelle, som ikke har inngått nytt ekteskap før den tidligere ektefellens død, har på nærmere vilkår rett til ytelser som gjenlevende skilt ektefelle.

Pensjon til gjenlevende ektefelle

Pensjon til gjenlevende ektefelle består av grunnpensjon og tilleggspensjon og/eller særtillegg. Full grunnpensjon tilsvarer folketrygdens grunnbeløp. Grunnpensjonen blir avkortet dersom avdødes trygdetid er kortere enn 40 år. En eventuell tilleggspensjon skal utgjøre 55 pst. av den tilleggspensjon den avdøde hadde eller ville ha hatt som alders- eller uførepensjonist. Det ytes særtillegg når tilleggspensjonen er lavere enn særtillegget. Dersom den gjenlevende har, eller kan forventes å få, en årlig arbeidsinntekt som er større enn 50 pst. av grunnbeløpet, skal pensjonen reduseres med et beløp som svarer til 40 pst. av den overskytende inntekten. Det skal som hovedregel legges til grunn at en gjenlevende ektefelle under 55 år kan forventes å få en årlig arbeidsinntekt på minst to ganger folketrygdens grunnbeløp.

Overgangsstønad til gjenlevende ektefelle

Overgangsstønad kan ytes til gjenlevende ektefelle, som ikke har pensjonsrett, og som enten er i en omstillingsfase etter dødsfallet, er under nødvendig utdanning eller har omsorg for små barn. Overgangsstønaden er en midlertidig ytelse som beregnes på samme måte som pensjon til gjenlevende ektefelle.

Andre ytelser til gjenlevende

Det kan gis stønad til nødvendig utdanning, stønad til barnetilsyn og tilskudd til flytting for å komme i arbeid etter de samme regler som for enslig mor eller far, se kap. 2683.

Tidligere familiepleiere

En ugift person under 67 år, som i minst fem år har hatt nødvendig tilsyn og pleie av foreldre eller

annen nærstående, kan gis pensjon eller overgangsstønad når pleieforholdet er opphørt. Full årlig pensjon svarer til folketrygdens minstepensjon for enslige (grunnbeløpet og særtillegget), men blir avkortet dersom familiepleierens trygdetid er mindre enn 40 år. Pensjonen reduseres på samme måte som for gjenlevende ektefelle, på grunnlag av den inntekt familiepleieren har eller kan forventes å få. Overgangsstønad er en midlertidig ytelse og beregnes på samme måte som pensjon.

Det kan på nærmere vilkår gis stønad til utdanning og tilskudd til dekning av flytteutgifter etter de samme regler som gjelder for enslig mor eller far, jf. kap. 2683.

Barnepensjon

Barnepensjon gis til barn og unge under 18 år som har mistet en eller begge foreldre. Barnepensjon ytes med 40 pst. av grunnbeløpet for første barn og 25 pst. av grunnbeløpet for hvert av de øvrige barna.

Når begge foreldrene er døde, får det eldste barnet like stor pensjon som den av foreldrene som ville fått størst pensjon som gjenlevende ektefelle. Det nest eldste barnet får 40 pst. av grunnbeløpet og de øvrige barna 25 pst. av grunnbeløpet. Barnepensjon blir avkortet dersom den avdødes trygdetid er kortere enn 40 år. Den samlede pensjonen deles likt mellom barna. Barnepensjon gis som hovedregel til barnet fyller 18 år, men dersom begge foreldrene er døde, og barnet er under utdanning, gis pensjon inntil det fyller 20 år.

Ved dødsfall som skyldes yrkesskade kan pensjon gis til barnet fyller 21 år.

Resultatrapport

Utgiftsutviklingen

I nominelle beløp har utgiftene over kap. 2680 økt med 6,2 pst. i perioden 1999-2003. I faste kroner har det imidlertid vært en nedgang i utgiftene på 11,9 pst. i løpet av samme periode. Denne utviklingen henger sammen med reduksjonen i antall gjenlevende ektefeller med pensjon, se nærmere nedenfor. I tillegg har gjennomsnittlig grunnpensjon gått ned, først og fremst på grunn av økende yrkesaktivitet blant gjenlevende ektefeller.

Antall stønadsmottakere

Gjenlevende ektefeller med pensjon pr. 31.12. og endring fra foregående år. 1999, 2002, 2003

År	Med grunnpensjon		Med særtillegg		Med tilleggspensjon	
	Antall personer	Endring	Antall personer	Endring	Antall personer	Endring
1999	28 034	- 1 254	5 327	- 594	27 233	- 1 128
2002	25 914	- 597	4 502	- 212	25 132	- 574
2003	25 246	- 668	4 247	- 255	24 516	- 616

De aller fleste gjenlevende ektefeller med pensjon er kvinner, 92 pst i 2003. Vel tre av fire enker under 67 år mottar pensjon eller overgangsstønad. Antall gjenlevende ektefeller med pensjon har gått jevnt ned de siste årene. Dette skyldes bl.a. at dødeligheten i aldersgruppene under 67 år er blitt redusert, særlig blant menn, og at det dermed har blitt færre enker. Den økende yrkesaktiviteten blant kvinner påvirker også utviklingen i antall gjenlevende ektefeller som får utbetalt pensjon, da pensjonen avkortes mot inntekt og vil over visse inntektsnivåer falle helt bort. Økningen i antall AFP- og uførepensjonister kan være en tilleggsforklaring på nedgangen i antall stønadsmottakere

Tidligere familiepleiere

Antall familiepleiere har gått ned fra 296 til 207 personer i perioden 1999 -2003. Denne nedgangen henger trolig sammen med at yrkesaktiviteten hos kvinner har økt sterkt og at det er blitt mindre vanlig å bruke sitt yrkesaktive liv til å pleie foreldre eller nære slektninger. Gjennomsnittsalderen er høy blant de tidligere familiepleierne. I 2003 var nesten 61 pst. over 60 år. I 2003 var det 15 nye tidligere familiepleiere.

Barnepensjon

Barnepensjonister pr. 31. desember. 1999, 2002, 2003

	1999	2002	2003	Endring 1999-2003 i pst.
Antall i alt	13 777	14 275	13 995	1,6
Begge foreldre døde	230	265	275	19,6

Antall barnepensjonister utgjør ca. 1,3 pst. av alle barn 0-17 år. Det er om lag 1,4 barn pr. barnekull som har mistet en av foreldrene og rundt 1,2 barn pr. barnekull som har mistet begge. De viktig-

ste faktorene som påvirker antallet barnepensjonister, er dødelighet for personer med barn i den aktuelle aldersklassen og antall barn pr. barnekull ved avgang og tilgang av barnepensjonister.

Rapportering på hovedmål og indikatorer.

Gjenlevende ektefeller

Hovedmål	Resultatindikatorer
Stimulere til inntektsgivende arbeid	<ul style="list-style-type: none"> - Andelen gjenlevende totalt og under 55 år som er i arbeid eller under utdanning - Antall gjenlevende med stønad til barnetilsyn - Sammensetningen av inntekten for stønadsmottakerne

Stimulere til inntektsgivende arbeid.

Gjenlevende ektefeller med pensjon/overgangsstønad/stønad til barnetilsyn totalt og under 55 år. Andel under utdanning eller med redusert pensjon pga fradrag for arbeidsinntekt. 1999-2003

År	I alt		Under 55 år		
	Antall	Andel i arbeid eller under utdanning	Antall	Antall i pst. av antall i alt	Andel i arbeid eller under utdanning
1999	28 109	62,2	10 576	37,6	73,9
2000	27 168	62,2	10 156	37,4	73,7
2001	26 572	62,5	9 544	35,9	73,1
2002	25 968	64,9	9 067	34,9	76,1
2003	25 246	67,8	8 684	34,4	81,8

Andelen gjenlevende ektefeller i arbeid eller under utdanning har vært jevnt økende de siste årene. I 2003 var 67,8 pst. av alle gjenlevende ektefeller i arbeid eller utdanning. Dette tilsvarer en økning på 5,5 prosentpoeng fra 1999. For gjenlevende ektefeller under 55 år økte andelen som er i arbeid eller under utdanning med 2,9 prosentpoeng fra 2002 til 2003, mens økningen fra 2001 til 2002 var på 3 prosentpoeng. Fra 1. januar 2002 er hovedregelen at det vil bli fastsatt en forventet inntekt på minst to ganger grunnbeløpet for motta-

kere under 55 år, hvis de ikke har eller kan forventes å ha en reell inntekt som er høyere. Regelendringen hadde en overgangsperiode fram til 1. januar 2003.

Gjenlevende ektefeller med stønad til barnetilsyn

Antall gjenlevende ektefeller med stønad til barnetilsyn har vært relativt stabilt i perioden fra 1998 til 2003, og har ligget på rundt 700 personer.

Gjenlevende ektefeller med pensjon/overgangsstønad. Sammensetning av inntekt i kroner i 2002

Inntekt ¹	Menn+kvinner	Menn	Kvinner
Sum	204 659	207 406	204 423
Pensjonsgivende inntekt	130 768	155 448	128 642
Pensjon	73 382	51 126	75 300
Andre stønader	509	832	481

¹ Tabellen inkluderer bare inntekter som finnes i Rikstrygdeverkets registre, dvs. pensjon fra folketrygden og pensjonsgivende inntekt. Det er ikke tatt hensyn til tjenestepensjon og kapitalinntekter i tabellen. Andre stønader omfatter grunnstønad, hjelpestønad og stønad til barnetilsyn.

I 2002 utgjorde pensjonsgivende inntekt 64 pst. av den totale inntekten for gjenlevende ektefeller med pensjon/overgangsstønad. Pensjonsgivende inntekt utgjør en større andel for menn (75 pst.) enn for kvinner (63 pst.).

Utfordringer og hovedprioriteringer

Gjenlevende ektefelle

Folketrygden skal sikre gjenlevende ektefeller en rimelig inntekt og stimulere flest mulig til å skaffe seg inntekt ved eget arbeid. Erfaring viser at perso-

ner som blir gjenlevende ektefeller i ung alder, og som ikke kommer i arbeid i løpet av en tiårsperiode, ofte blir avhengig av pensjon resten av livet.

Dette var en vesentlig årsak til lovendringen fra 1. januar 2002. Endringen gikk ut på at pensjon til gjenlevende ektefeller under 55 år som hovedregel skal avkortet som om gjenlevende har en arbeidsinntekt på minst to ganger folketrygdens grunnbeløp. Videre er det lagt opp til at trygdeetaten følger opp unge gjenlevende på samme måte som enslige forsørgere for å motivere til selvforsørgelse.

Budsjettforslag for 2005**Post 70 Grunnpensjon, overslagsbevilgning**

Det var 25 246 gjenlevende ektefeller med grunnpensjon ved utgangen av 2003, og prognosene som ligger til grunn for budsjettforslaget viser at antall gjenlevende ektefeller vil være rundt 24 500 ved utgangen av 2004. Anslagene bygger på Statistisk sentralbyrås prognoser for antall kvinner i aldersgruppen 50-66 år. Antall tidligere familiepleiere var 207 ved utgangen av 2003, og ventes å bli 190 personer ved utgangen av 2004. Antallet barnepensjonister var 13995 ved utgangen av 2003, og ventes å bli 14000 ved utgangen av 2004. Gjennomsnittlig pensjonsbeløp for barnepensjonister har vært på knapt 40 pst. av grunnbeløpet de siste årene, og antas å holde seg konstant i 2005.

Det foreslås bevilget 1 207 mill. kroner for 2005.

Post 71 Tilleggspensjon, overslagsbevilgning

Tilleggspensjon gis til gjenlevende ektefeller og de barnepensjonistene som har mistet begge foreldrene. Andelen gjenlevende ektefeller med tilleggspensjon er økende fordi tilleggspensjonssystemet er under oppbygging. Utgiftene til tilleggspensjon antas å øke noe, selv om flere gjenlevende ektefeller er i arbeid.

Det foreslås bevilget 1 034 mill. kroner for 2005.

Post 72 Særtilllegg, overslagsbevilgning

Særtilllegg kan gis til alle kategorier gjenlevende. Av barnepensjonistene er det under 100 personer som mottar denne ytelsen. Alle tidligere familiepleiere mottar særtilllegg. Siden 1. mai 1998 utgjør fullt særtilllegg 79,33 pst. av grunnbeløpet. Dersom grunnpensjonen er redusert på grunn av trygdetid, blir også særtillegget redusert tilsvarende.

Det foreslås bevilget 62 mill. kroner for 2005.

Post 74 Utdanningsstønad

Utdanningsstønad gis til gjenlevende ektefeller og tidligere familiepleiere etter samme bestemmelser som for enslig mor eller far. Utgiftene til utdanningsstønad vil være avhengig av antall gjenlevende totalt, arbeidsmarkedet, det generelle utdanningsnivået, valg av utdanningstype mv. Dette er forhold som til dels er vanskelig å forutsi.

Det foreslås bevilget 2,5 mill. kroner for 2005.

Post 75 Stønad til barnetilsyn, overslagsbevilgning

Stønad til barnetilsyn gis til gjenlevende ektefeller etter samme bestemmelser som for enslig far eller mor.

Det foreslås bevilget om lag 14,5 mill. kroner for 2005.

Kap. 2683 Stønad til enslig mor eller far (jfr. kap. 5701)

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
70	Overgangsstønad, <i>overslagsbevilgning</i>	2 125 718	2 199 000	2 300 000
72	Stønad til barnetilsyn, <i>overslagsbevilgning</i>	666 226	645 000	612 000
73	Utdanningsstønad	91 699	101 000	85 000
75	Stønad til flytting for å komme i arbeid	169	500	500
76	Forskuttering av underholdsbidrag	1 534 273	1 320 000	1 115 000
	Sum kap 2683	4 418 085	4 265 500	4 112 500

Innledning

Formålet med stønad til enslig mor eller far er å gi personer med aleneomsorg for barn, inntektssikring i en overgangsperiode og hjelp til selvhjelp, slik at de kan bli i stand til å forsørge seg selv ved eget arbeid. Motivasjon og personlig oppfølging er sentrale virkemidler for å nå målet om at flest

mulig skal komme i jobb eller utdanning. Det rettes særlig fokus på oppfølging av grupper med spesielle behov.

Endringer i regelverket i 1998 og 1999 har hatt stor betydning for utviklingen av antall stønadmottakere og dermed utgiftene til stønad til enslige forsørgere.

Hovedtrekkene i regelverket

Det kan ytes overgangsstønad, stønad til barnetilsyn, stønad til nødvendig utdanning og tilskudd til flytting for å komme i arbeid. For å ha rett til stønad må forsørgeren ha klart mer av den daglige omsorgen for barnet enn den andre av barnets foreldre. Forsørgeren må ikke leve sammen med den andre av barnets foreldre. Det gis heller ikke stønad til enslige forsørgere som lever sammen med en person hun eller han er skilt eller separert fra, eller har levd sammen med 12 av de siste 18 månedene.

I tillegg omfatter budsjettkapittel 2683 forskuttering av underholdsbidrag etter forskutteringsloven.

Overgangsstønad

Overgangsstønad gis til enslig mor eller far, som er midlertidig ute av stand til å forsørge seg selv ved arbeid på grunn av omsorg for små barn eller nødvendig utdanning. Overgangsstønad kan gis opptil to måneder før fødselen og fram til det yngste barnet fyller åtte år, men ikke i mer enn til sammen tre år. Dersom forsørgeren er under nødvendig utdanning, kan stønadstiden utvides med opptil to år. Dersom den enslige forsørgeren tar nødvendig utdanning og stønadsperioden utløper før et skoleår er avsluttet, kan overgangsstønad gis til og med den måneden skoleåret avsluttes. Stønadstiden kan også forlenges i andre tilfeller. Fra 1. januar 2004 gjelder nye regler om forlengelse av stønadsperioden for enslig mor eller far med omsorg for tre eller flere barn, unge aleneforsørgere som fikk aleneomsorg før fylte 18 år og enslige forsørgere som tar nødvendig utdanning i omstillingstiden etter separasjon, skilsmisse eller samlivsbrudd. Tiltaket er en oppfølging av St.meld. nr 6 (2002-2003) Tiltaksplan mot fattigdom.

Når det yngste barnet er over tre år, stilles det krav om yrkesrettet aktivitet. Forsørgeren må da være i arbeid eller utdanning på minst halv tid, eller være tilmeldt Aetat som reell arbeidssøker. Det kan gjøres unntak fra aktivitetskravet.

Overgangsstønaden utgjør 1,85 ganger grunnbeløpet. Stønaden er inntektsprøvd, og reduseres med 40 pst. av inntekt som overstiger halvparten av grunnbeløpet.

Stønad til barnetilsyn

Stønad til barnetilsyn gis til enslig mor eller far som må overlate nødvendig tilsyn med barn til andre på grunn av utdanning eller arbeid utenfor hjemmet, fordi vedkommende er tilmeldt Aetat

som reell arbeidssøker eller har etablert egen virksomhet. Stønad til barnetilsyn kan gis i inntil ett år ved forbigående sykdom hos forsørgeren. Stønad gis til barnet har fullført fjerde skoleår, men kan i særlige tilfeller gis lenger. Stønaden utgjør 64 pst. av dokumenterte utgifter opptil de beløp som Stortinget fastsetter. Stønaden faller bort ved inntekter over 6 ganger folketrygdens grunnbeløp.

Utdanningsstønad

Utdanningsstønad gis til enslig mor eller far som tar nødvendig utdanning eller opplæring for å bli i stand til å forsørge seg selv ved eget arbeid. Stønaden skal dekke nødvendige skoleutgifter etter nærmere regler. Det gis vanligvis ikke stønad ut over tre år, eller etter at yrkeskompetanse er oppnådd. Stønaden gis bare i tidsrom den enslige moren eller faren har rett til overgangsstønad.

Stønad til flytting for å komme i arbeid

Enslig mor eller far kan gis tilskudd til dekning av flytteutgifter dersom det er nødvendig for at vedkommende kan komme i arbeid. Tilskudd gis bare når flyttingen skjer i et tidsrom hun eller han har rett til overgangsstønad, eller innen seks måneder etter at overgangsstønaden er falt bort.

Endringer i regelverket for å stimulere til selvforsørgelse

Kravet om yrkesrettet aktivitet når det yngste barnet har fylt tre år, er et sentralt virkemiddel for å stimulere til selvforsørgelse. Større bruk av motivasjonskurs er også aktivitetsfremmende. Det er videre gjort visse endringer i regelverket for å stimulere til selvforsørgelse. Fra 1. januar 2003 ble regelverket endret slik at enslig mor eller far som mister retten til overgangsstønad midt i et skoleår, kan få beholde stønaden ut skoleåret. Fra 1. januar 2004 ble rett til stønad under nødvendig utdanning utvidet med 1 år for visse grupper enslige forsørgere som kan ha problemer med å fullføre påbegynt utdanning. Dette gjelder enslig mor eller far med aleneomsorg for flere enn to barn, enslig mor eller far som fikk aleneomsorg for barn før fylte 18 år, samt en enslig mor eller far med barn nær ordinær stønadsalder (8 år) som er i en omstillingsperiode.

Forskuttering av underholdsbidrag

Bidragsforskudd ytes etter lov av 17. februar 1989 om bidragsforskudd. Forskudd ytes til barn under 18 år som ikke bor sammen med begge foreldrene.

Bidragforskudd ytes selv om bidrag ikke blir fastsatt, når dette skyldes manglende farskap eller at bidragspliktige ikke har økonomisk evne til å betale bidrag. Det samme gjelder når fastsatt bidrag ikke betales eller er fastsatt til et lavere beløp enn forskuddet. Forskuddsordningen ble lagt om fra 1. oktober 2003. Bidragforskuddet er nå behovsprøvd ut fra mottakerens inntekt, antall egne barn i egen husstand og om vedkommende er enslig eller gift/samboende. Ut fra dette ytes forskudd med 100 pst., 75 pst. eller 50 pst. av full sats. Fra 1. juni 2004 utgjør full sats for bidragsfor-

skudd 1 220 kroner pr. måned pr. barn, dvs. en reduksjon på 1,8 pst fra juni 2003. Hvis mottakeren har en årsinntekt som er høyere enn 320 ganger satsen for fullt forskudd, foreligger det ikke rett til forskudd. Satsen for fullt bidragforskudd indeksreguleres pr. 1. juni hvert år med samme prosent-sats som gjelder for regulering av barnebidrag.

Det er et vilkår for å få forskudd at bidraget innbetales til Trygdeetatens innkrevingsentral, og at muligheten for å få bidrag fra den andre av barnets foreldre er utnyttet.

Resultatrapport

Utgiftsutviklingen

Stønadsutgifter til enslig mor eller far, løpende kroner (i 1 000 kroner) 1999-2003

	1999	2000	2001	2002	2003	Endring 1999-2003 i pst.
Overgangsstønad	2 790 627	2 733 643	2 062 428	2 077 844	2 125 718	- 23,8
Stønad til barnetilsyn	657 570	680 137	699 028	707 160	666 226	1,3
Utdanningsstønad	143 988	142 830	120 801	104 304	91 699	- 36,3
Nedkomststønad	40	0	0	0	0	0,0
Stønad til flytting for å komme i arbeid	290	430	493	407	169	- 41,7
Sum totalt	3 592 515	3 557 039	2 882 750	2 899 714	2 883 812	- 19,7

Fra 2002 til 2003 økte utgifter til *overgangsstønad* med 2,3 pst. Fra 1999 til 2003 gikk de årlige utgiftene ned med nesten 24 pst. Nedgangen fra 1999 til 2001 skyldes at omlegging av stønadsordningen fikk full effekt fra 1. januar 2001.

Fra 2002 til 2003 gikk utgifter til *stønad til barnetilsyn* ned med 5,8 pst. Det skyldes at deknings-

graden ble redusert fra 70 pst til 66 pst. fra 1.1.2003. Fra 2002 til 2003 gikk utgifter til *utdanningsstønad* ned med 12,1 pst. Nedgangen fra 2001 til 2003 kan ha sammenheng med at færre av de kvinner som mottar overgangsstønad er helt unge. I desember 2003 var det 226 færre i aldersgruppen under 22 år enn to år tidligere

Antall stønadmottakere

Eneforsørgere med overgangsstønad og/eller stønad til barnetilsyn. 1999-2003. Pr. 31. desember

År	Personer i alt	I alt overgangsstønad	Kun overgangsstønad	Både overgangsstønad og stønad til barnetilsyn	Kun stønad til barnetilsyn	I alt stønad til barnetilsyn
1999	52 574	41 328	17 678	23 650	11 246	34 896
2000	52 292	40 382	17 280	23 102	11 910	35 012
2001	45 638	26 083	11 658	14 425	19 555	33 980
2002	45 060	25 470	11 510	13 960	19 590	33 550
2003	43 937	25 647	11 623	14 024	18 290	32 314

Fra 2000 til 2001 ga omlegging av stønadsordningen en nedgang i antall enslige forsørgere, og en nedgang i antall personer med overgangsstønad. På grunn av kravet om yrkesrettet aktivitet

var nedgangen størst for enslige forsørgere med yngste barn over tre år.

Antall med overgangsstønad er på samme nivå i 2003 som i 2002, mens det har vært en liten nedgang i antall med stønad til barnetilsyn.

Enslige forsørgere med overgangsstønad og/eller stønad til barnetilsyn med barn 1999–2003, etter yngste barns alder. Antall personer pr. 31. desember

	Enslige forsørgere		Yngste barn er yngre enn 3 år		Yngste barn er eldre enn 3 år	
	Antall enslige forsørgere i alt	Med overgangsstønad. Pst.	i alt	Med overgangsstønad. Pst.	i alt	Med overgangsstønad. Pst.
1999	52 574	78,6	13 268	93,3	39 306	73,7
2000	52 292	77,2	13 091	92,4	39 201	72,2
2001	45 638	57,2	12 626	92,1	33 012	43,8
2002	45 060	56,5	12 434	91,9	32 626	43,0
2003	43 937	58,4	11 822	93,5	32 115	45,5

Av enslige forsørgere med yngste barn under tre år har andelen med overgangsstønad vært relativt stabil. I 2003 var den 93,5 pst. For enslige for-

sørgere med yngste barn over tre år gikk andelen med overgangsstønad ned fra 72,2 pst. i 2000 til 45,0 pst. i 2003.

Rapportering på mål og indikatorer

Hovedmål	Resultatindikatorer
Sikre rimelig inntekt i en overgangsperiode for enslige forsørgere	– Andel enslige forsørgere med stønad fra folketrygden
Stimulere til selvforsørgelse	– Andel stønadsmottakere med redusert overgangsstønad – Andel stønadsmottakere som utelukkende mottar stønad til barnetilsyn – Andel stønadsmottakere under utdanning – Andel stønadsmottakere tilmeldt Aetat

Sikre rimelig inntekt i en overgangsperiode for enslig forsørger

årene (SSB-rapport 20/2002), men fortsatt er enslige forsørgere overrepresentert i lavinntektsgruppen. Andelen med lav inntekt er størst blant enslige mødre med små barn, lav utdanning og lav yrkesaktivitet (SSB-rapport 12/2003).

Undersøkelser fra SSB viser at enslige forsørgere har hatt en positiv inntektsutvikling de senere

Enslige forsørgere med overgangsstønad ved utgangen av året som har mottatt sosialhjelp
1998–2002

	1998	1999	2000	2001	2002
Eneforsørgere med overgangsstønad i desember (RTV)	44 663	41 328	40 382	26 083	25 470
Antall med overgangsstønad og sosialhjelp i desember (SSB)	2 609	2 185	2 229	1 447	1 173
Antall med sosialhjelp i desember i pst. av personer med overgangsstønad i desember	5,8	5,3	5,5	5,6	4,6

Tabellen gir et bilde av *samtidig* bruk av overgangsstønad og sosialhjelp ved utgangen av året. Antallet enslige forsørgere med overgangsstønad, som samtidig mottok sosialhjelp, har falt fra vel 2 600 i 1998 til om lag 1 173 i 2002. En kraftig ned-

gang fra 2000 til 2001 skyldes redusert antall personer med overgangsstønad. Andelen stønadmottakere som samtidig har mottatt sosialhjelp har i følge statistikken falt fra 5,6 pst. til 4,6 pst. fra 2001 til 2003.

Stimulere til selvforsørgelse

Enslige forsørgere med full og redusert overgangsstønad, ved utgangen av året 1999, 2001 og 2003

År	Yngste barn under 3 år			Yngste barn 3 år eller eldre		
	1999	2001	2003	1999	2001	2003
Eneforsørgere. Antall i alt	13 268	12 626	11 822	39 306	33 012	32 115
Kun stønad til barnetilsyn	893	1 001	774	10 353	18 554	17 516
Redusert overgangsstønad	2 978	2 753	3 137	15 967	6 430	7 503
Full overgangsstønad	9 397	8 872	7 911	12 986	8 028	7 096
År	1999	2001	2003	1999	2001	2003
Av eneforsørgere	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %
Kun stønad til barnetilsyn	6,7 %	7,9 %	6,5 %	26,3 %	56,2 %	54,5 %
Redusert overgangsstønad	22,4 %	21,8 %	26,5 %	40,6 %	19,5 %	23,4 %
Full overgangsstønad	70,8 %	70,3 %	66,9 %	33,0 %	24,3 %	22,1 %

To av tre enslige forsørgere med barn under 3 år mottar full overgangsstønad. For enslige forsørgere uten barn under 3 år har andelen som mottar kun stønad til barnetilsyn økt, og andelen med full overgangsstønad er redusert.

I 2003 gjennomførte Rikstrygdeverket en undersøkelse om hva som skjedde med enslige forsørgere som mistet retten til overgangsstønad pga regelverksendringene 1. januar 1998 og utløpet av overgangsperioden 1. januar 2001. Hensikten med reformen i 1998 var at flere skulle bli selvforsørget. Undersøkelsen viser at dette er oppfylt til en viss

grad. Mange som mistet overgangsstønaden i januar 2001 var sysselsatte både før og etter at de mistet stønaden, og andelen sysselsatte økte i perioden 2000 til 2001. I tillegg har inntektsnivået i gruppen økt. Men 16 pst av de som mistet overgangsstønaden har forflyttet seg videre i stønadsystemet, og mottar enten attførings-/rehabiliteringspenger eller sosialhjelp. Dette er en sårbar gruppe med lav sysselsetting (27 pst i desember 2001) sammenlignet med alle dem som mistet overgangsstønaden i 2001.

Enslige forsørgere, andel aktive stønadsmottakere 1999, 2001 og 2003. Pr. 31. desember

	Yngste barn under 3 år			Yngste barn 3 år eller eldre		
	1999	2001	2003	1999	2001	2003
Eneforsørgere. Antall ialt	13 268	12 626	11 822	39 306	33 012	32 115
- Aktive i pst.	48,7 %	48,3 %	50,7 %	83,7 %	90,6 %	90,9 %
Herunder:						
- i arbeid,	29,2 %	29,7 %	33,1 %	67,0 %	75,7 %	77,9 %
- under utdanning	19,1 %	18,2 %	17,6 %	16,2 %	14,7 %	13,0 %
- brukerkontakt	0,4 %	0,3 %	0,0 %	0,6 %	0,2 %	0,1 %

Med aktive enslige forsørgere menes de som er under utdanning, brukerkontakter eller i arbeid med inntekt over 1,5 ganger folketrygdens grunnbeløp (G). De som er i arbeid mottar redusert overgangsstønad og/eller stønad til barnetilsyn.

Halvparten av enslige forsørgere med yngste barn under 3 år er aktive (som definert over). Når yngste barn er over 3 år har andelen aktive økt til vel 90 pst. som følge av reformen. I tillegg var 4,4 pst. tilmeldt arbeidsformidlingen ved utgangen av 2003, mot 4,1 pst. i 2002

Sikre barn et minste underholdsbidrag pr. måned

I 2002 ble underholdsbidrag gjennomsnittlig forskuttert for ca. 122 500 barn hver måned. For 2003 fins ikke sammenlignbare tall pga. regelendringen. I første kvartal 2004 ble det gjennomsnittlig forskuttert underholdsbidrag for 99 350 barn hver måned.

I forhold til antallet barn det var innvilget forskudd til utgjør dette ca 70 pst. Dette er om lag samme andel som i tidligere år.

Statens utgifter til bidragsforskudd

Statens utgifter til forskudd var i 2003 på 1 531 mill. kroner.

Refusjon fra de bidragspliktige utgjorde 976 mill. kroner i 2003. Beløpet inkluderer ca. 8 mill. kroner som er inntekt fra Statens innkrevingsentral.

Trygdekontorene har tidligere foretatt årlige justeringer i de bidragssakene der det utbetales bidragsforskudd. I 2003 ble alle forskuddssakene og de fleste bidragssakene omregnet på grunn av innføringen av nytt bidragsregelverk. Dette erstattet den årlige justeringen. På grunn av nytt regelverk vurderer Rikstrygdeverket for tiden å utvikle maskinell støtte for trygdekontorene til bruk i deres arbeid med revurdering av bidrags saker og

forskuddssaker. Den årlige justeringen for 2004 er foreløpig ikke gjennomført. Virkningen for statens utgifter til forskudd for 2004 vil derfor heller ikke kunne fastslås på det nåværende tidspunkt.

Utfordringer og hovedprioriteringer

Stønad til enslig mor eller far

Sammen med en mer aktiv oppfølging fra trygdekontorenes side, kan forhold på arbeidsmarkedet bidra til å gjøre det enklere for enslige forsørgere å oppnå eller beholde et arbeidsforhold. Trygdeetten satser derfor fortsatt på motivasjon og oppfølging av brukerne, bl.a. gjennom motivasjonskurs og personlige handlingsplaner.

Analysen av inntektsutviklingen blant enslige forsørgere viser at de har en generell positiv utvikling, men at enkelte grupper fortsatt forblir i lavinntektsgruppen.

De metoder, tiltak og virkemidler som blir brukt, synes å føre til at lovens intensjoner i størst mulig grad blir oppfylt, og at de fleste enslige forsørgere som mottar stønad får den hjelpen de trenger. Flere faktorer, som for eksempel arbeidsmarkedet og studietilbud til voksne, vil være av betydning for fortsatt å kunne oppnå gode resultater.

Departementet vil fortsatt følge utviklingen i inntekt og levekår for enslige forsørgere, og vurdere behov for ytterligere målrettede tiltak

Stortinget har bedt Regjeringen om å vurdere å endre folketrygdens regler om stønad til barnetilsyn for enslige forsørgere slik at også uføre aleneforsørgere som på grunn av sin uførhet må overlate nødvendig tilsyn med barn til andre, også omfattes av regelverket.

En slik endring reiser enkelte prinsipielle problemstillinger, bl.a. at et nødvendig vilkår for å få stønad til barnetilsyn som enslig forsørgere er at vedkommende er i yrkesrettet aktivitet. Formålet med ordningen er nettopp å stimulere til at enslige forsørgere kommer ut i arbeid.

Behov for barnetilsyn og avlastning på grunn av foreldrenes sykdom eller uførhet må ses i forhold til andre ordninger innenfor barne- og familievernet. En eventuell ordning med stønad til barnetilsyn for uførepensjonister må også ses i sammenheng med barnetillegget knyttet til uførepensjonsordningen.

Departementet vil utrede problemstillingene videre, og komme tilbake til Stortinget med en nærmere vurdering i 2005.

Budsjettforslag for 2005

Post 70 Overgangsstonad, overslagsbevilgning

Det foreslås bevilget 2 300 mill. kroner for 2005.

Post 72 Stønad til barnetilsyn, overslagsbevilgning

En del typer arbeid og utdanning kan i dag i stor grad foretas i hjemmet, for eksempel kompetanse-givende korrespondanseskoler, kurs og lignende. Muligheten for hjemmekontor er også økende.

Muligheten for å studere eller arbeide i hjemmet kan gjøre det enklere å kombinere yrkesrettet aktivitet med eneomsorg for små barn.

For å gi flere enslige forsørgere muligheten til å bli bedre kvalifisert for arbeidslivet, foreslår regjeringen at stønad til barnetilsyn også kan gis til enslige forsørgere som er i utdanning eller lønnet arbeid i hjemmet. Tiltaket inngår i oppfølgingen av regjeringens tiltaksplan mot fattigdom. Merutgifter i 2005 er beregnet til 2 mill. kroner.

Det foreslås bevilget 612 mill. kroner for 2005.

Post 73 Utdanningsstønad

Det foreslås bevilget 85 mill. kroner for 2005.

Post 75 Stønad til flytting for å komme i arbeid

Det foreslås bevilget 0,5 mill. kroner for 2005.

Post 76 Forskuttering av underholdsbidrag

Det foreslås bevilget 1 115 mill. kroner for 2005.

Kap. 2686 Gravferdsstønad

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
70	Gravferdsstønad, <i>overslagsbevilgning</i>	104 030	96 000	110 000
	Sum kap 2686	104 030	96 000	110 000

Innledning

Gravferdsstønad kan gis når et medlem i folketrygden dør, jf. folketrygdloven kapittel 7. Formålet med gravferdsstønaden er å kompensere for utgifter til gravferd. Denne stønaden ytes også når dødsfallet gjelder forsørget ektefelle eller barn under 18 år som oppholder seg i landet, selv om de ikke er medlemmer i folketrygden.

Hovedtrekk ved regelverket

De fleste dødsbo har i dag tilstrekkelig med midler til en verdig begravelse. Gravferdsstønaden er nå behovsprøvd (med unntak for barn under 18 år) og dermed bedre målrettet, og utgjør maksimalt 15 540 kroner. Når avdøde etterlater seg ektefelle gis det et fribeløp for finansformue tilsvarende maksimal stønad. Størrelsen på stønaden fastsettes av Stortinget. I tillegg kan det gis stønad til dekning

av nødvendige utgifter til transport av bære ut over 10 pst. av gravferdsstønaden (1 554 kroner) dersom baren med den avdøde må transporteres lengre enn 20 km. Nødvendige utgifter til gravlegging av dødfødte barn dekkes med opptil 15 540 kroner.

Ved dødsfall under opphold utenfor landet kan det i visse tilfeller ytes gravferdsstønad etter særskilte regler.

Formue skal dokumenteres ved sist innsendte selvangivelse eller siste likningsutskrift.

Resultatrapport

Fra og med 1.januar 2003 gis det ikke ordinær gravferdsstønad. Utgiftene på 16,4 mill. kroner i 2003 skyldes dødsfall før 1.januar 2003. I tillegg ble det utbetalt 31,1 mill. kroner til bæretransport, 5,7 mill. kroner til gravferd for dødfødte barn og 50,9 mill. kroner til behovsprøvd tillegg. Den store økningen i utgiftene til behovsprøvd gravferdsstø-

nad fra 2002 til 2003 skyldes økningen i maksimalsatsen fra 8.250 kroner til 15.000 kroner.

I 2003 mottok 4 353 personer behovsprøvd tillegg, mot 3 190 i 2002. Andelen dødsfall, herunder barnedødsfall, hvor det gis behovsprøvd gravferdsstønad var 11,6 pst.

En økning av maksimalbeløpet for behovsprøvd stønad betydde samtidig at man ville treffe en litt større gruppe personer etter som man nå behovsprøver krone for krone mot et større beløp.

For gifte betyr dette at alle med en samlet formue under 31 080 kroner kvalifiserer for en behovsprøvd stønad (Før man begynner behovsprøvingen gis det et fribeløp som tilsvarer maksimal stønad, 15 540 kroner). For enslige er det ikke gitt noe slikt fribeløp, men man tillater altså høyere formue enn tidligere for å komme inn under ordningen. Disse endringene har gitt seg utslag i en økning på 36,5 pst i antall mottakere av behovsprøvd stønad fra 2002 til 2003.

Behovsprøvd gravferdshjelp 1999-2003

År	Utgifter, mill. kroner	Antall mottakere	Mottakere i pst. av antall døde	Gjennomsnittlig beløp, kroner	Maksimal sats, kroner
1999	17,3	2 719	6,0	6 359	8 000
2000	19,6	2 987	6,8	6 548	8 000
2001	22,3	3 244	7,4	6 881	8 000
2002	22,9	3 190	7,1	7 174	8 250
2003	50,9	4 353	10,3	11 690	15 000

Budsjettforslag for 2005

Post 70 Gravferdsstønad

Det foreslås at den behovsprøvde gravferdsstønaden økes fra opptil 15 540 kroner til opptil 16 068 kroner. Det foreslås bevilget 110 mill. kroner på post 70 for 2005.

Programkategori 29.90 Diverse utgifter

Utgifter under programkategori 29.90 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
2690	Diverse utgifter	154 277	178 000	189 000	6,2
	Sum kategori 29.90	154 277	178 000	189 000	6,2

Utgifter under programkategori 29.90 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
70-89	Andre overføringer	154 277	178 000	189 000	6,2
	Sum kategori 29.90	154 277	178 000	189 000	6,2

Kap. 2690 Diverse utgifter

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
70	Sykestønadsutgifter i utlandet		99 066	126 000
77	Pasienter fra gjensidighetsland mv.		55 211	52 000
	Sum kap 2690		154 277	178 000

Post 70 Sykestønadsutgifter i utlandet

Hovedtrekk ved regelverket

Posten gjelder stønad til helsetjenester i utlandet for personer som omfattes av bestemmelsene i folketrygdloven § 5-24.

De grupper som kommer inn under stønadsreglene er bl.a. sjøfolk på norske skip i utenriksfart, norske statsborgere som er statens lønnete tjenestemenn i utlandet, norske studenter i utlandet og utsendte arbeidstakere.

Nødvendige utgifter til ambulansetransport og til opphold og behandling i helseinstitusjon dekkes fullt ut. Det betales egenandel for legebehandling, tannlegebehandling for sykdom, fysioterapi, behandling hos psykolog og for viktige legemidler.

Utgiftene refunderes i hovedsak av Folketrygdkontoret for utenlandssaker.

Utenlandsboende pensjonister, med rettigheter etter norsk folketrygd, gis stønad etter de bestemmelser som gjelder for tilsvarende behandling i Norge, men med de særregler at utgiftene dekkes etter særskilte satser, og at utgifter til sykehusopphold dekkes med opptil et beløp som fastsettes av Stortinget. For 2004 er det maksimale stønadsbeløpet 2500 kroner pr. døgn. Beløpet foreslås prisjustert, slik at det fra 1. januar 2005 utgjør 2600 kroner pr. døgn. Ambulansetransport dekkes fullt ut.

Fra 1. januar 2003 gir ikke folketrygden lenger refusjon for utgifter til helsetjenester for medlemmer på midlertidig opphold i utlandet, for eksempel under ferie utenlands. Slike utgifter må dekkes

gjennom private reiseforsikringer. Endringen berører ikke rett til helsetjenester etter gjensidighetsavtaler med andre land. Rettighetene etter EØS-avtalen er derfor de samme som før.

Folketrygdkontoret for utenlandssaker har inngått avtaler med enkelte utenlandske selskaper om administrasjon av refusjon for helsetjenester for en del medlemmer som omfattes av folketrygden som oppholder seg i USA og Australia, så som studenter, arbeidstakere i utenriktjenesten og krigspensjonister. Departementet har gitt forskrift som avskjærer retten til medisinsk stønad fra trygden for personer som er sikret rett til dette etter gjensidighetsavtale med annet land. Dette har gitt betydelig reduksjon i folketrygdens utgifter til helsetjenester i utlandet.

Budsjettforslag og forslag til nye tiltak for 2005

Det foreslås bevilget 130 mill. kroner for 2005.

Post 77 Pasienter fra gjensidighetsland

Posten omfatter utgifter for utenlandske pasienter som behandles i Norge, og som kommer fra EØS-land, og land vi har gjensidig avtale med om dekning av utgifter. Posten dekker også utgifter til behandling i Norge av stønadsberettigede nordmenn bosatt i utlandet.

Utgiftene var 55 mill. kroner i 2003, mens det er bevilget 52 mill. kroner for 2003.

Det foreslås bevilget 59 mill. kroner for 2005.

Kap. 5701 Diverse inntekter

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
01	Administrasjonsvederlag	37 025	28 600	29 100
02	Diverse inntekter	159 360	175 000	175 000
03	Hjelpemiddelsentraler m.m.	51 714	43 000	55 000
04	Tolketjeneste	2 846		
05	Oppdragsinntekter	9 030		
06	Gebyrinntekter for fastsettelse av bidrag	58 034	15 000	15 000
07	Administrasjonsvederlag fra regionale helseforetak		85 300	88 300
15	Refusjon av arbeidsmarkedstiltak	27 183		
16	Refusjon fødselspenger	41 126		
18	Refusjon av sykepenger	112 457		
70	Refusjon ved trafikkskade	830 963		
71	Refusjon ved yrkesskade	831 458	880 000	967 200
73	Refusjon fra bidragspliktige	976 019	755 000	545 000
74	Refusjon medisinsk behandling	1 936	1 000	2 100
75	Refusjon overskytende bidrag	153 182	41 000	26 400
80	Renter	41 549	60 000	40 000
	Sum kap 5701	3 333 882	2 083 900	1 943 100

Post 01 Administrasjonsvederlag

Posten består av vederlag for trygdeetatens administrasjon av enkelte andre ytelser enn folketrygdens egne ytelser.

Kildene for administrasjonsvederlag er:

- Fellesordningen for Tariffestet Pensjon
- Kommunale tilleggsytelser

- Pensjonstrygden for sjømenn
- Statens Pensjonskasse

For de to førstnevnte blir vederlagene justert hvert år etter konsumprisindeksen. Kompensasjonen fra Pensjonstrygden for sjømenn gjelder dekning av trygdeetatens merutgifter ved utbetalinger som kun gjelder Pensjonstrygd for sjømenn. Kompen-

sasjonen fra Statens Pensjonskasse gjelder kostnader knyttet til utbetaling av statspensjoner.

Trygdeetaten kan overskride bevilgningen under kap. 2600, post 01 mot tilsvarende merinntekter under post 01.

For 2005 foreslås bevilget 29,1 mill. kroner under inntektsposten.

Post 02 Diverse inntekter

Post 02 består nå i det vesentligste av følgende inntekter:

- Renter og avdrag på attføringslån
- Tilbakebetaling på grunn av for mye utbetalt til leger
- Tilbakebetaling på grunn av for mye utbetalt til stønadsmottakere
- Avdrag bidragslån
- Prosjektinntekter
- Andre refusjoner og inntekter

For 2005 foreslås bevilget 175 mill. kroner under inntektsposten.

Post 03 Hjelpemiddelsentraler

Posten omfatter bl.a. salg av hjelpemidler og biler.

For 2005 budsjetteres det med 55 mill. kroner.

Post 04 Tolketjeneste

Post 04 nyttes til inntekter fra forsøksvirksomhet ved skoletolkning som skal dekkes av kommunene og fylkeskommunene, og til andre tolkeoppdrag som skal dekkes av andre instanser enn folketrygden, som for eksempel rettstolkning. Kap. 2600, post 01 kan overskrides med tilsvarende beløp som inntektene under post 04 utgjør, jf. romertallsvedtak II.

Post 05 Oppdrags- og prosjektinntekter

Rikstrygdeverket utfører en del oppdrag for forskjellige departementer og statsinstitusjoner med flere. Videre hender det at prosjekter i etaten dekker utgifter som ved tilsvarende inntekter. Trygdeetaten kan også inntektsføre husleieinntekter knyttet til fremleie av lokaler på denne posten. Kap. 2600 Trygdeetaten, post 01 driftsutgifter kan overskrides med tilsvarende beløp som inntektene under post 05 utgjør, jf. romertallsvedtak II.

Post 06 Gebyrinntekter ved fastsettelse og endring av barnebidrag

Ordningen med at hver av partene i bidrags saker skal betale gebyr ved offentlig fastsettelse og endring av barnebidrag, ble iverksatt fra 1. juni 2002. Gebyrets størrelse er fastsatt til ett rettsgebyr.

Ved å innføre en gebyrordning ønsket man å motivere flest mulig til å inngå private bidragsavtaler som er konkret tilpasset den enkelte families situasjon.

Kap. 2600 Trygdeetaten, post 01 Driftsutgifter kan overskrides mot merinntekter under kap. 5701, post 06, jf. romertallsvedtak II.

Det foreslås bevilget 15 mill. kroner for 2005 under inntektspost 06.

Post 07 Administrasjonsvederlag fra regionale helseforetak

I 2004 ble finansieringsansvaret for syketransport og reiseutgifter for helsepersonell overført fra Trygdeetaten til de regionale helseforetakene og kommunene. Administrasjonsutgiftene knyttet til syketransport, oppgjør med transportører og behandling av enkeltsaker overfor pasienter ble også overført til de regionale helseforetakene. De regionale helseforetakene inngår avtaler med trygdeetaten om kjøp av disse tjenestene. Trygdeetatens inntekter inntektsføres under post 07.

Administrasjonsutgiftene og inntektene anslås til 88,3 mill. kroner for 2005.

Post 15 Refusjon arbeidsmarkedstiltak

Kap. 2600 Trygdeetaten, post 01 Driftsutgifter kan overskrides med tilsvarende beløp som inntektene under post 15 utgjør.

Post 16 Refusjon av fødselspenger

Kap. 2600 Trygdeetaten, post 01 Driftsutgifter kan overskrides med tilsvarende beløp som inntektene under post 16 utgjør.

Post 18 Refusjon av sykepenger

Kap. 2600 Trygdeetaten, post 01 Driftsutgifter kan overskrides med tilsvarende beløp som inntektene under post 18 utgjør.

Post 70 Refusjon ved trafikkskade

Fra 1. januar 1991 er det innført en ordning med premietillegg til den obligatoriske trafikksikringen, som skal dekke en del av folketrygdens utgif-

ter ved trafikkskade. Samtidig ble folketrygdens regressrett mot forsikringsselskapene opphevet. Trafikkskadeavgiften skal innkreves sammen med årsavgiften på avgiftspliktige kjøretøyer fra og med 2004. Bevilgningen på post 70 ble fra og med 2004 derfor overført til inntektskapittel 5536 under Finansdepartementets ansvarsområde.

Post 71 Refusjon ved yrkesskade

Bakgrunn

En vesentlig del av folketrygdens utgifter ved yrkesskade blir finansiert av arbeidsgivere ved en forsikringsbasert refusjonsordning knyttet til den obligatoriske yrkesskadeforsikringen etter lov av 16. juni 1989 nr. 65.

Refusjonsordningen ble innført i 1991, og det er følgelig bare utgifter til skadeårganger etter 1990 som skal refunderes folketrygden.

Refusjonsordningen tar ikke sikte på å få dekket de faktiske trygdeutgifter i de enkelte yrkesskadetilfeller. Refusjonen skjer gjennom en fastsatt proSENTSATS/refusjonssats av de faktiske erstatningsutbetalinger fra forsikringsgiverne. Refusjonssatsen skal således avspeile forholdet mellom trygdens utgifter og erstatningsutbetalingene.

Trygdeetatens regnskap og statistikk er ikke lagt opp slik at de samlede utgiftene ved yrkesskade kan skilles ut. Utgifter til uførepensjon og menerstatning, ved varig skadefølge, er imidlertid registrert særskilt. Refusjonsordningen er stort sett begrenset til visse ytelser ved varig uførhet og/eller skadefølge som det er mulig å anslå nærmere.

Denne forenklete refusjonsmodellen innebærer at forsikringsgiver også utbetaler refusjon for lidt tap, i en periode med arbeidsuførhet som avsluttes uten varig uførhet. På den andre siden vil trygdeutgifter, som ikke medfører krav/erstatning etter yrkesskadeforsikringsloven, heller ikke bli gjenstand for refusjon, jf. Ot.prp. nr. 77 (1989-90) (side 63). En presis oppgjørsordning for de enkelte tilfeller er ordningen således ikke.

Refusjonssatsen for årene 1991-2003 har vært fastsatt til 120 pst. av erstatningsutbetalingene.

Privat forsikring skal gjennom refusjonsordningen dekke visse trygdeutgifter, og oppgjørsordningen må følgelig ta hensyn til både private og offentlige regnskaps- og budsjett rutiner. Oppgjørsåret følger kalenderåret, hvilket er det mest praktiske,

men selskapene kan først ha oppgjøret ferdig beregnet og utbetalt 1. mars i det etterfølgende året. Fra 1. januar, fram til forfall 1. mars, blir selskapene belastet renter i henhold til dagslansrenten i Norges Bank.

Nærmere om folketrygdens utgifter og refusjonsinntekter ved yrkesskade

De trygdeutgifter som forventes refundert, er ikke identisk med trygdens faktiske utgifter ved yrkesskade, som er langt større. Det skyldes at stønadsarter, i hovedsak korttidsytelser som sykepenger og utgifter til helsetjenester, holdes utenfor refusjonsordningen. For øvrig omfatter ikke refusjonsordningen enkelte persongrupper som hører inn under det offentliges ansvar, som for eksempel skoleelever og innsatte i fengsler.

Ved at refusjonsordningen bare gjelder for nye tilfeller, har den hatt en begrenset effekt for folketrygdens inntekter de første årene etter innføringen i 1991, men inntektene er nå jevnt økende.

I tabellen nedenfor framgår de faktiske refusjonsinnbetalinger som folketrygden har fått fra forsikringsselskapene til og med år 2003 (pr. juni).

Refusjonsinnbetalinger fra forsikringsselskapene

	1999	2000	2001	2002	2003
Inntekt	552	623	698	722	831

Utgifter til tilfeller med uførepensjon er de største utgiftene. Nye uførepensjonister i 2002 i folketrygden, med årsak yrkesskade, var 1034 hvorav 851 med skadetidspunkt etter 1990. Det vil si etter at refusjonsordningen ble innført. I 2003 var tilsvarende tall 1367, hvorav 1127 med skadetidspunkt etter 1990.

Refusjonsmodellen innebærer at refusjonen til folketrygden vil reduseres, eller økes i takt, med erstatningsutbetalingene etter yrkesskadeforsikringen, hvor utgiftene til uførepensjon er de klart største.

Med utgangspunkt i en gjennomgang av erstatningstilfeller og identiske trygdetilfeller, anslås trygdeytelsene for en skadeårgang, som skal være gjenstand for refusjon, som følger:

	(i mill. kr)
Kapitaliserte utgifter til uførepensjon (både med og uten yrkesskadefordel)	920
Særfordel ved overgang til alderspensjon	20
Etterlattepensjon	45
Syke-, rehabiliterings- og attføringspenger ved varig uførhet/skedefølge	405
Grunn- og hjelpestønad	20
Menerstatning	115
Sammenlagt rundt	1 525

Tabellens kilde er NOU 2004:3 Arbeidsskade-forsikring. Beløpene er justert til gjeldende G (kroner 58 778).

Som forutsatt ved innføringen av refusjonsordningen, er det på det rene at en del av uføretilfellene ikke bare skyldes yrkesskade. Dersom de nevnte utgiftene ble begrenset til trygdetilfeller med godkjent/registrert yrkesskade fullt ut, ville utgiftene utgjøre ca. 400 mill. kroner mindre.

Refusjonssatsen har vært fastsatt til 120 pst. av erstatningsutbetalingene siden 1991, da ordningen ble innført. Departementet vil bemerke at refusjonsordningen bygger på en forenklet modell basert på at man medregner de kapitaliserte uføretelseter fullt ut i beregningsgrunnlaget, mens andre trygdeytelser ikke medregnes. På denne bakgrunn foreslås at refusjonssatsen beholdes uendret på 120 pst. av erstatningsutbetalingene også i 2004.

For 2005 budsjetteres det med 967,2 mill. kroner.

Yrkesskadeutvalget – NOU 2004:3

I 2001 ble det oppnevnt et offentlig utvalg som fikk i oppdrag å vurdere regelverk, organisering og saksbehandling på yrkesskadeområdet. Utvalgets hovedoppgave var å vurdere om folketrygdens yrkesskadeordning og den lovpålagte yrkesskade-forsikringen bør slås sammen. Utvalget skulle ikke vurdere eller foreslå materielle endringer i reglene om yrkesskade.

Et stort flertall foreslår

- at folketrygdlovens regler om yrkesskade og yrkesskadeforsikringsloven slås sammen til en ny lov om arbeidsskade-forsikring – særlig av hensyn til administrative forenklinger og besparelser,
- at den nye loven om arbeidsskade-forsikring skal administreres av forsikringsselskapene, og

- at det opprettes en arbeidsskade-forsikringsnemnd som skal behandle klagesaker etter den nye loven om arbeidsskade-forsikring.

Mindretallet ønsket i hovedsak å opprettholde dagens regelverk. Det vises også til omtale under kap. 2655.

Post 73 Refusjon bidragspliktige

Trygdeetaten kan utbetale forskudd i de saker der den bidragspliktige ikke betaler bidraget i rett tid, betaler for lite eller ikke betaler. Når det utbetales bidragsforskudd, har folketrygden krav på refusjon av innbetalt bidrag, for samme periode, tilsvarende det beløp som er utbetalt som forskudd. Ordningen praktiseres ved at før forskudd utbetales, sjekkes det automatisk om bidrag er betalt, og med hvilket beløp.

I saker med bidrag lavere enn forskuddet, vil forskuddet dekke mellomlegget mellom eventuelt betalt beløp og forskuddsbeløpet.

Nye bidragsregler trådte i kraft 1. oktober 2003. De nye bidragsreglene innebærer endringer i forskuddsutbetalingene, da reglene bl.a. innebærer en gradering av forskuddsatsen. Dette påvirker også inntektene.

Virkingen av netto forskutteringsordningen i kroner blir like stor på kap. 5701, post 73, som på kap. 2683, post 76 Forskuttering av underholdsbidrag.

For 2005 anslås inntektene på kap. 5701, post 73, å bli på 545 mill. kroner.

Post 74 Refusjon medisinsk behandling

Denne posten omfatter refusjon fra utlandet for pasienter som har fått medisinsk behandling i Norge etter EØS-avtalen.

For 2005 budsjetteres det med 2,1 mill. kroner.

Post 75 Refusjon overskytende bidrag

Folketrygdens rett til refusjon i barnebidrag for utbetalt overgangsstønad falt bort ved innføringen av nytt bidragsregelverk. Inntektsreduksjonen ble beregnet til 100-120 mill. kroner på årsbasis (Ot.prp. nr. 43 (2000-2001) side 114). Beregningene ble foretatt i 2000.

For 2005 budsjetteres det med – 26 mill. kroner i inntekter. Inntektene kommer fra innbetalinger fra bidragspliktige som av ulike årsaker hadde opp-

arbeidet seg gjeld på området før refusjonsordningen opphørte. Sett litt over tid vil denne inntektsposten forsvinne.

Det foreslås bevilget 26,4 mill. kroner for 2005

Post 80 Renter

Posten gjelder vesentlig renteinntekter av bankinnskudd og av lån og innskudd for kontorlokaler

For 2005 budsjetteres det med 40 mill. kroner.

Programområde 33 Arbeidsliv

Programkategori 33.30 Arbeidsliv

Utgifter under programkategori 33.30 fordelt på kapitler

					(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
2541	Dagpenger	11 105 334	10 770 000	9 400 000	-12,7
2542	Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs m.v. (jf. kap. 5704)	695 475	600 000	473 500	-21,1
2543	Ytelser til yrkesrettet attføring	8 876 558	10 134 000	12 065 000	19,1
	Sum kategori 33.30	20 677 367	21 504 000	21 938 500	2,0

Utgifter under programkategori 33.30 fordelt på postgrupper

					(i 1 000 kr)
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
70-89	Andre overføringer	20 677 367	21 504 000	21 938 500	2,0
	Sum kategori 33.30	20 677 367	21 504 000	21 938 500	2,0

Kap. 2541 Dagpenger

					(i 1 000 kr)
Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	
70	Dagpenger, <i>overslagsbevilgning</i>	11 105 334	10 770 000	9 400 000	
	Sum kap 2541	11 105 334	10 770 000	9 400 000	

Allmenn omtale

Dagpenger under arbeidsløshet skal gi økonomisk trygghet ved inntektsbortfall på grunn av arbeidsløshet og samtidig stimulere til å komme tilbake i arbeid. Personer som har tapt arbeidsinntekt og fått arbeidstiden redusert, kan ha rett til dagpenger under arbeidsløshet dersom de oppfyller kravet om tidligere arbeidsinntekt av en viss størrelse. Dagpengeordningen støtter opp under den aktive

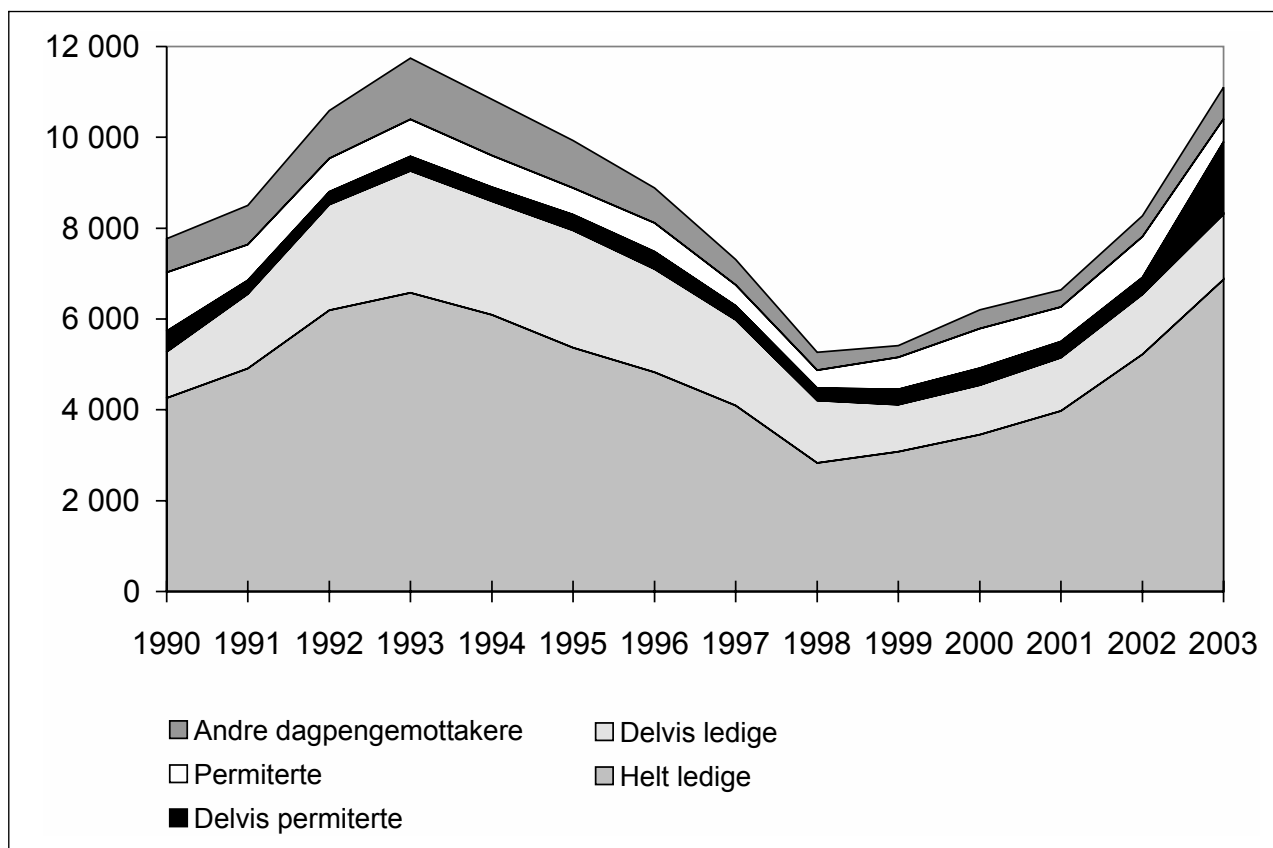
arbeidsmarkedspolitikken ved at det stilles krav om at man skal være reell arbeidssøker. Dette forutsetter aktivitet og mobilitet hos den arbeidsløse.

Rapport

Som følge av konjunktursvekkelsen og økt ledighet økte tallet på dagpengemottakere og dagpengeutbetalinger i 2003. Ledighetsveksten som først

kom i bygg- og anleggsvirksomheten, industriarbeid, naturvitenskapelige og administrative yrker og spredte seg etter hvert til resten av norsk

næringsliv. Antall dagpengemottakere gikk opp fra ca. 70 000 i 2002 til ca. 89 000 i 2003.

Figur 6.16 Kostnadsfordeling under dagpengeordningen (i mill. kroner)

De fleste dagpengemottakere er helt ledige. Antall helt ledige dagpengemottakere har økt siden 2000. Sammenlignet med 2002 økte antall helt ledige dagpengemottakere i 2003 med ca. 13 400 til 57 600. I 1. halvår 2004 var det ca. 60 200 helt ledige dagpengemottakere, dvs. en økning på ca. 3 100 eller 5,4 pst. i forhold til 1. halvår 2003.

Gjennomsnittlig har dagpengemottakere mottatt dagpenger i 22 uker i 2003.

Fra 2002 til 2003 økte omfanget permitterte dagpengemottakere med om lag 4 200 personer til gjennomsnittlig om lag 12 600 personer. Dette har sammenheng med den svake utviklingen spesielt innenfor industri, bygg- og anleggsvirksomhet. I 1. halvår 2004 har antall helt permitterte gått ned med om lag 18 pst. til om lag 6 600 i gjennomsnitt fra samme periode i 2003 som følge av bedret situasjon spesielt for de utsatte konjunkturfølsomme næringene, jf. omtale under utviklingstrekk på arbeidsmarkedet.

Det er i løpet av de siste årene gjort flere endringer i regelverket for dagpenger under arbeidsløshet med sikte på å få en mer effektiv dagpengeordning som fokuserer på arbeidssøkernes egen atferd med sikte på raskere overgang til arbeid. Studier bl.a. utført av OECD og Frisch-senteret viser at oppfølging og krav til mottakere av dagpenger er svært avgjørende for hvor lang tid det tar å komme i ordinær jobb. Krav til aktiv arbeidssøking og dagpengeperiodens lengde synes å være viktigere enn den mer direkte effekten som følger av innholdet i ulike kvalifiseringsprogram. Samtidig har ressursene til Aetat blitt styrket for å kunne tilby en tettere oppfølging av dagpengemottakere.

Den samlede utbetalingen av dagpenger var på i alt 11 105 mill. kroner i 2003, dvs. en økning på 34,3 pst. i forhold til 2002.

Tabellen nedenfor viser omfang og sammensetning av dagpengemottakere for 2002, 2003 og 1. halvår 2004.

Gjennomsnittlig antall dagpengemottakere 2002 – 1. halvår 2004

	2002	2003	Endring i pst.		Endring i pst.	
			2002/2003	1. halvår 2003	1. halvår 2004	1. halvår 2003/2004
Helt ledige ikke permitterte	39 501	49 850	26,2 %	49 089	53 604	9,2 %
Delvis sysselsatte ikke permitterte	18 719	21 618	15,5 %	21 351	23 886	11,9 %
Helt ledige permitterte	4 761	7 768	63,1 %	7 993	6 558	- 18,0 %
Delvis sysselsatte permitterte	3 626	4 794	32,2 %	5 199	4 822	- 7,3 %
Andre (inkl. tiltaksdeltakere)	3 282	4 849	47,4 %	4 180	5 731	37,1 %
Sum	69 890	88 878	27,2 %	87 812	94 600	7,7 %

Kilde: Aetat Arbeidsdirektoratet

Dagpengebevilgningen for 2004 er satt til 10 606 mill. kroner etter behandlingen av Revidert nasjonalbudsjett. Dette er en reduksjon på 4,5 pst. sammenlignet med utbetalingene i 2003.

Forlenget ventetid/tidsbegrenset bortfall av retten til dagpenger

I 2003 innvilget Aetat totalt om lag 107 550 søknader om dagpenger. Av disse fikk i overkant 9 600 vedtak om forlenget ventetid. Nesten 6 750 av vedtakene om forlenget ventetid hadde sammenheng med at vedkommende hadde sagt opp selv, og om lag 1 700 var avskjediget fra virksomheten pga. egne forhold.

Det ble fattet nærmere 4 200 vedtak om tidsbegrenset bortfall av retten til dagpenger i 2003, mot om lag 2 600 i 2002. 1 200 personer mistet midlertidig retten til dagpenger fordi de nektet å møte til konferanse hos Aetat og 1 190 personer mistet dagpengene fordi de nektet å delta på tilbudt tiltak. Økningen fra året før må sees i sammenheng med den økte oppfølging av arbeidssøkerne.

Misbruk og feilutbetalinger

I 2003 oversendte Aetat Dagpengekontroll (ADK) noe over 2 700 dagpenge- og attføringssaker (atfø-

ringsspenger i ventetid på høvelig arbeid) til Aetat lokal som sannsynlig misbruk. Av disse var knappe 2 300 resultat av kobling av Aetats registre mot Rikstrygdeverkets A/A-register. De resterende sakene var resultat av kobling mot Lånekassens register. Tilsvarende tall for 2002 var 1 950 hvorav 1 750 etter kobling mot A/A-registeret og 200 etter kobling mot Lånekassens register.

Hittil i 2004 (per 23.08.04) har ADK overført 2 300 saker til Aetat lokal som sannsynlig misbruk. Av disse var knappe 1 900 resultat av kobling mot A/A-registeret og drøye 400 resultat av kobling mot Lånekassen.

Erfaringsmessig står ADK for mellom 55 pst og 60 pst. av samlet avdekking av misbruk. Resten avdekkes av Aetat lokal og bl. a. trygdeetaten.

Budsjettforslag for 2005

Post 70 Dagpenger, overslagsbevilgning

For 2005 foreslås en dagpengebevilgning på i alt 9 400 mill. kroner. Til grunn for forslaget ligger bl.a. utsikter til bedring på arbeidsmarkedet med lavere arbeidsledighet. Forsøk med dagpengebasert ytelse til deltakere i prosjekt Arbeid i sikte i Verdal kommune er inkludert i utgiftsanslaget.

Kap. 2542 Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs m.v. (jf. kap. 5704)

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
70	Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs m.v., <i>overslagsbevilgning</i>	695 475	600 000	473 500
	Sum kap 2542	695 475	600 000	473 500

Post 70 Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs m.v., overslagsbevilgning

Posten dekker utgifter for staten i henhold til lov av 14. desember 1973 nr. 61 om statsgaranti for lønnskrav ved konkurs mv. Den statlige lønnsgaranti-

ordningen administreres av Direktoratet for arbeidstilsynet, jf. kap. 640. Målsettingen er å sikre utbetaling av krav på lønn og annet vederlag for arbeid i tjenesteforhold som ikke kan dekkes pga. arbeidsgivers konkurs.

Antall åpne konkurser og konkurser med utbetaling fra lønnsgarantien

År	2000	2001	2002	2003
Antall konkurser	3 576	3 541	4 445	5 072
Herav med lønnsgaranti	1 495	1 566	1 948	2 260

Som det fremgår av tabellen har antall innkomne lønnsgarantisaker økt hvert år siden 2000. Antallet saker i 2003 er det største siden 1993. Sammenlignet med 2002 utgjør økningen nye saker 21,4 pst. Tall fra Brønnøysund-registrene viser en nedgang på 12 pst. i antall åpne konkurser første kvartal 2004 sammenlignet med samme periode i 2003. Innkomne lønnsgarantisaker økte første kvartal 2004 med 5 pst. sammenlignet med første kvartal 2003. Tall for første tertial 2004 viser samlet sett en nedgang på 12,1 pst. i lønnsgarantisaker i forhold til samme måned året før.

Utbetalingene fra lønnsgarantien har økt hvert år siden 2000. Det ble utbetalt 695 mill. kroner i 2003 mot 604 mill. kroner i 2002. Utbetalingene for første tertial 2004 viser imidlertid en nedgang på 34 pst. i forhold til samme periode i 2003.

EUs insolvensdirektiv krever at alle EU/EØS-land har en garantiinstitusjon som sikrer arbeidstakernes lønn ved arbeidsgivers konkurs. Direktivets utgangspunkt er at arbeidstakerne skal få dekket hele sitt utestående krav. Det åpnes imidlertid for at det kan fastsettes begrensninger i utbetalin-

gene, noe både Norge og de øvrige nordiske land har benyttet seg av. I Norge er dette gjort ved å begrense den maksimale utbetalingen fra ordningen til inntil 3G pr. arbeidstaker.

Lønnsgarantiutbetalingene har, som det fremgår ovenfor, økt betydelig i de senere år. Selv om tallene fra 2004 viser en nedgang i forhold til året før, har regjeringen kommet til at det er ønskelig å gjennomføre visse innsparingstiltak for å begrense statens utgifter på dette området. Regjeringen foreslår derfor å redusere maksimal dekning gjennom lønnsgarantiordningen fra 3G til 2G (fra ca. 174 000 kroner til ca. 116 000 kroner).

Dette anslås å gi en besparelse på ca. 26,5 mill. kroner i 2005.

Forslaget vil bli fulgt opp i en egen lovproposisjon som legges frem i forbindelse med statsbudsjettet.

På bakgrunn av ovennevnte anslag over reduksjon i antall lønnsgarantisaker og regelverksendringer, foreslås en bevilgning på 473,5 mill. kroner for 2005.

Kap. 5704 Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs (jf. kap. 2542)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
02	Dividende	104 639	90 000	100 000
	Sum kap 5704	104 639	90 000	100 000

Post 02 Dividende

I 2003 ble det innbetalt i overkant av 104 mill. kroner i dividende. Dette er en økning på 8 pst. i forhold til 2002 hvor det ble innbetalt 96 mill. kroner.

Dividendeinngangen relaterer seg både til samme års og tidligere års utbetalinger. På bakgrunn av svært høye utbetalinger de senere år foreslås det en bevilgning på 100 mill. kroner for 2005.

Kap. 5705 Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs, dagpenger

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
01	Refusjon dagpenger	84 588	50 000	50 000
	Sum kap 5705	84 588	50 000	50 000

Budsjettforslag for 2005**Post 01 Refusjon dagpenger**

Aetat kan forskuttere lønngarantimidler i form av dagpenger, dersom vilkårene for dekning gjennom Lønngarantiordningen er til stede. Aetat fremmer krav i konkursboet for utbetalte dagpenger, når det

blir klart at det vil bli utbetalt lønngarantimidler til arbeidstaker. Refusjon av dagpenger i forbindelse med lønngarantikrav ved konkurs inntektsføres under kapitlet.

Basert på erfaringstall fra 2003 og utviklingen i antall konkurser er inntektene under post 01 Refusjon dagpenger anslått til 50 mill. kroner i 2005.

Kap. 2543 Ytelser til yrkesrettet attføring

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
70	Attføringspenger, <i>overslagsbevilgning</i>	7 198 549	8 134 000	10 265 000
71	Attføringsstønad, <i>overslagsbevilgning</i>	1 678 009	2 000 000	1 800 000
	Sum kap 2543	8 876 558	10 134 000	12 065 000

Allmenn omtale

Ytelser til yrkesrettet attføring etter folketrygdlovens kap. 11 kan gis personer som på grunn av sykdom, skade eller lyte har fått sin evne til å utføre inntektsgivende arbeid varig innskrenket, eller fått sine muligheter til å velge yrke eller arbeidsplass vesentlig nedsatt. Yrkesrettet attføring tilbys i den grad dette er nødvendig og hensiktsmessig for at vedkommende kan komme tilbake til arbeidslivet eller beholde høvelig arbeid. Attføring skal som hovedregel være prøvd før uførepensjon kan tilstås.

Ytelsene til yrkesrettet attføring består av attføringspenger (post 70) og attføringsstønader (post 71). Attføringspenger er en yttelse til livsopphold for personer under yrkesrettet attføring. Attføringsstønader er ytelsener til hel eller delvis dekning av utgifter knyttet til attføringsopplegget.

Rapport

Det var i gjennomsnitt 54 700 mottakere av attføringspenger i 2003. Dette er en økning på om lag

12 pst. sammenlignet med gjennomsnittlig antall mottakere i 2002. I 1. halvår 2004 økte antall attføringspengemottakere med om lag 13 pst. i forhold til samme periode i 2003. Denne økningen har bl.a. sammenheng med at det for 2004 er vedtatt omfattende regelverksendringer på trygde- og attføringsområdet som tilsier en vekst i antall attføringspengemottakere. Dette gjelder tidligere vurdering av attføring i sykelønns- og rehabiliteringsperioden, innstramming av unntaksbestemmelsene for varighet av medisinsk rehabilitering og samling av vedtaksmyndighet for yrkesrettet attføring i Aetat.

Det er omtrent like mange kvinner som menn som mottar attføringspenger (53 pst. kvinner og 47 pst. menn). Av attføringspengemottakerne er om lag 23 pst. under 30 år. Om lag 47 pst. av attføringspengemottakerne har diagnosen muskel- og skjellettsykdommer, mens 23 pst. har psykiske lidelser. Det mest brukte tiltaket for yrkeshemmede med attføringspenger er ordinær skolegang.

Budsjettforslag for 2005

Samlet bevilgning for 2005 under kap. 2543 Ytelser til yrkesrettet attføring foreslås satt til 12 065 mill. kroner.

Økningen i bevilgningen må ses på bakgrunn av nylig iverksatte regelverksendringer hvor formålet er å bidra til at personer som har vært lenge ute av arbeidslivet, skal kunne tilbys yrkesrettet attføring på et tidligere tidspunkt enn hva som ellers ville ha vært tilfellet, jf. omtalen ovenfor. Desto tidligere personer på sykelønn og rehabilitering kan komme i gang med attføring, desto tidligere vil de kunne føres tilbake til ordinært arbeidsliv. Dette betyr at flere yrkeshemmede med attføringspenger vil kunne registreres i Aetat i 2005.

Post 70 Attføringspenger, overslagsbevilgning

I 2003 ble det utbetalt 7 198 mill. kroner over post 70 Attføringspenger. Dette er en økning på 21 pst.

sammenlignet med utbetalingen i 2002. Bakgrunnen for økt utbetaling er økning i antall attføringspengemottakere og regulering av folketrygdens grunnbeløp.

For 2005 foreslås det at bevilgningen under kap. 2543, post 70 Attføringspenger settes til 10 265 mill. kroner.

Post 71 Attføringsstønad, overslagsbevilgning

I 2003 ble det utbetalt 1 678 mill. kroner over post 71 Attføringsstønader. Dette er om lag uforandret i forhold til 2002 og har bl.a. sammenheng med at det i 2003 ble innført et kostnadstak for stønad til skolegang, som attføringstiltak.

For 2005 foreslås det at bevilgningen under kap. 2543, post 71 Attføringsstønader settes til 1 800 mill. kroner.

Arbeids- og sosialdepartementet

tilrår:

1. I St.prp. nr.1 om statsbudsjettet for år 2005 føres opp de summene som er nevnt i et framlagt forslag:

a. Sum utgifter under kap 600-666, 2541-2543, 2600-2690	Kr	221 803 300 000
b. Sum inntekter under kap 3600-3643, 5527, 5631, 5701-5702, 5704-5705	Kr	2 367 002 000

**Forslag
til vedtak om bevilgning for budsjetterminen 2005,
kapitlene 600-666, 2541-2543, 2600-2690, 3600-3643, 5527,
5631, 5701-5702, 5704-5705**

I
Utgifter:

Kap.	Post	Kr	Kr	Kr
Administrasjon				
0600	Arbeids- og sosialdepartementet (jf. kap. 3600)			
	01 Driftsutgifter	113 200 000		
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	2 800 000	116 000 000	
0603	Arbeidsretten, meklingsinstitusjonen m.m. (jf kap. 3603) tidl. kap 503/3503			
	01 Driftsutgifter	11 400 000		
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	2 200 000	13 600 000	
	Sum Administrasjon		129 600 000	
Tiltak for bedre levekår, forebygging av rusmiddelproblemer m.v.				
0620	Utredningsvirksomhet, forskning m.m.			
	21 Spesielle driftsutgifter	83 900 000		
	50 Norges forskningsråd	88 400 000	172 300 000	
0621	Tilskudd forvaltet av Sosial- og helsedirektoratet			
	21 Spesielle driftsutgifter	56 500 000		
	63 Tilskudd til rusmiddeltiltak, <i>kan overføres</i>	121 100 000		
	70 Frivillig forebyggende arbeid m.v., <i>kan overføres</i>	93 800 000		
	74 Tilskudd til pensjonistenes og funksjonshemmedes organisasjoner m.v.	128 400 000	399 800 000	
0622	Statens institutt for rusmiddelforskning			
	01 Driftsutgifter	28 500 000	28 500 000	
	Sum Tiltak for bedre levekår, forebygging av rusmiddelproblemer m.v.		600 600 000	

Kap.	Post	Kr	Kr	Kr
Arbeidsmarked				
0630	Aetat (jf. kap. 3630) tidl. kap. 1590/4590			
	01 Driftsutgifter	2 111 800 000		
	21 Spesielle driftsutgifter	1 900 000		
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	50 600 000	2 164 300 000	
0634	Arbeidsmarkedstiltak (jf. kap. 3634), tidl. kap. 1594/4594			
	21 Evaluering, utviklingstiltak m.v., <i>kan overføres</i>	27 900 000		
	70 Ordinære arbeidsmarkedstiltak, <i>kan overføres</i>	1 541 000 000		
	71 Spesielle arbeidsmarkedstiltak, <i>kan overføres, kan nyttes under post 70</i>	3 254 000 000		
	73 Investeringer i skjermede tiltak, <i>kan overføres, kan nyttes under post 71</i>	61 400 000		
	74 Lønnssubsidium ved reaktivisering, <i>overslagsbevilgning</i>	33 400 000	4 917 700 000	
0635	Ventelønn (jf. kap. 3635), tidl. kap. 1595/4595			
	01 Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	435 000 000	435 000 000	
	Sum Arbeidsmarked		7 517 000 000	
Arbeidsmiljø og sikkerhet				
0640	Arbeidstilsynet (jf. kap. 3640), tidl. kap. 1570/4570			
	01 Driftsutgifter	296 900 000		
	22 Flyttekostnader, <i>kan overføres</i>	29 000 000		
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	3 800 000	329 700 000	
0642	Petroleumstilsynet (jf. kap. 3642), tidl. kap. 1572/4572			
	01 Driftsutgifter	125 000 000		
	21 Spesielle driftsutgifter	13 000 000		
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	1 500 000	139 500 000	
0643	Statens arbeidsmiljøinstitutt (jf. kap. 3643), tidl. kap. 1573/4573			
	50 Statstilskudd	75 700 000	75 700 000	
0646	Pionerdykkere i Nordsjøen, tidl. kap. 1576			

Kap.	Post	Kr	Kr	Kr
	01	Driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	2 000 000	
	70	Tilskudd til pionerdykkere, <i>overslagsbevilgning</i>	150 000 000	152 000 000
		Sum Arbeidsmiljø og sikkerhet		696 900 000
		Kontantytelser		
0660		Krigspensjon		
	70	Tilskudd, militære, <i>overslagsbevilgning</i>	255 000 000	
	71	Tilskudd, sivile, <i>overslagsbevilgning</i>	615 000 000	870 000 000
0664		Pensjonstrygden for sjømenn		
	70	Tilskudd	621 000 000	621 000 000
0666		Avtalefestet pensjon (AFP)		
	70	Tilskudd	783 000 000	783 000 000
		Sum Kontantytelser		2 274 000 000
		Folketrygden Administrasjon		
2600		Trygdeetaten		
	01	Driftsutgifter	4 946 000 000	
	21	Spesielle driftsutgifter	14 800 000	
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	147 600 000	
	70	Tilskudd	3 600 000	5 112 000 000
2603		Trygderetten		
	01	Driftsutgifter	48 100 000	
	21	Klagenemnd for utenlandsbehandling	2 100 000	50 200 000
		Sum Folketrygden Administrasjon		5 162 200 000
		Inntektssikring ved sykdom, uførhet og rehabilitering		
2650		Sykepenger		
	70	Sykepenger for arbeidstakere m.v., <i>overslagsbevilgning</i>	27 095 000 000	
	71	Sykepenger for selvstendige, <i>overslagsbevilgning</i>	1 850 000 000	
	72	Omsorgs- og pleiepenger ved barns sykdom m.m., <i>overslagsbevilgning</i>	395 000 000	
	73	Tilretteleggingstilskudd, <i>kan overføres</i>	96 400 000	

Kap.	Post	Kr	Kr	Kr
	74	Refusjon bedriftshelsetjenester	22 700 000	
	75	Feriepenger av sykepenger, <i>overslagsbevilgning</i>	1 470 000 000	30 929 100 000
2652		Medisinsk rehabilitering m.v.		
	70	Rehabiliteringspenger, <i>overslagsbevilgning</i>	8 580 000 000	
	71	Legeerklæringer	310 000 000	8 890 000 000
2655		Uførhet		
	70	Grunnpensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	16 919 000 000	
	71	Tilleggspensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	24 678 000 000	
	72	Sært tillegg, <i>overslagsbevilgning</i>	1 390 000 000	
	73	Foreløpig uførepensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	250 000 000	
	74	Tidsbegrenset uførestønad, <i>overslagsbevilgning</i>	1 860 000 000	
	75	Menerstatning ved yrkesskade, <i>overslagsbevilgning</i>	105 000 000	
	76	Yrkesskadetrygd gml. Lovgivning, <i>overslagsbevilgning</i>	70 000 000	45 272 000 000
		Sum Inntektssikring ved sykdom, uførhet og rehabilitering		85 091 100 000
		Kompensasjon for merutgifter ved nedsatt funksjonsevne m.v.		
2661		Grunn- og hjelpestønad, hjelpemidler m.v.		
	70	Grunnstønad, <i>overslagsbevilgning</i>	1 490 000 000	
	71	Hjelpestønad, <i>overslagsbevilgning</i>	1 579 600 000	
	73	Hjelpemidler m.v. under arbeid og utdanning	149 000 000	
	74	Tilskudd til biler	985 000 000	
	75	Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler	2 721 000 000	
	76	Bedring av funksjonsevnen, andre formål	77 300 000	
	77	Ortopediske hjelpemidler	655 000 000	
	78	Høreapparater	420 000 000	8 076 900 000
		Sum Kompensasjon for merutgifter ved nedsatt funksjonsevne m.v.		8 076 900 000
		Alderdom		
2670		Alderdom		
	70	Grunnpensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	32 995 000 000	

Kap.	Post	Kr	Kr	Kr
	71	Tilleggspensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	45 615 000 000	
	72	Ventetillegg, <i>overslagsbevilgning</i>	105 000 000	
	73	Sært tillegg, <i>overslagsbevilgning</i>	4 870 000 000	83 585 000 000
		Sum Alderdom		83 585 000 000
Forsørgertap og eneomsorg for barn m.v.				
2680		Etterlatte		
	70	Grunnpensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	1 207 000 000	
	71	Tilleggspensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	1 034 000 000	
	72	Sært tillegg, <i>overslagsbevilgning</i>	62 000 000	
	74	Utdanningsstønad	2 500 000	
	75	Stønad til barnetilsyn, <i>overslagsbevilgning</i>	14 500 000	2 320 000 000
2683		Stønad til enslig mor eller far (jfr. kap. 5701)		
	70	Overgangsstønad, <i>overslagsbevilgning</i>	2 300 000 000	
	72	Stønad til barnetilsyn, <i>overslagsbevilgning</i>	612 000 000	
	73	Utdanningsstønad	85 000 000	
	75	Stønad til flytting for å komme i arbeid	500 000	
	76	Forskuttering av underholdsbidrag	1 115 000 000	4 112 500 000
2686		Gravferdsstønad		
	70	Gravferdsstønad, <i>overslagsbevilgning</i>	110 000 000	110 000 000
		Sum Forsørgertap og eneomsorg for barn m.v.		6 542 500 000
Diverse utgifter				
2690		Diverse utgifter		
	70	Sykestønadsutgifter i utlandet	130 000 000	
	77	Pasienter fra gjensidighetsland mv.	59 000 000	189 000 000
		Sum Diverse utgifter		189 000 000
Arbeidsliv				
2541		Dagpenger		
	70	Dagpenger, <i>overslagsbevilgning</i>	9 400 000 000	9 400 000 000
2542		Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs m.v. (jf. kap. 5704)		

Kap.	Post	Kr	Kr	Kr
	70	Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs m.v., <i>overslagsbevilgning</i>	473 500 000	473 500 000
2543		Ytelser til yrkesrettet attføring		
	70	Attføringspenger, <i>overslagsbevilgning</i>	10 265 000 000	
	71	Attføringsstønad, <i>overslagsbevilgning</i>	1 800 000 000	12 065 000 000
		Sum Arbeidsliv		21 938 500 000
		Sum departementets utgifter		221 803 300 000

Inntekter:

Kap.	Post	Kr	Kr	Kr
Diverse inntekter				
3622		Statens institutt for rusmiddelforskning		
	02	Oppdragsinntekter	500 000	500 000
3630		Aetat (jf. kap. 630), tidl. kap. 4590		
	04	Salgsinntekter m.m.	400 000	
	80	Innfordret misbruk av dagpenger	35 600 000	
	81	Innfordret misbruk av attføringsytelser	11 100 000	47 100 000
3634		Arbeidsmarkedstiltak (jf. kap. 634), tidl. kap. 4594		
	02	Opplæringstjenester	1 900 000	
	60	Refusjon, forsøk dagpenger	1 500 000	3 400 000
3635		Ventelønn m.v. (Jf. kap. 635), tidl. kap. 4595		
	01	Ventelønn m.v. (Jf. kap. 635), tidl. 4595	100 000 000	100 000 000
3640		Arbeidstilsynet (jf. kap. 640), tidl. kap. 4570		
	01	Diverse inntekter	1 800 000	
	04	Kjemikaliekontroll, gebyrer	4 500 000	
	05	Tvangsmulkt	1 600 000	
	07	Byggesaksbehandling, gebyrer	14 000 000	21 900 000
3642		Petroleumstilsynet (jf. kap. 642), tidl. kap. 4572		
	02	Oppdrags- og samarbeidsvirksomhet	1 300 000	
	03	Refusjon av tilsynsutgifter	54 000 000	
	06	Refusjoner/ymse inntekter	2 200 000	57 500 000
		Sum Diverse inntekter		230 400 000

Kap.	Post	Kr	Kr	Kr
Skatter og avgifter				
5527	Vinmonopolavgiften m.m.			
	72 Gebyr på statlige skjenkebevillinger		300 000	
	73 Vinmonopolavgiften		18 400 000	18 700 000
	Sum Skatter og avgifter			18 700 000
Renter og utbytte				
5631	Aksjer i AS Vinmonopolet			
	80 Statens overskuddsandel		24 800 000	
	81 Utbytte		2 000	24 802 000
	Sum Renter og utbytte			24 802 000
Folketrygden				
5701	Diverse inntekter			
	01 Administrasjonsvederlag		29 100 000	
	02 Diverse inntekter		175 000 000	
	03 Hjelpemiddelsentraler m.m.		55 000 000	
	06 Gebyrinntekter for fastsettelse av bidrag		15 000 000	
	07 Administrasjonsvederlag fra regionale helseforetak		88 300 000	
	71 Refusjon ved yrkesskade		967 200 000	
	73 Refusjon fra bidragspliktige		545 000 000	
	74 Refusjon medisinsk behandling		2 100 000	
	75 Refusjon overskytende bidrag		26 400 000	
	80 Renter		40 000 000	1 943 100 000
5704	Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs (jf. kap. 2542)			
	02 Dividende		100 000 000	100 000 000
5705	Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs, dagpenger			
	01 Refusjon dagpenger		50 000 000	50 000 000
	Sum Folketrygden			2 093 100 000
Sum departementets inntekter				2 367 002 000

*Fullmakter til å overskride gitte bevilgninger*II
Merinntektsfullmakter

Stortinget samtykker i at Arbeids- og sosialdepartementet i 2005 kan:

overskride bevilgningen under	mot tilsvarende merinntekter under
kap. 600 post 01	kap. 3600 post 02
kap. 622 post 01	kap. 3622 post 02
kap. 630 post 01	kap. 3630 post 04
kap. 630 post 21	kap. 3630 post 02
kap. 640 post 01	kap. 3640 post 01, 06 og 07
kap. 642 post 01	kap. 3642 post 06
kap. 642 post 21	kap. 3642 post 01

III
Omdisponeringsfullmakter

Stortinget samtykker i at Arbeids- og sosialdepartementet i 2005 kan:

- omdisponere inntil 10 pst. av bevilgningen under kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak, post 70 Ordinære arbeidsmarkedstiltak til post 71 Spesielle arbeidsmarkedstiltak.
- omdisponere inntil 40 mill. kroner fra kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak, post 71 Spesielle arbeidsmarkedstiltak til kap. 630 Aetat, post 01 Driftsutgifter.

*Fullmakter til å pådra staten forpliktelser utover gitte bevilgninger*IV
Tilsagnsfullmakter

Stortinget samtykker i at Arbeids- og sosialdepartementet i 2005 kan gi tilsagn om tilskudd utover gitte bevilgninger, men slik at samlet ramme for

nye tilsagn og gammelt ansvar ikke overstiger følgende beløp:

Kap.	Post	Betegnelse	Samlet ramme
634		Arbeidsmarkedstiltak	
	70	Ordinære arbeidsmarkedstiltak	405,0 mill. kroner
	71	Spesielle arbeidsmarkedstiltak	640,7 mill. kroner

Andre fullmakter

V

Statens overskuddsandel i A/S Vinmonopolet

Stortinget samtykker i at statens andel i 2005 av driftsoverskuddet i A/S Vinmonopolet fastsettes til 40 pst. av resultatet i 2004, før ekstraordinære poster og etter vinmonopolavgiften.

VI

Fullmakt til å ettergi rente- og avdragsfrie lån

Stortinget samtykker i at Arbeids- og sosialdepartementet i 2005 kan ettergi rente- og avdragsfrie lån gitt til arbeidsmarkedstiltak for yrkeshemmede der dette blir vurdert som nødvendig for å sikre den videre driften.

Folketrygden

Fullmakter til å overskride gitte bevilgninger

II

Merinntektsfullmakter

Stortinget samtykker i at Arbeids- og sosialdepartementet i 2005 kan:

overskride bevilgningen under	mot tilsvarende merinntekter under
kap. 2600 post 01	kap. 5701 postene 01, 04, 05 og 06
kap. 2603 post 01	kap. 5702 post 02

*Andre fullmakter*III
Folketrygdytelser

Stortinget samtykker i at med virkning fra 1. januar 2005 skal følgende ytelser etter folketrygdloven utgjøre⁵:

	kroner	
1a.	Grunnstønad for ekstraavgifter ved uførhet etter lovens § 6-3 (laveste sats)	6 636
1b.	Ved ekstraavgifter utover laveste sats, kan grunnstønaden forhøyes til	10 140
1c.	eller til	13 332
1d.	eller til	19 620
1e.	eller til	26 604
1f.	eller til	33 240
2a-1.	Hjelpestønad til uføre som må ha hjelp i huset ^{1 2}	11 064
2a-2.	Hjelpestønad etter lovens § 6-4 til uføre som må ha tilsyn og pleie ³	11 904
2b.	Forhøyet hjelpestønad etter lovens § 6-5 til uføre under 18 år som må ha særskilt tilsyn og pleie ³	23 808
2c.	eller til	47 616
2d.	eller til	71 424
3.	Behovsprøvet gravferdsstønad opptil	16 068
4.	Stønad til barnetilsyn etter lovens §§ 15-11 og 17-9 ⁴	
	for første barn	33 144
	for to barn	43 236
	for tre og flere barn	48 996

¹ Stønad til hjelp i huset gjelder tilfeller før 1. januar 1992.

² Fra 1. januar 1997 skilles det mellom stønad til hjelp i huset og stønad til særskilt tilsyn og pleie.

³ Gjelder også ved uførhet som skyldes yrkesskade, jf. lovens § 12-18.

⁴ Fra 1. januar 2003 dekkes 66 pst. av dokumenterte utgifter til barnetilsyn. Beløpene i tabellen er maksimale refusjonssatser. Stønaden er inntektsprøvet.

⁵ Satsene under 1, 2 og 4 er årsbeløp for ytelsene.